

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİ VE ÖĞRETMENLERİNİN ÖZETLEME
STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
TÜRKÇE DERSİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Pınar BULUT

ANKARA
Ocak, 2013

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİ VE ÖĞRETMENLERİNİN ÖZETLEME
STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:
TÜRKÇE DERSİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Pınar BULUT

Danışman: Prof.Dr.Hayati AKYOL

ANKARA

Ocak, 2013

JÜRİ ONAY SAYFASI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Pınar BULUT’un, “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencileri ve Öğretmenlerinin Özetleme Stratejilerinin Değerlendirilmesi: Türkçe Dersi Örneği” başlıklı tezi, 04.01.2013 tarihinde, jürimiz tarafından Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Başkan:	Prof.Dr.Firdevs GÜNEŞ	
Üye (Tez Danışmanı):	Prof.Dr.Hayati AKYOL	
Üye:	Prof.Dr.Murat ÖZBAY	
Üye:	Yard.Doç.Dr.Kemal KÖKSAL	
Üye:	Yard.Doç.Dr.Mustafa ULUSOY	

ÖN SÖZ

Farklı yaşlarda, farklı sınıflarda da olsa birçok öğrencinin yaz tatili kitap okumak ve okuduğu kitapların özetini yazmakla geçmiştir. Yapılan araştırma göstermektedir ki, bu uygulama halen devam etmektedir. Bazen çok kolay hatta sıradan olarak görülen ve gelişigüzel yapılan özetleme aslında çok önemli bir anlama stratejisidir. Bu nedenle bu çalışmada öğrencilerin ve onlara bu beceriyi kazandırma sorumluluğu olan öğretmenlerin özetleme stratejileri incelenmiştir.

Araştırmada emeği olan kişilerin çalışmaya katkılarını özetlemek gerekirse, öncelikle değerli görüş ve önerileri ile bana lisans eğitimimin başlangıcından beri destek olan tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Hayati AKYOL'a en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Görüş ve önerileri ile araştırmayı şekillendiren tez izleme kurulundaki hocalarım Sayın Prof.Dr. Murat ÖZBAY ve Yard.Doç.Dr. Kemal KÖKSAL'a çok teşekkür ederim.

Araştırmanın farklı aşamalarında görüşlerini belirten ve yardımlarını esirgemeyen, bana her zaman destek olan arkadaşlarım Arş.Gör. Şükran CALP'e, Arş.Gör. Demet ŞAHİN'e, Arş.Gör. Yasemin AKÖZ'e ve büyük katkılarından dolayı Arş.Gör.Hayriye Gül KURUYER'e, araştırmanın yürütüldüğü okulların yönetici, öğretmen ve öğrencilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak bana maddî ve manevî olarak her zaman destek olan babama, canım kardeşlerime, kendilerini zaman zaman ihmal ettiğim kızlarıma ve üzerimdeki hakkını asla ödeyemeyeceğim canım anneme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ankara, Ocak 2013

Pınar BULUT

ÖZET

İLKÖĞRETİM 5. SINIF ÖĞRENCİLERİ VE ÖĞRETMENLERİNİN ÖZETLEME STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TÜRKÇE DERSİ ÖRNEĞİ

BULUT, Pınar
Doktora, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hayati AKYOL
Ocak-2013, 221 sayfa

Okumanın en temel amacı okuduğunu anlamaktır. Okuduğunu anlama düzeyini artırmak için bazı stratejiler kullanılabilir. Bu stratejilerden biri de özetlemedir. Özetleme, okuma sonrasında okuyucunun metindeki ana fikri bulması, gereksiz ayrıntıları çıkarması, metnin yapısını ve düşünce akışını bozmadan kendi kelime ve cümleleriyle metni kısaltmasıdır. Okuyucu orijinal metin üzerinde bazı stratejiler kullanarak özet yapmalıdır.

Özetleme formal eğitim süreci içinde bulunan öğrenciler tarafından öğrenilmeli ve kullanılmalıdır. Çünkü öğrenciler birçok alanda ve çok miktarda bilgiyle karşılaşmaktadırlar. Özetleme bu bilgilerin hatırlanmasını kolaylaştıracak bir stratejidir. Ayrıca bu strateji öğretmenler tarafından öğrencilere öğretilmelidir. Bu nedenle bu araştırmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile onların sınıf öğretmenlerinin farklı metin türlerinde yazdıkları özetler ile bu özetleri yazarken kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda hem nitel hem nicel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Bu nedenle araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Çalışma grubu 561 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisi ve bu öğrencileri okutan 17 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak hepsi araştırmacı tarafından geliştirilen “Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu, Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu, Okuduğunu Anlama Testi, Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Formu ve Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde nicel veriler için frekans, yüzde, korelasyon analizi ve t-testi yapılırken, nitel veriler için içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçları şunlardır:

Öğrenciler hikâye edici türdeki metinleri özetlemede bilgi verici metinlere göre daha başarılı olmuşlar ve bu metinlerin özetini yazarken özetleme stratejilerini bilgi verici metinlerle karşılaştırıldığında daha çok kullanmışlardır. Öğrencilerin okuduğunu anlama puanları ile özet değerlendirme formundan elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Ayrıca öğrencilerin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili bölümünden aldıkları puanlar ile hikâye edici türdeki metinleri özetlerken kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında yüksek düzeyde ilişki vardır. Öğrencilerin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili bölümünden aldıkları puanlar ile bilgi verici türdeki metinleri özetlerken kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında ise orta düzeyde ilişki bulunmuştur. Bunun yanında öğrencilerin özetledikleri hem hikâye edici metni hem de bilgi verici metni okuma sayıları ile bu metinlere ilişkin özet değerlendirme formundan aldıkları puanlar arasında düşük düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin farklı türdeki metinlerle ilgili yazdıkları özetlerde özetleme kriterlerini karşılama açısından metin türüne göre değişiklik bulunmamıştır. Öğretmenlerin hikâye edici metinler özetlerken bilgi verici metinlere göre daha çok özetleme stratejisi kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutundan elde edilen bulgular özetleme ve özetleme stratejilerinin kullanılması ile ilgili alanyazındaki teorik bilgileri desteklemektedir. Ayrıca öğretmen ve öğrenci cevapları da büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir.

Öğretmenlerin çoğu öğrencilerine düzenli olarak özet yazdırdıklarını ve bu özetlere en çok üzerinde düzeltme yapma ya da not yazarak dönüt verdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler özetlemenin en çok yazılı anlatımı geliştirdiğini ve öğrencilere noktalama işaretlerinin kullanım yerlerini öğrettiğini belirtmektedirler. Ayrıca öğretmenlerin çoğu özetlemeyle ilgili hiçbir öğretim kademesinde eğitim almadıklarını belirtirken, öğretmenlerden hiçbirinin özetlemeyi öğrencilerine bir yöntemle ya da uygulamalı olarak öğretmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak öğretmenlerin programda özetlemeyle ilgili kazanımlarla ilgili bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri özetlerinin öğretmenleri tarafından sadece imzalandığını, okutturulduğunu, kendilerinin okuduğunu ya da anlattıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca özet yazmanın en çok hatırlamayı kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Öğrenciler öğretmenlerinin öğrencilerine özet yazma stratejileri hakkında bilgi vermediklerini, aynı zamanda uygulamalı örnek özet yazma çalışması yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Okuduğunu anlama, okuduğunu anlama stratejileri, özetleme, özetleme stratejileri.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF SUMMARIZING STRATEGIES OF THE PRIMARY SCHOOL 5TH GRADE STUDENTS AND TEACHERS: TURKISH LESSON EXAMPLE

BULUT, Pınar

Ph.D. Dissertation, Department of Elementary Education

Supervisor: Prof. Dr Hayati AKYOL

January-2013, 221 pages

Main objective of reading is to understand what you read. Some strategies can be used in order to increase the level of reading comprehension. One of those strategies is summarizing. Summarizing is the reader to find the main idea of the text, deduct the unnecessary details from the text and without causing any defect in the flow of ideas in the text and in its structure shortening the text in his/her own wording and with his/her own sentences. While writing a summary, the reader should use some strategies over the original text in order to summarize it.

Summarizing should be learnt and used by the students who are in formal educational process since they meet with great deal of information in many fields. Summarizing is a strategy that will ease remembrance of that information. Moreover, this strategy should be taught to students by teachers. Therefore, this research aims to ascertain the similarities and differences between the summarizing strategies of the primary school 5th grade students and their classroom teachers in terms of writing summaries and the summarizing strategies while they are writing summaries of different types of texts. In the direction of this general aim, both the qualitative and the quantitative data have been collected simultaneously. For this reason, the method of the research is the mixed method. The study group of the research has been determined by criterion sampling method and it is composed of 561 primary school 5th grade students and 17 class teachers of them. In the research, the following have been used as research tools all of which have been developed by the researcher: Summary Evaluation Form for Narrative Texts, Summary Evaluation Form for Expository Texts, Reading Comprehension Test, Semi-Structured Student Interview Form and Semi-Structured Teacher Interview Form. In the analysis of the data, for the quantitative data frequency,

percentage, correlation analysis and t-test have been used while for the qualitative data content analysis has been done. The results of the research are as follows:

The students are more successful in summarizing the narrative texts than the expository texts and while writing the summaries of those texts they have used the summarizing strategies more in the narrative texts than the expository texts. There are meaningful differences between the points they got from the reading comprehension and the summary evaluation form. High level of correlation has been determined on the grades between the narrative texts parts of the reading comprehension tests and summarizing strategies that used upon narrative texts. Intermediate level of correlation has been determined between the grades taken from the reading comprehension test's related expository text part and number of summarizing strategies that used upon expository texts. In addition, low level of correlation has been observed between the reading numbers of the students that summarized both narrating texts and the expository texts and the points they got from the summary evaluation form.

In the summaries that the teachers have written on different types of texts, in terms of meeting with the summarizing strategies, not many differences have been found, in terms of text types. The conclusion of; the teachers use more summarizing strategies in the narrative texts than they do in the expository texts has been reached.

The qualitative findings support the theories in the field-literature in terms of summarizing and the use of summarizing strategies. Furthermore, the answers of the students and the teachers present consistency to a large extend.

Most of the teachers stated that they make their students write summaries regularly and that they respond to them in terms of either making corrections on their summaries or writing notes on them. The teachers state that the main function of summarizing for the students is that it develops the written expression abilities of the students and teaches them the correct punctuation usage. Besides, the teachers denote that they have not taken education in terms of summarizing in any level of their schooling and the conclusion reached is that none of the teachers are teaching summarizing with a particular method or by practice. In addition to all this, it has been

deduced that the teachers do not have knowledge over achievements of summarizing in the programme.

The primary school 5th grade students have stated that their teachers only sign their summaries, make the students read their summaries out loud, read those summaries him/herself or make the students tell about their summaries. Also the students expressed that summarizing makes remembering the easiest. The students indicated that their teachers do not inform them about the summary writing strategies and in the meantime that they do not make practical summary writing examples studies.

Key Words: Reading comprehension, reading comprehension strategies, summarizing, summarizing strategies.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
I. BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	5
1.3.Araştırmanın Önemi.....	6
1.4.Araştırmanın Varsayımları.....	8
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.6.Tanımlar	9
II. BÖLÜM	10
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1.Okuma	10
2.2.Özetleme	14
2.2.1.Özetlemenin Öğretilmesi.....	19
2.2.2.Özetleme Stratejisi	24
2.2.3.Özetlemenin Faydaları	32
2.2.4.Özetlemeyi Etkileyen Faktörler	35
2.2.5.İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında Özetlemenin Yeri	40
III. BÖLÜM	43
3. YÖNTEM.....	43
3.1.Araştırmanın Modeli	43
3.2.Çalışma Grubu	43
3.3.Verİ Toplama Araçları	45
3.3.1. Öğrencilerin Özetledikleri Metinlerin Belirlenmesi	46
3.3.2.Öğretmenlerin Özetledikleri Metinlerin Belirlenmesi	47

3.3.3. Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formlarının Geliştirilmesi.....	47
3.3.4.Okuduğunu Anlama Testi.....	51
3.3.5.Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Formu.....	54
3.3.6. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu.....	57
3.4.Verilerin Toplanması	57
3.5.Verilerin Analizi	59
IV. BÖLÜM.....	73
4.BULGULAR ve YORUM	73
V. BÖLÜM	124
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	124
5.1. Sonuçlar.....	124
5.2. Tartışma.....	138
5.3.Öneriler	141
KAYNAKÇA.....	145
EKLER	155

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Okuduğunu Anlama Stratejileri	12
Tablo 2. Özetlemenin Aşamaları.....	23
Tablo 3.Çalışma grubundaki öğretmenlere ilişkin bilgiler	44
Tablo 4.Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Bu Araçların Uygulanacağı Gruplara İlişkin Bilgiler.....	46
Tablo 5. $\alpha= 0,05$ anlamlılık düzeyinde KGO'ları için minimum değerler	49
Tablo 6. Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metinler İçin Geliştirilen Özet Değerlendirme Formlarındaki Maddelere İlişkin KGO Değerleri.....	50
Tablo 7. Okuduğunu Anlama Testi Uzman Görüşleri Arasındaki Uyum Oranları ...	52
Tablo 8. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testi İle Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri ..	60
Tablo 9. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Hikâye Edici Metin Bölümü Puanı İle Hikâye Edici Metin İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	62
Tablo 10. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Bilgi Verici Metin Bölümü Puanı İle Bilgi Verici Metin İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	64
Tablo 11. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metin Türünde Yaptıkları Özetlerde kullandıkları Özetleme Sstratejisi Sayılarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	67
Tablo 12. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metinleri Okuma Sayılarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	69
Tablo 13. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Farklı Türdeki Metinlerde Yaptıkları Özetlerin Belirlenen Özet Değerlendirme Formundan Aldıkları Puanı İlişkin f ve % Değerleri	73
Tablo 14. Öğrencilerin Hikâye Edici Metinler İçin Yaptıkları Özetlerin Özet Değerlendirme Formunun Alt Boyutlarına Göre Ortalama Değerleri	75
Tablo 15. Öğrencilerin Bilgi Verici Metinler İçin Yaptıkları Özetlerin Özet Değerlendirme Formunun Alt Boyutlarına Göre Ortalama Değerleri	76
Tablo 16. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Metin Türlerine Göre Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Frekans (f) Değerleri	77

Tablo 17. Sınıf Öğretmenlerinin Yaptıkları Özetlerin Geliştirilen Özet Değerlendirme Formundaki Kriterlere Göre Frekans ve Ortalama Değerleri.....	79
Tablo 18. Sınıf Öğretmenlerinin Metin Türlerine Göre Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Frekans (f) Değerleri.....	80
Tablo 19. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencileri ve Sınıf Öğretmenlerinin Özetlerinin Özet Değerlendirme Formlarından Aldıkları Ortalama Puanlar	82
Tablo 20. Sınıf öğretmenleri ile ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin farklı türdeki metinleri özetlemede kullandıkları özetleme stratejilerine ilişkin f ve % değerleri	83
Tablo 21. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testi ve Özet Değerlendirme Formu Ortalama Puanlarının t-Testi Sonuçları.....	84
Tablo 22. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Hikâye Edici Metin Bölümü Puanları ve Hikâye Edici Metin Özetleri İçin Özet Değerlendirme Formundan Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları	85
Tablo 23. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Bilgi Verici Metin Bölümü Puanları Ve Bilgi Verici Metin Özetleri İçin Özet Değerlendirme Formundan Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları.....	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Okuduğunu Anlama Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	61
Şekil 2. Özetleme Kriterlerine İlişkin Q-Q Grafiği.....	61
Şekil 3. Okuduğunu Anlama Testinin Hikâye Edici Metin Bölümü Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	63
Şekil 4. Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	63
Şekil 5. Okuduğunu Anlama Testinin Bilgi Verici Metin Bölümü Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	65
Şekil 6. Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	65
Şekil 7. Öğrencilerin Hikâye Edici Metni Özetlerindeki Strateji Sayısına İlişkin Q-Q Grafiği.....	67
Şekil 8. Öğrencilerin Bilgi Verici Metni Özetlerindeki Strateji Sayısına İlişkin Q-Q Grafiği.....	68
Şekil 9. Öğrencilerin Hikâye Edici Metni Okuma Sayılarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	70
Şekil 10. Öğrencilerin Bilgi Verici Metni Okuma Sayılarına İlişkin Q-Q Grafiği.....	70

KISALTMALAR LİSTESİ

- ÇK** : Çarpıklık katsayısı
- f** :Frekans
- MEB** :Millî Eğitim Bakanlığı
- KGİ** : Kapsam Geçerlik İndeksi
- KGO** : Kapsam Geçerlik Ortalaması
- OECD** :Organization for Economic Co-operation and Development/Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
- PIRLS** :The Project of Intenational Reading Language Skills/ Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi
- PISA** :Program for Intenational Student Assessment/ Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
- SPSS** : Statistical Packages for The Social Studies
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu araştırmanın genel amacı ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile bu sınıfları okutan sınıf öğretmenlerinin farklı metin türlerindeki özetleri ile bu özetleri yazarken kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu tespit etmektir. Ayrıca öğretmenler ve öğrencilerle görüşme yapılarak onların özet yazma sürecine ilişkin bilgi ve düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde araştırmanın problemi ortaya konarak araştırmanın problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Eğitim öğretim faaliyetleri formal olarak devlete bağlı resmî ve özel kurumlarda verilen hizmetlerdir. Zorunlu eğitimin ilk basamağı olan ilkokul kademesi ise bireye okuma yazma becerisi kazandırmaktadır. Çünkü özellikle okuma becerisi bireyin daha sonraki öğrenmelerine temel oluşturacak bilgileri edinmek için kullanacağı en önemli dil becerisidir.

Okuma gözün satırlar üzerinde soldan sağa doğru sıçramalar yaparak gerçekleştirdiği bir süreçtir. Ancak okuma sadece bu fiziksel işlemle sınırlı bir dil becerisi değildir. Okuma hem fiziksel hem de zihinsel etkinliklere dayalıdır. Demirel (2002) okumayı fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönleri olan bir süreç olarak ifade ederken Harris ve Sipay (1990) okuma becerisinin akademik, ekonomik, toplumsal, siyasî ve kişisel değerlere sahip olduğunu belirtmektedir.

Güneş (2007) okumayı üç işleme dayandırmaktadır. Okuma görme, anlama ve zihinsel yapılandırmadan oluşan fiziksel ve zihinsel işlemlere dayalı bir süreçtir. Okuma süreci görme ile başlar. Görülen yazılar ve diğer görseller beyne iletilir. Anlama aşamasında bireyin dikkatini yoğunlaştırdığı bilgiler seçilmektedir. Zihinsel yapılandırma aşamasında anlama aşamasında seçilen bilgilerin sıralama, sınıflama, ilişki kurma, sorgulama, değerlendirme gibi bir takım zihinsel işlemlerden geçtiği ve bireyin ön bilgileriyle bütünleşerek zihinde yapılandırıldığı bir aşamadır.

Güneş (2007) okumanın başlangıçta sadece yazıların şifresini çözmek olarak algılandığını, sonraki süreçte kelimeleri bütün olarak görme ve beyne yerleştirme, son yıllarda ise yapılandırmacı yaklaşıma dayalı olarak bireyin zihinsel yapısını geliştiren bir öğrenme alanı olarak algılandığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla okumada artık anlamaya ve anlamı yapılandırmaya daha fazla değinilmektedir.

Okumadaki asıl amaç metni anlamaktır. Alanyazında yer alan okuma tanımlarında da okumanın, kavramaya dayalı anlam kurma süreci olarak ele alındığı görülmektedir. Demirel (2002, s.75) okuma işleminin “gözlerin ve ses organlarının çeşitli hareketleri ve zihnin yazılı sembolleri anlamasıyla oluşan” bir işlem olduğunu ve bu süreçte okuyucunun yazar ile arasında bir bağ kurduğunu ve okuyucunun yazarın iletmek istediği mesajın ne olduğunu anlamasının gerektiğini belirtmektedir. Akyol (2005, s.1) ise okuma tanımında, diğer tanımlardan farklı olarak ön bilgilerin, ortamın, okuma yöntem ve amacının önemine dikkat çekerek okumayı “ön bilgilerin kullanıldığı, yazar ve okuyucu arasındaki etkili iletişime dayalı, uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda, düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma süreci” olarak tanımlamaktadır.

Okuma sürecinde anlamamanın gerçekleştirilmesinde bazı faktörler önemli rol oynamaktadır. Bunlardan biri ön bilgilerdir. Temizkan (2008) okuduğunu anlamayı “okunan konuda önceden edinilmiş bilgi ve deneyimleri yazarın sunduklarıyla karşılaştırmak ve onun görüşlerinden kabul edilenler ve edilmeyenler hakkında çeşitli yargılara ulaşmaktır. Anlama, yazının ya da konuşmanın ne demek istediğini algılamaktır; okuma ve dinleme etkinliğinin amacıdır” şeklinde ifade ederek, okumada ön bilgilerin yeni edinilen bilgilerle karşılaştırılarak anlamamanın sağlanacağını belirtmektedir.

Okuma ve okuduğunu anlama uluslararası sınavlarda da üzerinde durulan en önemli becerilerden biridir. Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (PIRLS) Türkiye’de en son 2001 yılında yapılmış olup, bu projeye 35 ülke katılmıştır, Türkiye ise 28. olmuştur. 4. sınıf (9 yaş) öğrencilerinin okuma becerileri,

okuma alışkanlıkları, öğrencilere okuma becerisi kazandırmak için öğretmenlerin uyguladıkları öğretim yöntemleri, öğretim materyallerinin yeterli olup olmadığı, öğrencilerin okuma becerisi kazanmalarında ailelerinin katkıları gibi konular uluslararası standart test ve anketlerle belirlenmekte ve projeye katılan ülkelerin verileri ile karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaktadır. PIRLS okumanın üç yönü ile ilgilenmektedir. Bunlar; kavrama süreçleri, okuma amaçları, okuma alışkanlıkları ve okumaya yönelik tutumlardır. PIRLS (2001) sonuçlarına göre Türk öğrenciler,

- Okuma becerileri açısından uluslararası standartlardan düşük düzeydedirler.
- Öğrencilerin aile ortamında okuma etkinliklerine yeterince zaman ayrılmamaktadır.
- Evde bulunan kitap sayısı uluslararası ortalamalara göre oldukça düşük düzeydedir.
- Okuma çalışmaları daha çok ders kitaplarında bulunan metinlere dayalı olarak yürütülmektedir.
- Sınıfta çocuk kitaplarına, gazetelere ve dergilere dayalı etkinlikler fazla yapılmamaktadır.
- Okuma etkinliklerinin değerlendirilmesinde daha çok testlerden yararlanılmaktadır. (MEB, EARGED,2003).

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) diğer uluslararası sınavlardan biridir. PISA 2003'te daha çok matematik alanı ile ilgili ölçümler yapılsa da, okumaya da değinilmiştir. "PISA'da okuma yeterliliği, öğrencilerin yaşamlarında karşılaştıkları durumlarda yazılı bilgilerden yararlanma kabiliyetleri açısından ölçülmektedir. Öğrenciler düz yazıdan listeler, grafikler ve şemalara kadar değişebilen farklı yazılı metin türleriyle karşı karşıya getirilmektedir. Her bir metinle ilgili olarak onlardan, belirlenen bilgiyi elde etme (metinden bulma), metni yorumlama, okudukları metin üzerinde düşünme ve metni değerlendirme şeklindeki çeşitli görevleri yapmaları istenmektedir" (PISA 2003 Projesi Ulusal Nihai Rapor 2003, s.114). "PISA sonuçlarına göre öğrencilerimizin üçte ikisi (% 67.7) okumada ikinci düzey veya altında yer almaktadır. Tüm OECD (Organization for Economic

Co-operation and Development, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkelerinin öğrencilerinin ortalaması ise üçüncü düzeyde bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre öğrencilerimiz,

- Metin ve metin dışı bilgiler arasında karşılaştırma yapabilmekte, bağlantılar kurabilmekte veya kişisel deneyimler yardımı ile metnin bir özelliğini çözümleyebilmekte,
- Metin kapsamındaki bilgi ile sıradan, güncel bilinenler arasında basit bağlantılar oluşturabilmekte,
- Metin içerisinde gerek duyulan bilgiyi, ana temayı veya yazarın belli konu başlığı hakkındaki amacını bilebilmektedirler” (PISA 2003 Projesi Ulusal Nihai Rapor 2003, s.118).

PISA 2006 da ise okuma becerileri ve matematik okuryazarlığı alanlarıyla beraber fen okuryazarlığı alanında ölçümler yapılmıştır. Bu araştırmada “Türkiye’deki 15 yaş grubu öğrencilerin okuma becerileri ortalama puanları 447 dir. Ülkemiz PISA 2006 uygulamasına katılan 29 OECD üyesi ülke arasında 28. sırada, uygulamaya katılan toplam 56 ülke göz önüne alındığında ise 37. sırada yer almaktadır”(PISA Projesi Ulusal Rapor, 2006, s.71).

Uluslararası sınavlarda Türk öğrencilerin başarısızlığının en önemli sebebi okudukları metnin içindeki önemli bilgileri ayırt edememe, metnin ana fikrini belirleyememeleridir. Metnin ana fikrini belirlemek metni iyi analiz etme becerisi ile ilgilidir. Diğer bir deyişle öğrenciler metinle ilgili analizler yapamamaktadırlar. Bu becerileri kazanmak ve geliştirmek metinleri okurken, okuma sırasında ve sonrasında bazı stratejileri kullanmakla mümkün olabilir. “Not alma, altını çizme, özetleme gibi stratejiler, önemli bilgilerin hatırlanmasını, bilgilerin toplanmasını, önemli bilgilerin önemsizden ayrılmasını, okunanların daha iyi anlaşılmasını sağlayan birer anlamlandırma stratejisidir” (Epçaçan, 2009, s.181). Bu stratejilerden biri olan “özetleme, okuduğunu anlama sürecinde metnin anlaşılmasını ve anımsanmasını kolaylaştırır; metnin anlamlandırılmasına, önemli düşüncelerin belirlenmesine ve öğrencilerin kendi cümleleri ile içeriği oluşturmasına olanak sağlar” (Şengül ve

Yalçın, 2004). Türkiye’de okuduğunu anlama stratejileri ile ilgili araştırmalar olsa da özel olarak hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin özetlerinin ve özet yazarken kullandıkları stratejilerin karşılaştırmalı olarak ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın bu açıdan alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı “İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin farklı metin türlerine göre kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?” sorusuna cevap aramaktır. Bu problemten hareketle aşağıdaki alt problemlere de çözüm aranmıştır.

Alt Problemler

1. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumu nedir?
2. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre değişmekte midir?
3. Sınıf öğretmenlerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumu nedir?
4. Sınıf öğretmenlerinin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre değişmekte midir?
5. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleriyle sınıf öğretmenlerinin özetlerinin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
6. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile sınıf öğretmenlerinin metin türlerine göre kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
7. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
 - a) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin ilk bölümünden (hikâye edici metinle ilgili olan) aldıkları puan ile hikâye

- edici metin özetleri için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin ikinci bölümünden (bilgi verici metinle ilgili olan) aldıkları puan ile bilgi verici metin özetleri için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin,
- a) Okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden aldıkları puan ile hikâye edici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b) Okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden aldıkları puan ile bilgi verici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında bir ilişki var mıdır?
9. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri metni okuma sayıları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- a) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri hikâye edici metni okuma sayıları ile hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri bilgi verici metni okuma sayıları ile bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
10. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin nitelikli bir özetle olması gereken unsurlar ve özetleme konusunda yaptıkları uygulamalarla ilgili düşünceleri nelerdir?

1.3.Araştırmanın Önemi

İyi okuyucular bir metni okurken anlama düzeylerini artırmak için farklı strateji ve teknikler kullanırlar. Erden'e (1993) göre "öğrenciler bir metni çalışırken, okudukları metnin altını çizme, not çıkarma, metni özetleme gibi çeşitli öğrenme stratejileri kullanmaktadırlar. Bu stratejilerin hepsinde öncelikle önemli bilgiler ile

önemsiz bilgilerin ayırt edilmesi işlemi vardır”. Özetleme ise okuma sonrasında anlamayı geliştirmek amacıyla kullanılan öğrenme stratejilerinden biridir. Özet yazmadaki temel amaç anlama düzeyini artırmaktır. Not alma, özet yazma gibi öğrenme stratejilerinin kullanılması, okuduğunu anlama (Belet, 2005; Tok ve Beyazıt, 2007), kalıcılık (Tok ve Beyazıt, 2007) ve yazma becerilerini geliştirme (Belet, 2005) üzerinde etkilidir. Ayrıca özetlemenin öğretimi öğrencilerin öğrenme ve hatırlama düzeylerini artırmaktadır (Görgeç, 1997).

Özet yazma süreci belirli stratejilerin kullanılmasını gerektiren bir süreçtir. Çünkü özet yazmak metni birebir kopya etmek ya da metnin bazı bölümlerini rastgele alarak birleştirmek değildir. Ancak yapılan çalışmalar (Akkaya ve Kırmızı, 2008) ilköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin özetleme sırasında strateji kullanma konusunda bilgi sahibi olmadıklarını ortaya koymaktadır. Özetleme sırasında bazı stratejileri kullanan öğrenciler ise genellikle doğrudan alıntı yapmaktadır (Çıkrıkçı, 2004). Üniversite düzeyinde yapılan çalışmalarda bile (Garner, 1982) iyi özetleyicilerin en çok metindeki önemsiz bilgileri çıkarma ve metinde gereksiz tekrar edilen bilgileri çıkarma stratejilerini kullandıkları belirlenmiştir.

Özet yazarken dikkat edilmesi gereken kurallardan biri de metnin ana fikrini bularak bunu özet metinde ifade etmektir. Williams’a (2007) göre özetleme en önemlisi ana fikri belirleme becerisi olan çeşitli ön koşul becerileri gerektiren çok yönlü bir süreçtir. Akkaya ve Kırmızı (2008) çalışmalarında ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin metnin ana fikrini bulma, gereksiz bilgileri çıkarma ve kendi kelime ve cümlelerini kullanarak özet yazma konularında başarılı olamadıklarını tespit etmişlerdir. Bu nedenle öğretmenler öğrencilerine özetlemeyi öğretmeli ve kullanmalarını sağlayacak çalışmalar yaptırmalıdır.

Özetleme İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında (2009) Türkçe dersinde kullanılacak yöntemlerden biri olarak ele alınmıştır. Programda özetleme “bir eseri ya da konuşmayı özünü, amacını ve yapısını bozmadan, ana hatlarıyla kısaltmak” şeklinde tanımlanmıştır. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programında özetlemeye vurgu yapılmış, 1. sınıftan 5. sınıfa kadar tüm sınıf

düzeylerinde “özet çıkarır” kazanımı yer almıştır. Programda sadece yazma öğrenme alanında değil, okuma, dinleme ve konuşma öğrenme alanlarında da özetlemeye yer verilmiştir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak bu araştırmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ve öğretmenlerinin farklı metin türlerine göre nasıl özetler yazdıkları ve bu özetleri yazarken ne tür stratejiler kullandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenleri ile yapılan görüşmelerle öğrenci ve öğretmenlerin özet yazma ve özetleme stratejilerine ilişkin görüşlerini ve bu konuda uygulamaya dönük neler yaptıklarını da tespit etmek amaçlanmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin yazdıkları özetlerin analizi ve karşılaştırmalı olarak ele alınması sebebiyle araştırmanın orijinal olduğu ve araştırma sonunda elde edilen bulguların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4.Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada,

1. Çalışma grubunda yer alan ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleme becerisini daha önce edindikleri (İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı kapsamında),
2. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin bireysel görüşmeye gönüllü olarak katıldıkları,
3. Geliştirilen özet değerlendirme formlarının öğrenci ve öğretmenlerin özetlerini değerlendirmede yeterli olduğu,
4. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ders kitabı olarak okutulmasına karar verilen kitaplarda yer alan metinlerin öğrenci düzeyine uygun olduğu,
5. Öğretmenlere özetlemeleri için verilen metinlerin yetişkin düzeyine uygunluğu konusunda uzman görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma,

1. Ankara ili, merkez ilçelerde bulunan resmî ilköğretim okulları ile,

2. Öğrencilerin özetleyecekleri metinler Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ders kitabı olarak okutulmasına karar verilen kitaplardaki metinlerle,
3. Metin türü açısından hikâye edici ve bilgi verici metin türleriyle,
4. Öğrenci ve öğretmenlerin okudukları metinlerle ilgili çıkardıkları yazılı özetlerle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Özetleme: Özetleme, okuma sonrasında okuyucunun metindeki ana fikri bulması, gereksiz ayrıntıları çıkarması ve metnin yapısını ve düşünce akışını bozmadan kendi kelime ve cümleleriyle metni kısaltması işlemidir.

Özetleme stratejisi: Okuyucunun özet yazarken kullandığı teknikler bütünüdür. Araştırmada yer alan özetleme stratejileri: gereksiz bilgileri çıkarma, cümle birleştirme, konu cümlesini seçme, söz dizimini değiştirme, başka sözcüklerle yeniden ifade etme, genelleme ve keşfetmedir.

II. BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde okuma, okuduğunu anlama, özetleme ve özetleme stratejileri hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.1.Okuma

Okuma alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde okuma tanımlarının okumanın temel amacı olan anlama üzerine yapılandırıldığı görülmektedir. “Okuma edimi temelde zihinsel bir eylemdir ve anlamamanın, anlam kurmanın, zihinde yapılandırmanın gerçekleşmesinde temel işleve sahiptir. Gözle takip, seslendirme gibi dışsal bir süreç olmanın yanı sıra duyuşsal ve bilişsel birtakım öğeler içeren süreçlerden oluşmaktadır” (Karadüz, s.135). “Yapılandırmacı yaklaşım okumayı, bireyin ön bilgileriyle metindeki bilgileri ilişkilendirerek, bütünleştirerek yeni anlamlar oluşturduğu, aktif bir süreç olarak açıklamaktadır. Okuma sürecinde birey yazı denilen çizgilerin anlamını araştırır, bulur, yorumlar ve yeniden anlamlandırır”(Güneş, 2007, s.118).

Okumayla ilgili tanımlardan yola çıkarak okumadaki en önemli boyutun anlama olduğu söylenebilir. “Okuduğunu anlama, ön bilgilerini kullanarak metinlerde verilmek istenilen düşünceleri çözmek ve bunlara anlam yüklemektir. Okuyucu kelimeyi seslendirmekle yazılı kodu çözmekte ve hemen ardından seslendirdiği kelimeyi zihinde anlamlandırmaktadır” (Yılmaz, 2008, s.133). “Öğrenci için okuma temel bir beceri iken, anlama öğrencinin üst düzey düşünme becerilerini işe koymasını gerektiren zihinsel bir çabadır. Birey hem temel hem de üst düzey düşünme becerilerini birlikte işe koşarken farklı taktikleri uygulama ihtiyacı duyar” (Beydoğan, 2009, s.67).

Okumanın prensiplerinden biri okumanın anlam kurma süreci olmasıdır (Akyol, 2005). Bu nedenle iyi okuyucular okuma öncesinde, okuma sırasında ve okuma sonrasında anlamayı geliştirici birtakım stratejiler kullanırlar. Bu stratejiler genel olarak öğrenme stratejileri başlığı altında ele alınabilir. Özer’e (2009) göre

öğrenme stratejilerini kullanmadaki amaç öğrencinin bilgiyi seçme, edinme, düzenleme ve bütünleştirmede etkili yollar izlemesini sağlamaktır. Weinstein ve Mayer (1986; Akt: Kamhi-Stein, 1993) öğrenme stratejilerini sekiz kategoride toplamışlardır. Bunlardan işlem stratejileri ve örgütsel stratejiler okuma yazmanın öğretimi için özel bir öneme sahiptir. Özetleme ve not alma da işlem stratejileri kategorisinde sınıflandırılabilir. McNamara ve Shapiro'ya göre (2005, Akt: Özenici vd, 2011) okuyucular yordama, çıkarımda bulunma, alan bilgilerini kullanma ve özetleme gibi aktif okuma stratejilerini kullandıklarında metinlerden daha çok şey öğrenirler ve metinleri daha iyi anlarlar. Öğrencilerin yaş düzeyleri arttıkça kullandıkları stratejiler de artmaktadır. Öğretmen adayları tarafından en çok kullanılan bilişsel okuma stratejileri ise altını çizme ve not almadır (Karadüz, 2011).

Okuma sürecinde kullanılabilecek stratejilerle ilgili olarak yapılan sınıflamalardan bazıları şunlardır:

Beydoğan (2009) anlamlı okuma sürecinde işe koşulan stratejiler bağlamında tercih edilen taktikleri dört kategoride toplamaktadır. Bunlar;

1. Dikkati metne odaklama stratejisi bağlamında işe koşulan taktikler
 - a) Metnin başlığından faydalanma
 - b) Metinle ilgili resim ve figürlere bakma
 - c) Metnin kapsamına genel olarak göz atma
 - d) Metinle ilgili öngörüler oluşturma
2. Metinde önemli mesajları önemsiz mesajlardan ayırma stratejisi bağlamında işe koşulan taktikler
 - a) Önemli noktaların altını çizme
 - b) Önemli kısımları bükme ve katlama
 - c) Metnin önemli kısımlarına özel im ve işaretler koyma
 - d) Önemli noktaları renkli kalemle boyama
3. Metinde ortaya çıkan mesajları anlamlandırma stratejisi bağlamında kullanılan taktikler
 - a) Okuma-anlama etkinliği sırasında metni anlamak için şekil ve çizimlerden faydalanma

- b) Okuma-anlama etkinliği sırasında okuduğu metnin arka planındaki düşünceyi yansıtan ipuçlarını bulma
 - c) Okuma-anlama etkinliği sonrası metinle ilgili soruları cevaplandırma
 - d) Okuma-anlama etkinliği sonrasında metnin temasıyla ilgili zihinde imge oluşturma
4. Metinden çıkarılan anlamı yönlendirme ve kendine mal etme stratejisi bağlamında işe koşulan taktikler
- a) Okuma-anlama süreci sonrası metnin dayandığı düşünsel temelleri sorgulama
 - b) Okuma-anlama süreci sonrası metinde yer alan düşünceleri sosyal yaşamla ilişkilendirme
 - c) Okuma-anlama süreci sonrası metinde yer alan örneklerden hareketle benzer örnekler oluşturma.

Temizkan (2008) ise okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrası kullanılabilecek stratejileri sınıflandırmıştır.

Tablo 1. Okuduğunu Anlama Stratejileri

A. Okuma Öncesi Uygulanan Stratejiler

1. Ön bilgileri harekete geçirme

1.1.Konu hakkında daha önce edinmiş olduğum bilgileri yazarım

2. Metnin içeriğini tahmin etme

2.1. Metnin içeriği hakkındaki tahminlerimi kontrol ederim

2.2. Metinle ilgili verilen kelimelerden hangilerinin o metinde kullanılabileceğini tahmin ederim

2.3. Metinle ilgili verilen cümlelerden hangilerinin o metinde kullanılabileceğini tahmin ederim

2.4. Yazarın ben olduğumu düşünerek neler anlatabileceğimi not ederim

3. Okumanın amacını belirleme

B. Okuma Sırasında Uygulanan Stratejiler

Metni birinci defa okuma sırasında

1. Anlamını bilmediğim kelimeleri belirler ve bunların anlamlarını öğrenmeye çalışırım.

2. Metinde kullanılan bağlantı öğelerini belirler ve metne kattığı anlamları çözmeye çalışırım.

3. Metnin konusunu bulurum.

3.1. Metnin ilk cümlesini okurum ve bu cümlede yazarın ne üzerinde durduğunu belirlerim.

3.2. Metnin son cümlesini okurum ve bu cümlede yazarın ne üzerinde durduğunu belirlerim.

3.3. Her paragrafın ilk cümlesini okurum ve yazarın ne üzerinde durduğunu belirlerim.

3.4. Metnin giriş paragrafını okurum ve bu paragrafta yazarın ne üzerinde durduğunu belirlerim.

3.5. Metnin sonuç paragrafını okurum ve bu paragrafta yazarın ne üzerinde durduğunu belirlerim.

3.6. Metinde en çok kullanılan kelimeleri belirlerim.

Metni ikinci defa okuma sırasında

1. Metindeki önemli bölümlerin altını çizerim.

2. Metnin anahtar kelimelerini belirlerim.

3. Metnin önemli bölümlerinden notlar alırım.

4. Her paragrafta yazarın ele aldığı düşüncüyü belirleyerek metnin yardımcı düşüncelerini bulurum.

5. Metnin içeriği hakkında önceden yaptığım tahminlerle metinde işlenen düşünceleri karşılaştırırım.

6. Metinde durumlar, kavramlar, nesneler vb. arasında yapılan karşılaştırmaları belirlerim.

7. Metinde açık veya örtük olarak yapılan tanımlamaları belirlerim.

8. Metinde durumlar, kavramlar, nesneler vb. arasında kurulan benzerlikleri belirlerim.

9. Metindeki şart ifadelerini belirlerim.

10. Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini belirlerim.

11. Metinde durumlar, kavramlar, nesneler vb. arasında kurulan eşleştirmeleri belirlerim.

12. Metnin ana fikrini bulurum.

12.1. Metnin altı çizili bölümlerini gözden geçirir ve bir cümlede toplarım.

12.2. Metinden alınan notları gözden geçiririm ve bunları bir cümlede toplarım.

12.3. Metnin anahtar kelimelerini yeniden gözden geçiririm ve bunları bir cümlede toplarım.

12.4. Metnin yardımcı düşüncelerini yeniden gözden geçiririm ve bunları bir cümlede toplarım.

12.5. Metnin içerik haritasını çıkarırım.

C. Okuma Sonrasında Uygulanan Stratejiler

1. Yazarın metni yazma amacını belirlerim.

2. Yazarın konuya karşı geliştirdiği bakış açısını belirlerim.

3. Metnin içeriğine ilişkin başlıklar öneririm.

4. Metni kendi cümlelerimle sesli olarak anlatırım.

5. Metinden anladıklarımı kendi cümlelerimle yazılı olarak özetlerim.

6. Metne yönelik hazırlanmış olan soruları cevaplandırırım.

Temizkan'dan (2008) alınmıştır.

Temizkan (2008) okumanın bütün süreçlerinde hangi tür stratejiler kullanılabileceğini sınıflandırdığı çalışmasında metinden anlaşılanların okuyucunun

kendi cümleleri ile yazılı olarak özetlenmesini okuma sonrasında uygulanan stratejilerden biri olarak ele almaktadır.

Metinleri daha iyi anlayabilmek için “ön bilgilerle metin arasında bağ kurma, metin yapısından yararlanma, kendi kendine soru sorma, önemli fikirleri özetleme ve metnin içeriğine ilişkin zihinsel imaj (görüntü) oluşturma” gibi stratejiler kullanılabilir (Pressley vd, 1989; Pressley vd, 1995; Akt: Brown, 2002). Epçaçan’a (2009,s.212) göre iyi bir okuyucu “metinle ilgili özet yapar, metinde ileri sürülen düşünceleri araştırır, kendi ön bilgileriyle karşılaştırır”.

Öğrenciler okuma bittikten sonra anlamayı geliştirmek için özetlemeyi ve metindeki anlama soruları ve cevapları arasındaki ilişkilerin tespit edilmesini içeren çeşitli yöntemler kullanırlar. Bu okuma sonrası etkinlikler aynı zamanda okuduğunu anlamayı değerlendirmek için de kullanılabilir (Dally ve diğ.,2005).

2.2.Özetleme

Okuma sürecini daha verimli hale getirmek ve okunandan en üst düzeyde anlam elde edebilmek için okuyucunun okuma sürecinin farklı aşamalarında uygulayabileceği farklı strateji ve teknikler vardır. Epçaçan (2009) “öğrencinin okuduğunu sağlıklı bir biçimde anlayabilmesi için okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrasında etkin olması, birçok strateji ve tekniği kullanabilmesinin” önemli olduğunu belirtmektedir. Okuduğunu anlamak için okuma sonrası yapılacak çalışmalardan biri okunan metnin özetini yapmaktır. Demirel (2002) okunan metinle ilgili özet çıkarmayı temel okuma becerileri arasında ele almaktadır. Özetleme genellikle okuma sonrası kullanılan bir strateji olarak değerlendirilirken (Demirel, 2002; Temizkan, 2008), bazı kaynaklarda (Cavkaytar, 2010) hem metni okurken hem de okuduktan sonra kullanılabilecek bir strateji olarak ele alınmaktadır.

“Bir anlatımdaki ayrıntıları bir kenara bırakarak onun ana hatlarının derli toplu bir şekilde sözlü ya da yazılı olarak anlatılmasına özet denir” (Doğan vd, 2006, s.309). Beyreli ve diğerleri (2005, s.132) özeti “uzun bir yazıda önemli fikirlerin kısaca ifadesi ve metnin minyatür biçimi” şeklinde tanımlamaktadır. Kaya ve

diğerleri (1998, s.158) “bir yazının temel özelliklerini, anlatmak istediklerini bozmadan kısaltarak yeniden yazmadır” şeklinde tanımlarken Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde (1998, s.1746-1747) özetleme “bir yazı veya sözü az sözle daha kısa bir biçimde anlatmak, özünü vermek, kısaltmak” olarak tanımlanmıştır. Doğan ve diğerleri (2006) ise “özetleme bir yazının temel özelliklerini, anlatmak istediklerini bozmadan onu kısaltarak yazmadır. Özetleme, metnin uzunluğunu kısaltmak değil, onda geçen ana fikir ve onunla ilgili düşünceleri, olayları, önemli olmayan ayrıntıları ayırt edebilme gücüdür” tanımını yapmıştır. Bu tanımlara dayalı olarak özetlemenin sadece yazılı değil, sözlü de olabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca özette olması gereken noktaların metnin ana fikri ve önemli yerleri olduğu da vurgulanmaktadır.

“Özetleme stratejisi düşünsel süreci aktif hale getiren biliş üstü stratejilerden birisidir” (Akkaya ve Kırmızı, 2008, s.678). Hayes (1989; Akt: Kamhi-Stein, 1993) özetlemenin okuyucunun metnin içerdiği bilginin önem derecesini tespit etmesini gerektiren bir birleştirme stratejisi olduğunu vurgularken, Minskoff (2005) özetlemenin okuduğunu anlamak için gerekli becerilerden biri olduğunu, çünkü özetin okunan metinden seçilen önemli fikirleri içerdiğini belirtmektedir. Williams’a (2007) göre özetleme çeşitli önkoşul beceriler gerektiren ve bunlardan da en önemlisi ana fikri belirleme becerisi olan çok yönlü bir süreçtir. Klein (1988) ise özetlemeyi metnin ana fikrini ya da içeriğini daha kısa bir biçimde etkin olarak betimleyebilme becerisi olarak ifade etmektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak nitelikli bir özette bulunması gereken en önemli unsurun o metnin ana fikri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla özetleme metnin ana fikrini bulmayı, metindeki önemli bilgileri seçmeyi sağlayan biliş üstü bir stratejidir.

Özetleme, okuma sonrasında okuyucunun metindeki ana fikri bulması, gereksiz ayrıntıları çıkarması ve metnin yapısını ve düşünce akışını bozmadan kendi kelime ve cümleleriyle bazı stratejiler kullanarak metni kısaltmasıdır.

Özetleme hem okuma hem de yazma dil becerisi ile ilgili bir stratejidir. “Okunan bir metni temsil edebilecek daha kısa bir metnin yazılı ya da sözlü olarak ortaya konabilmesi için okurun özetlemeye kaynaklık eden metni doğru bir biçimde

anlamlandırması ve o metnin ana düşüncesini kavrayabilmesi gerekir. Bu yönüyle özetleme hem okuma becerisi hem de yazma becerisi ile ilgili bir edimdir” (Okuyan vd, 2011,s.1008).

Özetlemeyle ilgili yapılan bazı araştırmalarda (Belet, 2005; Tok ve Beyazıt, 2007) özetleme tek başına ele alınmamıştır. Özellikle öğrenme stratejileri ile ilgili araştırmalarda özetleme diğer öğrenme stratejileri ile birlikte değerlendirilmiştir. Belet (2005) tarafından yapılan bir çalışmada öğrenme stratejilerinin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisini belirlemek amacıyla ön test-son test kontrol gruplu modelde bir araştırma desenlenmiştir. Araştırma 22’si deney, 21’i kontrol grubunda olmak üzere 43 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonunda beşinci sınıf Türkçe dersinde öğrenme stratejilerinden not alma, özetleme ve kavram haritalarının kullanıldığı deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazma becerileri arasında deney grubu lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin Türkçe dersine ilişkin tutumları arasında deney grubu öğrencileri lehine anlamlı farklılık vardır. Yine deney grubu öğrencilerinin özetleme stratejisine ilişkin okunan materyaldeki başlığı bulma ve materyalde anlatılmak istenen ana fikri bulma davranışlarının daha az kazanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tok ve Beyazıt’ın (2007) ilköğretim üçüncü sınıfa devam eden 103 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada Belet’in (2005) çalışmasından farklı olarak iki deney grubu oluşturularak, iki deney ve bir kontrol gruplu bir çalışma desenlenmiştir. Birinci deney grubunda özetleme stratejisi ve ikinci deney grubunda not alma stratejilerinden kes ve yapıştır taktiği, hazırlanan örnek metinler ve çalışma yaprakları kullanılarak ve öğrencilere model olarak altı ders saati süresince öğretilmiştir. Kontrol grubunda bu aşamalarda hiçbir işlem yapılmamıştır. Uygulama sonunda Türkçe dersinde kullanılan özetleme ve not alma stratejilerinin, geleneksel eğitim uygulamasına göre okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerinde daha etkili olduğu ve deney grupları arasında ise anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özetleme ile ilgili yapılan araştırmaların öğrencilerin okuduğunu anlama, kalıcılık ve yazma becerileri üzerinde etkili olduğu sonuçlarından yola çıkarak özetlemenin öğrencilere öğretilmesi ve özetle hangi unsurlar olması gerektiği konusunda da bilgi sahibi olmaları gerekir.

İyi bir özetin nasıl yazılması gerektiği ve bir özetle olması gereken unsurların neler olduğuyla ilgili olarak araştırmacıların üzerinde durdukları bazı noktalar vardır. Kaya ve diğerlerine (1998) göre özetlemede okuyucu kendi sözcük ve cümlelerini kullanmalıdır. Ancak çok önemli sözcükler ve cümleler orijinal metinden aktarılabilir. Pressley ve diğerlerine (1995; Akt: Minskoff, 2005) göre öğrenciler özet yaparken ana fikri belirlemeli, önemsiz bilgileri çıkarmalı, gereksiz yere tekrar edilen bilgileri çıkarmalı ve ana fikir ile yardımcı fikirler arasında bağlantı kurmalıdır. Akyol (2008) ise etkili bir özet yaparken metnin orijinal anlamına bağlı kalınması gerektiğini, metindeki önemli bilgilerin seçilmesi ve metindeki bazı bilgilerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca özetlenecek metnin yapısının bilinmesinin de özetlemeyi etkilediğini vurgulamaktadır. “Yapılan özet kısa olmalı, özetin yazarın en önemli düşüncelerini içermeli, özet öğrencinin ifadeleri ile yazılmalı ve öğrencinin çalışmak için gereksinim duyduğu bilgiyi içermelidir” (Friend, 2001, s.320; Akt: Akkaya ve Kırmızı, 2008, s.678). Clouse’a (2005) göre ise yapılan özet yazarın değindiği başlıca noktaları ve temel destekleyici detayları içermeli, sadece yazarın fikirlerini içermeli, orijinal metinden daha kısa olmalı, özetleyen kişi kendi kelimelerini ve cümle tarzını kullanmalıdır. Ayrıca uygun kelime kullanılmadığı durumlarda yazarın kelimeleri kullanılabilir.

Spielmann (2009) iyi bir özet yazabilmek için dikkat edilmesi gereken önemli noktaları özetlemiştir. Bunlar anlama, çözümleme, birleştirme, denge, düzenlemelerin ve eklememelerin korunması ve anlatım tarzı başlıkları altında ele alınabilir.

- **Anlama:** Metni özetlemeden önce metin iyice anlaşılmalıdır.
- **Çözümleme:** Özetleme için metnin temel fikirleri belirlenmelidir.

- **Birleştirme:** Özetleme sürecinde esas olanı, ayrıntı olandan ve gerekli olanı, gereksiz olandan ayırt etmek gerekir.
- **Denge:** İyi bir özet, orjinal metinde yer alan çeşitli konulara verilmiş olan önem derecelerine sadık kalır.
- **Düzenlemelerin ve Eklemlerlerin Korunması:** Özetle orijinal metindeki olay zinciri ve fikir örüntüsü bozulmamalıdır.
- **Anlatım Tarzı:** Özet anlatım yönünden ve biçimsel açıdan özgün yani orjinal olmalıdır, ancak içeriğiyle asıl metne tamamen uygun olmalıdır.

Beyreli ve diğerleri (2005) iyi bir özet çıkarmak için dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde ifade etmektedir:

- Seçilen metin dikkatle okunmalı ve anlaşılmalıdır.
- Özet çıkarırken metinden alıntı yapılmayıp, özetleyici kendi kelime ve cümlelerini kullanmalıdır.
- Fazla sözcük kullanımından kaçınılmalıdır.
- Metnin aslındaki plan kullanılmalıdır.
- Özet anlaşılır ve açık bir dille yazılmalıdır.

Güneş (2007) özet yazarken dikkat edilmesi gereken kuralları şu şekilde ifade etmektedir:

- Metin dikkatlice dinlenmeli/okunmalıdır.
- Okunan/dinlenen metin üzerinde önemli görülenler işaretlenmeli ya da not alınmalıdır.
- Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleri belirlenmelidir.
- Öğrencinin eseri kendi ifadeleriyle özetlemesi önemlidir.
- Özetle metinden doğrudan yapılan alıntılar tırnak içinde verilmelidir.
- Geniş zaman ifadeleri kullanılmalıdır.
- Yazım ve noktalama kurallarına uyulmalıdır.

Sonuç olarak etkili bir özet yazarken özetleyici öncelikle metni okumalı ve anlamalı, daha sonra metindeki ana fikri belirlemeli, gereksiz bilgileri çıkarmalı,

yazarın önemli düşüncelerine özetinde yer vermeli, metnin dışına çıkmamalı, özetinde kendi kelime ve cümlelerini kullanmalı, metnin yapısını iyi bilmeli ve özeti orijinal metinden daha kısa olmalıdır. Ayrıca özet içerik, biçim, dil ve anlatım açılarından da bazı nitelikleri taşımalıdır.

2.2.1.Özetlemenin Öğretilmesi

Özetleme stratejisini kullanma öğrencilerin bir metni okuduktan sonra kendiliğinden kazanacakları bir beceri değildir. Klein (1988) özetlemenin her ne kadar bir etkinlik ya da öğretim tekniği olarak anlaşılır olsa da basit olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle özetleme öğretiminin yapılması gerekir. Özetleme becerisinin kazanılması için özetin nasıl yapılacağının, özetle hangi unsurların olması gerektiğinin ve özet yazarken nelere dikkat edilmesi gerektiğinin öğretmenler tarafından öğretilmesi gerekir. Rose’a (2001) göre öğrencilere nasıl özet çıkarmaları gerektiğini öğretmek pek çok öğretmenin sevmediği bir iştir. Eğer öğretmenler bunun öğrencilere sağlayacağı pek çok faydanın farkında olurlarsa, öğrencileri tarafından çalışılması gereken bir önemli beceri olarak özetlemeyi kullanabilirler.

Rose’a (2001) göre öğretmenler öğrencilerin nasıl özet çıkarılacağını bilmelerini beklerler. Öğrencilerin pek çok yazılı ödevleri özetleme becerilerine sahip olduğunda büyük fayda sağlayacak olmasına rağmen, özetlemenin nasıl yapılması gerektiğini onlara öğretilmemektedir. Araştırma yapan öğrenciler kaynaklardan direk olarak alıntı yaparlar çünkü bu işi yapmanın başka bir yolunu bilmemektedirler. Öğrencilerin herhangi bir öğretim olmaksızın kendi kendilerine özetleme becerisini edinmeleri pek mümkün değildir, ancak bu beceri öğrencilere kazandırılabilir. “Öğrencilerin, öğretimin başlangıcında özetleme stratejisini kullanmakta zorlanmaları doğal karşılanmalıdır. Öğrencilere bir metnin nasıl özetleneceği öğretilirken; farklı özetlemeler gösterilerek kendi özetlemeleri için ortamlar sağlanmalı ve daha yetkin okurlar olmalarına yardım edecek fırsatlar sağlanmalıdır” (Cavkaytar, 2010, s.45).

Carnine ve diğerleri (2004; Akt: Akyol, 2008) özetleme becerilerinin kazandırılması sürecinde yapılacak ilk özetlerde öncelikle bir kişinin yaptığı aşamalı

işleri anlatan metinlerin kullanılması gerektiğini, daha sonra farklı kişilerin yaptığı farklı işleri anlatan metinler kullanılabileceğini ve son olarak da önemli ve önemsiz cümle ve kelimelerin birbirinden ayırt ettirilebileceğini söylemektedir.

Brown ve Day'e (1983) göre özetleme becerisinin gelişimi incelenirken, çocukların özetlemeleri beklenen bilginin çoğunu hatırlamaları sağlanmalıdır. Bunu başarmanın iki yolu vardır, birincisi dil bilgisi yapısı olarak iyi oluşturulmuş olan ve bu yüzden de çok iyi hatırlanacak basit hikâyeleri kullanmak. İkinci yol ise daha uzun ve karmaşık hikâyeler kullanılacaksa, özeti hazırlamadan önce öğrencilerin metni bazı kriterler temelinde anlamalarını sağlamaktır. Yıldırım ve diğerlerine (2000) göre özet yazmadan önce metnin seçimi, metinden ana hatların çıkarılması, temel kavramların ve noktaların belirlenmesi, ayrıca metnin başlangıç ve sonuç bölümleri ile özet bölümünün dikkatle incelenmesi özet yazmayı kolaylaştırmaktadır.

Kintsch ve van Dijk (1978; Akt: Montelongo, 2008) özetlerin etkin olabilmesi için ilk olarak öğrencilerin önemli olan bilgileri önemli olmayanlardan ayırt etmesi ve daha sonra önemli fikirlerin bir listesini oluşturmaları gerektiğini belirtmektedir. Daha sonra, öğrenciler önemli bilgi parçacıklarının bir listesini ortaya koyar bu fikirleri kategorize eder ve öncelik sıralamasına koyar. Son olarak, öğrenciler sadece bu temel kavramları içeren mantıksal bir özeti kendi kelimeleri ile yazarlar.

D'Alessio (1996; Akt: Dally vd., 2005) yaptığı bir çalışmada metni yeniden nasıl oluşturacağına dair herhangi bir eğitim almamış öğrencilerin okuduğunu anlama puanlarında bir artış görmemiştir. Bu nedenle öğrencilere metni nasıl özetleyecekleri öğretilmelidir ve özetleme basamakları anlaşılır ve yapılandırılmış olmalıdır. Öğrencilere özetleme becerinin kazandırılmasında birinci derecede sorumluluk sahibi olan kişiler öğretmenlerdir. Ateş (2011) öğretmenlerin öğrencilerinde özetleme becerisini geliştirmeye yönelik yetkin öğreticiler olmadıkları belirtmektedir.

Görgen'in (1997) çalışması özetleme kurallarının öğretime ilişkindir. Görgen (1997) yaptığı çalışmada özetleme kuralları ve bilgi haritası oluşturma öğretiminin lise birinci sınıf öğrencilerinin bir metni öğrenme ve hatırlama düzeyi ile metni çalışma için harcadıkları süreye etkisini incelemiştir. 103 lise birinci sınıf öğrencisi üzerinde yürütülen araştırmada kontrol gruplu ön test-son test desen kullanılmıştır. Araştırmanın verileri okuduğunu anlama testi ile öğrenme düzeyini belirleme testi aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmada öğrencilere özetleme kuralları ve bilgi haritası oluşturma öğretimi verilmiştir. Öğrenciler oluşturdukları özet ve bilgi haritalarına göre düşük, orta ve yüksek olarak üç gruba ayrılmıştır. Özetleme becerisi düşük, orta ve yüksek düzeyde olan öğrencilerin öğrenme ve hatırlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Özetelemenin öğrenme ve hatırlama üzerindeki etkisini ortaya koyan bu çalışmadan yola çıkarak özetleme öğretiminde öğretmenlerin izleyeceği yol üzerinde durulmalıdır.

Öğretmenler özet yazmayı öğretirken şu noktalara dikkat etmelidirler (Akyol, 2008)

- Özetelecek metin çocukların düzeyine uygun olmalıdır: Özetleme sürecinin başlangıcında çok zor ve uzun metinler seçilmemelidir. Daha kolay özetlenmesi sebebiyle hikâye edici metinlere öncelik verilmelidir.
- Çocuk özet yazarken orijinal metin yanında olmalıdır.
- Metinde yazar tarafından bilginin önemli olduğunu ifade eden giriş cümlelerine, başlıklara, özet ifadelerine, italik veya siyahlaştırılmış yazılımlara ve altı çizili yazılımlara öğrencinin dikkati çekilmelidir.
- Özetleme sürecinde öğrenciye önce yazarın kelime ve cümlelerini kullanarak özet yazma becerisi kazandırılıp daha sonra kendi kelime ve cümleleriyle özet yazma becerisi geliştirilmelidir.

Anderson ve diğerlerine (1991) göre öğretmenler öğrencilere özetleme becerisini kazandırırken öncelikle doğru metni seçmelidirler. Doğru metin seçmekten kastedilen ise kısa bir bölüm seçmek, kolay bir metin seçmek ya da fazla karışık olmayan bir metin seçmektir. Çünkü kısa metinler üzerinde ana fikri belirlemek

kolaydır. Süreç ilerledikçe ve öğrenciler özetleme konusunda deneyim kazandıkça daha uzun metinler kullanılabilir. Ayrıca öğrenciler öncelikle hikâye edici türdeki metinleri özetlemelidirler. Özetleme becerisinin kazandırılması sürecinde özet yazarken öğrencilerin metne bakmalarına da izin verilmelidir. Öğrenciler özet yazarken metne baktıklarında anlayıp anlamadıklarını kontrol edebilirler. Daha sonra metne bakmadan özetlemeler yaparlar.

Anderson ve diğerleri (1991) ile Akyol (2008) benzer olarak özetlemenin öğretim sürecinde önce metin seçimi üzerinde durmuşlar, metnin öğrenci düzeyine uygun olmasının ve tür olarak hikâye edici olması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca başlangıçta öğrencilerin özetini yazacakları metne bakabilme serbestlikleri olması gerektiğini daha sonraki süreçlerde metne bakmadan özet yazabileceklerini belirtmişlerdir.

Bender ve diğerlerine göre (2003) öğrencilere nasıl kısa bir özet yazabileceklerini öğretmek için mümkün olduğu kadar az sayıda kelime kullanarak bilgiyi yeniden ifade etmelerini sağlayacak bir model kullanılabilir. Başlangıçta öğrencilerin aşağı yukarı on beş kelimelik bir metni iki cümlede özetlemeleri istenebilir. Öğrencilere metindeki en önemli bilgiyi başka biçimde ifade etmesini öğretmek için geribildirim sağlanmalı ve rehberlik yapılmalıdır.

Görgen ise (1999, s.23-28) özetlemenin nasıl yapılması gerektiği ile ilgili aşamaları Tablo 2’de ifade etmektedir.

Tablo 2. Özetlemenin Aşamaları

Özetlemenin Aşamaları	Yapılacaklar
<i>I. Özetlemeye Hazırlık</i>	1. Metni okuyunuz 2. Metinle ilgili kendinize şu soruları sorunuz: • Metni anladım mı? • Metinden anladıklarım ne? • Yazar hangi konudan bahsediyor? *Yukarıdaki sorulara yeterli cevap veren okuyucu özetlemenin ikinci aşamasına geçebilir. Eğer yeterli cevabı veremiyorsa metni anlamak için tekrar okuyarak aşağıdaki işlemler yapılabilir. 3. Metnin konusunu bulmak için metnin başlığını inceleyiniz. 4. Paragrafları inceleyiniz. Paragrafta sık sık tekrarlanan sözcük ve cümleler ile önem belirten ifadelerle, vurgularla belirtilen cümleleri bularak metnin ana düşüncesini çıkarınız.
<i>II. Özet Yazarken Uygulanacak Kurallar ve Uygulanması</i>	1. Liste halinde verilenleri kısaltınız 2. Tekrarlanan bilgileri, düşünceleri atınız. 3. Önemsiz bilgileri, düşünceleri atınız. 4. İlgisiz cümleleri atınız. 5. Konu cümleleri varsa kullanınız. 6. Konu cümleleri yoksa siz bulunuz.
<i>III. Özeti Gözden Geçirme</i>	1. Metni tekrar gözden geçiriniz. 2. Yapılan özetle metni karşılaştırarak metinde yer alan, özetle bulunmayan önemli görüşler var mı? Kontrol ediniz. 3. Yazılan özetle parçada tartışılan düşüncenin, bilginin tutarlılığını kontrol ediniz.

Tablo 2 incelendiğinde özet yazma sürecinin üç aşamadan oluştuğu görülmektedir. Bunlar; özetlemeye hazırlık, özet yazarken uygulanacak kurallar ve

özeti gözden geçirmedir. Özetlemeye hazırlık aşaması metni iyi anlamayla ilgilidir. Özet yazarken uygulanacak kurallar aşaması ise daha çok özetleme stratejileri, gözden geçirme aşaması ise metne bağlı kalarak özet yazmayla ilgili aşamalardır.

2.2.2.Özetleme Stratejisi

Özetleme stratejisi özetleyicinin özet yazarken kullandığı teknikler bütünü olarak tanımlanabilir.

Brown ve Day (1983; Akt: Hahn ve Garner, 1985) Kintsch ve Van Dijk tarafından geliştirilen özetleme modelini kullanarak çocuk ve yetişkinler tarafından yazılan özetleri analiz etmişlerdir. Bu analize göre özetlemede altı temel kural belirlemişlerdir. Bunlar;

1. Önemsiz bilgilerin çıkarılması
2. Gereksiz veya gereksiz yere tekrar edilen bilgilerin çıkarılması
3. Zaman ya da eylem listeleri için genelleyici terimlerin kullanılması (Örneğin; papatya, gül, menekşe yerine çiçek teriminin kullanılması).
4. Bir eylemin bileşenlerinin hepsini kullanmak yerine genelleyici bir eylemin kullanılması (Örneğin; Mary evden ayrıldı. Mary otobüs terminaline gitti. Mary bilet aldı cümleleri yerine Mary New York'a gitti cümlesi kullanılabilir).
5. Konu cümlesinin seçilmesi
6. Konu cümlesinin yeniden oluşturulması.

Kintsch ve Van Dijk (1978; Akt: Garner, 1984) özet yazarken gereksiz veya basit anlatımları çıkarma, genelleme ve yapılandırma kurallarından bahseder. Brown ve Day (1983) ise iyi bir özet üretmek için gereken beş temel kural olduğunu vurgulamaktadırlar. Bunlar; önemsiz bilgilerin çıkarılması, gereksiz yere tekrar edilen bilgilerin çıkarılması, genelleme, konu cümlesini seçme ve orjinalliktir. Bu kurallar özetleme stratejileri olarak ele alınabilir.

Idris ve diğerleri (2007) özetlemede kullanılan yedi tür strateji belirlemişlerdir. Bunlar; gereksiz bilgileri çıkarma, cümle birleştirme, konu

cümlesini seçme, söz dizimini değiştirme, başka sözcüklerle yeniden ifade etme, genelleme ve keşfetmedir.

1. **Gereksiz Bilgileri Çıkarma:** Gereksiz bilgileri çıkarma sürecinde, orijinal metindeki cümlelerden önemsiz olanlar ya da gereksiz yere tekrar edilen bilgiler çıkarılır. Bu süreçte deyimler, açıklamalar, örnekler ve ayrıntılar çıkarılabilir.
2. **Cümle Birleştirme:** Cümle birleştirme sürecinde, birden fazla cümledeki öbekler bir cümlede birleştirilir. Bu süreç genellikle özetteki cümlelerin kısa fakat aynı zamanda da bilgilendirici olması için çıkarma, genelleme ve başka bir sözcükle ifade etme gibi stratejilerle birlikte kullanılır. Bu cümleler çünkü, ve, ama, e rağmen, -den, dığı ve den dolayı gibi bağlaçlarla birleştirilmektedir ve genellikle aynı paragraftan gelmektedir.
3. **Konu Cümlesini Seçme:** Konu cümlesi seçiminde, genellikle tüm paragrafın ana fikrini yansıtması için sadece bir cümle seçilir. Bu strateji, özete eklenmek üzere orijinal metindeki ilgili bilgiyi belirleme stratejilerini de içermektedir. Bu stratejinin kullanılmasında ipucu niteliği taşıyan söz öbeklerinden (“Bu sonuca ulaşılabilir ”, “Farkedildi ki”, “İddia edilir ki”) ve bunların bulunduğu yerlerden (paragrafın ilk ya da son cümlesinde) yararlanılabilir.
4. **Söz Dizimini Değiştirme:** Bu süreçte, cümledeki kelimelerin ya da cümledeki söz dizimsel yapının düzeni değişir. Orijinal metinle karşılaştırıldığında bu değişim özetteki kelimelerin yerlerini etkileyebilir.
5. **Başka Sözcüklerle Yeniden İfade Etme:** Bu süreçte, orijinal metindeki bir deyim ya da kelime özet cümlede benzer bir deyim ya da kelimeyle ifade edilir. Benzer kavramlar, eşanlamlı kelimeler kullanılabilir.

6. **Genelleme:** Genelleme sürecinde kelime ve nesnelerin isimleri aynı kategori içindeki daha genel kelimelerle değiştirilir.

7. **Keşfetme:** Bu süreçte kişi, kendi kelimelerini kullanarak cümlelerini yapılandırır. Bu durumda, bir özet cümlesinde bulunan kelimelerin %75'i kendi kelimelerini kullanarak oluşturulursa, cümlenin keşfetme stratejisi kullanılarak oluşturulduğu söylenebilir. Kişi adları, hastalık adları, yer adları vb. kelimelerin tek olması sebebiyle %75 oranı kabul edilmiştir.

Aşağıda öğrencilere özetlemeleri için verilen hikâye edici türdeki “Yeni Kırmızı Topum” başlıklı metinle ilgili yapılan özet çalışmalarında kullanılan stratejilerle ilgili örnekler, orijinal metinle karşılaştırılarak verilmektedir.

Gereksiz Bilgileri Cıkarma:

Örnek 1. Orijinal metin bölümü:

- Vitrinin önünde durduk. Ne çok oyuncak vardı. Ama benim gözüme ilk çarpan, biraz gerilerde duran kırmızı kocaman top oldu. Öyle parlaktı, öyle güzeldi ki bir an bile düşünmeden:
 - Şu kırmızı topu alabilir miyiz anne? Çok pahalı mıdır acaba, diye sordum.
- Annem:

-Mmm, sanırım alabiliriz, dedi.

Özet cümle: “*Emre gözüne ilk çarpan büyük kırmızı topu almıştı*”

Örnek 2. Orijinal metin bölümü:

Eve döndüğümüzde, arkadaşlarım arka bahçede top oynuyorlardı. Ben de topumu alıp bahçeye çıktım.

- Aaa,!Emre yeni top almış, diye koşarak yanıma geldiler.
- Ne güzel, kıpkırmızı, dedi Aylin.
- Hiç bu renk top görmemiştin, dedi Veli.
- Ay, hem de pırıl pırıl, çok parlak, dedi Simge.
- Üstelik de kocaman, dedi Tayfun.

Özet cümle: “*Onun bütün arkadaşları topunu çok beğenmişti*”.

Cümle Birleştirme:

Örnek 1. Orijinal metin bölümü:

O gün hava çok güzeldi. Sabah alışverişe çıkarken annem:

- Haydi Emre, sen de gel, demişti bana.

Özet cümle: “*Emre’nin annesi havanın güzel olduğu bir sabah alışverişe çıkarken Emre’yi de çağırmıştı*”.

Örnek 2. Orijinal metin bölümü:

İşte o gün de alışverişimizi çabucak bitirip eve dönerken yol üstünde yeni açılmış bir oyuncakçı dükkânı gördük.

Annem:

- Emre, dedi, şuradan sana bir oyuncak alalım mı, ne dersin?
Ne diyebilirim ki?
- Alalım, alalım, diye havalara sıçradım.
- Ama çok pahalı olmasın, dedi annem, haydi seç birini bakalım.

Özet cümle: “*Annesi yeni açılan oyuncakçı dükkânından istersen pahalı olmayan bir oyuncak alabilirsin dedi*”.

Konu Cümlesini Seçme:

Orijinal metin bölümü:

Eczaneye, iplik, düğme gibi şeylerin satıldığı tuhafiyeciye, baharatçıya da uğradığımız olur. Bu dükkânların her biri ayrı ayrı ilginçtir. Ama hiçbirinde fazla oylanmayız. Sonra elimizde torbalar, paketlerle eve döneriz.

Özet cümle: “*İlginç dükkânlarda alışveriş yaparız ve oylanmadan döneriz*”.

Söz Dizimini Değiştirme:

Orijinal metin bölümü:

Karnım hiç acıkmamıştı ama annem öğle yemeği için çağırınca sevinçle koştum, çünkü sıkıntıdan patlamak üzereydim.

Özet cümle: “*Annesi yemek için çağırınca Emre karnı aç olmadığı halde mutfığa koşmuştu*”.

Başka Sözcüklerle Yeniden İfade Etme:

Orijinal metin bölümü:

Annem sesleninceye kadar neşe içinde oynadık bahçede. Bu kez annem, tüm arkadaşlarımla birlikte çağırıyordu beni. Niçin dersiniz, işte bu harika bir sürprizdi.

Annemin yaptığı o güzelim çilekli tatlı ve limonata, masanın üstünde bizleri bekliyordu. O gün bizim evde öyle bir şölen vardı ki...

Özet cümle: “*Emre’nin annesi masaya limonata ve pastayı koydu ve onları ziyafete çağırdı*”.

Genelleme:

Orijinal metin bölümü: Annemin sabah alışverişleri çok eğlencelidir. Manav, kasap, balıkçı, kuruyemişçi dükkânlarına girip çıkarız. Kimi zaman ayakkabı tamircisine, kuru temizlemeciye ve bardak, tabak satan zücaciyeye dükkânına da uğrarız.

Özet cümle: “*Annesi ve Emre sabah alışverişlerinde birçok dükkâna uğruyorlardı*”

Kesfetme: Öğrenciler bu stratejiyi özetlerinde kullanmamışlardır.

Özetleme stratejilerinin kullanılmasının anlama üzerindeki etkileriyle ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri Nelson ve diğerleri (1992) tarafından yapılan özetleme stratejilerini öğrenmenin fenle ilgili bir metnin anlaşılması üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmadır. Araştırma ilkökul çağında beş özel eğitim öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir. Öğrencilerin yazdıkları özetler üzerinde, uygulanan programın etkisi ve uygulama sonrasında da stratejinin öğrenciler tarafından devam ettirilmesi incelenmiştir. Özetleme stratejileri öğretimi fen metninin daha net anlaşılmasını sağlamış ve öğrencilerin yazılı özetlerinin niteliğinin gelişmesini sağlamıştır. Öğrenciler özetleme stratejilerini öğrenmenin kendilerinin fen metnini anlamalarına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Cordero-Ponce (2000) çalışmasında özetlemede biliş üstü strateji eğitiminin yabancı dil öğrenen öğrencilerin bilgi verici metinleri anlama ve özetleme

yeterlikleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma sonunda elde edilen sonuçlar eğitim sonrasında öğrencilerin önemli ilerleme kaydettiklerini göstermektedir. Öğrenciler özetlerinde daha fazla fikri hatırlamışlar; özetleme kurallarını kullanma becerilerini geliştirmişler, özetlerine daha fazla önemli bilgiyi dahil etmişlerdir ve özeti daha net bir biçimde ifade etmişlerdir. Bu gelişen özetleme performansı eğitim sona erdikten üç hafta sonrasında da devam ettirilmiştir. Cordero-Ponce’a (2000) göre bu sonuçlar özetleme kuralları ile ilgili olarak verilen eğitimin yabancı dilde yazılmış olan metinleri anlama ve bu metinlerin özetlenmesini geliştirmek için etkin bir yol olduğunu göstermektedir.

Winograd (1983) tarafından yapılan bir araştırmada ise iyi ve zayıf okuyucuların okuduklarını özetlemede kullandıkları stratejiler arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Araştırmaya 36 zayıf ve 36 iyi okuyucu olan 8. sınıf öğrencileri ile 37 yetişkin katılmıştır. Araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar şöyledir: 8. sınıf öğrencilerinin çoğu özet yazma gereksinimlerinin farkındadırlar. İyi ve zayıf okuyucular metindeki önemli bilgileri anlamada, yazacakları özetlerin orijinal metinden neleri içereceğini belirlemede ve orijinal metni nasıl dönüştüreceklerini/değiştireceklerini belirlemede birbirlerinden farklıdırlar.

Özetleme sırasında özetleyici orijinal metin üzerinde bazı stratejiler uygulayarak özet metni yazar. Çıkrıkçı (2004) belirli bir metin yapısının özet metin yapısına dönüştürülmesi sürecinde metindeki hangi birimlerin ve ne tür stratejilerin kullanıldığını araştırmıştır. İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin özetlerini Van Dijk ve Kintsch’in “Büyük Ölçekli Yapı Modeli”i ile Kaplan’ın “Söylem Blok Modeli”ni kullanarak incelemiştir. Beşinci sınıf öğrencileri özetleme ediminde, en çok doğrudan alıntı ve alıntı stratejilerini kullanmışlardır. Buna karşın sekizinci sınıf öğrencilerinin yan önermelerin silinmesi ve alıntı stratejilerini kullanmışlardır. Beşinci sınıf öğrencilerinin doğrudan alıntı stratejisini çok kullanmaları nedeniyle, metnin içeriksel bütünlüğünde sapmaların az olduğu görülmektedir. Buna karşın, sekizinci sınıf öğrencilerinin doğrudan alıntı stratejisini çok az kullandıkları saptanmıştır.

Garner (1982) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada öğrencilere 167 kelimelik bir bilgi verici metin vererek okumalarını ve sonra da metni özetlemelerini istemiştir. Bu uygulamadan beş gün sonra öğrencilerden başarılı bir özetlemenin öğelerini açıklamaları istenmiş ve cümle tanıma çalışmaları yaptırılmıştır. Cümle tanıma aşamasında öğrencilere sekiz cümle verilerek bu cümleler orijinal metinde geçiyorsa eski, geçmiyorsa yeni olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırma sonunda öğrencilerin özetleri değerlendirilirken özetteki toplam kelime içinde önemli fikirlerin oranına bağlı olarak öğrenciler yüksek ve düşük verimli özetleyiciler olarak tanımlanmıştır. Araştırma sonunda özetlemede yüksek verime sahip 9 öğrenciden 9'unun özet yazarken metindeki önemsiz bilgileri çıkardığı, 8'inin gereksiz yere tekrar edilen bilgileri çıkardığı, 3'ünün üst anlama ilişkin öğeleri kullandığı, 2'sinin üst anlama ilişkin eylemleri kullandığı ve 5'inin konu cümlesini seçtiği görülmüştür. Özetlemede düşük verime sahip 9 öğrenciden 9'unun metindeki önemsiz bilgileri çıkardığı, 4'ünün gereksiz yere tekrar edilen bilgileri çıkardığı, 2'sinin ise konu cümlesini seçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonucuna özetleme stratejileri açısından bakıldığında en çok gereksiz bilgileri çıkarma stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. Üniversite düzeyinde bile böyle bir sonucun çıkması özetlemenin nasıl yapılması gerektiği ve özet yazarken bazı stratejiler kullanılması gerektiği konularında bilgi sahibi olunmadığını ortaya koymaktadır.

Çıkrıkçı (2004) ve Garner'ın (1982) yaptığı çalışmalar karşılaştırıldığında sınıf düzeyinin özetleme stratejileri üzerinde etkili bir faktör olduğu görülmektedir. Alt sınıflarda (5 ve 8.) daha çok alıntı yapılırken üniversite düzeyinde gereksiz yere tekrar edilen bilgileri çıkarma vb. özetleme stratejileri kullanılmaktadır.

Akkaya ve Kırmızı (2008) tarafından yapılan ve ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin özetleme stratejisini nitelikli bir şekilde kullanıp kullanmadıklarını ortaya koymayı amaçlayan çalışmada öğrencilerin tek bir metni özetlemeleri istenmiştir. Toplanan 487 özet doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrenci özetlerinde özetleme stratejilerinin kullanımına yönelik bir bilinç olmadığı görülmüştür. Öğrenciler metinde yer alan önemsiz

düşünceleri eleyerek temel düşünceleri listelemede, ana düşünceyi belirlemede ve bunları kendi cümleleriyle ifade etmede başarılı olamamışlardır.

Deneme (2009) tarafından yapılan bir araştırmada ise İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri araştırılmıştır. İngilizce öğretmenliği bölümü ikinci sınıfta öğrenim gören 50 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneme'ye (2009) göre öğrencilerin tamamı özgün metindeki önemsiz bilgiyi eleyerek, bu bilgiye özet metinde yer vermediklerini ve özet yazarken özet metnin bütünlüğünü ve yapışıklığını sağlamak için cümleler arasında uygun bağlaçları kullanmaya gayret ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların hemen hepsi (% 96) özet yazarken, özgün metinde verilmiş olan tüm örneklere değindiğini, % 90 ı özet metne kendi fikirlerini de dahil ettiğini söylemişlerdir. Öğrencilerin % 76 sı özgün metindeki ayrıntıları da özetlemeye gayret ettiklerini, % 74 ü ise özet metni özgün metni okumaya başlar başlamaz yazdıklarını ifade etmişlerdir Bunun yanında % 48 i özgün metinde verilmiş olan tüm örneklere değindiğini, % 46 sı herhangi bir şey özetlemeden önce, özgün metni tamamen okuduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 40 ı özgün metindeki önemli cümlelerin altını çizip bu cümleleri aynen özet metinde yazdıklarını, % 38 i özet metni kendi sözcükleriyle yazdıklarını söylemişlerdir. Sonuçlara göre katılımcıların % 24 ü özet metni uygun uzunlukta yazmaya dikkat etmekte ve % 10 u özgün metnin ana fikrini özet metnin ilk cümlesinde ifade etmektedirler. Katılımcıların % 8 i özet yazmadan önce özgün metinden notlar alıp özet metni bu notları kullanarak yazmaktadırlar. Özgün metnin yapısını dikkate alarak özet yazan katılımcıların oranı ise sadece % 4 tür. Cevaplardan, katılımcıların hiçbirinin (% 0) özet metin boyunca, özgün metin yazarına gönderme yapmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen adaylarının özetleme stratejileri konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve gelişigüzel olarak strateji tercih ettikleri söylenebilir. Metin yapısına dikkat etme, özeti kendi kelime ve cümlelerini kullanarak yazma ve özette ana fikre yer verme çok az öğrenci tarafından tercih edilmektedir.

Eyüp (2012) ve diğerleri tarafından 97 Türkçe öğretmen adayı ile yapılan araştırmada Deneme (2009) tarafından geliştirilen ikili likert tipi özetleme stratejileri

ölçeği üçlü likerte dönüştürülerek kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma bakımından yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.3.Özetlemenin Faydaları

Özetlemenin en önemli faydalarından biri bilginin hatırlanmasını kolaylaştırmaktır ve metni anlamayı sağlamaktır. Akkaya ve diğerleri (2008) özetlemenin öğrencinin bilgiyi yapılandırmasını ve uzun süreli belleğe anlamlı olarak yerleştirmesini sağladığını, ayrıca hatırlama ve kavramayı da artırdığını; Senemoğlu (2005) ise öğrencinin bilgiyi hem anlamlandırmasını hem de uzun süreli belleğe yerleştirmesine yardım ettiğini ve öğrenciyi anlamak için okumaya, önemli fikirleri ayırt etmeye ve bilgiyi kendi sözcükleriyle ifade etmeye yönlendirdiğini belirtmektedir. Doğan ve diğerlerine (2006) göre iyi bir özetleme kavrama gücünü artırır, okunan ya da dinlenenlerin akılda kalmasını sağlar.

Özetleme öğrencilerin anlama ve biliş üstü yeteneklerini geliştirmektedir (Williams, 2007). Susar ve Akkaya (2009) biliş üstü stratejilerden birisi olan özetlemenin öğrencilerin bilgiyi anlamalarına ve onu uzun dönemli hafızaya aktarmalarına önemli katkı sağladığını, bunun yanında zihinsel becerilerin etkin kullanılmasını sağlayarak hatırlama ve anlamayı geliştirdiğini belirtmektedir.

Özetlemenin bir diğer faydası ise metnin yapısının farkına varmaktır. Özetlemenin öğretilmesi okuyucuların metnin nasıl yapılandırıldığının ve fikirlerin nasıl ilişkilendirildiğinin farkına varmalarını sağlar (Brown ve diğerleri, 1983; Akt: Tarabasso vd, 2002) . Bu konuda yapılan araştırmalardan birinde (Weisberg ve diğerleri, 1987) okuma güçlüğü olan okuyucuların grafik organize ediciler ile ilgili aldıkları eğitimin özetleme stratejileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Okuma güçlüğü olan 21 tane okuyucu (ortalama yaş 13 yıl 7 ay) bilgi verici metinlerin grafik organize edicilerle haritasını çıkarmak için beş saatlik bir eğitim almıştır. Alınan eğitim metin yapısının makro kuralları, haritalandırma sürecinin modellemesini içermektedir. Son test sonuçları katılımcıların metin yapısında yer alan önemli

bilgilerin düzeylerini tanımlama, ana fikir ifadelerini tanımlama ve bilgi verici metni özetleme yeteneklerinde anlamlı değişikliklerin meydana geldiğini göstermektedir.

Özetin en önemli özelliklerinden birisi orijinal metinden daha kısa olmasıdır. Capus ve Tourigny'e (1998) göre özetler minimum alan içinde maksimum miktarda bilgiyi aktarmak için kullanılır, bu yüzden, zaman ve mekân kazancı sağlayarak önemli bir rol oynarlar.

Özetleme metni anlamının yanında metindeki önemli düşüncelerin belirlenmesini sağlayan bir stratejidir. Okuma işlemi sonunda anlama düzeyini artırmak amacıyla kullanılan özetleme metnin yapısının daha iyi anlaşılmasını sağlamanın yanında ana fikir bulma ve önemli kavramları belirlemeye yardımcı olur, özet yapıldıktan sonra ise önemli fikir ve kavramlar daha kolay hatırlanır (Gajria ve Salvia,1992; Akt: Akyol, 2008). Calp'a (2010) göre özetleme metnin anlamlandırılmasını, önemli düşüncelerin belirlenmesini sağlar. Carnine ve diğerlerine (2004) göre ise öğrenciler işittikleri ya da okudukları her şeyi hatırlayamadıkları için, özetleme becerisinin edinilmesi öğrencilerin ayrıntılardan çok ana olayları hatırlamalarını sağlayacaktır.

Özetleme öğretmenler tarafından öğrencileri değerlendirmek amacıyla da kullanılabilir. Cavkaytar'a (2010) göre özetleme, öğretmene öğrencinin bir metni anlayıp anlamadığına ilişkin veri sağlayan bir stratejidir. Bu nedenle özetleme öğretmenler tarafından öğrencilerin okuduklarını ne düzeyde anladıklarını tespit etmek amacıyla kullanılabilecek bir değerlendirme ve geribildirim aracı olarak kullanılabilir.

Sonuç olarak özetlemenin hatırlamayı ve kavramayı artırdığı, bilgiyi anlamlandırmayı ve uzun süreli belleğe yerleşmesini sağladığı, metnin yapısının farkına varmayı ve üstbilişsel yeteneklerin gelişmesini sağladığı söylenebilir. Özetleme yukarıda belirtilen tüm faydalarına rağmen kolay kazanılan bir beceri değildir. Carnine ve diğerlerine (2004) göre birçok faydasına rağmen özetleme, lise öğrencilerinin bile ustaca yapamadıkları zor bir beceridir. Öğrenci, özetinde hangi

bilginin olacağına, hangi bilginin silineceğine (çıkarılacağına) ve bilginin nasıl organize edileceğine ve özetin nasıl başka kelimelerle ifade edileceğine karar vermek durumundadır. Bu nedenle özetleme öğretilmesi gereken bir stratejidir.

Brozo (1985) ve diğerleri tarafından yapılan bir çalışmada üniversitede okuma dersi alan 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama performans testinde, özetlemede, soru-cevap ilişkileri üzerinde etkileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Öğrencilere yaptıkları okumalardan yola çıkarak çoktan seçmeli anlama soruları yazmaları öğretilmiş, buna karşın özet yazma eğitimi Day'ın özetleme kurallarına göre yapılmıştır. Tüm öğrenciler dört ile beş saat arasındaki haftalık eğitim ve uygulamayı bir aylık süre boyunca sınıf ortamında almışlardır. Araştırma sonunda soru-cevap ilişkilerini ayırt etmede eğitilmiş olan öğrenciler özetleme ya da madde yazma eğitimi verilen öğrencilere göre okuduğunu anlama testinde daha başarılı olmuşlardır.

Hoppes (1997) ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada öğrenme güçlüğü olan dört (3 erkek, 1 kız) altıncı sınıf öğrencisinin okuduğunu anlama becerileri üzerinde doğrudan eğitimi verilen ana fikir özetleme programı ve kişisel-gözlemleme tekniğinin etkileri incelenmiştir. Grupta yer alan öğrencilerden biri eğitim almamış ve zaman sınırlılıklarından dolayı kontrol deneği olarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar uygulanan programın ana fikirleri belirleme ve oluşturmada gelişmeye yol açtığını göstermiştir. Ayrıca öğrenciler ile yapılan görüşmeler bu stratejinin metin bilgilerini anlamada faydalı olduğunu işaret etmiştir.

Özetleme öğretiminin yapıldığı çalışmalardan biri de Williams'ın (2007) özetleme öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin anlama ve üstbilişsel yetenekleri üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasıdır. 94 öğrencinin katıldığı araştırmada 2 deney ve 2 kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney gruplarında özetleme eğitimi yapılırken, kontrol gruplarında geleneksel temel okuma eğitimi yapılmıştır. Çalışmada Gates-MacGinitie testi ile öğrencilerin okuma başarıları, Okuma Stratejilerinin Üstbilişsel Farkındalık Envanteri ile öğrencilerin üstbilişsel stratejileri ölçülmüştür. Son test ve izleme testi puanlarına bakıldığında okuduğunu anlama

başarılarında ve üstbilişsel stratejileri kullanmada deney grubu ve kontrol grubu öğrencileri arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık vardır.

Susar ve Akkaya (2009) üniversite öğrencilerinin bir okuduğunu anlama stratejisi olarak özetleme stratejisini etkin bir biçimde kullanıp kullanmadıklarını bulmak için yaptıkları araştırmada nitel araştırma metodlarından birisi olan “doküman analiz metodunu” kullanarak Dokuz Eylül Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden son sınıf öğrencilerinin katılımı ile toplam 234 özet “Değerlendirme Kriterleri Formu” kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda ulaşılan kodlar “ana temayı kurma, metnin ana noktalarından sapma, ve yüzeysel özetleme” dir. Araştırma sonunda genel olarak öğrencilerin ana fikri belirtmede başarılı oldukları, fakat kendi fikirlerini ve düşüncelerini bu özetlere yansıtmadıkları görülmektedir.

2.2.4.Özetlemeyi Etkileyen Faktörler

Özetlemeyi etkileyen bazı faktörler vardır. Bunlardan ilki özetlenecek metnin nasıl bir yapıya sahip olduğunu bilmektir. Metinler hikâye edici, bilgi verici ve şiir olmak üzere üç yapıda ele alınmaktadır.

Klein’e (1988) göre bilgi verici metinler hikâye edici ya da şiir türü metinlerden daha güçlü mantıksal yapıya sahiptir ve bilgi verici metinlerde karakterler kurgusal değildir. Bu tür metinler gazetelerin ön sayfa haberleri, makaleler, raporlar ve kitap eleştirilerinden oluşturulur. “Bilgi verici metinlerin hikâye edici metinlerden daha zor bir yapıya sahip olmalarının nedeni metin öğeleri arasındaki ilişkinin çeşitliliğinin büyük olmasından ya da içerik çeşitliliğinin farklı olmasından dolayı olabilir”(Alderson, 2005,64).

Farklı türdeki metinleri anlama düzeyi ile ilgili çalışmalardan biri Demirel (1996) tarafından yapılmıştır. Demirel’in (1996) 166 altıncı sınıf öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin bilgilendirici metni öğrenme düzeyleri okuduğunu kavrama düzeylerine paralel olarak değişmektedir. Ayrıca bilgilendirici metin türü

ile okuduğunu kavrama düzeyi arasında, öğrencilerin öğrenme düzeyleri açısından anlamlı bir etkileşim bulunmamıştır.

Erden (1993) bir araştırmasında üniversite öğrencilerinin açıklayıcı bir metinde ne tür bilgileri önemli olarak algıladıklarını ve öğrencilerin önemli olarak algıladıkları bilgilerle önemsiz olarak algıladıkları bilgilerin türünün, bilgilerin hatırlanması ve kalıcılığı üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük bir kısmının verilen açıklayıcı metinde kişilerin isimleri, olay tarihleri ve tanımları çok önemli olarak algılamaktadırlar. Buna karşı metinde yer alan kavramların özellikleri ile ilgili bilgilerle temel ilkeler öğrencilerin yaklaşık yarısı tarafından önemli bulunmuştur. Açıklayıcı bir metinde önemli olarak algılanan bilgiler, bilginin türü ne olursa olsun diğer bilgilere göre hem çalışmadan sonra hem de bir hafta sonra daha iyi hatırlanmaktadır. Bilgi birimlerinin türlerine göre önemli olarak algılanma yüzdelerine bakıldığında, öğrencilerin büyük bir kısmının tarih, kişilerin isimleri ve kavramların tanımları gibi ezber gerektiren bilgileri önemli olarak algıladıkları, buna karşın kavrama, problem çözme gibi üst düzeyde bilişsel becerilerin geliştirilmesine olanak sağlayacak kavramların özellikleri ile ilkelerin bilgisini daha az önemli gördükleri ortaya çıkmıştır.

Tompkins'e (2006) göre metnin yapısını bilmek öğrencilerin önemli fikirleri görme ve bunların nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlamalarını sağlar. Örneğin; öğrenciler bir hikâyeyi giriş, gelişme ve sonuç olarak bölümlere ayırabilirler. Problemi anlamak için başlangıç bölümüne bakarlar, orta bölümde problemin nasıl karmaşılaştığını not ederler ve çözüm için sonuç bölümünü okurlar. Okuyucular diğer metin türlerinde ise benzerlik ve farklılıklara, sebep-sonuç ya da diğer bilgi verici metin yapılarına bakarlar.

Akyol (2008) özetlenecek metnin yapısını bilmenin önemi üzerinde durmaktadır. Akyol'a (2008) göre hikâyeye edici metinler bilgi verici metinlerden daha kolay özetlenir. Buna karşın kullanılan kavramlar ve işlenen olaylar açısından karmaşık olan metinler daha zor özetlenir. Ayrıca uzun metinler daha zor özetlenir ve yorucudur. Williams (2007) bilgi verici metinlerin genellikle fazla aşına olunmayan

kelime ve kavram içerdiğini belirtmektedir. Bu nedenle bilgi verici metinleri özetlemek daha zordur. Çünkü metni özetlemenin ilk aşaması o metni iyi anlamaktır. Metinde anlamı bilinmeyen kelime ve kavram sayısının fazla olması, o metni anlamayı dolayısıyla özetlemeyi güçleştirir. Anderson ve diğerlerine (1991) göre hikâye edici türdeki metinlerden önemli fikirleri seçmek, diğer metinlerden seçmekten daha kolaydır. Metnin uzunluğu daha çok kısaltma yapmayı gerektirir. Eğer metnin yapısı karmaşıksa hangi fikirlerin önemli olduğuna karar vermek için değişik yargılara gerek duyulur. Tompkins (2006) öğrencilerin özet yazarken hikâye edici, bilgi verici ve şiir türü metinlerin yapıları hakkında öğrendiklerini kullandıklarını, çünkü metnin yapısının önemli fikirleri ve bunlar arasındaki ilişkileri işaret ettiğini belirtmektedir.

Özetlemeyi etkileyen faktörlerden ikincisi özet yazacak kişinin yaşıdır. “İnsanların yaşı ilerledikçe, özetlemeleri de gelişmektedir. Bununla birlikte, iyi özetleme yapanlar genellikle yetişkinlerdir. Yetersiz özetleme yapanlara ise her yaşta rastlanabilir” (Anderson vd,1991, s.588) Brown ve Day’e (1983) göre metni hatırlama önemli ve zor olan unsurların üstüne odaklanma için stratejileri gerektirir; metnin ilgili olarak özete neyin dahil edilmesi neyin dışarıda bırakılması gerektiği ile ilgili olarak hüküm verme gerektirir. Uzun bir metnin özetinin sunulması ilerleyen yaşlarda gelişen bir yetenektir.

Brown, Day ve Jones (1983; Akt:Hahn ve Garner, 1985) yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin özet yazmadan önceki planlama becerileri, metnin önemli unsurlarına olan duyarlılıkları ve özet yazarken önemli bilgiler üzerine yoğunlaşmalarını araştırmışlardır. 5, 7, 11. sınıf ve üniversite öğrencilerine iki hikâye edici metin verilmiş ve bu metinleri alarak evlerinde mükemmel bir şekilde (öykülerdeki önemli fikirlerin tamamını kendi kelimeleriyle hatırlayacak şekilde) öğrenmeleri istenmiştir. Bir hafta sonra öğrencilerden iki metinden birini özetlemeleri ve aynı zamanda bu özeti birinde 20, diğerinde 40 kelime kullanarak sınırlandırmaları istenmiştir. Araştırma sonunda 7. sınıf, 11. sınıf ve üniversite öğrencileri metindeki önemli bilgileri belirlemiş ve bunları özetlerinde kullanmışlardır. Yaşça büyük öğrencilerin çoğu metindeki bilgileri başka kelimelerle

ifade etmişler, fakat metindeki zamansal sıralamaya bağlı kalmamışlardır. Ayrıca yaşça küçük öğrencilerle karşılaştırıldığında 11. sınıf ve üniversite öğrencileri özetlerini nasıl yazacaklarını planlamışlardır.

Öğretmenlerin özetleme becerileri ile öğrencilerinin özetleme becerileri arasında bir ilişki olup olmadığına ilişkin bir araştırma Flottum (1987) tarafından yapılmıştır. Flottum (1987) çalışmasında lise öğrencileri tarafından yazılmış olan özetlerle uzmanlar tarafından yazılmış olan özetleri karşılaştırmıştır. Bu çalışmanın amacı önemli bilginin gereksiz bilgilerden nasıl ayırt edildiğini tespit etmek, özetleme sürecini tanımlamak ve makro yapı kuramını özetleme sürecine uygulamaktır. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin özetleri tek bir orijinal metne dayalı özetlerken, buna karşın her bir uzman özeti farklı bir metinlere dayalı olarak yazılan özetlerdir. Öğrenci özetleri ile uzman özetleri arasında bulunan farklılıkların en önemli olanı uzman özetlerinde bilgileri entegre ederek kullanılmasıdır. Araştırmada incelenen özetlerden yola çıkılarak özetleme süreci özetleyicinin metinden bazı bilgileri seçtiği, bazılarını sildiği, bazen genellemeler bazen de yorumlar yaptığı bir süreç olarak tanımlanmıştır.

Okuyan ve Gedikoğlu (2011) tarafından 55 Türkçe ve Edebiyat öğretmeni ile yürütülen bir çalışmada öğretmenlerin deneme türündeki bir metni yazılı olarak özetlemeleri istenmiş ve özetler Ülper (2010) tarafından geliştirilen ölçüt temelli bir araçla analiz edilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular özetlenecek olursa öğretmenlerin,

- %7.3'ünün (4) özetleri metni yansıtacak bir başlık taşımada yeterli düzeydedir.
- %52.7'sinin(29) özeti kaynak metnin asıl ana düşüncesini yeterli düzeyde yansıtmıştır
- %5.5'inin (3) özeti yardımcı düşünceleri içermesi bakımından yeterli düzeydedir
- %49.1'inin (27) özetleri özgün cümlelerle yazılmış olması bakımından yeterli düzeydedir.

- %7.3'ünün (4) özetleri kaynak metindeki önemli bilgileri içermesi bakımından yeterli düzeydedir
- %29.1'inin (16) özetleri gereksiz ve önemsiz bilgileri içermediği için yeterli düzeydedir
- %5.4'ünün (3) özetleri kaynak metni temsil etme açısından yeterli düzeydedir.

Brown ve Day (1983) beşinci, yedinci ve on birinci sınıflardan öğrenciler ile üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada hikâyelerin özetlerini yazmışlardır. Üniversite öğrencileri ve yaşça büyük olan öğrenciler daha genç olan öğrencilere göre taslaklar yaparak daha önceden planlama yapma konusunda, önem sıralaması yapmada ve aynı sayıdaki kelimeye daha fazla fikir yükleme konusunda daha başarılıdırlar.

Özetlemeyi etkileyen bir diğer faktör ise özetleme sırasında öğrencinin metne bakma imkânının olup olmamasıdır. “Özetleme anında metnin okuyucunun elinde olması özetleme işini kolaylaştırır” (Akyol, 2008, s.45). “Öğrencilere özetleme için metne bakmalarına izin verilirse, onlar çıkarma ve kısaltma süreçleri için daha çok zihinsel alana sahip olacaklardır. Eğer metin verilmezse, basit unutmalar gibi nedenlerle kısaltma yapılabilecektir” (Anderson ve diğerleri, 1991, s.588).

Özetlemeyle ilgili herhangi bir öğretim alıp almama durumu da özetlemeyi etkileyen faktörlerden biridir. “Özetleme yeterliliğinin kazanılması, öğretimi gerektirmekte ve zaman almaktadır” (Senemoğlu, 2005, s.567).

Özetlenecek bilgi biriminin büyüklüğü de özetlemeyi etkiler. Minskoff'a (2005) göre öğrenciler özetleme becerisini aşamalı olarak kazanırlar. Önce bir paragraf, sonra iki paragraf, daha sonra bölüm ve sonra da kitap özetleyebilirler. Özetin içerdiği bilginin miktarı giderek artar.

Özet yazma sürecinde özetleyicinin iyi ya da zayıf okuyucu olması da önemli bir etkidir. Baumann'a (1984; Akt: Williams, 2007) göre özet yazmada iyi ve zayıf okuyucular arasındaki en büyük fark metindeki önemli bilgiyi ya da bilgileri belirleyebilme yeteneğidir.

Sonuç olarak özetleme okuma sonrasında bireyin anlama düzeyini artıran bir stratejidir. Kendi içinde de bazı stratejilerin kullanılmasını gerektiren özetleme bireyin kendiliğinden kazanacağı bir beceri değildir. Bu nedenle öğretilmesi gerekir. Ayrıca metnin yapısı, okuyucunun yaşı, metne bakma imkanının olup olmaması, özetlemeyle ilgili eğitim alıp almama, özetlenecek bilgi biriminin büyüklüğü ve özetleyicinin iyi ya da zayıf okuyucu olması özetlemeyi etkilemektedir. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında da üzerinde durulan ve çoğu yerde tekrarlanan özetlemenin ilköğretim basamağında öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırmada ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin ve onlara bu beceriyi kazandırma sorumluluğu olan öğretmenlerin özetleri ve özetleme stratejileri değerlendirilmiştir.

2.2.5.İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında Özetlemenin Yeri

İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında (2009, s.371) Türkçe dersinde kullanılacak yöntemlerden birinin özetleme olduğu belirtilmektedir. Programda özetleme “bir eseri ya da konuşmayı özünü, amacını ve yapısını bozmadan, ana hatlarıyla kısaltmak” şeklinde tanımlanmıştır. Programda öğrencilerin özet yazarken dikkat etmesi gereken unsurlara da yer verilmiştir. Bunlar:

1. Metin dikkatlice dinlenmeli/ okunmalıdır.
2. Okunan/dinlenen metin üzerinde önemli görülenler işaretlenmeli ya da not alınmalıdır.
3. Metnin ana ve yardımcı düşünceleri belirlenmelidir.
4. Öğrencinin eseri kendi ifadeleriyle özetlemesi önemlidir.
5. Özette metinden doğrudan yapılan alıntılar tırnak içinde verilmelidir.
6. Geniş zaman ifadeleri kullanılmalıdır.

7. Yazım ve noktalama kurallarına uyulmalıdır.

İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dört öğrenme alanında özetlemeye yer verilmiştir. Programda (2009, s.65,85,107) okuma öğrenme alanında 3, 4 ve 5. sınıflarda “okuduğunu özetler” kazanımı yer almaktadır. Bu kazanıma ilişkin açıklamada öğrencilerin okuduklarının ana fikrini dikkate alarak kendi kelimeleriyle özetlemesi gerektiği belirtilmiştir. Yine programda (2009, s.354) sessiz okumada öğretmenlerin öğrencilere tahmin etme, sorgulama, açıklama ve özetleme gibi tekniklerden yararlanarak sessiz okuma çalışması yaptırması tavsiye edilmektedir.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında (2009, s.366) dinleme sırasında not alırken izlenecek yollardan en sonuncusu özetleme olarak belirtilmiştir. Burada “aldığı kısa notları, daha sonra kendi cümleleriyle açık ve anlaşılır özet bilgiye dönüştürme” ile dinlemenin daha aktif yapılabilmesi için dinleme etkinliği sonunda alınan notların özetlenmesine vurgu yapılmaktadır.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında yazma öğrenme alanındaki (2009, s.69,90,114,124) kazanım “özet çıkarır” kazanımıdır. Bu kazanım kendini yazılı olarak ifade etme başlığı altında yer almaktadır. Bu kazanıma ilişkin programda konunun ana fikir ve önemli noktalarının, öğrencinin kendi ifade biçimiyle özetlemesine dikkat edilmelidir açıklaması yer almaktadır.

Programda (2009, s.18) yazma öğrenme alanında, öğrencilerin kendilerini yazılı olarak ifade etmeleri ve bu amaçla düşüncelerini mantıksal bütünlük içinde yazma, farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanma, karşılaştırma yapma, sebep-sonuç ilişkisi kurma, sınıflama, değerlendirme, *özetleme* gibi anlamayı ve zihinsel becerileri geliştirici kazanımlar sıralanmaktadır.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında (2009, s.80, 103) 4 ve 5. sınıflarda konuşma öğrenme alanında “konuşmasını özetler” kazanımı yer almaktadır. Bu kazanıma ilişkin olarak yer alan açıklamada “özet olarak, böylece,

son olarak, sonuç olarak, kısacası, özetle, sonucunda vb.” ifadelerini kullanmaları istenir.

Sonuç olarak İlköğretim Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programında özetlemeye vurgu yapılmış, 1. sınıftan 5. sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinde “özet çıkarır” kazanımı yer almıştır. Bu noktadan hareketle programda öğretmenlerin tüm sınıf düzeylerinde özetlemeye yer vermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca sadece yazma öğrenme alanında değil, okuma, dinleme ve konuşma öğrenme alanlarında da özetlemeye yer verilmiştir.

III.BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizi hakkında bilgi verilmektedir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın genel amacı ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile bu öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin farklı metin türlerinde yazdıkları özetler ve bu özetleri yazarken kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu tespit etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda hem nitel hem nicel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Mcmillan ve Schumacher'e (2006) göre karma yöntem veri toplama ve veri analizinde nitel ve nicel yöntemlerin karma şekilde kullanımına odaklanmaktadır. Araştırmada karma yöntemlerden üçgenleme tasarımından yakınsama modeli kullanılmıştır.

3.2.Çalışma Grubu

Araştırma, 2009-2010 eğitim öğretim yılı ikinci yarıyılıda Ankara ili, merkez ilçelerde bulunan resmî ilköğretim okullarından seçilen dört ilköğretim okulundaki toplam 561 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisi ve bu öğrencileri okutan 17 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubundaki öğretmen ve bu öğretmenlerin cinsiyeti, okuttuğu sınıfların mevcudu ve bu sınıfları okutma süresine ilişkin bilgiler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.Çalışma grubundaki öğretmenlere ilişkin bilgiler

Öğretmen	Cinsiyet	Kaç yıldır bu sınıfı okuttuğu	Sınıfındaki öğrenci sayısı
Ö1	E	5 yıl	37
Ö2	E	5 yıl	38
Ö3	E	3 yıl	30
Ö4	E	5 yıl	26
Ö5	K	5 yıl	20
Ö6	K	5 yıl	25
Ö7	K	5 yıl	27
Ö8	E	5 yıl	26
Ö9	K	3 yıl	38
Ö10	E	5 yıl	33
Ö11	E	5 yıl	37
Ö12	K	5yıl	37
Ö13	E	5 yıl	40
Ö14	E	5 yıl	40
Ö15	K	5 yıl	38
Ö16	K	5 yıl	36
Ö17	E	4 yıl	33

Araştırmanın yapıldığı okulların belirlenme süreci şöyle özetlenebilir: Öncelikle araştırmada ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Belirlenen ölçütler şunlardır:

- En az üç yıldır aynı sınıf öğretmeninden eğitim almış ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve
- En az üç yıldır aynı sınıfı okutan ve araştırmanın uygulama sürecinde beşinci sınıfları okutan sınıf öğretmenleri araştırma kapsamına alınacaktır.

Bu doğrultuda araştırmanın uygulama süreci başlamadan önce Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nden Ankara ili merkez ilçelerindeki okulların

sosyoekonomik düzeyleri ile ilgili veriler alınmış, ardından okullara telefon edilerek çalışma hakkında bilgi verilmiş, belirlenen ölçütlere uygun olup olmadıkları ve böyle bir çalışmaya katılıp katılamayacakları sorulmuştur. Araştırmaya gönüllü olarak katılacaklarını belirten okul yöneticisi ve öğretmenleriyle yüz yüze ön görüşme yapılarak araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılıp katılamayacakları tekrar sorulmuştur. Kabul eden öğretmenlerin okullarıyla ilgili olarak gerekli resmî yazışmalar yapılmış ve yasal izin süreci tamamlandıktan sonra çalışmaya başlanmıştır. Ayrıca çalışma grubundaki öğretmen ve öğrencilerin farklı sosyoekonomik düzeylerin her birini yeterli sayıda temsil etmesine özen gösterilmiştir. Bu nedenle bu araştırma alt sosyoekonomik düzeydeki okullardan 6, orta sosyoekonomik düzeydeki okullardan 6 ve üst sosyoekonomik düzeydeki okullardan 5 sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 17 öğretmen ve bu öğretmenlerin öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle görüşme yöntemiyle veriler toplandıktan sonra tekrarlar oluşmaya başlamış yani öğretmen ve öğrenciler benzer ifadeler kullanmaya başladığı için çalışma grubunda ifade edilen sayı yeterli görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve bu araçların çalışma grubunda kime, ne zaman uygulanacağı ile ilgili bilgiler Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4.Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Bu Araçların Uygulanacağı Gruplara İlişkin Bilgiler

Veri toplama aracı	Ölçme aracının kime uygulanacağı	
	Öğrenci	Öğretmen
Öğrencilerin özetledikleri metinler	X	
Öğretmenlerin özetledikleri metinler		X
Hikâye edici metinler için özet değerlendirme formu	X	X
Bilgi verici metinler için özet değerlendirme formu	X	X
Okuduğunu anlama testi	X	
Yarı yapılandırılmış öğrenci görüşme formu	X	
Yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formu		X

3.3.1. Öğrencilerin Özetledikleri Metinlerin Belirlenmesi

Araştırmada öğrencilerin özetleyecekleri metinleri belirlemek ve bu metinlerin öğrenci düzeyine uygun metinler olmasını sağlamak için Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2009-2010 eğitim öğretim yılında okutulmasına karar verilen farklı yayınevlerine ait İlköğretim 5.Sınıf Türkçe ders kitapları toplanmış ve bu kitaplardan uzman görüşleri alınarak bir hikâye edici ve bir bilgi verici metin seçilmiştir. “Yeni Kırmızı Topum” başlıklı hikâye edici metin MEB Yayınevi İlköğretim 5.Sınıf Türkçe ders kitabından, “Göçmen Kuşlar” başlıklı bilgi verici metin ise özel bir yayınevine ait İlköğretim 5.Sınıf Türkçe ders kitabından alınmıştır.

İlk uygulama çalışmasında öğrencilere hikâye edici metin verilmiş ve özet yazmaya ilişkin hiçbir öğretim yapılmadan bu metni özetlemeleri istenmiştir. Ayrıca öğrencilere bu metni istedikleri kadar okuyabilecekleri ve özet yazarken metnin ellerinde olacağı (yanlarında bulundurabilecekleri) söylenmiştir. Öğrencilerden

okuma işlemini bitirdikten sonra metnin özetini yazmaları ve özetin sonuna da metni kaç defa okuduklarını belirtmeleri istenmiştir. Diğer uygulama gününde bu kez bilgi verici metin öğrencilere verilerek bu metin için de aynı işlemi yapmaları istenmiştir.

3.3.2.Öğretmenlerin Özetledikleri Metinlerin Belirlenmesi

Araştırmada öğretmenlerin özetleyecekleri metinleri belirlemek için metin uzunlukları da dikkate alınarak beş bilgi verici ve beş hikâye edici metin Türkçe öğretimi alanında çalışan bir profesör ve iki yardımcı doçent ve iki doktorun görüşlerine sunularak uzman görüşü alınmıştır. Sonuç olarak “Bir Saldırı (Refik Halit Karay)” adlı hikâye edici ve “Gökyüzünüz Temiz mi?” (Alp Apakoğlu) adlı bilgi verici metinler araştırmada kullanılmak üzere belirlenmiştir.

Öğretmenlerle yapılan uygulama çalışmalarında öğretmenlere kendi öğrencileri özet yazarken ilk uygulamada hikâye edici metin, ikinci uygulamada da bilgi verici metin verilerek bunların özetlerini yazmaları istenmiştir.

3.3.3. Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formlarının Geliştirilmesi

Verilerin analizinde öğrenci ve öğretmen özetlerini değerlendirmek için farklı türdeki metinlere göre hazırlanmış özet değerlendirme formları (Ek 7-8) kullanılmaktadır. Araştırmada hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin hikâye edici türdeki bir metne ilişkin olarak yazdıkları özetleri değerlendirmede kullanılmak üzere “Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu” ile bilgi verici türdeki bir metne ilişkin yazdıkları özetleri değerlendirmek üzere “Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu” geliştirilmiştir. Formları geliştirmek için öncelikle özetlemeyle ilgili alanyazın incelenmiştir. Yapılan çalışmalardan yola çıkarak nitelikli bir özeti değerlendirmek için kullanılabilecek bir değerlendirme aracında olması gereken kriterler ortaya konmuştur. Daha sonra bu kriterlerle ilgili uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri ışığında değerlendirme aracında olması gereken kriterler gruplandırılmıştır. Geliştirilen formda yer alan her kriterin

ölçülmesinde yeterli=2 puan, kısmen yeterli=1 puan ve yetersiz=0 puan olarak üçlü bir derecelendirme yapılmıştır.

Özet değerlendirme formlarının kapsam geçerliğini sağlamak için uzman görüşü alınmıştır. Formlar Sınıf Öğretmenliği Eğitimi ile Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalları'nda görev yapan 10 uzmana gösterilmiştir. Uzmanlardan formdaki her madde için “gerekli, yararlı/gereksiz, gereksiz” şeklinde görüş bildirmeleri istenmiştir. Uzmanların “gerekli” olarak görüş belirttikleri maddeler özet değerlendirme formuna alınmış, ayrıca bu maddelerin dil ve biçim açısından uygunluğu konularında uzman görüşleri de dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve maddeler tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Kapsam geçerliği için ayrıca Lawshe tekniği kullanılmıştır. Yurdugül'e (2005) göre kapsam geçerlik oranları ve kapsam geçerlik indeksleri, uzman görüşlerine dayalı nitel çalışmaları, istatistiksel nicel çalışmalara dönüştürmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Yurdugül'e (2005) göre Lawshe tekniğinde, en az 5 en fazla 40 uzman görüşü gereklidir. Uzmanlar her madde için “madde hedeflenen yapıyı ölçüyor, madde yapı ile ilişkili ancak gereksiz, madde hedeflenen yapıyı ölçmez” olarak derecelendirmiştir. Kapsam geçerlik oranı (KGO) bir maddeye ilişkin “gerekli” görüşünü belirten uzman sayılarının, maddeye ilişkin görüş belirten toplam uzman sayısına oranının 1 eksiği ile elde edilir. KGO değerleri negatif ya da 0 değer içeriyorsa bu maddeler çıkarılır. KGO değerleri pozitif olan maddeler için istatistiksel ölçütler ile anlamlılıkları test edilir. Araştırmada 10 uzmandan görüş alındığı için KGO için minimum değer 0.62 olmalıdır. Kapsam geçerlik indeksi ise (KGİ) $\alpha=0,05$ düzeyinde anlamlı olan ve nihai forma alınacak maddelerin toplam KGO ortalamaları üzerinden elde edilir.

$$KGO = \frac{N_g}{N/2} - 1$$

N_g : Gerekli diyen uzman sayısı

N : Araştırmaya katılan uzmanların toplam sayısı

Veneziano ve Hooper'a (1997; Akt:Yurdugöl, 2005) göre $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde KGO'ları için minimum değerler şunlardır.

Tablo 5. $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde KGO'ları için minimum değerler

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	0.99	13	0.54
6	0.99	14	0.51
7	0.99	15	0.49
8	0.78	20	0.42
9	0.75	25	0.37
10	0.62	30	0.33
11	0.59	35	0.31
12	0.56	40+	0.29

Bu tekniğe göre özet değerlendirme formundaki her madde için kapsam geçerlik oranı (KGO) hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ışığında maddelerin KGO değerleri Tablo 6 da belirtilmiştir.

Tablo 6. Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metinler İçin Geliştirilen Özet Değerlendirme Formlarındaki Maddelere İlişkin KGO Değerleri

Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu Maddelerine İlişkin KGO Değerleri					Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu Maddelerine İlişkin KGO Değerleri				
Uzman Görüşleri					Uzman Görüşleri				
No	Gerekli	Yararlı/yetersiz	Gereksiz	KGO	No	Gerekli	Yararlı/yetersiz	Gereksiz	KGO
1	10	0	0	1.00	1	10	0	0	1.00
2	10	0	0	1.00	2	10	0	0	1.00
3	10	0	0	1.00	3	10	0	0	1.00
4	9	1	0	0.80	4	9	1	0	0.80
5	9	1	0	0.80	5	9	1	0	0.80
6	10	0	0	1.00	6	10	0	0	1.00
7	10	0	0	1.00	7	10	0	0	1.00
8	10	0	0	1.00	8	10	0	0	1.00
9	10	0	0	1.00	9	10	0	0	1.00
10	10	0	0	1.00	10	10	0	0	1.00
11	9	1	0	0.80	11	9	1	0	0.80
12	9	1	0	0.80	12	9	1	0	0.80
13	9	0	1	0.80	13	9	0	1	0.80
14	10	0	0	1.00	14	10	0	0	1.00
15	9	1	0	0.80	15	9	1	0	0.80
16	9	1	0	0.80	16	9	1	0	0.80
17	10	0	0	1.00	17	9	1	0	0.80
18	10	0	0	1.00	18	9	0	1	0.80
19	10	0	0	1.00	19	10	0	0	1.00
20	10	0	0	1.00	20	9	0	1	0.80
21	10	0	0	1.00					
22	10	0	0	1.00					
23	10	0	0	1.00					
KGİ				0.93					0.90

Tablo 6 incelendiğinde her iki metin türünde bütün maddeler için 0.62'den yüksek bir sonuç çıkmıştır. Ayrıca Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formuna ilişkin hesaplanan KGİ 0.93, Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formuna ilişkin hesaplanan KGİ 0.90'dır. Bu nedenle bütün maddeler özet değerlendirme formlarına alınmıştır.

Özet değerlendirme formlarının güvenilirliği için 50 özet araştırmacı ve onun dışında başka bir araştırmacı daha değerlendirmiş ve iki araştırmacının sonuçları arasındaki korelasyon katsayısı ($r= 0.82$) olarak hesaplanmıştır. Bu iki değerlendirme arasındaki anlamlı düzeydeki pozitif ve yüksek ilişki özet değerlendirme formunun güvenilir ölçüm yaptığını ifade etmektedir.

3.3.4.Okuduğunu Anlama Testi

Özetleme becerisini etkileyen faktörlerden biri de okuduğunu anlama becerisidir. Bu nedenle araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğrencilerin okuduğunu anlama düzeylerinin tespit edilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Araştırmada kullanılmak üzere okuduğunu anlama testi kullanmak ya da geliştirmek ihtiyacı hissedildiğinde öncelikle alanyazındaki okuduğunu anlama testleri taranmıştır. Türkçe okuduğunu anlama testleri için araştırmacıların (Erginer, 1998; Kayıran, 2007; Mazı, 2008; Cavkaytar, 2010) çoktan seçmeli sorulardan oluşan testler geliştirdikleri görülmektedir. Ancak okuduğunu anlama sadece doğru bilgiyi diğerleri arasından seçme işlemi olarak ele alınmamalıdır. Uluslararası düzeyde yapılan PIRLS sınavında hem çoktan seçmeli hem de açık uçlu sorular yer almaktadır. Dolayısıyla sadece klasik okuduğunu değerlendirme yaklaşımları kullanılmamaktadır.

Klasik okuduğunu anlama becerisini değerlendirme yaklaşımlarının daha çok öğrencilerin alt düzey zihinsel becerilerini temel aldığı görülmektedir. Klasik yaklaşımda okuduğunu anlama becerisinin değerlendirilmesi belirgin olarak test için yazılmış metinlere dayanır ve edebi kavrama becerilerini vurgulamaya yöneliktir. Ayrıca en sık kullanılan format çoktan seçmeli sorudur; öğrencilerden metinden anladıklarını belirten bir yanıtı seçerek kavrayışlarını göstermeleri istenir (Levande, 1993; Akt: Aslanoğlu, 2007,s.26). Bu nedenle geliştirilmesi planlanan testin açık uçlu sorulardan oluşmasına karar verilmiştir.

Okuduğunu anlama testinin hazırlanmasında öncelikle öğrenci düzeyine uygun metinleri kullanabilmek için Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kabul edilmiş ders kitaplarından hikâye edici ve bilgi verici metinler seçilmiştir. Metinlerin okuduğunu anlama testinde kullanılması için Türkçe öğretimi alanında

alışan iki profesör, iki yardımcı doçent ve bir doktordan uzman görüşü alınmıştır. İlköğretim Türkçe Öğretim Programının (2009) okuduğunu anlama kazanımları incelenerek her iki metin türü için soru hazırlamaya uygun kazanımlar belirlenmiş, uzmanlarca seçilen metinlerle ilgili kazanımları karşılayabilecek sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular için yine Türkçe öğretimi alanında çalışan iki profesör, iki yardımcı doçent ve bir doktordan uzman görüşü alındıktan sonra görüşler arasındaki uyum hesaplanmıştır.

Okuduğunu anlama testindeki 50 soru için beş uzman görüşü arasında hesaplanan uyum her soru için Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Okuduğunu Anlama Testi Uzman Görüşleri Arasındaki Uyum Oranları

Soru No.	Uyum Oranı(%)	1.Uzman	2.Uzman	3.Uzman	4.Uzman	5.Uzman
1. Soru	100	U	U	U	U	U
2. Soru	100	U	U	U	U	U
3. Soru	80	U	U	U	UD	U
4. Soru	100	U	U	U	U	U
5. Soru	100	U	U	U	U	U
6. Soru	100	U	U	U	U	U
7. Soru	100	U	U	U	U	U
8. Soru	100	U	U	U	U	U
9. Soru	100	U	U	U	U	U
10. Soru	100	U	U	U	U	U
11. Soru	100	U	U	U	U	U
12. Soru	100	U	U	U	U	U
13. Soru	100	U	U	U	U	U
14. Soru	100	U	U	U	U	U
15. Soru	100	U	U	U	U	U
16. Soru	100	U	U	U	U	U
17. Soru	100	U	U	U	U	U
18. Soru	100	U	U	U	U	U
19. Soru	100	U	U	U	U	U
20. Soru	100	U	U	U	U	U

21. Soru	100	U	U	U	U	U
22. Soru	100	U	U	U	U	U
23. Soru	100	U	U	U	U	U
24. Soru	100	U	U	U	U	U
25. Soru	80	U	UD	U	U	U
26.Soru	100	U	U	U	U	U
27.Soru	100	U	U	U	U	U
28.Soru	100	U	U	U	U	U
29.Soru	100	U	U	U	U	U
30.Soru	100	U	U	U	U	U
31.Soru	100	U	U	U	U	U
32.Soru	100	U	U	U	U	U
33.Soru	100	U	U	U	U	U
34.Soru	100	U	U	U	U	U
35.Soru	100	U	U	U	U	U
36.Soru	100	U	U	U	U	U
37.Soru	100	U	U	U	U	U
38.Soru	100	U	U	U	U	U
39.Soru	80	U	UD	U	U	U
40.Soru	100	U	U	U	U	U
41.Soru	100	U	U	U	U	U
42.Soru	100	U	U	U	U	U
43.Soru	100	U	U	U	U	U
44.Soru	100	U	U	U	U	U
45.Soru	100	U	U	U	U	U
46.Soru	100	U	U	U	U	U
47.Soru	100	U	U	U	U	U
48.Soru	100	U	U	U	U	U
49.Soru	100	U	U	U	U	U
50.Soru	100	U	U	U	U	U

U: Uygun/ UD: Uygun değil

Büyüköztürk'e (2007) göre uzmanların uyuşma düzeylerinin %90-100 olması gerekir. Uzmanların %70-80 oranında uyuşma gösterdikleri maddeler, eleştirilere göre düzeltmeler yapılarak kullanılabilir. Tablo 7 incelendiğinde 3, 25 ve 39

numaralı sorularda uzman uyum oranı %80 dir. Bu üç soru üzerinde düzeltmeler yapılmış ve tekrar uzmanlara gösterilerek okuduğunu anlama testinde kullanılmıştır.

Hazırlanan okuduğunu anlama testi 78 öğrenciye uygulanarak pilot uygulama yapılmıştır. Öğrenci cevapları incelenerek ve öğrencilerle konuşularak öğrencilerin genel olarak zorlandığı ya da yapamadığı sorular tekrar incelenerek düzeltilmiş ve öğrencilerin cevapları da göz önüne alınarak her soru için cevap anahtarı hazırlanmıştır. Hazırlanan okuduğunu anlama testi açık uçlu sorulardan oluştuğu için öğrencilerin testteki sorulara verecekleri cevapların değerlendirilmesinde öğrenci hiç cevap vermemiş ya da yanlış cevap vermişse 0 puan, öğrencinin cevabı kısmen doğru ise 1 puan, öğrencinin cevabı tamamen doğru ise 2 puan olarak hesaplanmıştır. Asıl uygulama çalışmasından elde edilecek verileri araştırmacının dışında başka bir uzmanın da değerlendirmesi ile güvenilirlik artırılmaya çalışılmıştır.

Öğrenci özetleri bu şekilde toplandıktan sonra başka bir uygulama gününde öğrencilere araştırmacı tarafından geliştirilen okuduğunu anlama testinin (Ek 6) ilk bölümü iki ders saatinde uygulanmış, testin ikinci bölümü başka bir günde yine iki ders saatinde uygulanmıştır.

3.3.5.Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Formu

Araştırmada öğrencilerin özetleme ve özetleme stratejileri ile ilgili beşinci sınıfa kadar herhangi bir eğitim alıp almadıklarını ve bu stratejiyi kullanıp kullanmadıklarını ve kullanıyorlarsa ne kadar sıklıkta ve nasıl, hangi kaynakların özetini yaptıklarını belirlemek için bireysel görüşme yapılmıştır. Görüşmeler her sınıftan 4-6 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Formun hazırlanması sürecinde öncelikle alanyazın taranmıştır, ancak alanyazında bu konuyla ilgili görüşme yöntemiyle yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın amaçları göz önüne alınarak öğrencilere yönelik görüşme soruları belirlenmiştir. Bu sorular için önce uzman görüşü alınmış, ardından araştırmanın çalışma grubu dışında kalan 12 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisi ile pilot görüşme yapılmıştır. Görüşme verileri incelenmiş, bazı sorular için

alternatif ya da sonda soruları eklenmiş ve görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşmeler öğrencilerin yazdıkları özetler ile özet yazma konusundaki bilgileri arasında karşılaştırma yapmak ve veri çeşitlemesi yoluyla araştırmayı güçlendirmek için yapılmıştır.

Doküman incelemesi yöntemiyle toplanan verileri desteklemek ve veri çeşitliliği sağlamak için yapılan görüşmeler okulların kütüphane, müdür yardımcısı odası, rehberlik servisi odası vb. yerlerinde yapılmış, görüşme boyunca görüşmenin bölünmemesine özen gösterilmiş, görüşülen kaynağın kendini rahat hissetmesi (öğrencilerle ve öğretmenlerle sohbet edilmiş, öğrencilere ufak hediyeler verilmiş) sağlanmıştır.

Patton'a (1987; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2006) göre üç tür görüşme yaklaşımı vardır. Bunlar; sohbet tarzı görüşme, görüşme formu yaklaşımı ve standartlaştırılmış açık uçlu görüşmedir. Bu araştırmada görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Bazı kaynaklarda (Şencan, 2005) görüşme formu yaklaşımı yerine yarı yapılandırılmış görüşme kavramı kullanılmaktadır. Şencan'a (2005) göre yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı önceden sorularını belirlese de katı bir şekilde bu sorulara bağlı kalmaz, ancak görüşmede bu sorular kendisine rehberlik eder. Bu araştırmada da araştırmacı her ne kadar görüşme sorularını önceden hazırlamış olsa da görüşme sürecinde bu soruların yerleri değişmiş, alternatif sorular ya da sonda soruları kullanılmıştır.

Baş ve diğerleri (2008) görüşme yönteminde veri toplarken kullanılacak bazı stratejiler önermişlerdir. Bu araştırmada da araştırmacı kaynağın ifade etmek istediklerini tam olarak anladığını belirtmek için söyleneni başka bir şekilde ifade ederek **aktif dinleme**, kaynağın serbestçe konuşmasına izin vererek **sabır** ve konudan sapmalar olursa bunlara karşı **esnek olma** stratejilerini göz önünde bulundurmıştır.

Araştırmanın görüşme süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

1. Açılış: Bu aşamada araştırmacı önce kendini kısaca tanıtmış, sonra sırasıyla bu görüşmeyi neden yaptığını yani amacını açıklamış, görüşmenin tamamen gizli olacağını ve elde edilen verilerin sadece bu araştırmanın bilimsel amaçları için kullanılacağını ifade etmiş ve görüşmeyi ses kayıt cihazı kullanarak kaydetmek için kaynaktan izin istemiştir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmenin açılışı:

“Merhaba. Benim adım Pınar Bulut. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı’nda doktora öğrencisiyim. Sizinle özetleme ve özetleme stratejileri konusunda yaptığım çalışmayla ilgili daha ayrıntılı bilgi toplayabilmek için bir görüşme yapmak istiyorum. Bir sınıf öğretmeni olarak sizin bu konudaki görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu görüşmede konuşulanların tamamen gizli tutulacağını, görüşmede konuşulanları sadece benim ve birkaç araştırmacının dinleyeceğini, toplanan verilerin bu araştırmada bilimsel amaçlar için kullanılacağını, sizin isminizin ve görev yaptığınız okulun adının kesinlikle yer almayacağını garanti ederim. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir şey var mı?.....Eğer izin verirsiniz ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum.....İzin verirsiniz başlamak istiyorum”.

Öğrencilerle yapılan görüşmenin açılışı:

“Merhaba. Benim adım Pınar Bulut. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı’nda doktora öğrencisiyim. Senden ve sınıfınızdaki diğer arkadaşlarından geçtiğimiz haftalarda iki metnin özetini yazmanızı istemiştim. Bugün ise seninle nasıl özet yazdığın, özet yazarken neler yaptığın, nelere dikkat ettiğinle ilgili olarak konuşmak istiyorum. Eğer izin verersen ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğin bir şey var mı?.....Şimdi görüşmeye başlamak istiyorum”.

2.Soru Sorma: Araştırmacı önceden hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruları mümkün olduğu kadar sırayla sormaya gayret etmiş, ancak konuşmanın akışı içinde kaynağın verdiği cevaplar nedeniyle cevabı detaylandırmak

için bu sıralamada değişiklikler yapmıştır. Ancak araştırmacı görüşme sonunda bütün soruları görüşmeye katılan her kaynağa yöneltmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler ortalama 10-15 dakika, öğretmenlerle yapılan görüşmeler ise ortalama 30-40 dakika sürmüştür. Görüşme süreleri çok uzun olmadığı için zorunlu haller olmadıkça mola verilmemiştir. Görüşmelerin kaydedilmesinde sadece ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

3.Görüşmeyi Tamamlama: Görüşme sonunda araştırmacı kaynağa görüşmede söylediklerini kısaca özetlemiş, konuştukları konularla ilgili eklemek istedikleri olup olmadığını sormuş ve görüşmeye katıldığı için teşekkür etmiştir.

3.3.6. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin özetleme ve özetleme stratejileri hakkındaki görüşlerini değerlendirmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formun hazırlanması sürecinde öncelikle ilgili alanyazın taranmıştır, ancak alanyazında bu konuyla ilgili görüşme yöntemiyle yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın amaçları göz önüne alınarak öğretmenlere yönelik görüşme soruları belirlenmiştir. Bu sorular için önce Türkçe öğretimi alanında çalışan bir profesör ve bir yardımcı doçentten ayrıca nitel araştırmaları olan bir doktordan uzman görüşü alınmış, ardından araştırmanın çalışma grubu dışında kalan beş sınıf öğretmeni ile pilot görüşme yapılmıştır. Görüşme verileri incelenmiş, bazı sorular için alternatif sorular ya da sonda soruları eklenmiş ve görüşme formuna son şekli verilmiştir.

3.4.Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri görüşme ve doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2006,s.187). Araştırmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ve bu öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin farklı metin türlerinde yaptıkları özetler doküman olarak kullanılmıştır. Akturan’a (2008) göre dokümanlar gözlem ve görüşme yönteminin olanaklı olmadığı durumlarda ya da bu yöntemler kullanılarak elde edilen verileri desteklemek için kullanılabilir.

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinden bir bilgi verici ve bir hikâye edici olmak üzere toplam iki metni yazılı olarak özetlemeleri istenmiştir. Bu metinler Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ders kitabı olarak okutulmasına karar verilen farklı yayınevlerine ait İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarından seçilmiştir. Özetleme sürecinde seçilen metin her öğrenciye tek tek yazılı olarak verilmiş ve öğrenciden metni okuyup özetlemesi istenmiştir. Bu süreçte herhangi bir öğretim ya da uygulama yapılmamıştır. Çalışma grubundaki bütün öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilere yaptırılan özetler araştırmacı tarafından geliştirilen “Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu” ile “Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu” kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca toplanan özetlerde hangi özetleme stratejilerinin kullanıldığı da belirlenmiştir.

Öğretmenlere verilen metinlerin seçiminde uzman görüşüne başvurulmuş ve bu yolla seçilen metinlerin uygunluğu tespit edilmiştir. Uzman görüşü sonunda bu metinler çalışma grubu dışında beş sınıf öğretmenine verilmiş ve metinleri yazılı olarak özetlemeleri istenmiştir. Öğretmenlerden de biri bilgi verici ve bir tanesi hikâye edici olmak üzere toplam iki metin özetlemeleri istenmiştir. Öğretmenlerin seçilen metni uygulama gününde ve saatinde özetlemeleri istenmiş, öğretmenin metni alarak başka bir zamanda özetleyip daha sonra araştırmacıya vermesine müsaade edilmemiştir. Öğretmenlerin yazdıkları özetler de araştırmacı tarafından geliştirilen “Hikâye Edici Metinleri İçin Özet Değerlendirme Formu” ile “Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu” kullanılarak incelenmiştir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin özetleri özet değerlendirme formları kullanılarak analiz edilmiştir. Her öğrencinin formdan aldığı puan hesaplandıktan sonra bu öğrencilerden düşük ve yüksek puan alan öğrenciler belirlenmiştir (her sınıftan 4-6 öğrenci). 17 farklı sınıftan toplam 102 öğrenci ile araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek 9) kullanılarak bireysel görüşme yapılmıştır. Ayrıca çalışma grubunda belirtilen öğrencilerin sınıf öğretmenleri ile yine öğretmenler her iki metni de özetledikten sonra araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu (Ek 10) kullanılarak görüşme

yapılmıştır. Görüşmede sorulacak sorular önceden hazırlanmış ve amaca uygun olup olmadığını belirlemek için uzman görüşleri alınmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Araştırmanın bu bölümünde her alt problem için hangi veri analiz yöntemlerinin kullanıldığına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumu nedir?
2. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre değişmekte midir?
3. Sınıf öğretmenlerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumu nedir?
4. Sınıf öğretmenlerinin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre değişmekte midir?
5. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleriyle sınıf öğretmenlerinin özetlerinin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
6. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile sınıf öğretmenlerinin metin türlerine göre kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Araştırmanın yukarıda belirtilen ilk altı alt problemine cevap bulabilmek için frekans(f) ve yüzde(%) değerleri hesaplanarak bulgular elde edilmiştir.

7. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları ile özet değerlendirme formundan elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için araştırmada kullanılan istatistiksel analiz tekniği “ilişkili örneklemeler için t-testi (Paired samples t-testi) dir. Bu test “ilişkili iki örneklem ortalaması arasındaki farkın birbirinden anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek için kullanılır. İlişkili örneklemeler için t-testinin

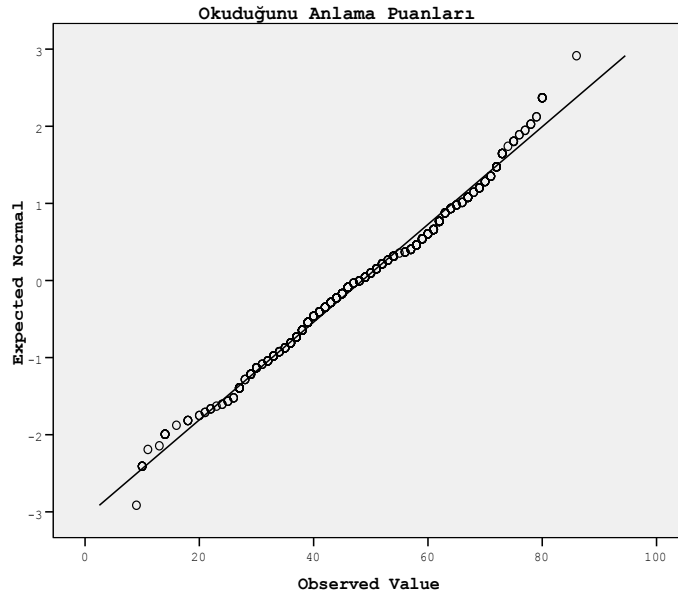
uygulanabilmesi şu koşulların ya da varsayımların karşılanmasına bağlıdır: a) Bağımlı değişkene ait puanlar (ölçümler) en az aralık ölçeğindedir, b) İlişkili iki ölçüm setine ait fark puanları normal bir dağılım gösterir” (Büyüköztürk, 2007,s.67). Değişkenlerin normal dağılıma sahip olup olmadığını anlamak için şu yollar izlenebilir:

“Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliği üç yöntemle incelenebilir. Birincisi çarpıklık katsayısı (ÇK), aritmetik ortalama, ortanca ve mod gibi betimsel istatistiklerin kullanılmasıdır. ÇK,+1 -1 sınırları içinde kalıyorsa, puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, ortalamanın, ortancanın ve modun eşit olması, normal dağılımı gösterir” (Büyüköztürk, 2007,s.40).

Değişkenlere ait aritmetik ortalama, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 8’de gösterilmiştir.

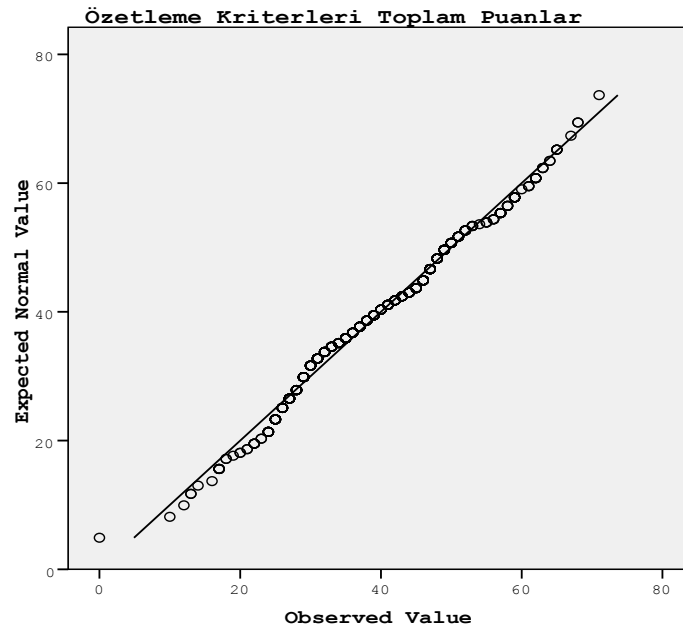
Tablo 8. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testi İle Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	$\bar{X}$	Mod (Tepe değer)	Medyan (Ortanca)	Çarpıklık	Basıklık
Okuduğunu anlama testi puanı	48,52	62,00	48,00	-0,12	-0,51
Özet değerlendirme puanı	39,28	29,00	39,00	0,10	-0,24

Şekil 1. Okuduğunu Anlama Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği

Normallik analizi yapılırken verilerin gözlenen ve beklenen değerleri doğru üzerinde ve etrafında toplanmışsa normal dağılıma sahiptir.

Şekil 2. Özetleme Kriterlerine İlişkin Q-Q Grafiği

Değişkenlerle ilgili Q-Q grafikleri incelendiğinde de değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

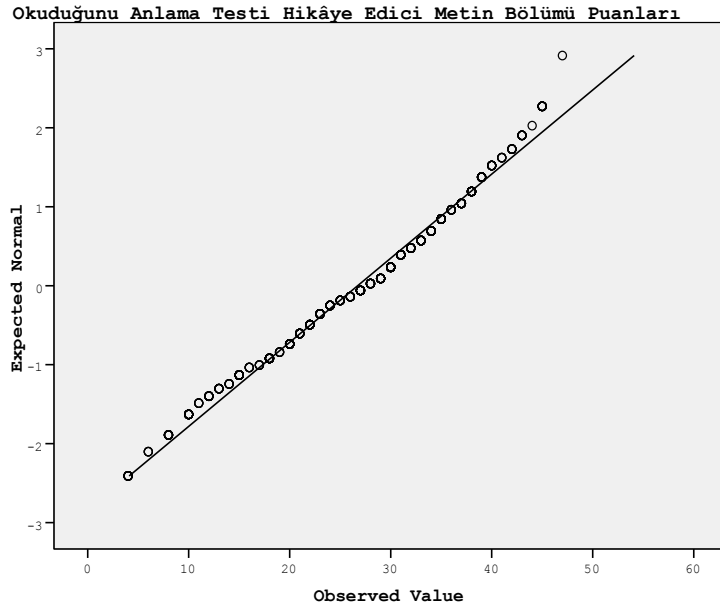
- a) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan ile hikâye edici metin özetleri için özet değerlendirme formundan elde ettikleri puan arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için yapılması gereken istatistiksel analiz tekniği “ilişkili örneklemeler için t-testi (Paired samples t-testi) dir. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olup olmadığını anlamak için değişkenlere ait aritmetik ortalama, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak Tablo 9’da gösterilmiştir.

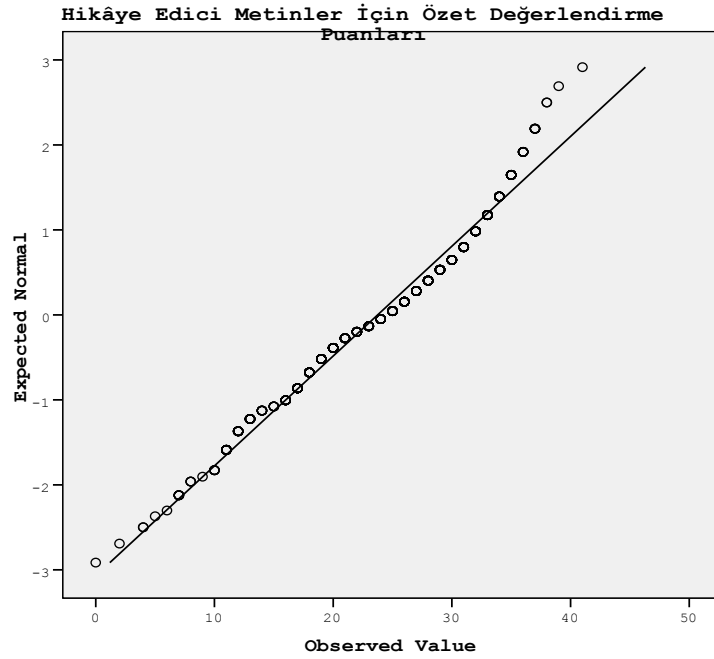
Tablo 9. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Hikâye Edici Metin Bölümü Puanı İle Hikâye Edici Metin İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	$\bar{X}$	Mod (Tepe değer)	Medyan (Ortanca)	Çarpıklık	Basıklık
Okuduğunu anlama testi hikâye edici metin bölümü puanı	26,72	30,00	28,00	-0,27	-0,51
Hikâye edici metin için özet değerlendirme puanı	23,74	18,00	24,00	-0,30	-0,63

Tablo 9 incelendiğinde değişkenlerin ortalama ve medyan değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri de -1 ile +1 aralığındadır. Bu değer dağılımın normal olduğunu göstermektedir.

Şekil 3. Okuduğunu Anlama Testinin Hikâye Edici Metin Bölümü Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği

Şekil 4. Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği

Değişkenlerle ilgili Q-Q grafikleri incelendiğinde de değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

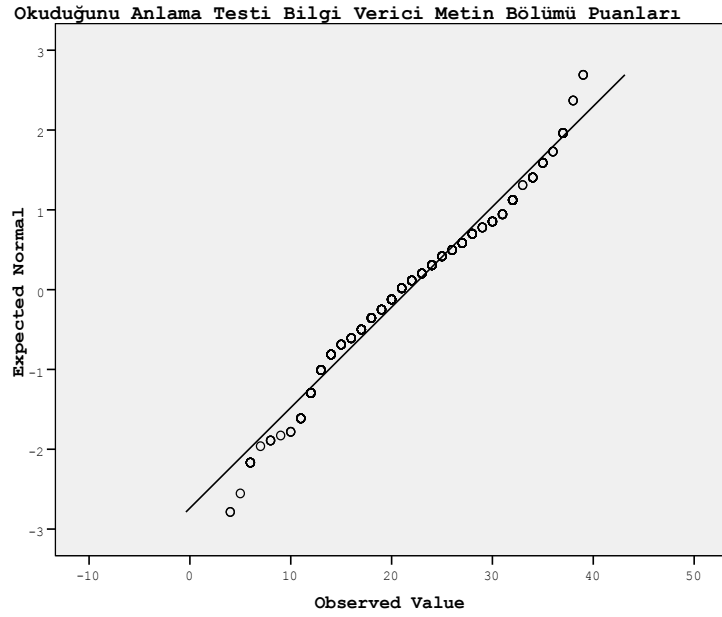
- b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden elde ettikleri puan ile bilgi verici metin özetleri için özet değerlendirme formundan elde ettikleri puan arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için yapılması gereken istatistiksel analiz tekniği “ilişkili örneklemeler için t-testi (Paired samples t-testi) dir. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olup olmadığını anlamak için değişkenlere ait aritmetik ortalama, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak Tablo 10’da gösterilmiştir.

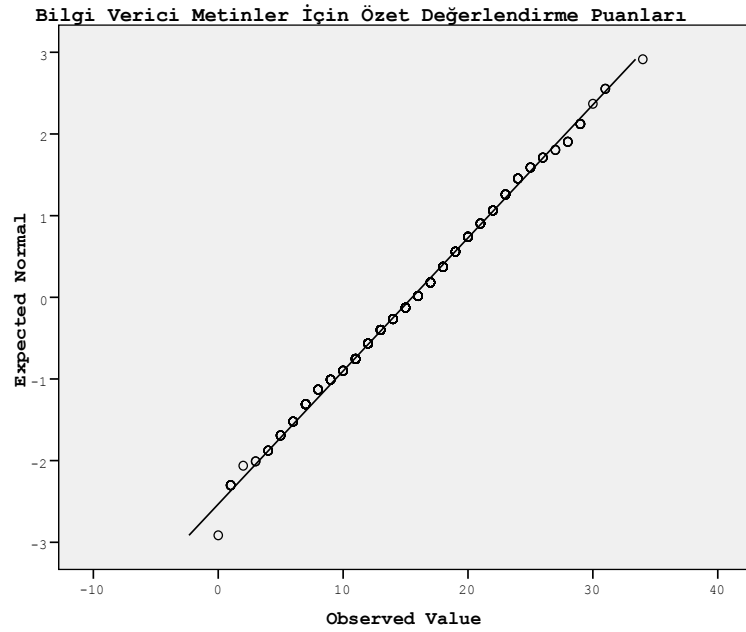
Tablo 10. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Bilgi Verici Metin Bölümü Puanı İle Bilgi Verici Metin İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	$\bar{X}$	Mod (Tepe değer)	Medyan (Ortanca)	Çarpıklık	Basıklık
Okuduğunu anlama testi bilgi verici metin bölümü puanı	21,74	20,00	21,00	0,18	-0,81
Bilgi verici metin için özet değerlendirme puanı	15,54	17,00	16,00	-0,35	-0,17

Tablo 10’a göre değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri de -1 ila +1 aralığındadır. Bu değerler dağılımın normal olduğunu göstermektedir.

Şekil 5. Okuduğunu Anlama Testinin Bilgi Verici Metin Bölümü Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği

Şekil 6. Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Puanlarına İlişkin Q-Q Grafiği

Değişkenlerle ilgili Q-Q grafikleri incelendiğinde değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu

belirlendikten sonra SPSS 15.0 programı kullanılarak “ilişkili örneklemeler için t-testi (Paired samples t-testi) yapılmıştır.

8. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin,

- a) Okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan ile hikâye edici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden elde ettikleri puan ile bilgi verici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

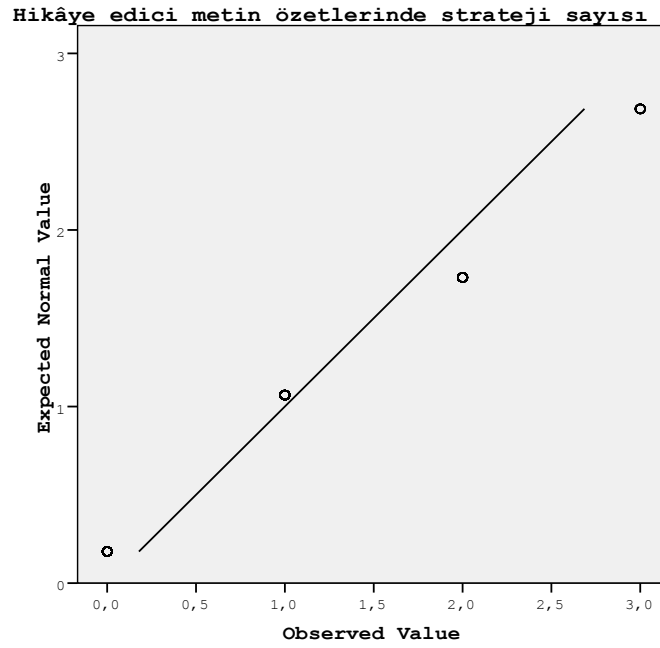
Araştırmanın sekizinci alt problemine cevap bulabilmek için korelasyon analizi yapılmıştır. “Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon analizi yapabilmek için her iki değişkenin de sürekli olmaları ve normal dağılım göstermeleri gerekmektedir. Korelasyon analizi sonucunda, doğrusal ilişki olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin derecesi korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Korelasyon katsayısı r ile gösterilir ve -1 ile +1 arasında değerler alır” (Sungur, 2008, s.115).

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin hikâye edici ve bilgi verici metinler için hesaplanan özet değerlendirme formundan aldıkları puanların normal dağılıma sahip olduğu araştırmanın yedinci alt probleminde ayrıntılı olarak istatistik sonuçları ile ifade edilmiştir. Öğrencilerin kullandıkları özetleme stratejisi sayısı ile ilgili olarak yapılan normallik araştırmasına ilişkin sonuçlar şunlardır:

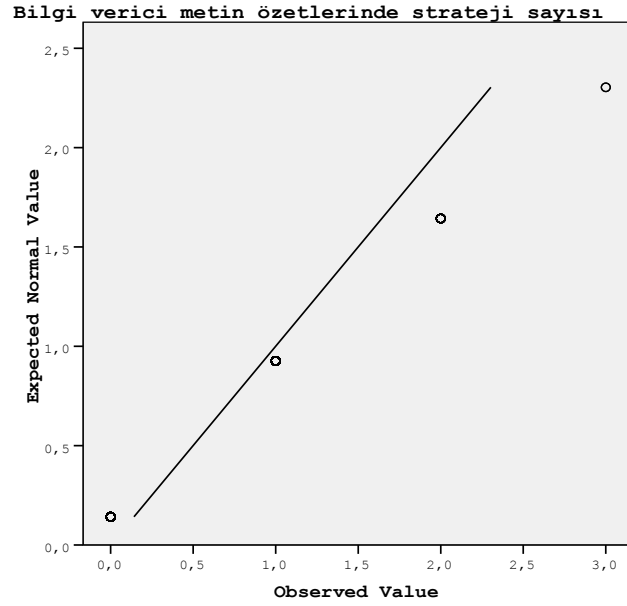
Tablo 11. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metin Türünde Yaptıkları Özetlerde kullandıkları Özetleme Stratejisi Sayılarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	$\bar{X}$	Mod (Tepe değer)	Medyan (Ortanca)	Çarpıklık	Basıklık
Hikâye edici metin özetlerinde kullanılan özetleme stratejisi sayısı	0.75	0.00	0.00	0.75	0.20
Bilgi verici metin özetlerinde kullanılan özetleme stratejisi sayısı	0.49	0.00	0.00	0.96	0.20

Tablo 11 incelendiğinde değişkenlerin mod ve medyan değerlerinin birbirine eşit olduğu görülmektedir. Ayrıca değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri de -1 ila +1 aralığındadır. Bu değerler dağılımın normal olduğunu göstermektedir.

Şekil 7. Öğrencilerin Hikâye Edici Metni Özetlerindeki Strateji Sayısına İlişkin Q-Q Grafiği

Şekil 8. Öğrencilerin Bilgi Verici Metni Özetlerindeki Strateji Sayısına İlişkin Q-Q Grafiği

Değişkenlerle ilgili Q-Q grafikleri incelendiğinde değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

9. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri metni okuma sayıları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
 - a) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri hikâye edici metni okuma sayıları ile hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
 - b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri bilgi verici metni okuma sayıları ile bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın dokuzuncu alt problemine cevap bulabilmek için korelasyon analizi yapılmıştır.

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin hikâye edici ve bilgi verici metinler için hesaplanan özet değerlendirme formundan aldıkları puanların normal dağılıma

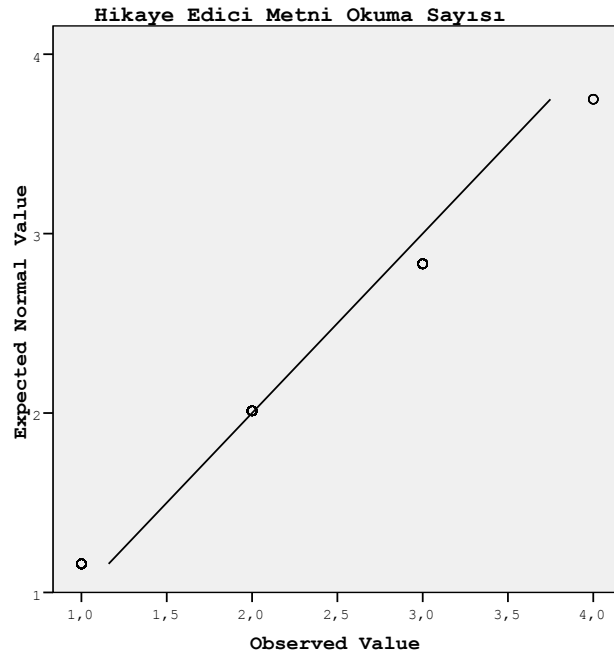
sahip olduğu araştırmanın yedinci alt probleminde ayrıntılı olarak istatistik sonuçları ile ifade edilmiştir. Öğrencilerin metni okuma sayıları ile ilgili olarak yapılan normallik araştırmasına ilişkin sonuçlar şunlardır:

Tablo 12. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici ve Bilgi Verici Metinleri Okuma Sayılarına İlişkin Mod, Medyan, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

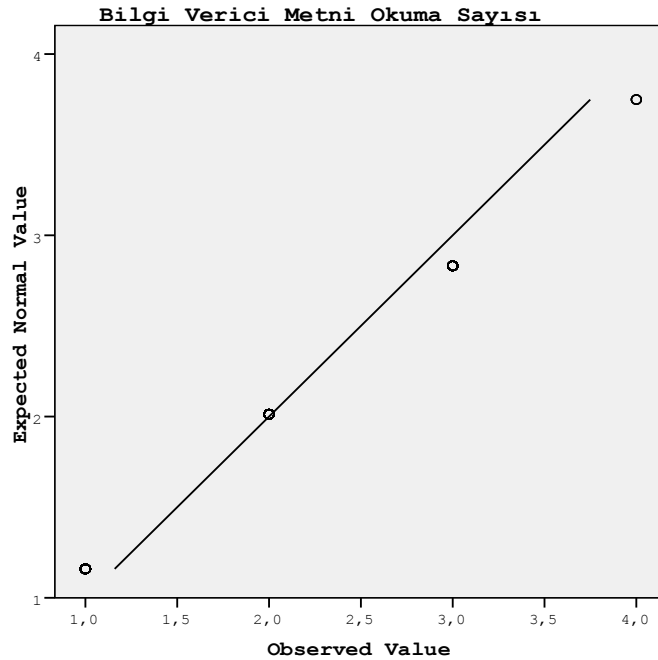
Değişkenler	$\bar{X}$	Mod (Tepe değer)	Medyan (Ortanca)	Çarpıklık	Basıklık
Hikâye edici metni okuma sayısı	1,58	1,00	1,00	0,97	0,64
Bilgi verici metni okuma sayısı	1,99	2,00	2,00	0,26	-0,56

Tablo 12 incelendiğinde değişkenlerin ortalama, mod ve medyan değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri de -1 ila +1 aralığındadır. Bu değerler dağılımın normal olduğunu göstermektedir.

Değişkenlerle ilgili Q-Q grafikleri incelendiğinde değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu belirlendikten sonra SPSS 15.0 (Statistical Packages for The Social Studies) programı kullanılarak korelasyon analizi yapılmış ve Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Şekil 9. Öğrencilerin Hikâye Edici Metni Okuma Sayılarına İlişkin Q-Q Grafiği

Şekil 10. Öğrencilerin Bilgi Verici Metni Okuma Sayılarına İlişkin Q-Q Grafiği

Değişkenlerle ilgili Q-Q grafikleri incelendiğinde değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu

belirlendikten sonra SPSS 15.0 (Statistical Packages for The Social Studies) programı kullanılarak korelasyon analizi yapılmış ve Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

10. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin nitelikli bir özetle olması gereken unsurlar ve yaptıkları uygulamalarla ilgili düşünceleri nelerdir?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için görüşme yöntemiyle veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analiz edilmesinde içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmanın konusuyla ilgili daha önce görüşme yöntemiyle yapılan bir araştırma olmadığı ve bu konuda belirlenmiş temaların olmaması bunun yanında görüşme yöntemiyle elde edilen bütün verilerin derinlemesine analizi yapıldığı için içerik analizi yaklaşımı tercih edilmiştir. Sonuç olarak “birbirine benzeyen veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek, okuyucunun anlayacağı biçimde düzenlenerek yorumlanmıştır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.227). Bu yaklaşıma dayalı olarak yapılan işlemler şunlardır:

1. **Verilerin Kodlanması:** Görüşmede kaynakların verdiği cevaplar incelenerek ve her soru bir bölüm kabul edilerek bu bölümler altında yer alan cevaplardaki anlamlı bütünlere bir ya da birkaç kelimelik kodlar verilmiştir. Bu kodların o bölümün anlamını en iyi yansıtacak kavramlar olmasına özen gösterilmiştir. Alanyazında daha önceden böyle bir araştırma olmadığı için kavramlar araştırmacı tarafından verilmiştir. Kodlama sonunda farklı bölümlerde yani farklı sorularda aynı ya da benzer anlamlara sahip olan veriler ortaya çıkmıştır. Birbirleriyle ilişkili olan bu veriler de bir araya getirilmiştir.
2. **Temaların Bulunması:** Toplanan veriler kodlandıktan sonra bu kodlar arasındaki ortak yönleri belirli kategoriler altında toplayabilecek temalara ulaşmaya çalışılmıştır.

3. **Verilerin Kodlara ve Temalara Göre Düzenlenmesi:** Bu aşamada yoruma yer vermeden elde edilen veriler belirlenen kod ve temalara göre birbirleriyle ilişkili olarak sunulmuştur.
4. **Bulguları Yorumlama:** Bu son aşamada elde edilen bulgular yorumlanmış, bulgular arasındaki ilişkiler ortaya konmuş ve sonuçlar çıkarılmıştır.

Görüşme yöntemiyle toplanan verilerin analizi yapıldıktan sonra bunlar katılımcılara gösterilmiş, bu yöntemle araştırmanın geçerliği artırılmıştır. Bunun yanında başka bir araştırmacının görüşme yöntemiyle toplanan ham verileri, analizi, kodlama işlemlerini, sonuç ve yorumları tekrar incelemesi ile teyit incelemesi tekniği kullanılarak araştırmanın güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

IV. BÖLÜM

4.BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın bu bölümünde yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlar araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak ele alınmaktadır.

1. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumu nedir?

Öğrencilerin farklı türdeki metinlerde yaptıkları özetler geliştirilen özet değerlendirme formları ile incelenmiş ve Tablo 13'te özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumlarına ilişkin frekans(f) ve yüzde(%) bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 13. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Farklı Türdeki Metinlerde Yaptıkları Özetlerin Belirlenen Özet Değerlendirme Formundan Aldıkları Puana İlişkin f ve % Değerleri

PUAN	Hikâye edici metin özetleri değerlendirme sonuçları		Bilgi verici metin özetleri değerlendirme sonuçları	
	f	%	f	%
0	1	0.17	1	0.17
1	-	-	9	1.60
2	1	0.17	1	0.17
3	-	-	2	0.35
4	2	0.35	7	1.24
5	1	0.17	10	1.78
6	1	0.17	11	1.96
7	5	0.89	24	4.27
8	3	0.53	14	2.49
9	1	0.17	17	3.03
10	5	0.89	14	2.49
11	20	3.56	32	5.70
12	13	2.31	36	6.41
13	15	2.67	30	5.34
14	7	1.24	27	4.81
15	5	0.89	34	6.06
16	14	2.49	30	5.34

17	28	4.99	44	7.84
18	35	6.23	38	6.77
19	24	4.27	37	6.59
20	29	5.16	29	5.16
21	19	3.38	23	4.09
22	14	2.49	21	3.74
23	15	2.67	24	4.27
24	23	4.09	11	1.96
25	19	3.38	8	1.42
26	30	5.34	6	1.06
27	25	4.45	3	0.53
28	27	4.81	5	0.89
29	24	4.27	8	1.42
30	20	3.56	1	0.17
31	32	5.70	3	0.53
32	24	4.27	-	-
33	24	4.27	-	-
34	19	3.38	1	0.17
35	17	3.03	-	-
36	8	1.42	-	-
37	7	1.24	-	-
38	2	0.35	-	-
39	1	0.17	-	-
40	-	-	-	-
41	1	0.17		
42	-	-		
43	-	-		
44	-	-		
45	-	-		
46	-	-		
TOPLAM	561		561	

Hikâye edici metinler için geliştirilen özet değerlendirme formundan öğrencilerin alacağı puanlar 0-46 arasında, bilgi verici metinler için geliştirilen özet değerlendirme formundan alacağı puanlar ise 0-40 arasında değişmektedir. Tablo 13 incelendiğinde öğrencilerin hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan 0-41 arasında değişen, bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan ise 0-34 arasında değişen puanlar aldıkları görülmektedir. Öğrencilerin hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları ortalama puan $\bar{X}=23.76$ iken, bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları ortalama puan $\bar{X}=15.54$ tür. Bu sonuca göre öğrenci özetlerinin özetleme kriterlerini karşılama düzeyi

metin türlerine göre değişmektedir. Öğrenciler hikâye edici türdeki metinleri özetlemede bilgi verici metinlere göre daha başarılıdır. Öğrencilerle yapılan görüşme sonuçları da bu bulguyu desteklemektedir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrenciler özetlemeyle ilgili yaptıkları tanımlarda bile hikâye elemanlarını yazmaya dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan öğrencilerden %28,4'ünün metin kavramı ile ilgili algıları sadece hikâye edici metinlerden oluşmaktadır. Bunun yanında öğrencilerden %35.2'si hikâye kitabı özetlediklerini, %15.6'sı ders kitaplarındaki konuların (Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) özetini yazdıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla öğrenciler bilgi verici türdeki metinlerle ilgili çok fazla özet yazmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun öğrencilerin hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetleri etkilediği düşünülmektedir.

Öğrencilerin özet değerlendirme formlarının hangi alt boyutlarında daha başarılı olduklarıyla ilgili olarak aşağıdaki analizler yapılmıştır.

Öğrencilerin hikâye edici metinler için yaptıkları özetleri değerlendirmede kullanılan form dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; içerik boyutu, biçim boyutu, dil ve anlatım boyutu ve hikâye edici metin yapısı boyutudur. Öğrencilerin bu alt boyutlar için aldıkları puanlara bakıldığında her alt boyut için elde edilen ortalama değerler Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin Hikâye Edici Metinler İçin Yaptıkları Özetlerin Özet Değerlendirme Formunun Alt Boyutlarına Göre Ortalama Değerleri

Alt Boyutlar	N	$\bar{X}$
İçerik boyutu	561	5.02
Biçim boyutu	561	2.95
Dil ve anlatım boyutu	561	7.13
Hikâye edici metin yapısı boyutu	561	8.66

Tablo 14 incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin hikâye edici metinler için yaptıkları özetlerde en düşük ortalamanın biçim boyutu ($\bar{X}=2.95$), en

yüksek ortalamanın ise hikâye edici metin yapısı boyutunda ($\bar{X}=8.66$) olduğu görülmektedir. Biçim boyutunda özet yazarken paragraflara, noktama işaretleri ve imla kurallarına dikkat etme, özeti orijinal metinden kısa yazma ve estetik bir sayfa düzeni oluşturma unsurlarına bakılmıştır. Hikâye edici metin yapısı boyutunda ise sahne, ana ve yardımcı karakterler, hikâyenin başlangıcı, hikâyedeki problem, problemi çözme teşebbüsleri, sonuç ve karakter tepkilerinin özette yer alıp almadığına dikkat edilmiştir.

Öğrencilerin bilgi verici metinler için yaptıkları özetleri değerlendirmede kullanılan form da dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; içerik boyutu, biçim boyutu, dil ve anlatım boyutu ve bilgi verici metin yapısı boyutudur. Öğrencilerin bu alt boyutlar için aldıkları puanlara bakıldığında her alt boyut için elde edilen ortalama değerler Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Bilgi Verici Metinler İçin Yaptıkları Özetlerin Özet Değerlendirme Formunun Alt Boyutlarına Göre Ortalama Değerleri

Alt Boyutlar	N	$\bar{X}$
İçerik boyutu	561	3.71
Biçim boyutu	561	2.91
Dil ve anlatım boyutu	561	6.85
Bilgi verici metin yapısı boyutu	561	2.03

Tablo 15 incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin bilgi verici metinler için yaptıkları özetlerde en düşük ortalamanın biçim boyutunda ($\bar{X}=2.91$) , en yüksek ortalamanın ise dil ve anlatım boyutunda ($\bar{X}=6.85$) olduğu görülmektedir. Biçim boyutunda özet yazarken paragraflara, noktama işaretleri ve imla kurallarına dikkat etme, özeti orijinal metinden kısa yazma ve estetik bir sayfa düzeni oluşturma unsurlarına bakılmıştır. Dil ve anlatım boyutunda ise cümleler arasında zaman ve şahıs uyumuna dikkat etme, uygun bir giriş cümlesi yazma, açık, yalın ve akıcı bir anlatımla yazma ve özetinde geniş zaman ifadeleri kullanma unsurlarına bakılmıştır.

Öğrencilerin farklı metin türlerinde yaptıkları özetler alt boyutlar açısından incelendiğinde her iki metin türünde de en düşük ortalamaların biçim boyutunda, en yüksek ortalamaların ise hikâye edici metin özetlerinde hikâye edici metin yapısı boyutunda, bilgi verici metin özetlerinde ise dil ve anlatım boyutunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hikâye edici metinlerin özetlerinde en yüksek ortalamaların hikâye edici metin yapısı boyutunda olması Türkçe Öğretim Programı'nda hikâye haritası kullanılarak metin analizi yapılmasından kaynaklanabilir. Öğrenciler bu analiz ile hikâyenin elemanlarını daha iyi tespit ettikleri için özetlerine de bunu yansıtmışlardır.

2. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre değişmekte midir?

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan 561 öğrencinin hikâye edici ve bilgi verici metinleri özetlerken kullandıkları özetleme stratejileri Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Metin Türlerine Göre Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Frekans (f) Değerleri

Özetleme Stratejileri	Hikâye Edici Metinde Kullanılan	Bilgi Verici Metinde Kullanılan	TOPLAM
Gereksiz bilgileri çıkarma	170	112	282
Cümle birleştirme	120	75	195
Konu cümlesini seçme	44	75	119
Söz dizimini değiştirme	29	17	46
Başka sözcüklerle yeniden ifade etme	36	2	38
Genelleme	27	-	27
Keşfetme	-	-	-
TOPLAM	426	281	707

NOT: Öğrenciler yazdıkları özetlerde bazen bir stratejiyi birden fazla kullanmışlardır. Bu durumda kaç kere kullanmışlarsa, o sayı dikkate alınmıştır.

Tablo 16'ya göre çalışma grubunda yer alan öğrenciler hikâye edici ve bilgi verici metinleri özetlerken özetleme stratejilerini 707 kez kullanmışlardır. Metin türlerine göre öğrencilerin kullandıkları stratejiler nicelik olarak farklılaşmaktadır. Öğrenciler hikâye edici metinleri özetlerken özetleme stratejilerini 426 kez, bilgi verici metinleri özetlerken ise 281 kez kullanmışlardır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin %35.2'si hikâye kitabı özetlediklerini, %15.6'sı ders kitaplarındaki konuların (Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) özetini yazdıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun öğrencilerin hikâye edici metinlerin özetlerinde daha fazla strateji kullanmalarına sebep olabileceği düşünülmektedir.

Her iki metin özetlenirken en çok yararlanılan stratejinin gereksiz bilgileri çıkarma, hiç kullanılmayan stratejinin ise keşfetme olduğu görülmektedir. Ayrıca bilgi verici metinler için yapılan özetlerde genelleme stratejisi de ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri tarafından hiç kullanılmamıştır. Öğrenciler konu cümlesini seçme stratejisi hariç hikâye edici metinlerde bilgi verici metinlere göre tüm stratejileri daha çok kullanmışlardır. Hikâye edici metinlerin yapı olarak bilgi verici metinlere göre daha kolay olması bu sonucu etkileyen etmenlerden biri olarak ele alınabilir. Bunun yanında çalışma grubundaki öğrenciler hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde hikâye edici metnin yapısı boyutunda diğer boyutlara göre daha başarılı olmuşlardır. Bu sonuçlardan hareketle öğrencilerin hikâye edici metinleri daha iyi analiz ederek bu metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde daha çok strateji kullandıkları söylenebilir.

3. Sınıf öğretmenlerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama durumu nedir?

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin farklı türdeki metinleri okuyarak yaptıkları özetler geliştirilen özet değerlendirme formlarına göre incelenerek elde edilen sonuçlar Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17. Sınıf Öğretmenlerinin Yaptıkları Özetlerin Geliştirilen Özet Değerlendirme Formundaki Kriterlere Göre Frekans ve Ortalama Değerleri

Öğretmen Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu					Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				
	İ.B	B.B.	DA.B.	HMY.B	Top	İ.B.	B.B	DA.B.	BVMY.B	Top.
Ö 1	8	6	8	5	37	5	5	10	5	25
Ö 2	10	6	9	10	35	6	6	10	6	28
Ö 3	5	2	4	1	12	5	2	2	2	11
Ö 4	10	8	8	10	36	8	6	10	4	28
Ö 5	4	3	6	2	15	4	2	4	3	13
Ö 6	8	4	9	4	25	8	6	11	4	29
Ö 7	9	5	9	10	33	7	5	10	6	28
Ö 8	10	6	6	8	30	8	6	9	5	28
Ö 9	11	7	11	12	41	10	6	10	5	31
Ö 10	7	6	8	4	25	6	5	10	5	26
Ö 11	9	6	10	8	33	8	5	10	4	27
Ö 12	11	6	10	10	37	10	5	9	5	29
Ö 13	6	5	9	9	29	5	5	8	4	22
Ö 14	7	6	8	9	30	6	4	9	4	23
Ö 15	8	6	6	9	29	5	2	7	3	17
Ö 16	7	4	9	6	26	7	6	10	4	27
Ö 17	8	6	8	8	30	7	5	9	4	25
Toplam	138	92	138	125	503	115	81	148	73	417
Ortalama	8,11	5,41	8,11	7,35	29,58	6,76	4,76	8,70	4,29	24,52

(İ.B:İçerik boyutu, B.B:Biçim boyutu, DA.B:Dil ve anlatım boyutu, HMY.B:Hikâye edici metin yapısı boyutu, BVMY.B: Bilgi verici metin yapısı boyutu).

Tablo 17'ye göre sınıf öğretmenlerinin hikâye edici metin özetlerinden elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=29,58$ iken, bilgi verici metin özetlerinden elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}= 24,52$ dir. Öğretmenler hikâye edici türdeki metinlerle ilgili yazdıkları özetlerde daha başarılıdır. Öğretmenlerin hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde en yüksek ortalama içerik ile dil ve anlatım boyutlarındadır. Daha sonra sırasıyla hikâye edici metin yapısı boyutu ve biçim boyutu gelmektedir. Öğretmenlerin bilgi verici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde ise en yüksek ortalama sırasıyla dil ve anlatım, içerik, biçim ve bilgi verici metin yapısı boyutlarındadır. Öğretmenlerin özet değerlendirme formunda hikâye edici metin yapısı boyutunda aldıkları ortalama puan $\bar{X}=7,35$ iken, bilgi verici metin yapısı boyutunda aldıkları ortalama puan $\bar{X}= 4,29$ dur. Bu noktadan hareketle öğretmenlerin hikâye edici metinlerin özelliklerini bilgi verici metinlere göre daha

iyi bildikleri ve bu yüzden özetlerine bunu yansıtarak daha başarılı oldukları söylenebilir.

Sınıf öğretmenleri hikâye edici metin özetlerinde içerik ve dil ve anlatım boyutlarında daha başarılı iken, biçim boyutunda daha düşük bir ortalamaya sahiptirler. Bilgi verici metin özetlerinde ise yine dil ve anlatım boyutu ile içerik boyutunda diğer boyutlarla karşılaştırıldığında daha başarılı olmuşlardır.

4. Sınıf öğretmenlerinin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre değişmekte midir?

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin farklı türdeki metinleri özetlerken kullandıkları stratejiler Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Sınıf Öğretmenlerinin Metin Türlerine Göre Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin Frekans (f) Değerleri

Stratejiler	Hikâye edici metinde kullanılan (f)							Bilgi verici metinde kullanılan (f)						
	Gereksiz bilgileri çıkarma	Cümle birleştirme	Konu cümlesini seçme	Söz dizimini değiştirme	Başka sözcüklerle yeniden ifade etme	Genelleme	Keşfetme	Gereksiz bilgileri çıkarma	Cümle birleştirme	Konu cümlesini seçme	Söz dizimini değiştirme	Başka sözcüklerle yeniden ifade etme	Genelleme	Keşfetme
Ö 1	1	1	-	1	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-
Ö 2	1	1	1	1	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 3	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Ö 4	1	1	1	1	1	-	-	1	-	1	1	-	-	-
Ö 5	1	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
Ö 6	1	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-
Ö 7	1	1	1	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 8	1	1	1	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 9	1	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	-	-	-
Ö 10	1	1	1	-	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 11	1	1	1	-	1	-	-	1	1	1	1	-	-	-
Ö 12	1	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	-	-	-
Ö 13	1	1	-	1	1	1	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 14	1	1	-	1	-	1	-	1	1	1	1	-	-	-
Ö 15	1	1	1	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 16	1	1	1	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Ö 17	1	1	1	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Toplam	17	15	13	11	8	7	0	17	14	15	7	0	0	0

Tablo 18'e göre öğretmenlerin hem hikâye edici hem de bilgi verici metinleri özetlerken en çok kullandıkları strateji gereksiz bilgileri çıkarma stratejisidir. Garner (1982) üniversite düzeyindeki iyi özetleyicilerin en çok metindeki önemsiz bilgileri çıkarma ve metinde gereksiz tekrar edilen bilgileri çıkarma stratejilerini kullandıkları belirlenmiştir. Eyüp ve diğerleri (2012) de öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada en çok kullanılan stratejinin “özgün metindeki önemli bilgiyi seçip özet metne dahil etme” diğer bir deyişle gereksiz bilgileri çıkarma olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde farklı araştırma bulgularının birbirini desteklediği söylenebilir.

Araştırmada her iki metin türünde yapılan özetlerde gereksiz bilgileri çıkarma stratejisi öğretmenler tarafından eşit sayıda kullanılmıştır. Sınıf öğretmenleri her iki metin türünü özetlerken keşfetme stratejisini hiç kullanmamışlardır. Bunun yanında bilgi verici metin özetlerinde başka sözcüklerle yeniden ifade etme ve genelleme stratejileri de hiç kullanılmamıştır. Öğretmenlerin hikâye edici metinleri özetlerken bilgi verici metinlere göre daha çok özetleme stratejisi kullandıkları görülmektedir. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri de hikâye edici türdeki metinleri özetlerken daha çok strateji kullanmışlardır. Bu açıdan öğrenci ve öğretmenlere ilişkin sonuçlar benzerlik göstermektedir.

Çalışma grubundaki bütün öğretmenler her iki metin türünde yazdıkları özetlerde gereksiz bilgileri çıkarma stratejisini kullanmışlardır. Okuyan ve Gedikoğlu (2011) tarafından 55 Türkçe ve Edebiyat öğretmeni ile yürütülen bir araştırma sonunda öğretmenlerden sadece %29.1'inin özetleri gereksiz ve önemsiz bilgileri içermediği için yeterli düzeydedir. Bu iki araştırma bulgusu birbirini desteklememektedir.

5. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleriyle sınıf öğretmenlerinin özetlerinin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Araştırmanın çalışma grubundaki öğretmen ve öğrencilerin farklı türdeki metinleri okuyarak yaptıkları özetler geliştirilen değerlendirme formları ile incelenmiş ve sonuçlara ilişkin ortalama değerler Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencileri ve Sınıf Öğretmenlerinin Özetlerinin Özet Değerlendirme Formlarından Aldıkları Ortalama Puanlar

Hikâye edici metin özetleri için					
	İçerik boyutu	Biçim boyutu	Dil ve anlatım boyutu	Hikâye edici metin yapısı b.	Toplam
Öğrenci Ortalama	5,02	2,95	7,13	8,66	23,76
Öğretmen Ortalama	8,11	5,41	8,11	7,35	28,98
Bilgi verici metin özetleri için					
	İçerik boyutu	Biçim boyutu	Dil ve anlatım boyutu	Bilgi verici metin yapısı b.	Toplam
Öğrenci Ortalama	3,71	2,91	6,85	2,03	15,50
Öğretmen Ortalama	6,76	4,76	8,70	4,29	24,51

Tablo 19’a göre hikâye edici metinler için yapılan özetler incelendiğinde öğrencilerin hikâye edici metin yapısı boyutundaki ortalamalarının daha yüksek olduğu, aynı türde öğretmenlerin yaptıkları özetlerde ise içerik boyutunda daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerin bu metin türünde yaptıkları özetlerde elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=23,76$ iken, öğretmen özetlerinin ortalama puanı $\bar{X}=28,98$ dir.

Bilgi verici metinler için yapılan özetler incelendiğinde öğrencilerin ve öğretmenlerin en yüksek ortalamaları dil ve anlatım boyutundadır. Öğrencilerin bu metin türünde yaptıkları özetlerde elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=15,50$ iken, öğretmen özetlerinin ortalama değeri $\bar{X}=24,51$ dir.

Tablo 19'a göre hem öğrenciler hem de öğretmenler hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından bilgi verici metinlere göre daha başarılı olmuşlardır. Hikâye edici metinler bilgi verici metinlerden daha kolay özetlenmektedir (Akyol, 2008). Öğretmenler her iki metin türünde yaptıkları özetlerde belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından öğrencilerine göre daha başarılı olmuşlardır. Özetleyicinin yaşı özetleme üzerinde etkili olan faktörlerden biridir (Brown ve Day, 1983; Akt: Hahn ve Garner, 1985). Bu araştırmanın sonucunda da yaş faktörünün özetlemede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile sınıf öğretmenlerinin metin türlerine göre kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ile sınıf öğretmenlerinin farklı metin türlerine göre kullandıkları özetleme stratejileri Tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20. Sınıf Öğretmenleri İle İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Farklı Türdeki Metinleri Özetlemede Kullandıkları Özetleme Stratejilerine İlişkin f ve % Değerleri

Özetleme Stratejileri	Öğretmenlerin kullandığı özetleme stratejileri				Öğrencilerin kullandığı özetleme stratejileri			
	Hikâye Metin	Edici	Bilgi Metin	Verici	Hikâye Metin	Edici	Bilgi Metin	Verici
	f	%	f	%	f	%	f	%
Gereksiz bilgileri çıkarma	17	100	17	100	170	30,30	112	19,96
Cümle birleştirme	15	88,23	14	82,35	120	21,39	75	13,36
Konu cümlesini seçme	13	76,47	15	88,23	44	7,84	75	13,36
Söz dizimini değiştirme	11	64,70	7	41,17	29	5,16	17	3,03
Başka sözcüklerle yeniden ifade etme	8	47,05	0	-	36	6,41	2	0,35
Genelleme	7	41,17	0	-	27	4,81	-	-
Keşfetme	0	-	0	-	0	-	0	-
Toplam	71		53		426		281	

Tablo 20 incelendiğinde hikâye edici metinler için yapılan özetlerde strateji kullanımı açısından sınıf öğretmenleri öğrencilerine göre yüzde olarak daha çok strateji kullanmışlardır. Bu metin türünde hem öğretmenler hem de öğrenciler keşfetme stratejisini hiç kullanmamışlardır. Bilgi verici metinlerde ise öğretmenler gereksiz bilgileri çıkarma, cümle birleştirme, konu cümlesini seçme ve söz dizimini değiştirme stratejilerini öğrencilerine göre yüzde olarak daha çok kullanırken, başka sözcüklerle yeniden ifade etme stratejisi öğrenciler tarafından yüzde olarak daha çok kullanılmıştır. Öğretmenler ise bu stratejiyi hiç kullanmamışlardır. Hem öğretmenler hem de öğrenciler hikâye edici metinlerde daha çok strateji kullanmışlardır. Ayrıca keşfetme stratejisi hariç bütün stratejiler hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından yazılan özetlerde kullanılmaktadır.

7. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları ile özet değerlendirme formundan elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir fark var mıdır?

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi ve özet değerlendirme formu ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan t-testi sonuçları Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testi ve Özet Değerlendirme Formu Ortalama Puanlarının t-Testi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Okuduğunu anlama puanı	561	48.52	15.78	560	18.8	.000
Özet değerlendirme puanı	561	39.28	11.31			

$p < .05$

Tablo 21’e göre ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi ve özet değerlendirme formu ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık [$t_{(560)}=18,8$ $p<.05$] tespit edilmiştir. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu

anlama testine ait puan ortalamaları ($\bar{X}=48,52$) iken, özet değerlendirme puanlarının ortalaması ise ($\bar{X}=39,28$) dir.

- a) İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan ile hikâye edici metin özetleri için özet değerlendirme formundan elde ettikleri puan arasında anlamlı bir fark var mıdır?

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metin bölümü puanı ile hikâye edici metin için özet değerlendirme puanlarına arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan t-testi sonuçları Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Hikâye Edici Metin Bölümü Puanları ve Hikâye Edici Metin Özetleri İçin Özet Değerlendirme Formundan Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Okuduğunu anlama testi hikâye edici metin bölümü puanı	561	26.72	9.39	560	11.25	.000
Hikâye edici metin için özet değerlendirme puanı	561	23.74	7.73			

$p<.05$

Tablo 22’ye göre ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metin bölümünden elde ettikleri puanlar ile hikâye edici metin için özet değerlendirme formu ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık [$t_{(560)}=11,25$; $p<.05$] tespit edilmiştir. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi hikâye edici metin bölümü puan ortalamaları ($\bar{X}=26,72$) iken, hikâye edici metin için özet değerlendirme puanlarının ortalaması ise ($\bar{X}=23,74$) tür.

- b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden elde ettikleri puan ile

bilgi verici metin özetleri için özet değerlendirme formundan elde ettikleri puan arasında anlamlı bir fark var mıdır?

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metin bölümü puanı ile bilgi verici metin için özet değerlendirme puanlarına arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan t-testi sonuçları Tablo 23'te yer almaktadır.

Tablo 23. İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Testinin Bilgi Verici Metin Bölümü Puanları Ve Bilgi Verici Metin Özetleri İçin Özet Değerlendirme Formundan Elde Ettikleri Puanların t-Testi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Okuduğunu anlama testi bilgi verici metin bölümü puanı	561	21.74	7.94	560	19.19	.000
Bilgi verici metin için özet değerlendirme puanı	561	15.54	6.13			

$p < .05$

Tablo 23'e göre ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metin bölümünden elde ettikleri puanlar ile bilgi verici metin için özet değerlendirme formu ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık [$t_{(560)} = 19.19$; $p < .05$] tespit edilmiştir. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi bilgi verici metin bölümü puan ortalamaları ($\bar{X} = 21.74$) iken, bilgi verici metin için özet değerlendirme puanlarının ortalaması ise ($\bar{X} = 15.54$) tür.

8. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin,

- Okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan ile hikâye edici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasında yüksek düzeyde ($r=0.70$) ve pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle öğrencilerin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan arttıkça, hikâye edici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı da artmaktadır.

- b) İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden elde ettikleri puan ile bilgi verici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında bir ilişki var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasında orta düzeyde ($r=0.33$) ve pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

9. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri metni okuma sayıları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- a) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri hikâye edici metni okuma sayıları ile hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasında düşük düzeyde ($r=0.12$) ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri bilgi verici metni okuma sayıları ile bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Bu alt probleme cevap bulabilmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasında düşük düzeyde ($r=0.06$) ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

10. İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin nitelikli bir özetle olması gereken unsurlar ve yaptıkları uygulamalarla ilgili düşünceleri nelerdir?

Bu alt problemin analizinde görüşme sırasında sorulan sorular altında içerik analizi yapılmıştır.

1. Sınıf öğretmenleri özetlemeyi nasıl tanımlamaktadırlar?/Özetleme sınıf öğretmenleri için ne ifade etmektedir?

Sizce özetleme nedir? sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar şunlardır:

1.Tema: Özet unsurlarını yazma

1.TEMA: Özet unsurlarını yazma	f	%
Metnin ana fikrini yazma	5	29.4
Metindeki temel (ana) konuları yazma	5	29.4
Ayrıntıya girmeden anlatma	5	29.4
Kısa ve öz yazma	4	23.5
Metnin önemli bölümlerini yazma	4	23.5

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “sizce özetleme nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar analiz edildiğinde özet unsurlarını yazma teması altında metnin ana fikrini yazma, metindeki temel konuları yazma ve ayrıntıya girmeden yazmaya eşit olarak (%29.4) vurgu yaptıkları görülmektedir. Aynı şekilde metni kısa ve öz yazma ve metnin önemli bölümlerini yazma da (%23.5) öğretmenler tarafından özetleme tanımlarında vurgulanan özelliklerdir. Öğretmenlerden Ö 6 özetlemeyi “Metni çok fazla detaylandırmadan bilginin çıkarılmasıdır” şeklinde tanımlarken, Ö 8 “Anladıklarını kısa ve öz olarak kâğıda dökmek ya da anlatmak” tanımını yapmıştır. Bu tanımdan hareketle Ö 8’in özetlemenin hem yazılı hem de sözlü olabileceğini vurguladığı görülmektedir. Bu tema altında öğretmenlerin değindikleri noktalar bazı özetleme stratejileri ile ilgilidir.

2.TEMA: Anlaşılanı ya da akılda kalanı yazma/söyleme

2.TEMA: Anlaşılanı ya da akılda kalanı yazma/söyleme	f	%
Okuyup anladığını yazma	8	47.0
Okuyup aklında kalanı yazma	6	35.2
Anladıklarını söyleme	3	17.6

Bu tema altında öğretmenlerin özetlemenin okuma ve okumanın temel amacı olan anlamaya vurgu yaptıklarını söylemek mümkündür. Bu tema altında öğretmenler en çok okuyup anladığını yazmanın (%47) özetleme olduğunu belirtmişlerdir. Bu tema altında da yine özetlemenin hem yazılı hem de sözlü olabileceğine vurgu yapılmıştır. Öğretmenlerden Ö 7 özetlemeyi “*Ana hatlarıyla, olayların oluş sırasına göre, kendimce anladığımı anlatmaktır*” şeklinde tanımlarken, Ö 5 “*Okuduğun metinden anladığın kadarını yazılı ifadedir*” tanımını yapmıştır.

3.TEMA: Hikâye elemanlarını yazma

3.TEMA: Hikâye elemanlarını yazma	f	%
Hikâyedeki olayı yazma	5	29.4
Hikâye karakterlerini yazma	4	23.5
Metindeki olayları oluş sırasına göre yazma	4	23.5
Hikâyenin konusunu yazma	3	17.6
Hikâyenin ana fikrini yazma	2	11.7

Bu tema altında öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde hikâyedeki olayı yazma, karakterleri yazma, olayları oluş sırasına göre yazma, konuyu ve ana fikri yazma unsurlarına vurgu yapılmıştır. Öğretmenler bu tema altında özetlemeyi hikâyenin ya da hikâye haritasının elemanlarını yazma olarak tanımlamaktadırlar.

4.TEMA: Ders çıkarma

4.TEMA: Ders çıkarma	f	%
Metindeki ders verici yerleri yazma	4	23.5
Metni okuyup ders çıkarma	2	11.7

Öğretmenler bu tema altında özetlemenin o metnin verdiği dersi yazmak ya da metinden ders çıkarmak olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, sınıf öğretmenlerinin “sizce özetleme nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar dört tema altında toplanmıştır. Bu temalar; özet unsurlarını yazma, anlaşılana ya da akılda kalanı yazma/söyleme, hikâye elemanlarını yazma ve ders çıkarma temalarıdır. Bu temalar incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin özet tanımlarında özetin biçimsel, dil ve anlatım, özetleme stratejilerini kullanma vb. unsurlarına hiç değinmedikleri, genellikle özetin içeriğiyle ilgili önemli gördükleri noktalara vurgu yapan tanımlar yaptıklarını söylemek mümkündür. Öğretmenler çok kısa ve özetin tek bir özelliğini ele alan tanımlar yapmışlardır. Bunun yanında öğretmenler özetlenecek metin türü olarak sadece hikâyeleri dikkate almakta ya da düşünmektedirler. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında (2005) , öğretmen kılavuz kitaplarındaki hikâye türü metinlerin analizinde, öğrenci çalışma kitaplarında hikâye haritasının kullanılarak metin analizlerine yer verilmesi öğretmenlerin bu tür hakkında bilgi verici metinlere göre daha fazla bilgi sahibi olmasına sebep olmuş olabilir.

2. Sınıf öğretmenlerinin nitelikli bir özette olması gereken unsurlarla ilgili görüşleri nelerdir?

Size göre iyi bir özette olması gereken unsurlar nelerdir? sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar aşağıdadır:

1.TEMA: Yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme

1.TEMA: Yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme	f	%
Paragraf yapma	6	35.2
Noktalama işaretlerine dikkat etme	5	29.4
Başlık yazma	2	11.7

Bu tema altında öğretmenlerin iyi bir özet yazarken en çok dikkat edilmesi gereken noktayı paragraf yapma (%35.2) olarak belirttikleri görülmektedir.

2.TEMA: İçerik unsurlarına dikkat etme

2.TEMA: İçerik unsurlarına dikkat etme	f	%
Kompozisyon kurallarına uyarak yazma	10	58.8
Metne bağlı kalma	8	47.0
Metindeki dikkat çekici noktaları yazma	8	47.0
Ana fikri yazma	6	35.2
Olayları oluş sırasına göre yazma	6	35.2
Detayları çıkarma	5	29.4
Ana konuyu ortaya koyma	5	29.4
Mesajı içirme	4	23.5
Yer ve zaman unsurlarını yazma	4	23.5
Karakterleri yazma	3	17.6
Yardımcı fikirlere yer verme	3	17.6

Öğretmenler bu tema altında iyi bir özetle en çok kompozisyon kurallarına uyarak yazma, metne bağlı kalma ve metindeki dikkat çekici noktaları yazmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö 12 “*Yer, zaman, olaydaki kişiler, oluş sırası olmalıdır*” ve Ö 15 “*Bir kere okuduğun parçanın, metnin eğer orada kişiler varsa ana karakterleri, yer, mekân, zamanın iyi belirtilmesi vurgulanması gerekir*” ifadeleri ile yine hikâye edici metin yapısında yer alan hikâye elemanlarına vurgu yapmışlardır.

Öğretmenlerden 6’sı nitelikli bir özetle giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini yazma, 4’ü ise kompozisyon gibi yazmanın önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu iki ifade hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Bu nedenle toplamda 10 öğretmenin özetin kompozisyon kurallarına uyularak yazılması gerektiğini vurguladıkları söylenebilir. Öğretmenlerden bazıları bunu “*Formatı bozmadan, giriş,*

gelişme sonuç bölümlerinin olması, metne bağlı kalınması, şekil olarak paragraf yapılması ve tüm noktalama işaretlerinin doğru yapılması gerekir” (Ö 2) , “Bence özet kısa bir kompozisyon gibi olmalı. Giriş, gelişme ve sonuç bölümleri olmalı”(Ö 17) ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Nitelikli bir özette olması gereken en önemli unsurlardan biri metnin ana fikrinin olmasıdır. Öğretmenlerden 6’sı (%35) ana fikrin nitelikli bir özette olması gerektiğini vurgulamıştır. Ö 1 *“Ana fikir olmalı. Giriş, gelişme,sonuç şeklinde olmalı. Konunun özüne değinilmeli ve konudan kopulmamalı”* ifadesini kullanmıştır.

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar analiz edilerek iki tema altında toplanmıştır. Bunlar; yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme ve içerik unsurlarına dikkat etmedir. Öğretmenler özet tanımlarında yazım ve noktalama unsurlarına dikkat ederek yazmaya vurgu yapmamalarına rağmen iyi bir özette bulunması gereken niteliklerde bu unsura dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Öğretmenler nitelikli bir özetin metnin içeriğiyle ilgili unsurların olması gerektiğini belirtmektedirler. Bunlar içinde en çok tekrarlanan kompozisyon kurallarına uyarak yazma ve metne bağlılıktır.

Ateş (2011) çalışmasında gözlem yoluyla elde ettiği sonuçlarda ilköğretim sınıf öğretmenlerinin özetlemeyle ilgili olarak “özet orijinal metinden kısa olmalıdır, metinde önemli yerler belirlenmelidir, özetle özetleyen kendi ifadelerine yer verilmelidir, konuşma diyaloglarına yer verilmemelidir, detay bilgilere yer verilmemelidir ve özete başlık konulmalıdır” kriterlerine ulaşmıştır. Bu noktadan hareketle araştırmaların sonuçları karşılaştırıldığında öğretmenlerin özetin içeriğine ilişkin kriterleri belirttiği görülmektedir.

3. Sınıf öğretmenlerinin sınıflarında özetleme stratejisine yönelik yaptıkları uygulamalar nelerdir?

Derslerinizde öğrencilerinize özet yaptırıyor musunuz? sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar şunlardır:

1.TEMA: Özetin Nerede Yapıldığı

1.TEMA:Özetin nerede yapıldığı	f	%
Evde (ödev olarak)	12	70.5
Ders esnasında	5	29.4

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı (%70.5) öğrencilerine özet yazma çalışmalarını ev ödevi olarak verdiklerini belirtmektedirler. Epçaçan (2009) “Sınıf Öğretmenlerinin Okuma Sonrası Okuduğunu Anlama Etkinliklerini İşe Koşma Düzeylerine İlişkin Görüşleri” isimli çalışmasında “öğrencilerin okudukları metni kendi sözcükleriyle özetlemesini sağlarım” maddesine 150 sınıf öğretmenin 74’ü her zaman yaparım, 79’u ise çoğu zaman yaparım cevabını vermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında iki araştırmada da öğretmenlerin özetlemeyi sınıfta öğrencilerine yaptırdıkları bir strateji olarak belirttikleri görülmektedir.

2. TEMA: Özetin hangi derslerle ilgili olarak yapıldığı

2.TEMA:Özetin hangi derslerle ilgili olarak yapıldığı	f	%
Türkçe	15	88.2
Sosyal Bilgiler	5	29.4
Fen ve Teknoloji	3	17.6

Öğretmenler özetleme çalışmalarını en çok Türkçe (%88.2) dersiyle bağlantılı olarak yaptıklarını belirtirken, bunu sırasıyla Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji dersleri takip etmektedir. En çok Türkçe dersiyle bağlantılı özetleme çalışmaları yapan öğretmenlerin öğrencilerine en çok (%70.5) hikaye kitabı özeti yaptırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç öğrencilerin hikâye edici metinleri daha iyi özetlemelerine sebep olmaktadır.

3.TEMA: Özet yaptırma sıklığı

3.TEMA: Özet yaptırma sıklığı	f	%
İki-üç haftada bir	5	29.4
Her hafta sonu	4	23.5
Yarıyıl ve yılsonu tatillerinde	4	23.5
Öğrencinin hikâye kitabını bitirme süresinin sonunda	2	11.7
Düzenli olarak yapılmıyor	2	11.7

Araştırmaya katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde 11 öğretmenin (%64.7) öğrencilerine haftalık ya da iki-üç haftalık periyotlarla özet yazdırdıkları söylenebilir. Öğretmenlerden sadece 2 tanesi düzenli olarak özet yazdırmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö 3 “*Öğrenciler kitap özeti çıkarıyorlar. O kitap özetini de çok şey bulmuyorum aslında. Yani çocuklar bu yaşlarda çok da iyi özet çıkarıcı değiller. Olumlu sonuç alamıyorum. Bunun yerine kitap özeti sayfaları var. Orada kitabın adı, konusu, kahramanları, ana fikri gibi ipuçlarından yararlanarak çıkardıkları zaman daha çok zevk alıyorlar. O şekilde yapıyoruz*” ifadesi ile nasıl özet yazma çalışması yaptıklarını açıklamıştır.

Yine Ö 4 “*Yarı yıl ve yıl sonu tatillerinde 3-4 kitap verip bunun özetini yazmalarını istiyoruz. Gelince getiriyor. Özet çıkarın dediğimizde kendini kitap okumaya zorunlu hissediyor*” ifadesi ile öğrencileri kitap okumaya zorlamak için özet yazmalarını istediğini belirtmiştir. Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla öğrencilerin yıl sonu tatillerinde yaptıkları özetlere ulaşamamıştır, ancak öğrenci defterlerinde bulunan bazı özetlere eklerde yer verilmiştir.

Öğrencileriniz özet yazarken metne bakmalarına müsaade ediyor musunuz?

Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar aşağıdadır:

TEMALAR	KODLAR	f	%
1.TEMA:Hayır cevabı verenler	Anladıklarını yazmalarını isterim	5	29.4
	Baktıklarında birbirinden kopuk paragrafları alt alta yazdıkları için izin vermem	2	11.7
	Baktıklarında metindeki kelime ve cümleleri kullandıkları için izin vermem	2	11.7
2.TEMA:Evet cevabı verenler	Takıldıkları yerde bakmalarına izin veririm	4	23.5
	Okuma-anlama düzeyi iyi olmayan öğrencilere izin veririm	2	11.7
	İlk sınıflarda izin veriyordum	1	5.8
	Çok uzun kitaplarda izin veriyorum	1	5.8

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 9'u (%52.9) öğrencilerinin özet yazarken metne bakmalarına müsaade etmediklerini, 8'i (%47.0) ise müsaade ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencileri özet yazarken metne bakmalarına müsaade etmeyen öğretmenler en çok öğrencilerin anladıklarını yazmalarını istediği için (%29.4) ; özet yazarken metne bakmalarına müsaade eden öğretmenler ise en çok öğrencilerine takıldıkları yerde (%23.5) izin verdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö 11 “Öğrencilere hatırlamayınca metne bazen bakabilirsiniz diyorum” ifadesini kullanmıştır.

Özetleme becerisinin geliştirilmesi için başlangıç sürecinde öğrenciler daha kısa metinlerden ve metne ihtiyaç duyduklarında bakarak özet yapmalıdırlar. Yapılan çalışmalar (Anderson vd., 1991) süreç ilerledikçe metne bakmadan özet yazılması gerektiğini göstermektedir. İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı kazanımları göz önüne alındığında beşinci sınıf öğrencilerinin artık metne bakma ihtiyacı hissetmemeleri gerekir. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ve sınıf düzeyleri göz önüne alındığında ve özetleri incelendiğinde halen metne bakma ihtiyacı hissettikleri görülmektedir.

Öğrencileriniz özet yaptıktan sonra özetleri hakkında dönüt veriyor musunuz? Eğer dönüt veriyorsanız bunu nasıl yapıyorsunuz? (Yazılı mı, sözlü mü, kendi özetleri üzerinde hatalarını ya da eksiklerini göstererek mi?) Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar aşağıdadır:

TEMALAR	KODLAR	f	%
1.TEMA: Kontrolün nasıl yapıldığı	Ödev kontrolü yapma, imza atma	6	35.2
	Öğrencilere notlar yazarak düzeltme	4	23.5
	İyi olanları okutma	4	23.5
	Üzerinde düzeltme yapma	3	17.6
	Anlattırma	2	11.7
	Okuma, sözlü düzeltme yapma	2	11.7
2.TEMA: Kontrol sırasında nelere bakıldığı	Yazım yanlışlarına	5	29.4
	Noktalama işaretlerine	4	23.5
	Yazının güzel olmasına	3	17.6
	İfade yanlışlıklarını düzeltme	2	11.7
	Yazılı anlatıma bakma	2	11.7

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar analiz edilerek iki tema altında toplanmıştır. Bunlar: kontrolün nasıl yapıldığı ve kontrol sırasında nelere bakıldığıdır.

Öğretmenlerin öğrenci özetlerini en çok (% 41.1) üzerinde düzeltme yapma ya da not yazarak dönüt verdikleri söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerden 6'sının

(%35.2) özetleri öğrencilere sözlü olarak sınıfa sunma fırsatı verip (okuma, anlattırma), bu süreçte sınıfta hep birlikte değerlendirme yaptıklarını söylemiştir.

Öğretmenlerin öğrenci özetlerine dönüt verirken en çok (%52.9) yazım yanlışları ve noktalama işaretleri üzerinde durdukları görülmektedir. Öğretmenlerin hiç birinin öğrenci çalışmalarında nitelikli özet yazmayla ilgili hiçbir unsura dikkat edip önem vermedikleri görülmektedir. Öğretmenlerden Ö 13 bu durumu açıkça şöyle ifade etmiştir: *“Önce bazı öğrencilere anlattırırım. Sonra tüm defterleri toplayıp imla kuralları ve yazılı anlatıma bakarım. Düzeltirken hem doğrusunu yazarım hem de altına mektup gibi notlar düşerim. Örneğin: Özel ismin yazılışına neden dikkat etmedin gibi. Ama özeti iyi yazamamışsa ona pek kızmam, üzerinde durmam”*.

Öğretmenlerden Ö 5 ve Ö 14 daha çok ifade yanlışları üzerinde durduklarını şu cümlelerle belirtmişlerdir. *“Çalışmaların üzerinde işaretlemeler yapıp altına bazı küçük notlar düşüp bunları onlara geri veriyoruz. Bir dahaki sefere hata yapmıyorlar. İfade yanlışları, noktalama yanlışları olabiliyor. Bir dahakine düzeltme yoluna gidiyor”* ve *“İfade yanlışlıklarına yönelik düzeltmeler yaparım”*.

Ö 1 ise öğrencilerine özeti anlattırıp, bu anlatımları değerlendirdiğini *“Anlattırıyorum, öğrenci anlatırken özetine göz atıyorum. Cümleler birbirinden bağımsızsa hemen anlıyorum, oradan buradan toplamış”* ifadesi ile belirtmiştir.

Öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğrenci özetlerini incelerken herhangi bir ölçüte dayalı olmadan, özeti sadece yazım ve noktalama kurallarına uygunluk açısından inceleyerek dönüt verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4. Sınıf öğretmenlerinin özetleme stratejisinin kullanımının etkilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Derste özetleme stratejisinin kullanılmasını faydalı buluyor musunuz? Neden?

Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar şunlardır :

TEMALAR	KODLAR	f	%
1.TEMA: Hafızaya katkı	Hatırlamayı kolaylaştırma	3	17.6
	Özeti tekrar okuyarak o metni hemen hatırlar	1	5.8
2.TEMA:Yazma becerisine katkı	Yazılı anlatımı geliştirme	6	35.2
	Yazıyı güzelleştirme	4	23.5
3.TEMA:Anlamaya katkı	Okuduğunu anlama becerisini geliştirme	4	23.5
4.TEMA:Yazım ve noktalama işaretlerini öğrenmeye katkı	Noktalama işaretlerini kullanım yerlerini öğrenme	5	29.4
	İmlâ kurallarını öğrenme	4	23.5
5.TEMA: Zaman tasarrufu yapmaya katkı	Zaman tasarrufu sağlar	3	17.6
	Bir konunun özünü anlatmayı sağlar	3	17.6

Bu soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde öğretmenler özetlemenin en çok yazılı anlatımı geliştirdiğini (%35.2), öğrencilere noktalama işaretlerinin kullanım yerlerini öğrettiğini (%29.4) belirtmektedirler.

Öğretmenlerden Ö 9 “*Mutlaka faydası var, imlâ kurallarını çok iyi öğreniyorlar*” ifadesi ile kendisi öğrenci özetlerine dönüt verdiğini belirttiği için imla kuralları öğrettiğini belirtirken, Ö 10 “*Parçayı anlayıp anlamadığını ifade eder. Çocuğa özetini yaz getir diyorum, birine bakıyorsun sayfalar dolusu bir yazı ama bir şey katmamış, karmakarışık, eğer hiç okumadığınız bir metinse siz de anlam veremiyorsunuz. Diğeri ise yarım sayfa yazmış ama vurgulu yerleri yazmış. Demek ki diyorsunuz bu çocuk okuduğunu anlıyor ve özette de gösterebiliyor. Yazma açısından da kendini ifade etme açısından da önemli*” ifadesi ile özetlemenin okuduğunu anlama ve yazılı anlatımı geliştirdiğini belirtmiştir.

Özetlemenin hem güzel yazı yazmaya hem de yazılı anlatımı geliştirdiğini söyleyen Ö 16 “*Son zamanlarda çalışma kitapları bizi geriye itti, özellikle yazma açısından. O nedenle bu konuya daha çok özen göstermeliyiz. Özetleme hem yazılı anlatım hem de güzel yazma olarak olumlu gelişme sağlar*” ifadesini kullanmıştır.

5. Sınıf öğretmenlerinin özetlemenin nasıl yapılacağı konusundaki ön bilgileri nelerdir?

Özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda herhangi bir eğitim aldınız mı? Aldıysanız hangi eğitim kurumunda ve nasıl bir eğitim aldınız? Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar aşağıdadır:

TEMALAR	KODLAR	f	%
1.TEMA: Eğitim almadım	Eğitim almadık	13	76.4
	Her şeyi yazarak çalıştığım için kendim öğrendim	2	11.7
2.TEMA: Eğitim aldım	Öğretmen okulunda öğrendik	1	5.8
	Köyde ilkokul öğretmenimiz öğretmişti	1	5.8
	Formasyonda çok kısa değinilmişti	1	5.8

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 15'i (%88.2) özetlemeyle ilgili hiçbir öğretim kademesinde eğitim almadıklarını belirtirken, bu öğretmenlerden 2'si bireysel olarak yazarak çalıştıkları için özetlemeyi kendi kendilerine öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu durumu Ö 12 “Ben yapı olarak her şeyi yazarak çalışırım. Her şeyi madde madde özet çıkarırım. Bunu hep ilk sınavda yapa, sonra da kullanırdım. Böylece ikinci sınavda tüm kitabı okumazdım, özetlerimi okurdum. Böyle faydalarını gördüm” ifadesi ile ortaya koyarken Ö 6 “Öğretildiğini hatırlamıyorum ama üniversitede hep not alırdık, özet yazardık ama bu belli bir teknikle olmazdı” ifadesi ile kendi kendine kullanmayı öğrendiğini belirtmiştir.

6. Sınıf öğretmenlerinin özetleme tekniğini öğrencilerine öğretip öğretmeme durumları nedir?

Özetleme tekniğini öğrencilerinize öğrettiniz mi? Öğrettiyseniz nasıl bir yöntemle öğrettiniz? Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar şunlardır:

1.TEMA: Yazılı Anlatım Boyutu

1.TEMA: Yazılı Anlatım Boyutu	f	%
Giriş, gelişme, sonuç bölümleri yapmalarını isteme	8	47.0
Kısa ve öz yazmalarını	6	35.2

2.TEMA: İçerik Boyutu

2.TEMA: İçerik Boyutu	f	%
Olayları oluş sırasına göre yazmaları	7	41.1
Metindeki önemli bölümleri almaları	5	29.4
Ana fikri yazmaları	5	29.4

3.TEMA: Anlama Boyutu

3.TEMA: Anlama Boyutu	f	%
Okuyun, aklınızda kalanı yazın	10	58.8
Anladıklarınızı yazın	8	47.0
Aklınızda kalmazsa tekrar okuyun	5	29.4

4.TEMA: Özetleme Kuralları Boyutu

4.TEMA: Özetleme Kuralları Boyutu	f	%
Başlık yazma	4	23.5
Metinle aynı şeyi yazmama	2	11.7
Kısa yazma	2	11.7
Kendi kelimelerini kullanma	2	11.7

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar dört tema altında toplanmıştır. Bunlar: Yazılı anlatım boyutu, içerik boyutu, anlama boyutu ve özetleme kuralları boyutlarıdır. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerden hiçbirinin özetlemeyi öğrencilerine bir yöntemle ya da uygulamalı olarak öğretmediklerini söylemek mümkündür. Öğretmenler öğrencilere sadece açıklamalarda bulunarak, özetin nasıl yapılacağı ile ilgili kuralları söyleyerek özetleme yapmalarını istemişlerdir. Ö 5 “Özetin kısa olması gerektiğini, önemli bulduğunuz yerleri yazın şeklinde açıklamalarım oldu. hiçbir metin üzerinde

nasıl yapılacağını göstermedim” ifadesini kullanmıştır. Ateş (2011) çalışmasında özetlemeye ilişkin gözlem ve görüşme yoluyla elde ettiği veriler sonucunda kitap okutma ya da özetleme ölçütlerini söyleme gibi bazı çalışmalarla öğretmenlerin öğrencilerinden özet yazmalarını beklediğini sonucuna ulaşmıştır. Bu açıdan iki araştırmanın sonuçları arasında tutarlılık olduğu görülmektedir. Öğretmenler özetin nasıl yazılacağını konusunda rehberlik etmek yerine, sadece özet yapılırken nelere dikkat edilir sorusuna cevap olabilecek nitelikte uyarılarla öğrencileri yönlendirmeye çalışmaktadır.

7. Sınıf öğretmenlerinin kendilerinin özetleme stratejisini kullanma durumları nedir?

Siz bir öğretmen olarak özet yazıyor musunuz? Eğer yazıyorsanız nelerle ilgili özetler yazıyorsunuz? Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar aşağıdadır:

TEMALAR	KODLAR	f	%
1. TEMA Hayır yazmıyorum		14	82.3
2.TEMA: Evet yazıyorum	Öğrencilere dersi sözlü özetlemeler yaparak anlatıyoruz	2	11.7
	Konferansta ya da bir şey dinlerken	1	5.8

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 14’ü (%82.3) özet yazmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ö 5 yazılı olmasa da derslerde sürekli sözlü özetler yaptıklarını “*Dersleri öğrencilere özetleyerek anlatıyoruz. Kısaca anlatıyoruz. Bu da bir özetlemedir, sözlü özetlemedir. Biz derslerimizde daha çok sözlü özetlemeler kullanıyoruz*” ifadesi ile ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerden Ö 2 ise “*Konferanslarda ya da bir şey dinlerken kullanıyorum*” ifadesi ile aslında not alma tekniğini kullanmakta, ancak bunun özetleme olduğunu düşünmektedir.

8. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı'nda özetlemenin yeri hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Sorusunun analizi

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar aşağıdadır:

1.TEMA: Program açısından değerlendirme	f	%
Hikâye haritası oluşturma var	6	35.2
Özetlemeyle ilgili kazanım yok	4	23.5
Var ama hatırlayamıyorum	3	17.6
Eski programa göre çok az kazanım var	2	11.7

Öğretmenlerden % 35'i özetlemenin programdaki yerini değerlendirirken hikâye haritalarından bahsetmiş ve bunların hikaye türü metinleri özetlemeyi sağladığını söylemişlerdir. 4 öğretmen ise (%23.5) programda özetlemeyle ilgili kazanım olmadığını belirtmişlerdir. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dört öğrenme alanında özetlemeye yer verilmiştir. Özellikle 5. Sınıflar için “okuduğunu özetler”, “özet çıkarır”, “konuşmasını özetler” vb. kazanımlar yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin programda özetlemenin yeri hakkındaki bilgilerinin son derece yetersiz olduğu görülmektedir. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programında (2009) özetlemeye vurgu yapılmış, 1. sınıftan 5. sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinde “özet çıkarır” kazanımı yer almıştır. Ayrıca sadece yazma öğrenme alanında değil, okuma, dinleme ve konuşma öğrenme alanlarında da özetlemeye yer verilmiştir. Öğretmenlerin program ve programda yer alan kazanımlar konusundaki bilgileri yetersizdir.

2.TEMA: Çalışma kitapları açısından değerlendirme	f	%
Çalışma kitabında özetlemeyle ilgili etkinlik yok	5	29.4
Çalışma kitabında metni kısaca özetleyiniz şeklinde etkinlikler var	3	17.6
Hikâyeler için hikâye haritası etkinlikleri var	3	17.6

Öğretmenlerden 5'i (%29.4) çalışma kitaplarında özetlemeyle ilgili etkinlik olmadığını belirtirken, 3 (%17.6) öğretmen hikaye haritası etkinlikleri olduğunu söylemişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazılarının bu soruya verdikleri cevaplar şunlardır: “Özetlemeyle ilgili pek etkinlik yok, ama metinden ne anladınız,

paragraf ne anlatıyor gibi etkinlikler var”(Ö 17), “Hikâye haritası çıkarmayla ilgili kazanımlar var” (Ö 6), “İşin doğrusu yeni programda özete fazla yer verilmemiş, çalışma kitabında falan pek bir şey yok, ama konuyla ilgili anahtar sözlük çalışmaları var. Anahtar sözlük çalışmasında öğrenci o sözcükleri kullanarak yeni bir metin yazıyor, yani o metni özetlemiyor” (Ö 1).

9. İlköğretim 5. sınıf öğrencileri özetlemeyi nasıl tanımlamaktadırlar?/Özetleme öğrenciler için ne ifade etmektedir?

“Sana göre özetleme, özet yazma ne demektir? sorusunun analizi:

Bu sorunun analizinde yer alan tema ve kodlar şunlardır:

1.TEMA: Özet unsurlarını yazma

Bu soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde ortaya çıkan temalardan biri özet unsurlarını yazma temasıdır. Bu tema altında verilen kodlar bir özetle olması gereken unsurları içeren ifadelerdir.

1.TEMA: Özet unsurlarını yazma	f	%
Kısa ve öz yazma	33	32.3
Metnin önemli bölümlerini yazma	21	20.5
Metnin ana fikrini yazma	16	15.6
Metindeki temel (ana) konuları yazma	14	13.7
Ayrıntıya girmeden anlatma	10	9.8
Metnin belirli yerlerini yazma	5	4.9

Özet unsurlarını yazma teması altında öğrencilerden 33’ü (%32.3) özetlemenin kısa ve öz yazma, 21’i (%20.5) metnin önemli bölümlerini yazma, 16’sı (%15.6) metnin ana fikrini yazma, 14’ü (%13.7) metindeki temel (ana) konuları yazma, , 10’u (%9.8) ayrıntıya girmeden anlatma, 5’i (%4.9) metnin belirli yerlerini yazma olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplardan bazıları şunlardır: “*Hikayenin içinden önemli şeyleri bulup çıkarmaktır*” (Öğ.14), “*Bir metnin ana fikrini kısaca*

yazmaktır” (Öğ.18), “Bir hikayeyi kısaca oluş sırasına göre yazmaktır” (Öğ.11), “Metni kısaca, fazla ayrıntıya girmeden anlatmaktır”(Öğ.22).

Öğrenci cevapları incelendiğinde metnin belirli yerlerini yazma dışındaki tüm ifadelerin bir özet tanımının parçası olabilecek niteliklerden olduğu görülmektedir.

2.TEMA: Anlaşılanı ya da akılda kalanı yazma/söyleme

2.TEMA: Anlaşılanı ya da akılda kalanı yazma/söyleme	f	%
Okuyup aklında kalanı yazma	40	39.2
Okuyup anladığını yazma	33	32.3
Anladıklarını söyleme	6	5.8
Bilginin akılda kalması için yapılan yazma	4	3.9

Bu tema altında öğrencilerin 40’ı (%39.2) özetlemenin okuyup aklında kalanı yazma olduğunu, 33’ü (%32.3) okuyup anladığını yazma olduğunu, 6’sı (%5.8) anladıklarını söyleme olduğunu, 4’ü (%3.9) ise bilginin akılda kalması için yapılan yazmanın özetleme olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrenciler bu soru için *“Bir hikâyeyi okuyup aklımızda kalanıyla kağıda dökmektir” (Öğ.10), “Hikâyeyi okuduğunda ne anlıyorsan onu yazmaktır” (Öğ.17), “O şeyi okuyup kendi anladığımızı kağıda dökmektir” (Öğ.43), “Bir konuyu anlamak, anladığımızı söylemektir” ifadelerini kullanmışlardır” (Öğ.56).*

Bu tema altında öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde öğrencilerin çoğunun (77; %75.4) özetlemeyi yazmaya dayalı bir strateji olarak tanımladıkları, sadece 6 (%5.8) öğrencinin özetlemenin aynı zamanda sözlü bir strateji olabileceğini belirttikleri görülmüştür. Bunun yanında öğrenciler özetlemenin metni daha iyi anlayabilmede bir araç olarak görmektedir.

3.TEMA: Hikâye elemanlarını yazma

3.TEMA: Hikâye elemanlarını yazma	f	%
Hikâyenin konusunu yazma	14	13.7
Metindeki olayları oluş sırasına göre yazma	12	11.7
Hikâyenin ana fikrini yazma	7	6.8
Hikaye karakterlerini yazma	5	4.9
Hikâyedeki olayı yazma	3	2.9

Bu tema altında öğrencilerden 14'ü (%13.7) hikâyenin konusunu yazmanın, 12'si (%11.7) metindeki olayları oluş sırasına göre yazmanın, 7'si (%6.8) hikâyenin ana fikrini yazmanın, 5'i (%4.9) hikâyedeki karakterleri yazmanın, 3'ü (%2.9) ise hikâyedeki olayı yazmanın özetleme olduğunu belirtmişlerdir. Bu kodlara dayalı olarak öğrenciler kendilerine yöneltilen “*Sana göre özetleme, özet yazma ne demektir?*” sorusuna hikaye edici metin yapısında olan unsurları dikkate alarak cevap vermişlerdir. Bu sonuçtan hareketle öğrencilerden 29'unun (%28.4) metin kavramı ile ilgili algılarının sadece “hikâye edici metinden” oluştuğu söylenebilir. Bunun nedeninin öğrencilerin daha çok hikâye edici türdeki metinleri ya da öykü, hikâye kitabı özeti yazmaları olduğu söylenebilir. Zaten görüşme yapılan öğrencilerin 36'sı (%35.2) hikâye kitabı özetlediklerini belirtmişlerdir. Bu sebepler öğrencilerin hikâye edici metin yapısını daha iyi kavramasına sebep olmuş olabilir.

4.TEMA: Ders çıkarma

4.TEMA: Ders çıkarma	f	%
Metindeki ders verici yerleri yazma	7	6.8
Metni okuyup ders çıkarma	5	4.9

Öğrencilerden 7'si (%6.8) özetlemenin metindeki ders verici yerleri yazma, 5'i (%4.9) ise metni okuyup ders çıkarma olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler “*Okuduğum bir şeyden anladığımı, ondan çıkardığım dersi anlatmaktır*” (Öğ.68), “*Metni okuyup oradaki ders veren yerleri yazmaktır*” (Öğ.27) ifadelerini kullanmışlardır. Bu sonuçlardan hareketle öğrencilerden 12'sinin metinden

çıkarımda bulunmayı ve bunu yazmayı özetin en önemli ögesi olarak görmekte oldukları söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bu soruya verdikleri cevaplar dört tema altında toplanmıştır. Bunlar: özet unsurlarını yazma, anlaşılanı ya da akılda kalanı söyleme/ yazma, hikâye elemanlarını yazma ve ders çıkarmadır. Öğretmenlerle yapılan görüşme sonunda öğretmen cevapları da bu dört tema altında toplanmıştır. Hem öğretmenler hem de öğrenciler özet tanımlarında özetin biçimsel, dil ve anlatım, özetleme stratejileri kullanımı vb. unsurlarına değinmeden genellikle kısa ve özetin tek bir özelliğini ele alan tanımlar yapmışlardır. Ayrıca hem öğretmenler hem de öğrenciler metin türü olarak hikâyeleri dikkate almışlardır. Bu açılardan öğrenci ve öğretmen cevapları uyusmaktadır.

10. İlköğretim 5. sınıf öğrencileri bir metni nasıl özetlemektedir? Sorusunun analizi

“Bir metni nasıl özetlersin? (Özet yazarken neler yapar, nelere dikkat edersin?)” sorusunun analizi

1.TEMA: Yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme

1.TEMA: Yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme	f	%
Noktalama işaretlerine dikkat etme	58	56.8
Başlık yazma	35	34.3
Paragraf yapma	13	12.7

Öğrencilerden 58’i (%56.8) bir metni özetlerken en çok noktalama işaretlerine dikkat ettiklerini, 35’i(%34.3) başlık yazdıklarını, 13’ü (%12.7) paragraf yaptıklarını belirtmişlerdir.

Noktalama işaretlerine dikkat ettiklerini belirten öğrenciler bu kod altında özel isimleri büyük harfle yazmaya, başlık yazarken büyük harfle yazmaya, büyük-küçük harflerin kullanıldığı yerlere dikkat ettiklerini de belirtmişlerdir.

2.TEMA: İçerik unsurlarına dikkat etme

2.TEMA: İçerik unsurlarına dikkat etme	f	%
Anladığını yazma	36	35.2
Önemli yerleri yazma	27	26.4
Ana fikri yazma	22	21.5
Metnin konusunu yazma	16	15.6
Ana ve yardımcı karakterleri yazma	15	14.7
Olayları oluş sırasına göre yazma	14	13.7
Metindeki dikkat çekici noktaları yazma	12	11.7
Metinden çıkardığı dersi yazma	11	10.7
Ayrıntıya girmeden yazma	4	3.9

Öğrencilerden 36'sı (%35.2) özet yazarken anladığını yazdığını, 27'si (%26.4) önemli yerleri yazdığını, 22'si (%21.5) ana düşünceyi yazdığını, 16'sı (%15.6) metnin konusunu yazmaya dikkat ettiğini, 15'i (%14.7) ana ve yardımcı karakterleri yazdığını, 14'ü (%13.7) olayları oluş sırasına göre yazmaya dikkat ettiğini, 12'si (%11.7) metindeki dikkat çekici noktaları yazdığını, 11'i (%10.7) metinden çıkardığı dersi yazdığını, 4'ü (%3.9) ayrıntıya girmeden yazdığını (gereksiz ayrıntıları çıkarma) belirtmiştir.

Özet yazarken önemli yerleri yazdığını ifade eden öğrencilere (27;%26.4) “Sence bir metindeki önemli yerler nerelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler bu soruya daha çok uygulama sürecinde özeti yazılan ve Yeni Kırmızı Topum başlığını taşıyan hikâye edici metinden örnekler vererek açıklamalar yapmışlardır. Öğrencilerden bazıları metindeki önemli yerler için “*Metinde çocuğun topunu vermemesi*”(Öğ.72), “*Metinde çocuğun arkadaşlarıyla topunu paylaşmaması ve annesinin yaptığı tatlıyı çocuğa vermeyerek bunu anlatması*” (Öğ.21), “*Emre’nin annesinin ders vermesi*” (Öğ.56), “*Çocuğun topa değer verip, arkadaşlığa önem vermemesi*” (Öğ.65), “*Annesinin verdiği ders*” (Öğ.85), “*Çocuğun topunu paylaşmaması, kıskançlığı*” (Öğ.43) ifadelerini kullanmışlardır. Öğrenci

ifadelerinden yola çıkarak öğrenciler için metinden çıkarılan ders ya da ana fikir ifadelerinin önemli yerler olduğu söylenebilir.

3.TEMA: Kompozisyon kurallarına dikkat ederek yazma

3.TEMA: Kompozisyon kurallarına dikkat ederek yazma	f	%
Giriş, gelişme, sonuç bölümlerini yazma	16	15.6
Kompozisyon gibi yazmaya dikkat etme	12	11.7

Öğrencilerden 16'sı (%15.6) bir metni özetlerken giriş, gelişme, sonuç bölümlerini yazmaya dikkat ettiklerini, 12'si (%11.7) kompozisyon gibi yazmaya dikkat ettiğini belirtmiştir. Kompozisyon gibi yazdığını ifade eden öğrencilere kompozisyon gibi yazmanın ne demek olduğu sorulduğunda *öğrenciler* “giriş yazarım”(Öğ.32), “sonuç güzel yazılmalı”(Öğ.12), “giriş biraz kısa, gelişme uzun, sonucu kısa yazmak” (Öğ.83) ifadelerini kullanmışlardır.

Özet yazmak görüşme yapılan 28 öğrenci tarafından kompozisyon yazmakla eşdeğer olarak algılanmaktadır. Oysa ikisi birbirinden çok farklıdır. Kompozisyon kişisel görüş ve yorum olabilir ancak, özetle metne bağlılık esastır.

Öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplarda nitelikli bir özetle olması gereken özellikleri içerik unsurlarla, yazım ve noktalama unsurlarına dikkat etme temaları altında toplanmaktadır. Hem öğretmenler hem de öğrencilerin cevaplarında bu iki tema vardır. Hatta yazı ve noktalama kurallarına dikkat etme teması altında her ikisinde de paragraf yapma, noktalama işaretlerine dikkat etme ve başlık yazma kodları vardır. Cevaplardaki bu örtüşme öğretmenlerin öğrencilerine yazılı anlatımlarında (özetlerinde) bu unsurlara dikkat ederek yazmalarını telkin etmesi şeklinde yorumlanabilir.

İçerik unsurlarına dikkat etme teması altında ise hem öğretmenler hem de öğrenciler ana düşünceyi yazma, olayları oluş sırasına göre yazma ve metindeki

dikkat çekici noktaları yazmanın özet yazarken dikkat edilmesi gereken noktalar olduğunu vurgulamışlardır.

4.TEMA: Strateji, yöntem ya da teknik kullanma

4.TEMA: Strateji, yöntem ya da teknik kullanma	f	%
Metni kısaltarak yazma	19	18.6
Önemli yerlerin altını çizme	13	12.7
Takılınca tekrar baştan okuma	9	8.8
Gözden geçirme	4	3.9
Sessiz, sakın bir yerde okuma	3	2.9

Öğrencilerden 19'u (%18.6) metni kısaltarak yazmaya çalıştığını, 13'ü (%12.7) önemli yerlerin altını çizmeye dikkat ettiklerini, 9'u (%8.8) takılınca tekrar baştan okuduklarını, 4'ü (%3.9) metni gözden geçirdiğini, 3'ü (%2.9) sessiz, sakın bir yerde okumaya özen gösterdiğini belirtmiştir.

Özet yazarken metni gözden geçirdiğini belirten öğrencilere bunu nasıl yaptıkları sorulduğunda öğrencilerden bazıları “*başlığa bakarım, sonuca bakarım*” (Öğ.8), “*bir kere okuduktan sonra ikinci kez her yeri okumama, sadece atlayarak takıldığım yerlere bakarım*” (Öğ.35) ifadelerini kullanmışlardır.

Öğrencilerin cevapları göz önüne alındığında 48 (%47.05) öğrencinin herhangi bir metni özetlerken özetleme stratejilerini kullanmaktan ziyade bireysel öğrenme stratejileri kullandıkları görülmektedir.

5.TEMA: Kişisel görüşleri ekleme

5.TEMA: Kişisel görüşleri ekleme	f	%
Özet yazarken kendi düşüncelerini de ekleme	11	10.7
Günlük yaşantıdan örnekler ekleyerek özet yazma	6	5.8

Öğrencilerden 11'i (%10.7) özet yazarken kendi düşüncelerini de eklediğini belirtirken, 6'sı (%5.8) günlük yaşantıdan örnekler ekleyerek özet yazdıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerden bazıları “Metin ile ilgili kendi düşüncelerimizi bir kağıda aktarmaktır” (Öğ.34), “Metni anlamak ve kendi düşüncelerini yazmaktır”(Öğ.54) ifadelerini kullanmışlardır.

Günlük yaşantıdan örnekler eklediklerini belirten öğrencilere bunların neler olabileceği sorulduğunda “Ben de annemle alışverişe çıkarım” (Öğ.5), “Bir kere beni de arkadaşlarım toplarıyla oynatmamışlardı” (Öğ.67) ifadelerini kullanarak metinde geçen ve kendilerinin de yaşamış olabilecekleri durumları belirtmişlerdir.

Özet yazmada dikkat edilmesi gereken kurallardan biri de metnin dışına çıkmadan ve kişisel görüş ve yorumlara yer vermeden yazarın düşüncelerini aktarmaktır (Clouse, 2005; Spielmann,2009). Ancak görüşme yapılan öğrencilerden 17'si özetin kişisel görüş ekleyerek ya da günlük yaşama dair örnekler vererek yazılabileceğini belirtmektedir.

11. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sınıflarında özetleme stratejisine yönelik yapılan uygulamalar nelerdir?

“Öğretmeniniz özet yazarken metne bakmanıza izin veriyor mu?” sorusunun analizi

	f	%
1.TEMA:Evet, izin verir	13	12.7
2.TEMA:Hayır, izin vermez	29	28.4
3.TEMA: Belirsiz	66	64.7
4. TEMA. Genelde bakmamalıyız		

1.TEMA:Evet, izin verir

Öğrencilerden 13'ü (%12.7) özet yazma çalışmaları sırasında öğretmenlerinin özetini yazdıkları metne tekrar bakmalarına izin verdiklerini belirtmişlerdir.

2.TEMA:Hayır, izin vermez

Öğrencilerden 29'u (%28.4) özet yazma çalışmaları sırasında öğretmenlerinin özetini yazdıkları metne tekrar bakmalarına izin vermediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler bunu gerekçelerini “*Okuyup anladığınızı yazın diyor*”(Öğ.28), “*Anlayın, sonra özeti yazın diyor*”(Öğ.45), “*Bakarsanız kopya olur diyor*” (Öğ.88) cümleleriyle ifade etmişlerdir.

3.TEMA: Belirsiz

Öğrencilerden 66'sı (%64.7) özet yazma çalışmaları sırasında, özetini yazdıkları metne tekrar bakma konusunda öğretmenlerinin herhangi bir uyarıda bulunmadıklarını belirtmişlerdir.

4. TEMA. Genelde bakmamalıyız

Öğrencilerden 14'ü (%13.7) öğretmenlerinin genellikle metne bakmamalarını istediğini, 6'sı (%5.8) ise öğretmenlerinin sadece anlamadıkları durumlarda bakmalarına izin verdiğini belirtmişlerdir. Öğrenciler “*İzin verir ama iyi anlamamızı istediği için genelde bakmayın der*” (Öğ.32), “*Anladıysanız bakmayın, anlamadıysanız bakın der*” (Öğ.58.) ifadelerini kullanmışlardır.

Bu tema altındaki cevaplar incelendiğinde öğrencilerin çoğunun özet yazarken öğretmenlerinin metne bakmalarına izin verme konusunda belirli bir uyarıda bulunmadığı görülmektedir. Ancak öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplarda öğretmenlerin %52.8'i öğrencilerinin metne bakmalarına izin vermediğini, %46.8'i ise izin vermediğini söylemiştir. Bu sonuçtan hareketle öğrenci ve öğretmen cevapları arasında bir tutarlılık bulunamamıştır.

“Özet yazarken okuduğun metne bakar mısın? (Bakıyorsan, bakarken nelere dikkat edersin?) sorusunun analizi

EVET (BAKARIM) CEVABI VERENLER İÇİN.

1.TEMA:İçerikle ilgili hatırlamalar için

1.TEMA: İçerikle ilgili hatırlamalar için	f	%
Metnin konusunu hatırlamak	18	17.6
Metindeki önemli yerleri hatırlamak	14	13.7
Metindeki konuşmaları hatırlamak	11	10.7
Ana fikri hatırlamak	6	5.8

Öğrencilerden 18’i (%17.6) metnin konusunu hatırlamak için, 14’ü (%13.7) metindeki önemli yerleri hatırlamak için, 11’i (%10.7) metindeki konuşmaları hatırlamak için, 6’sı (%5.8) ana fikri hatırlamak için tekrar metne baktığını belirtmiştir.

2.TEMA:Bir kavram/ kelime ya da işareti hatırlamak için

2.TEMA:Bir kavram/ kelime ya da işareti hatırlamak için	f	%
Metindeki ifadeleri hatırlamak için,	21	20.5
Cümlelerin devamını hatırlamak için	14	13.7
İsimleri hatırlamak için	13	12.7
Bir kelimenin yazılışını hatırlamak için	13	12.7
Noktalama işaretlerini hatırlamak için	8	7.8

Öğrencilerden 21’i (%20.5) metindeki ifadeleri hatırlamak için, 14’ü (%13.7) cümlelerin devamını hatırlamak için, 13’ü (%12.7) isimleri hatırlamak için, 13’ü (%12.7) bir kelimenin yazılışını hatırlamak için, 8’i (%7.8) noktalama işaretlerini hatırlamak için baktıklarını belirtmişlerdir.

Özet öğrencilerin kendi kelime ve cümleleriyle yazılmış olmalıdır. Oysa öğrencilerin yaklaşık %21’i metindeki ifadeleri hatırlamak için ve %14’ü cümlelerin

devamını hatırlamak için metne tekrar baktığını belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin özet yazma konusunda bilgileri olmadığını gösteren örneklerden biridir.

3.TEMA: Metnin tamamını hatırlamak için

Öğrencilerden 10'u (%9.8) tek kelimeye ya da cümleye bakmadığını, hatırlayamadığı bir şey olursa metnin tamamını tekrar okuduğunu belirtmiştir. *“Yanlış yaparım diye korkarım o yüzden tekrar tamamını okurum”*(Öğ.23).

Öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak öğrencilerin çoğunun metindeki bir kavram, kelime ya da işareti hatırlamak için metne tekrar baktıkları görülmektedir.

HAYIR CEVABI VERENLER İÇİN:

Öğrencilerden 32'si (%31.3) özet yazarken metne tekrar bakmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere bunun nedeni sorulduğunda *“O zaman kopya olur”*(Öğ.45), *“Anladıktan sonra yazmalıyız, onun için bakmam anladığımı yazarım”*(Öğ.76), *“Çünkü özetle bakılmaz”*(Öğ.47) ifadelerini kullanmışlardır.

“Özet yazmadan önce özeti nasıl yapacağınla ilgili plan yapar mısın?” sorusunun analizi

EVET CEVABI VERENLER İÇİN.

1. TEMA: Teknik kullanımı

1. TEMA: Teknik kullanımı	f	%
Metinden alacağı yerlerin altını çizme	15	14.7
Metindeki önemli yerleri yazma	17	16.6
Olayların oluş sırasına göre yazmayı planlama	14	13.7
Okurken kısa notlar alıp özeti o notlardan yazma	12	11.7
Okuduklarını zihninde canlandırarak yazma	9	8.8
Metni giriş, gelişme, sonuç bölümlerine ayırarak yazma	7	6.8
Tekrar tekrar okuma yapma	6	5.8

Öğrencilerden 15'i (%14.7) özet yazmadan önce metinden alacağı yerlerin altını çizdiğini, 17'si (%16.6) metindeki önemli yerleri yazmaya çalıştığını, 14'ü (%13.7) olayların oluş sırasına göre yazmayı planladığını, 12'si (%11.7) okurken kısa notlar alıp özeti o notlardan yazdığını, 9'u (%8.8) okuduklarını zihninde

canlandırarak yazdığını, 7'si (%6.8) metni giriş, gelişme, sonuç bölümlerine ayırarak yazdığını 6'sı (%5.8) tekrar tekrar okuduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerden bazıları “Okurken önemli yerlerin altını çizerim ve oraları tekrar okuyup özetimi oluştururum” (Öğ.48), “Altını çizerek yazarım”(Öğ.59), “Okurum, eğer anlamazsam bir iki kere daha okurum, önemli yerleri aklımda tutmak için altlarını çizerim (Öğ.8), “Neleri çıkaracağımı düşünürüm, önemli bölümleri alırım” (Öğ.16) “Önce nasıl bir giriş yapacağımı düşünürüm ve ilk paragrafta yazarım. Sonra konusunu ikinci paragrafta yazarım , ana fikri ve yardımcı fikirleri yazdıktan sonra bitiririm” (Öğ.22) “Okurken giriş, gelişme ve sonuç olarak ayırırım. Sonra özeti yazarken buna uyarım” (Öğ.26) ifadelerini kullanmışlardır.

HAYIR CEVABI VERENLER İÇİN :

Öğrencilerden 24'ü (%23.5) bir plan yapmadan okuduktan sonra doğrudan yazmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden bazıları “Hayır yapmam, okurum direk yazarım”(Öğ.38), “Okurum, başlığı yazar aklımda kalanları yazarım” (Öğ.20) ifadelerini kullanmışlardır.

“Ne kadar sıklıkta özet yapıyorsunuz? (Her gün mü, haftada bir- iki kez mi?).” sorusunun analizi

1.TEMA:Sıklık

Öğrencilerden 29'u (%28.4) her hafta sonu, 26'sı (%25.4) bazen, 25'i (%24.5), haftada bir kez , 13'ü (%12.7) çok nadir özet yazma çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin ise %29.4'ü iki-üç haftada bir, %23.5'i her hafta sonu, %23.5'i yarıyıl ve yıl sonu tatillerinde öğrencilerine özet yazdırdıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen ve öğrenci cevaplarının örtüştüğü söylenebilir.

“Yaptığınız özetler ne ile ve hangi dersle ilgili? sorusunun analizi

1.TEMA:Özet yapılan kaynak

Öğrencilerden 36’sı (%35.2) hikâye kitabı özetlediklerini, 16’sı (%15.6) ders kitaplarındaki konuların (Fen ve Teknoloji, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) özetini yazdıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla öğrenciler bilgi verici metinlerle karşılaştırıldığında hikâye edici metinlerle ilgili daha çok özet yazmaktadırlar.

2.TEMA: Özet yapılan ders

Öğrencilerden 56’sı (%54.9) Türkçe, 23’ü (%22.5), Sosyal Bilgiler, 19’u (%18.6) ise Fen ve Teknoloji dersinde, 2’si ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde özet yazdıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin ise %88.2’si Türkçe, %29.4’ü Sosyal Bilgiler ve %17.6’sı Fen ve Teknoloji dersiyile ilgili özetler yazdırdıklarını belirtmişlerdir. Hem öğrenciler hem de öğretmenler en çok özet yapılan dersin Türkçe dersi olduğunu belirtse de bu durum öğretmenler tarafından daha çok vurgulanmıştır.

“Özetleri sınıfta mı yoksa ev ödevi olarak mı yapıyorsunuz?” sorusunun analizi

1.TEMA:Nerede

Öğrencilerden 84’ü (%82.3) evde ev ödevi olarak özet yazdıklarını, 6’sı (%5.8) okulda özet yazdıklarını belirtirken, 12’si (%11.7) ise özet yazmadıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin %70.5’i ev ödevi olarak, % 29.4’ü ise derste özet yazdırdıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden özet yazdırmadığını söyleyen olmamıştır.

“Özet yaptıktan sonra özetleriniz üzerinde öğretmeniniz hatalarınızı ya da doğru yaptığınız şeyleri size söylüyor ya da özetiniz üzerinde gösteriyor mu?” sorusunun analizi

EVET CEVABI VERENLER İÇİN,

TEMALAR	KODLAR	f	%
1.TEMA:Kontrolün nasıl yapıldığı	İmza atma	35	34.3
	Okutturma	28	27.4
	Kendisinin okuma	21	20.5
	Anlattırma	16	15.6
	Soru sorma	14	13.7
	Aferin yazıp, yıldız atma	8	7.8
	Arkadaşlarının kontrol etmesi	5	4.9
2.TEMA:Kontrol sırasında nelere bakıldığı	Yazım yanlışlarına	41	40.1
	Noktalama işaretlerine	18	17.6
	Yazılarının güzel olmasına	11	10.7
	Kitabın aynısı olmamasına	11	10.7
	Özetin çok kısa	5	4.9

1.TEMA:Kontrolün nasıl yapıldığı

Öğrencilerin 35’i (%34.3) öğretmenlerinin özetlerini sadece imzaladığını, 28’i (%27.4) öğrencilere okutturduğunu, 21’i (%20.5) kendisinin okuduğunu, 16’sı (%15.6) anlattırdığını, 14’ü (%13.7) soru sorduğunu, 8’i (%7.8) başarılı bir çalışmaysa aferin yazıp, yıldız attığını, 5’i(%4.9) öğretmenlerinin isteği ile sınıftaki bazı arkadaşlarının kontrol ettiğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin bu temayla ilgili ifadelerinden bazıları şunlardır: “Düzeltilme yapmaz, bakar imza atar” (Öğ.70), “Okuyor, sonra bize okutturuyor, beğendiklerini yazı köşesine asıyor” (Öğ.77), “Genellikle düzeltme yapmıyor ama soru soruyor” (Öğ.59) “Yazım hatalarını düzeltir, başarılı bir çalışmaysa aferin yazar” (Öğ.49).

Özetlerini sınıftaki başka bir arkadaşının kontrol ettiğini belirten öğrencilere bunun kim olduğu ve bu işi nasıl yaptığı sorulduğunda öğrencilerin tamamı bu kişinin sınıfın en çalışkan öğrencisi olduğunu ve sadece özetin defterde olup olmadığına baktığını ifade etmişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplardan hareketle öğretmenlerin öğrencilerin özetlerini kontrol ederken özetin niteliğiyle ilgili dönüt vermedikleri bunun yerine yazım ve noktalama kurallarına uygunluk ya da sadece yapılmış olup olmama durumuna göre değerlendirdikleri görülmektedir.

Öğretmenler ise bu soruya verdikleri cevaplarda, öğrenci özetleri kontrol ederken %35.2'si imza attığını, %23.5'i iyi olanlara okutturduğunu, %11.7'si anlattırıldığını söylemiştir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen ve öğrenci cevaplarının örtüştüğü görülmektedir.

2.TEMA: Kontrol sırasında nelere bakıldığı

Öğrencilerin 41'i (%40.1) öğretmenlerinin kontrol sırasında yazım yanlışlarına baktığını, 18'i (%17.6) noktalama işaretlerine dikkat ettiğini, 11'i (%10.7) yazıların güzel olmasına baktığını, 11'i (%10.7) kitabın aynısı olmamasına dikkat ettiğini, 5'i (%4.9) ise özetin çok kısa olmamasına baktığını belirtmişlerdir.

Öğrenci cevaplarından hareketle öğretmenlerin özetleri kontrol ederken yazının içeriğinden ziyade fiziksel ve estetik özellikleri üzerinde durduğu söylenebilir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin ise bu soruya verdikleri cevaplarda öğrenci özetlerini kontrol ederken %29.4'ünün yazım yanlışlarına, %23.5'inin noktalama işaretlerine, %17.6'sının ise yazının güzel olmasına baktığını belirtmesi öğretmen ve öğrenci cevaplarının örtüştüğünü göstermektedir.

HAYIR CEVABI (KONTROL ETMİYOR) VERENLER İÇİN:

Öğrencilerden 11'i (%10.79) öğretmenlerinin yazdıkları özetleri kontrol etmediklerini belirtmişlerdir.

12. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin özetleme stratejisi kullanmanın etkilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

“Yaptığın özetleri faydalı buluyor musun?(Yaptığın özetler bir işine yarıyor mu?)” sorusunun analizi

1.TEMA: Hafızaya/Hatırlamaya katkı

1.TEMA: Hafızaya /Hatırlamaya katkı	f	%
Bilginin kalıcı olmasını sağlama	27	26.4
Hatırlamayı kolaylaştırma	18	17.6
Özeti tekrar okuduğunda o hikâyeyi hatırlama	12	11.7

Öğrencilerden 27'si (%26.4) bilginin kalıcı olmasını sağladığını, 18'i (%17.6) özet yazmanın hatırlamayı kolaylaştırdığını, 12'si (%11.7) özeti tekrar okuduğunda o hikâyeyi hatırlattığını belirtmişlerdir.

Hatırlamayı kolaylaştırdığını söyleyen öğrencilerden bazıları “Unutmayı engeller” (Öğ.71), “Hafızamızı güçlendirir”(Öğ.3), “O kitabı bize hatırlatıyor” (Öğ.46) “Oraya yazdığımız şeyleri tekrar bulup okuyabiliriz, aklımızda da kalır” (Öğ.88) ifadelerini kullanmışlardır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin %17.6'sı özet yazmanın hatırlamayı kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Öğrenciler tarafından da aynı oranda tekrarlanan bu durum cevaplar arasında tutarlılık olduğunu göstermektedir.

2.TEMA: Yazma becerisine katkı

2.TEMA: Yazma becerisine katkı	f	%
Yazıyı güzelleştirme	15	14.7
Özet yazma becerisini geliştirme	12	11.7
Daha hızlı yazmayı sağlama	5	4.9
Kısa yazma becerisini geliştirme	3	2.9

Öğrencilerden 15'i (%14.7) özet yazmanın yazıyı güzelleştirdiğini, 12'si (%11.7) özet yazma becerisini geliştirdiğini, 5'i (%4.9) daha hızlı yazmayı sağladığını, 3'ü (%2.9) ise kısa yazma becerisini geliştirdiğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerden bazılarının ifadeleri şöyledir: *“Bir şeyi yazarken uzun yazmak yerine daha kısa yazarız”* (Öğ.4), *“Anlama ve daha iyi özet çıkarmama yarar”* (Öğ.36).

Görüşme yapılan öğretmenlerin %35.2'si yazılı anlatımı geliştirdiğini, %23.5'i yazıyı güzelleştirdiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla hem öğretmen hem de öğrenciler için güzel yazmayı sağlayan bir araç olarak görülmektedir.

3.TEMA:Okuma becerisine katkı

Öğrencilerden 12'si (%11.7) özet yazmanın hızlı okumayı sağladığını, 7'si (%6.8) ise okuma becerisini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Özet yazmanın okuma becerisini nasıl geliştirdiği öğrencilere sorulduğunda bu düşüncelerini destekleyecek bir açıklamada bulunamamışlardır. *“Daha hızlı hikaye okuyabiliyoruz, okumamız iyi oluyor”* (Öğ.2).

Özetleme okuyucunun hızlı okumasını değil okuduğunu anlamasını geliştiren bir stratejidir. Araştırmacılar özetlemenin okuduğunu anlamayı (Brown ve Day, 1983), hatırlama ve kavramayı (Doğan vd, 2006; Akkaya ve Kırmızı, 2008) geliştirdiğini belirtmişlerdir.

4.TEMA: Anlamaya katkı

Öğrencilerden 40'ı (%39.2) özet yazmanın anlama becerisini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Öğrenciler bu tema altında özet yazmanın anlamayı sağladığını, okuduğunu anlama becerisini geliştirdiğini, anlama kapasitesini geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerin ise %23.5'i özet yazmanın anlama becerisini geliştirdiğini belirtmişlerdir.

Öğrenciler bu soruya verdikleri cevaplarda “Daha iyi anlamamızı sağlar” (Öğ.23), “Okuduğumuzu anlamamıza yarar” (Öğ.31), “Anlayabildiğimizi yazıyoruz, anlayabilme kapasitesini geliştiriyor” (Öğ.7), “Anlama kapasitemizi geliştirir” (Öğ.81) ifadelerini kullanmışlardır. Öğrencilerden 40’ının (%39.2) özetlemenin okuduğunu anlamayı sağlayan bir strateji olduğunu ve kişinin anlama becerisini geliştirdiklerini düşündükleri görülmektedir.

5.TEMA:Yazım ve noktalama işaretlerini öğrenmeye katkı

Öğrencilerin 11’i(%10.79) özet yazmanın noktalama işaretlerini öğrenmeye yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Özet yazma becerisinin noktalama işaretlerini doğru bir biçimde kullanmayı geliştirmesi ancak özetlerin noktalama ve imla kuralları açısından değerlendirilerek öğrenciye dönüt verilmesi ile mümkün olabilir. Öğrencilerden 41’inin (%40.1) öğretmenlerinin özetlerini değerlendirirken yazım yanlışlarına baktığını, 18’inin (%17.6) noktalama işaretlerine dikkat ettiğini belirttikleri göz önüne alındığında özet yazmayı noktalama işaretlerini öğrenme yollarından biri gibi algılamaları kaçınılmaz bir sonuçtur. Zaten öğretmenler (%29.4) görüşme sürecinde özet yazmanın noktalama işaretlerinin kullanım yerlerini öğrenmeye katkı sağladığını belirtmişlerdir.

6.TEMA:Zaman tasarrufu sağlamaya katkı

Öğrencilerden 6’sı (%5.8) özet yazmanın **zaman tasarrufu sağladığını** belirtmişlerdir. Öğrenciler *“Uzun bir metni okumaktansa onu kısaca okumak daha az zaman alır, bu da bizim için yararlı olur” (Öğ.47), “Özeti tekrar okuduğumuzda kısa zamanda o metni anlarız” (Öğ.50) ifadelerini kullanmışlardır. Görüşme yapılan öğretmenlerin %17.6’sı özet yazmanın zaman tasarrufu sağladığını belirtmişlerdir.*

Bu soruya yönelik hem öğretmen hem de öğrenci cevapları incelendiğinde öğrenci cevaplarındaki okumaya katkı sağlar teması dışındaki dört tema ortak temalardır. Bu sonuçlara dayalı olarak öğretmen ve öğrenci cevaplarının örtüştüğü söylenebilir.

13. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin özetlemenin nasıl yapılacağı konusundaki ön bilgileri nelerdir?

“Özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda öğretmeniniz size bilgi verdi mi?(Özet yaparken nelere dikkat edeceğinizi size açıkladı mı?) (Bilgi verdiyse açıklamalarında neler söyledi?)”sorusunun analizi

EVET (VERDİ) CEVABI VERENLER İÇİN

1.TEMA: Yazılı Anlatım

Öğrencilerden 15’i (%14.7) öğretmenlerinin kendilerine özetlerini kısa ve öz yazmalarını, 14’ü (%13.7) girişi güzel yazmalarını, 13’ü (%12.7) giriş, gelişme, sonuç bölümleri yapmalarını söylediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %47’si öğrencilerine giriş, gelişme ve sonuç bölümleri yazmalarını istediğini, %35.2’si özetlerini kısa ve öz yazmalarını istediğini belirtmiştir. Bu sonuçlar öğretmenlerin özet yazmayı kompozisyon yazmakla eşdeğer gördükleri ve öğrencilerine de bununla ilgili açıklamalar yaptıkları şeklinde yorumlanabilir.

2.TEMA: İçerik

Öğrencilerden 15’i (%14.7) öğretmenlerinin kendilerine olayları oluş sırasına göre yazmaları, 12’si (%11.7) metindeki önemli bölümleri almaları, 8’i (%7.8) kendi düşüncelerini de eklemeleri, 4’ü (%3.9) ana fikri yazmaları konularında açıklamalar yaptıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %41.1’i olayları oluş sırasına göre yazmalarını, %29.4’ü metindeki önemli bölümleri almalarını, % 29.4’ü ise ana fikri yazmalarını istediğini belirtmiştir. Cevaplar karşılaştırıldığında katılımcılar arasında tutarlılık olduğu görülmektedir.

3.TEMA: Anlama

Öğrencilerden 18'i (%17.6) öğretmenlerinin kendilerine okuyun, aklınızda kalanı yazın, 6'sı (%5.8) anladıklarınızı yazın, 4'ü (%3.9) ise aklınızda kalmazsa tekrar okuyun dediğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerden biri *“Aklınızda kalanı yazın, hatırlayamadıysanız hikayeyi baştan başlayarak tekrar okuyun”*(Öğ.75) ifadesini kullanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %58.8'i öğrencilerine okuyup akıllarında kalanı yazmalarını, %47'si ise anladığınızı yazın şeklinde uyarılarda bulunduklarını belirtmişlerdir.

4.TEMA:Yazım ve Noktalama Kurallarına Uygunluk

Öğrencilerden 40'ı (%39.2) öğretmenlerinin kendilerine özetlerini noktalama işaretlerine dikkat ederek, 16'sı (%15.6) paragraf yaparak özetlerini yazmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerinin kendilerine noktalama işaretlerine dikkat ederek özet yazmaları konusunda açıklama yaptığını söyleyen öğrenciler bu kod altında öğretmenlerinin özel adları büyük harfle yazma(9;%8.8), özel isimlere eklenen ekleri ayırma (6,%5.8) vb. noktalara dikkat etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

5.TEMA: Özetleme Kurallarına Uygunluk

Öğrencilerden 15'i (%14.7) öğretmenlerinin kendilerine özetlerini metne bakmadan yazma, 15'i (%14.7) başlık yazma, 12'si (%11.7) metinle aynı şeyi yazmama, 12'si (%11.7) kısa yazma, 9'u (%8.8) kendi kelimelerini kullanma noktalarında açıklamalarda bulunduğunu belirtmişlerdir. Öğrenci cevaplarından hareketle öğretmenlerin bazı özetleme stratejilerinin kullanımı ile ilgili öğrencilerine uyarılarda bulunduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %23.5'i öğrencilerine özetlerine başlık yazmalarını, %11.7'si metinle aynı şeyi yazmamalarını, %11.7'si ise kısa yazmaları konusunda uyarılarda bulunduklarını belirtmişlerdir.

HAYIR(VERMEDİ) CEVABI VERENLER İÇİN

Öğrencilerin 23'ü (%22.5) öğretmenlerinin kendilerine özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda açıklamada bulunmadığını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, öğretmenlere yöneltilen “öğrencilerinize özetleme tekniğini öğrettiniz mi? Nasıl?” sorusu ile öğrencilere yöneltilen “öğretmeniniz size özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda bilgi verdi mi?” sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında ortak dört temanın olduğu görülmektedir. Bunlar: Yazılı anlatım, içerik, anlama ve özetleme kurallarına uygunluk temalarıdır.

Bu soruya öğrencilerin verdikleri cevaplar öncelikle iki temel başlık altında toplanabilir. Bunlar; 1. Sınıf öğretmeni özet yazma konusunda bilgi vermiştir. 2. Sınıf öğretmeni özet yazma konusunda bilgi vermemiştir. Öğretmenlerinin bilgi verdiğini söyleyen öğrencilerin cevapları beş tema altında toplanmıştır. Bunlar; yazılı anlatım, içerik, anlama, yazım ve noktalama kurallarına uygunluk ve özetleme kurallarına uygunluk boyutlarıdır. Bu boyutlar altındaki ifadeler öğretmenlerin öğrencilerine nitelikli bir özetin nasıl yapılacağını bir yöntem ya da örnek çalışmalarla öğretmedikleri, öğrencilerine sadece özet yazarken nelere dikkat etmeleri gerektiğiyle ilgili uyarılarda bulunduklarını göstermektedir. Öğrencilerin 23'ü (%22.5) öğretmenlerinin kendilerine özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda açıklamada bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuçtan yola çıkarak sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine özet yazma stratejileri hakkında bilgi vermedikleri, aynı zamanda örnek özet yazma çalışması yapmadıklarını söylemek mümkündür.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

1. Araştırmanın ilk alt problemi ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini ne ölçüde karşıladığını tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda özetler incelendiğinde öğrencilerin hikâye edici metinler için özet değerlendirme formunda 0-41 arasında değişen, bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan ise 0-34 arasında değişen puanlar aldıkları görülmektedir. Öğrencilerin hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları ortalama puan $\bar{X}=23.76$ iken, bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları ortalama puan $\bar{X}=15.54$ tür. Bu sonuca göre öğrenci özetlerinin özetleme kriterlerini karşılama düzeyi metin türüne göre değişmektedir. Öğrenciler hikâye edici türdeki metinleri özetlemede bilgi verici metinlere göre daha başarılıdır.

Çalışma grubundaki öğrencilerin hikâye edici metinler için yaptıkları özetlerde en düşük ortalamanın biçim boyutunda ($\bar{X}=2.95$), en yüksek ortalamanın ise hikâye edici metin yapısı boyutunda ($\bar{X}=8.66$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bilgi verici metinler için yaptıkları özetlerde en düşük ortalamanın biçim boyutunda ($\bar{X}=2.91$), en yüksek ortalamanın ise dil ve anlatım boyutunda ($\bar{X}=6.85$) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin farklı metin türlerinde yaptıkları özetler alt boyutlar açısından incelendiğinde her iki metin türünde de en düşük ortalamaların biçim boyutunda, en yüksek ortalamanın ise hikâye edici metin özetlerinde hikâye edici metin yapısı boyutunda, bilgi verici metinde ise dil ve anlatım boyutunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki metin türünde de öğrenciler özet yazarken biçim özelliklerine yani paragraf yapma, noktalama işaretlerine dikkat etme, yazıyı kâğıt üzerine estetik olarak yerleştirme gibi unsurlara dikkat etmemektedir.

2. Araştırmanın ikinci alt problemi ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin kullandıkları özetleme stratejilerinin metin türüne göre değişip değişmediğini tespit etmeye yöneliktir. Bu amaçla öğrenci özetleri incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğrenciler hikâye edici ve bilgi verici metinlerle ilgili özet yazarken özetleme stratejilerini 707 kez kullanmışlardır. Metin türlerine göre öğrencilerin kullandıkları stratejiler nicelik olarak farklılaşmaktadır. Öğrenciler hikâye edici metinleri özetlerken özetleme stratejilerini 426 kez, bilgi verici metinleri özetlerken ise 281 kez kullanmışlardır. Ancak her iki metin özetlenirken en çok yararlanılan stratejinin gereksiz bilgileri çıkarma, hiç kullanılmayan stratejinin ise keşfetme olduğu görülmektedir. Çalışma grubundaki öğrenciler konu cümlesini seçme stratejisi hariç hikâye edici metinlerde bilgi verici metinlere göre tüm stratejileri daha çok kullanmışlardır. Bu sonuçlardan hareketle öğrencilerin gereksiz bilgileri çıkarma gibi daha basit stratejileri daha çok kullandıkları söylenebilir.

3. Araştırmanın üçüncü alt problemi sınıf öğretmenlerinin yaptıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini ne ölçüde karşıladığını tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda sınıf öğretmenlerinin farklı türdeki metinleri okuyarak yaptıkları özetler incelendiğinde öğretmenlerin hikâye edici metin özetlerinden elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=29,58$ iken, bilgi verici metin özetlerinden elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=24,52$ dir. Öğretmenlerin hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde en yüksek ortalama içerik ile dil ve anlatım boyutlarındadır. Daha sonra sırasıyla hikâye edici metin yapısı boyutu ve biçim boyutu gelmektedir. Öğretmenlerin bilgi verici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde en yüksek ortalama sırasıyla dil ve anlatım, içerik, biçim ve bilgi verici metin yapısı boyutlarındadır. Öğretmenlerin özet değerlendirme formunda hikâye edici metin yapısı boyutunda aldıkları ortalama puan $\bar{X}=7,35$ iken, bilgi verici metin yapısı boyutunda aldıkları ortalama puan $\bar{X}=4,29$ dur. Bu sonuçlara dayalı olarak öğretmenlerin hikâye edici metinlerin özelliklerini bilgi verici metinlere göre daha iyi bildikleri ve bu yüzden özetlerine bunu yansıtarak daha başarılı oldukları söylenebilir.

4. Araştırmanın dördüncü alt problemi sınıf öğretmenlerinin kullandıkları özetleme stratejilerinin metin türüne göre değişip değişmediğini tespit etmeye yöneliktir. Bu amaçla özetler incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin hem hikâye edici hem de bilgi verici metinleri özetlerken en çok kullandıkları strateji gereksiz bilgileri çıkarma stratejisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenleri her iki metin türünü özetlerken keşfetme stratejisini hiç kullanmamışlardır. Bunun yanında bilgi verici metin özetlerinde başka sözcüklerle yeniden ifade etme ve genelleme stratejileri de hiç kullanılmamıştır. Öğretmenlerin hikâye edici metinlerle ilgili özet yazarken bilgi verici metinlere göre daha çok özetleme stratejisi kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

5. Araştırmanın beşinci alt problemi ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile sınıf öğretmenlerinin yazdıkları özetlerin belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından benzerlik ve farklılıklarının neler olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Öğretmen ve öğrenci özetleri bu açıdan incelendiğinde hikâye edici metinlerde öğrencilerin hikâye edici metin yapısı boyutunda daha başarılı oldukları, aynı türde öğretmenlerin yaptıkları özetlerde ise içerik boyutunda daha başarılı oldukları görülmektedir. Öğrencilerin bu metin türünde yaptıkları özetlerde elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=23,76$ iken, öğretmen özetlerinin ortalama puanı $\bar{X}=28,98$ dir. Bilgi verici metinler için yapılan özetler incelendiğinde öğrencilerin ve öğretmenlerin en başarılı oldukları boyut dil ve anlatım boyutudur. Öğrencilerin bu metin türünde yaptıkları özetlerde elde ettikleri ortalama puan $\bar{X}=15,50$ iken, öğretmen özetlerinin ortalama değeri $\bar{X}=24,51$ dir. Araştırma sonuçlarına göre hem öğrenciler hem de öğretmenler hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından daha başarılı olmuşlardır. Öğretmenler her iki metin türünde yaptıkları özetlerde öğrencilerine göre daha başarılı olmuşlardır.

Sonuçlara bakıldığında hikâye edici metinler için öğretmen ve öğrenci puanlarının daha yakın olduğu, ancak bilgi verici metinler için puanlar arasında farklılık olduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerin hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde en yüksek ortalama sırasıyla içerik ile dil ve anlatım boyutlarındadır. Daha sonra sırasıyla hikâye edici metin yapısı boyutu ve biçim boyutu gelmektedir. Öğrencilerin hikâye edici metinler için yaptıkları özetlerde en düşük ortalamanın biçim boyutunda, en yüksek ortalamanın ise hikâye edici metin yapısı boyutunda olduğu görülmektedir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler hikâye edici metinlerdeki özetlerinde en düşük ortalama biçim boyutundadır. Öğretmenlerin bilgi verici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde en yüksek ortalama sırasıyla dil ve anlatım, içerik, biçim ve bilgi verici metin yapısı boyutlarındadır. Öğrencilerin bilgi verici metinler için yaptıkları özetlerde en düşük ortalamanın biçim boyutunda, en yüksek ortalamanın ise dil ve anlatım boyutunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilgi verici türdeki metinlerde ise hem öğretmenler hem de öğrenciler en yüksek ortalama dil ve anlatım boyutunda yapmışlardır. Özetleyicinin yaşı özetleme üzerinde etkili olan faktörlerden biridir (Brown ve Day, 1983; Akt: Hahn ve Garner, 1985). Bu araştırmanın sonucunda da yaş faktörünün özetlemede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6. Araştırmanın altıncı alt problemi ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile sınıf öğretmenlerinin metin türlerine göre kullandıkları özetleme stratejileri arasındaki benzerlik ve farklılıklarının neler olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Hikâye edici metinler için yapılan özetlerde strateji kullanımı açısından sınıf öğretmenleri öğrencilerine göre yüzde (%) olarak daha çok strateji kullanmışlardır. Bilgi verici metinlerde ise öğretmenler gereksiz bilgileri çıkarma, cümle birleştirme, konu cümlesini seçme ve söz dizimini değiştirme stratejilerini öğrencilerine göre daha çok kullanırken, başka sözcüklerle yeniden ifade etme stratejisi öğrenciler tarafından % olarak daha çok kullanılmıştır. Öğretmenler ise bu stratejiyi hiç kullanmamışlardır. Sınıf öğretmenleri ile öğrencilerin kullandıkları özetleme stratejileri metin türlerine göre karşılaştırıldığında her iki türde de hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin en çok kullandıkları strateji gereksiz bilgileri çıkarma, hiç kullanmadıkları strateji ise keşfetmedir.

7. Araştırmanın yedinci alt problemi ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama puanları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu amaçla yapılan t-testi sonuçlarına göre ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi ve özet değerlendirme formu ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık [$t_{(560)}=18,8$ $p<.05$] vardır. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyine ait puan ortalamaları ($\bar{X}=48,52$) iken, özet değerlendirme puanlarının ortalaması ise ($\bar{X}=39,28$) dir.

a) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan ile hikâye edici metin özetleri için özet değerlendirme formundan elde ettikleri puan arasında anlamlı bir farklılık [$t_{(560)}=11,25$; $p<.05$] tespit edilmiştir. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi hikâye edici metin bölümü puan ortalamaları ($\bar{X}=26,72$) iken, hikâye edici metin için özet değerlendirme puanlarının ortalaması ise ($\bar{X}=23,74$) tür.

b) İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden elde ettikleri puan ile bilgi verici metin özetleri için özet değerlendirme formundan elde ettikleri puan arasında anlamlı bir farklılık [$t_{(560)}=19,19$; $p<.05$] tespit edilmiştir. İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testi bilgi verici metin bölümü puan ortalamaları ($\bar{X}=21,74$) iken, bilgi verici metin için özet değerlendirme puanlarının ortalaması ise ($\bar{X}=15,54$) tür.

8. Araştırmanın sekizinci alt problemine cevap bulabilmek için ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama testinin hikâye edici ve bilgi verici metinlerin kullanıldığı iki bölümüne ilişkin aldıkları puanlar hesaplanmış daha sonra farklı

türdeki metinlerin özetini yazarken kullandıkları özetleme stratejilerinin sayısı tespit edilmiştir. Daha sonra ise bunlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Buna göre,

- a) Öğrencilerin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan ile hikâye edici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında yüksek düzeyde ($r=0.70$) ve pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin okuduğunu anlama testinin hikâye edici metinle ilgili olan ilk bölümünden elde ettikleri puan arttıkça, hikâye edici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı da artmaktadır.
- b) Öğrencilerin okuduğunu anlama testinin bilgi verici metinle ilgili olan ikinci bölümünden elde ettikleri puan ile bilgi verici metin özetlerinde kullandıkları özetleme stratejileri sayısı arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda orta düzeyde ($r=0.33$) ve pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

9. Araştırmanın dokuzuncu alt problemi ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetleyecekleri metni okuma sayıları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir.

- a) Özetledikleri hikâye edici metni okuma sayıları ile hikâye edici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında düşük düzeyde ($r=0.12$) ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- b) Özetledikleri bilgi verici metni okuma sayıları ile bilgi verici metinler için özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında düşük düzeyde ($r=0.06$) ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlardan hareketle öğrencilerin metni okuma sayıları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bu durumda bu araştırma için metni okuma sayısının özetlemeyi etkilemediği görülmektedir.

10.İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin nitelikli bir özette olması gereken unsurlar ve yaptıkları uygulamalarla ilgili düşünceleri nelerdir? Sorusuna cevap bulabilmek için yapılan analizler sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Sınıf öğretmenlerinin “sizce özetleme nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar dört tema altında toplanmıştır. Bu temalar; özet unsurlarını yazma, anlaşılani ya da akılda kalanı yazma/söyleme, hikâye elemanlarını yazma ve ders çıkarma temalarıdır. Anlaşılani-akılda kalanı yazma teması altında öğretmenlerin özetlemenin okuma ve okumanın temel amacı olan anlamaya vurgu yaptıklarını söylemek mümkündür. Hikâye elemanlarını yazma teması altında ise öğretmenler hikâyedeki olayı yazma, karakterleri yazma, olayları oluş sırasına göre yazma, konuyu ve ana fikri yazma unsurlarına vurgu yapılmıştır. Öğretmenler bu tema altında özetlemeyi hikâye haritasının elemanlarının yazılması olarak tanımlamaktadırlar.
- Sınıf öğretmenlerinin nitelikli bir özette olması gereken unsurları belirttikleri cevaplar iki tema altında toplanmıştır. Bunlar; yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme ve içerik unsurlarına dikkat etmedir. Yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme teması altında öğretmenlerin iyi bir özet yazarken en çok dikkat edilmesi gereken noktayı paragraf yapma (%35.2) olarak belirttikleri görülmektedir. Öğretmenler içerik unsurlara dikkat etme teması altında iyi bir özette en çok kompozisyon kurallarına uyarak yazma, metne bağlı kalma ve metindeki dikkat çekici noktaları yazmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca nitelikli bir özette olması gereken en önemli unsurlardan biri olan metnin ana fikrinin olması öğretmenlerden 6’sı (%35) tarafından bu tema altında vurgulanmıştır. Öğretmenler özet tanımlarında yazım ve noktalama unsurlarına dikkat ederek yazmaya vurgu yapmamalarına rağmen iyi bir özette bulunması gereken niteliklerde bu unsura dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Öğretmenler nitelikli bir

özetin metnin içeriğiyle ilgili unsurların olması gerektiğini belirtmektedirler. Bunlar içinde en çok tekrarlanan kompozisyon kurallarına uyarak yazma ve metne bağlılıktır. Öğretmenler özetleme stratejisi kullanma unsurunu bir özette olması gerekenler arasında belirtmemişlerdir.

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı (%70.5) öğrencilerine özet yazma çalışmalarını ev ödevi olarak verdiklerini belirtmektedirler. Öğretmenler özetleme çalışmalarını en çok Türkçe (%88.2) dersiyle bağlantılı olarak yaptıklarını belirtirken, bunu sırasıyla Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji dersleri takip etmektedir. En çok Türkçe dersiyle bağlantılı özetleme çalışmaları yapan öğretmenlerin öğrencilerine en çok (%70.5) hikaye kitabı özeti yaptırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç öğrencilerin hikâye edici metinleri daha iyi özetlemelerine sebep olmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde 11 öğretmenin (%64.7) öğrencilerine haftalık ya da iki-üç haftalık periyotlarla özet yazdırdıkları söylenebilir. Öğretmenlerden sadece 2 tanesi düzenli olarak özet yazdırmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 9'u (%52.9) öğrencilerinin özet yazarken metne bakmalarına müsaade etmediklerini, 8'i (%47.0) ise müsaade ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencileri özet yazarken metne bakmalarına müsaade etmeyen öğretmenler en çok öğrencilerin anladıklarını yazmalarını istediği için (%29.4) ; özet yazarken metne bakmalarına müsaade eden öğretmenler ise en çok öğrencilerine takıldıkları yerde (%23.5) izin verdiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin öğrenci özetlerini en çok (% 41.1) üzerinde düzeltme yapma ya da not yazarak dönüt verdikleri söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerden 6'sının (%35.2) özetleri öğrencilere sözlü olarak sınıfa sunma fırsatı verip (okuma, anlatırma), bu süreçte sınıfta hep birlikte değerlendirme yaptıklarını söylemiştir. Öğretmenlerin öğrenci özetlerine dönüt verirken en çok (%52.9) yazım yanlışları ve noktalama işaretleri üzerinde durdukları görülmektedir. Öğretmenlerin hiç birinin öğrenci çalışmalarında nitelikli özet yazmayla ilgili hiçbir unsura dikkat edip önem vermedikleri görülmektedir. Öğretmenlerin cevapları incelendiğinde öğrenci

özetlerini incelerken herhangi bir ölçüte dayalı olmadan, özeti sadece yazım ve noktalama kurallarına uygunluk açısından inceleyerek dönüt verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

- Sınıf öğretmenleri özetleme stratejisinin kullanımının hafızaya, yazma becerisine, anlamaya, yazım ve noktalama işaretlerini öğrenmeye ve zaman tasarrufu yapmaya katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler özetlemenin en çok yazılı anlatımı geliştirdiğini (%35.2), öğrencilere noktalama işaretlerinin kullanım yerlerini öğrettiğini(%29.4) belirtmektedirler.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerden 15'i (%88.2) özetlemeyle ilgili hiçbir öğretim kademesinde eğitim almadıklarını belirtirken, bu öğretmenlerden 2'si bireysel olarak yazarak çalıştıkları için özetlemeyi kendi kendilerine öğrendiklerini söylemişlerdir.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerden hiçbirinin özetlemeyi öğrencilerine bir yöntemle ya da uygulamalı olarak öğretmediklerini söylemek mümkündür. Öğretmenler öğrencilere sadece açıklamalarda bulunarak, özetin nasıl yapılacağı ile ilgili kuralları söyleyerek özetleme yapmalarını istemişlerdir. Öğretmenlerin yaptıkları açıklamalar dört tema altında toplanmıştır. Bunlar: Yazılı anlatım boyutu, içerik boyutu, anlama boyutu ve özetleme kuralları boyutlarıdır. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerden hiçbirinin özetlemeyi öğrencilerine bir yöntemle ya da uygulamalı olarak öğretmediklerini söylemek mümkündür. Öğretmenler öğrencilere sadece açıklamalarda bulunarak, özetin nasıl yapılacağı ile ilgili kuralları söyleyerek özetleme yapmalarını istemişlerdir. Öğretmenler özetin nasıl yazılacağını konusunda rehberlik etmek yerine, sadece özet yapılırken nelere dikkat edilir sorusuna cevap olabilecek nitelikte uyarılarla öğrencileri yönlendirmeye çalışmaktadır.

- Araştırmaya katılan öğretmenlerden 14'ü (%82.3) günlük yaşantılarında özet yazmadıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretmenlerden %35'i özetlemenin programdaki yerini değerlendirirken hikâye haritalarından bahsetmiş ve bunların hikâye türü metinleri özetlemeyi sağladığını söylemişlerdir. 4 öğretmen ise (%23.5) programda özetlemeyle ilgili kazanım olmadığını belirtmişlerdir. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dört öğrenme alanında özetlemeye yer verilmiştir. Özellikle 5. Sınıflar için “okuduğunu özetler”, “özet çıkarır”, “konuşmasını özetler” vb. kazanımlar yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin programda özetlemenin yeri hakkındaki bilgilerinin son derece yetersiz olduğu görülmektedir. Öğretmenlerden 5'i (%29.4) çalışma kitaplarında özetlemeyle ilgili etkinlik olmadığını belirtirken, 3 (%17.6) öğretmen hikaye haritası etkinlikleri olduğunu söylemiştir.
- İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin özetlemeyi tanımladıkları soruya verilen cevaplar dört tema altında toplanmıştır. Bunlar: özet unsurlarını yazma, anlaşılana ya da akılda kalanı söyleme/ yazma, hikâye elemanlarını yazma ve ders çıkarmadır. Öğretmenlerle yapılan görüşme sonunda öğretmen cevapları da bu dört tema altında toplanmıştır. Hem öğretmenler hem de öğrenciler özet tanımlarında özetin biçimsel, dil ve anlatım, özetleme stratejileri kullanımı vb. unsurlarına değinmeden genellikle kısa ve özetin tek bir özelliğini ele alan tanımlar yapmışlardır. Ayrıca hem öğretmenler hem de öğrenciler metin türü olarak hikâyeleri dikkate almışlardır. Bu açılarından öğrenci ve öğretmen cevapları uyuşmaktadır.
- İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bir metni nasıl özetledikleriyle ilgili soruya verilen cevaplar beş tema altında toplanmıştır. Bunlar: Yazım ve noktalama kurallarına dikkat etme, içerik unsurlarına dikkat etme, kompozisyon

kurallarına dikkat ederek yazma, strateji, yöntem ya da teknik kullanma, kişisel görüşleri eklemedir.

Öğrencilerden 15'i (%14.7) özet yazmadan önce metinden alacağı yerlerin altını çizdiğini, 17'si (%16.6) metindeki önemli yerleri yazmaya çalıştığını, 14'ü (%13.7) olayların oluş sırasına göre yazmayı planladığını, 12'si (%11.7) okurken kısa notlar alıp özeti o notlardan yazdığını, 9'u (%8.8) okuduklarını zihninde canlandırarak yazdığını, 7'si (%6.8) metni giriş, gelişme, sonuç bölümlerine ayırarak yazdığını, 6'sı (%5.8) tekrar tekrar okuduğunu belirtirken, 24'ü (%23.5) bir plan yapmadan okuduktan sonra doğrudan yazmaya başladıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplarda nitelikli bir özetle olması gereken özellikleri içerik unsurlarla, yazım ve noktalama unsurlarına dikkat etme temaları altında toplanmaktadır. Hem öğretmenler hem de öğrencilerin cevaplarında bu iki tema vardır. Hatta yazı ve noktalama kurallarına dikkat etme teması altında her ikisinde de paragraf yapma, noktalama işaretlerine dikkat etme ve başlık yazma kodları vardır. Cevaplardaki bu örtüşme öğretmenlerin öğrencilerine yazılı anlatımlarında (özetlerinde) bu unsurlara dikkat ederek yazmalarını telkin etmesi şeklinde yorumlanabilir.

İçerik unsurlarına dikkat etme teması altında ise hem öğretmenler hem de öğrenciler ana düşünceyi yazma, olayları oluş sırasına göre yazma ve metindeki dikkat çekici noktaları yazmanın özet yazarken dikkat edilmesi gereken noktalar olduğunu vurgulamışlardır.

- Özet yazarken öğretmenlerinin metne bakmalarına izin verme noktasında öğrencilerden 66'sı (%64.7) özet yazma çalışmaları sırasında, özetini yazdıkları metne tekrar bakma konusunda öğretmenlerinin herhangi bir uyarıda bulunmadıklarını, 13'ü (%12.7) özet yazma çalışmaları sırasında öğretmenlerinin özetini yazdıkları metne tekrar bakmalarına izin verdiklerini, 29'u (%28.4) özet yazma çalışmaları sırasında öğretmenlerinin özetini yazdıkları metne tekrar bakmalarına izin vermediklerini, 14'ü (%13.7)

öğretmenlerinin genellikle metne bakmamalarını istediğini, 6'sı (%5.8) ise öğretmenlerinin sadece anlamadıkları durumlarda bakmalarına izin verdiğini belirtmişlerdir. Bu tema altındaki cevaplar incelendiğinde öğrencilerin çoğunun özet yazarken öğretmenlerinin metne bakmalarına izin verme konusunda belirli bir uyarıda bulunmadığı görülmektedir. Ancak öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplarda öğretmenlerin %52.8'i öğrencilerinin metne bakmalarına izin vermediğini, %46.8'i ise izin verdiğini söylemiştir.

Öğrencilere özet yazarken metne bakıp bakmadıkları sorulduğunda ise 18'i (%17.6) metnin konusunu hatırlamak için, 14'ü (%13.7) metindeki önemli yerleri hatırlamak için, 11'i (%10.7) metindeki konuşmaları hatırlamak için, 6'sı (%5.8) ana fikri hatırlamak için tekrar metne baktığını, Öğrencilerden 21'i (%20.5) metindeki ifadeleri hatırlamak için, 14'ü (%13.7) cümlenin devamını hatırlamak için, 13'ü (%12.7) isimleri hatırlamak için, 13'ü (%12.7) bir kelimenin yazılışını hatırlamak için, 8'i (%7.8) noktalama işaretlerini hatırlamak için baktıklarını, 10'u (%9.8) tek kelimeye ya da cümleye bakmadığını, hatırlayamadığı bir şey olursa metnin tamamını tekrar okuduğunu, 32'si (%31.3) özet yazarken metne tekrar bakmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilere özet yazmadan bir plan yapıp yapmadıkları sorulduğunda 15'i (%14.7) özet yazmadan önce metinden alacağı yerlerin altını çizdiğini, 17'si (%16.6) metindeki önemli yerleri yazmaya çalıştığını, 14'ü (%13.7) olayların oluş sırasına göre yazmayı planladığını, 12'si (%11.7) okurken kısa notlar alıp özeti o notlardan yazdığını, 9'u (%8.8) okuduklarını zihninde canlandırarak yazdığını, 7'si (%6.8) metni giriş, gelişme, sonuç bölümlerine ayırarak yazdığını, 6'sı (%5.8) tekrar tekrar okuduğunu, 24'ü (%23.5) bir plan yapmadan okuduktan sonra doğrudan yazmaya başladıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilere ne kadar sıklıkta özet yazdıkları sorulduğunda 29'u (%28.4) her hafta sonu, 26'sı (%25.4) bazen, 25'i (%24.5), haftada bir kez, 13'ü (%12.7) çok nadir özet yazma çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu özetlerin nelerle ilgili

olduğu konusunda öğrencilerden 36'sı (%35.2) hikâye kitabı özetlediklerini, 16'sı (%15.6) ders kitaplarındaki konuların (Fen ve Teknoloji, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) özetini yazdıklarını belirtmişlerdir. Bu özetlerin nerede yapıldığıyla ilgili olarak öğrencilerden 56'sı (%54.9) Türkçe, 23'ü (%22.5), Sosyal Bilgiler, 19'u (%18.6) ise Fen ve Teknoloji dersinde, 2'si ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde, 84'ü (%82.3) evde ev ödevi olarak özet yazdıklarını, 6'sı (%5.8) okulda özet yazdıklarını belirtirken, 12'si (%11.7) ise özet yazmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerin ise %88.2'si Türkçe, %29.4'ü Sosyal Bilgiler ve %17.6'sı Fen ve Teknoloji dersiyile ilgili özetler yazdırdıklarını belirtmişlerdir. Hem öğrenciler hem de öğretmenler en çok özet yapılan dersin Türkçe dersi olduğunu belirtse de bu durum öğretmenler tarafından daha çok vurgulanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 11'i (%64.7) öğrencilerine haftalık ya da iki-üç haftalık periyotlarla özet yazdırdıklarını belirtirken, sadece 2 tanesi düzenli olarak özet yazdırmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilere öğretmenlerinin özetlerine dönüt verip vermedikleri sorulduğunda öğrencilerin 35'i (%34.3) öğretmenlerinin özetlerini sadece imzaladığını, 28'i (%27.4) öğrencilere okutturduğunu, 21'i (%20.5) kendisinin okuduğunu, 16'sı (%15.6) anlattırdığını, 14'ü (%13.7) soru sorduğunu, 8'i (%7.8) başarılı bir çalışmaysa aferin yazıp, yıldız attığını, 5'i (%4.9) öğretmenlerinin isteği ile sınıftaki bazı arkadaşlarının kontrol ettiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin 41'i (%40.1) öğretmenlerinin kontrol sırasında yazım yanlışlarına baktığını, 18'i (%17.6) noktalama işaretlerine dikkat ettiğini, 11'i (%10.7) yazılarının güzel olmasına baktığını, 11'i (%10.7) kitabın aynısı olmamasına dikkat ettiğini, 5'i (%4.9) ise özetin çok kısa olmamasına baktığını belirtmişlerdir. Öğrencilerden 11'i (%10.79) öğretmenlerinin yazdıkları özetleri kontrol etmediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 41.1'i öğrenci özetleri üzerinde düzeltme yapma ya da not yazarak dönüt verdikleri söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerden 6'sının (%35.2) özetleri öğrencilere sözlü olarak sınıfa sunma fırsatı verip (okuma, anlattırma), bu süreçte sınıfta hep birlikte değerlendirme yaptıklarını söylemiştir. Bu soruya verilen cevaplardan hareketle öğretmenlerin öğrencilerin özetlerini kontrol ederken özetin niteliğiyle ilgili dönüt vermedikleri bunun yerine yazım ve noktalama kurallarına

uygunluk ya da sadece yapılmış olup olmama durumuna göre değerlendirdikleri görülmektedir. Öğretmenler ise bu soruya verdikleri cevaplarda, öğrenci özetleri kontrol ederken %35.2'si imza attığını, %23.5'i iyi olanlara okutturduğunu, %11.7'si anlattırdığını söylemiştir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen ve öğrenci cevaplarının örtüştüğü görülmektedir.

Öğretmenlerin öğrenci özetlerine dönüt verirken en çok (%52.9) yazım yanlışları ve noktalama işaretleri üzerinde durdukları ve öğretmenlerin hiç birinin öğrenci çalışmalarında nitelikli özet yazmayla ilgili hiçbir unsura önem vermedikleri görülmektedir. Öğrencilerin 41'i (%40.1) öğretmenlerinin kontrol sırasında yazım yanlışlarına baktığını, 18'i (%17.6) noktalama işaretlerine dikkat ettiğini, 11'i (%10.7) yazılarının güzel olmasına baktığını, 11'i (%10.7) kitabın aynısı olmamasına dikkat ettiğini, 5'i (%4.9) ise özetin çok kısa olmamasına baktığını belirtmişlerdir. Öğrenci cevaplarından hareketle öğretmenlerin özetleri kontrol ederken yazının içeriğinden ziyade fiziksel ve estetik özellikleri üzerinde durduğu söylenebilir. Görüşme yapılan öğretmenlerin ise bu soruya verdikleri cevaplarda öğrenci özetlerini kontrol ederken %29.4'ünün yazım yanlışlarına, %23.5'inin noktalama işaretlerine, %17.6'sının ise yazının güzel olmasına baktığını belirtmesi öğretmen ve öğrenci cevaplarının örtüştüğünü göstermektedir. Öğrencilerden 11'i (%10.79) ise öğretmenlerinin yazdıkları özetleri kontrol etmediklerini belirtmişlerdir.

- Özetlemenin kullanımının etkileri konusunda öğrencilerden 27'si (%26.4) bilginin kalıcı olmasını sağladığını, 18'i (%17.6) özet yazmanın hatırlamayı kolaylaştırdığını, 12'si (%11.7) özeti tekrar okuduğunda o hikayeyi hatırlattığını, 15'i (%14.7) özet yazmanın yazıyı güzelleştirdiğini, 12'si (%11.7) özet yazma becerisini geliştirdiğini, 5'i (%4.9) daha hızlı yazmayı sağladığını, 3'ü (%2.9) ise kısa yazma becerisini geliştirdiğini, 12'si (%11.7) özet yazmanın hızlı okumayı sağladığını, 7'si (%6.8) ise okuma becerisini geliştirdiğini, 40'ı (%39.2) özet yazmanın anlama becerisini geliştirdiğini, 11'i (%10.79) özet yazmanın noktalama işaretlerini öğrenmeye yardımcı olduğunu, 6'sı (%5.8) özet yazmanın zaman tasarrufu sağladığını belirtmişlerdir. Bu soruya cevap veren sınıf öğretmenleri ise özetleme

stratejisinin kullanımının en çok yazılı anlatımı geliştirdiğini (%35.2), öğrencilere noktalama işaretlerinin kullanım yerlerini öğrettiğini(%29.4) belirtmektedirler. Öğrenci ve öğretmen cevapları karşılaştırıldığında öğrencilerin bu soruya daha doğru ve nitelikli cevaplar verdikleri görülmektedir.

- Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine özet yazma stratejileri hakkında bilgi vermedikleri, aynı zamanda uygulamalı örnek özet yazma çalışması yapmadıklarını söylemek mümkündür. Öğrencilerden 15'i (%14.7) öğretmenlerinin kendilerine özetlerini kısa ve öz yazmalarını, 14'ü (%13.7) girişi güzel yazmalarını, 13'ü (%12.7) giriş, gelişme, sonuç bölümleri yapmalarını söylediklerini, 15'i (%14.7) öğretmenlerinin kendilerine olayları oluş sırasına göre yazmaları, 12'si (%11.7) metindeki önemli bölümleri almaları, 8'i (%7.8) kendi düşüncelerini de eklemeleri, 4'ü (%3.9) ana fikri yazmaları konularında açıklamalar yaptıklarını, 18'i (%17.6) öğretmenlerinin kendilerine okuyun, aklınızda kalanı yazın, 6'sı (%5.8) anladıklarınızı yazın, 4'ü (%3.9) ise aklınızda kalmazsa tekrar okuyun dediğini, 40'ı (%39.2) öğretmenlerinin kendilerine özetlerini noktalama işaretlerine dikkat ederek, 16'sı (%15.6) paragraf yaparak özetlerini yazmaları gerektiğini, 15'i (%14.7) öğretmenlerinin kendilerine özetlerini metne bakmadan yazma, 15'i (%14.7) başlık yazma, 12'si (%11.7) metinle aynı şeyi yazmama, 12'si (%11.7) kısa yazma, 9'u (%8.8) kendi kelimelerini kullanma noktalarında açıklamalarda bulunduğunu, 23'ü (%22.5) öğretmenlerinin kendilerine özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda açıklamada bulunmadığını belirtmişlerdir.

5.2.Tartışma

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak ortaya çıkan bazı önemli noktalar bu bölümde ele alınarak tartışılmıştır.

Özet yazmak genellikle orjinal metni kısaltmak olarak algılanır. Ancak bu kısaltmanın gelişigüzel olmaması gerekir. Özet yazarken belli stratejileri kullanmak, o metni zaten otomatik olarak kısaltacak, bunun yanında metni kendi kelime ve

cümleleri ile yazarak yeniden oluşturmayı sağlayacaktır. Araştırmada hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin her iki türde de en çok kullandıkları strateji gereksiz bilgileri çıkarma, hiç kullanmadıkları strateji ise keşfetmedir. Dolayısıyla öğrenciler daha kolay uygulanabilen (gereksiz bilgileri çıkarma, cümle birleştirme) stratejilerle özet yazmışlardır. Bu alanda yapılan çalışmalarla (Akkaya ve Kırmızı, 2008) araştırma bulguları tutarlılık göstermektedir. İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kendi kelime ve cümlelerini kullanarak özet yazmada başarılı (Akkaya ve Kırmızı, 2008) değildir. Çalışma grubundaki bütün öğretmenler her iki metin türünde yazdıkları özetlerde gereksiz bilgileri çıkarma stratejisini kullanmışlardır. Okuyan ve Gedikoğlu (2011) tarafından 55 Türkçe ve Edebiyat öğretmeni ile yürütülen bir araştırma sonunda öğretmenlerden sadece %29.1'inin özetleri gereksiz ve önemsiz bilgileri içermediği için yeterli düzeydedir. Bu iki araştırma bulgusu birbirini desteklememektedir.

Öğrencilerin metin kavramı ile ilgili algılarının hikâye edici metinden ibaret olduğu araştırma sonunda ortaya çıkmış sonuçlardan biridir. Öğrenciler özet tanımlarında hikâye edici metinlere vurgu yapmışlar, bunun yanında bu türdeki metinleri daha iyi analiz ederek özetlemişlerdir. Bu sonucun ortaya çıkmasına sebep olan bazı unsurlar vardır. Bunlardan biri Türkçe Öğretim Programı'nda hikâye haritası kullanılarak metin analizi yapılması ile öğrencilerin bu türdeki metne ilişkin elemanları daha iyi ayırt ederek metni analiz etmeleridir. Öğrenciler bu analiz ile hikâyenin elemanlarını daha iyi tespit ettikleri için özetlerine de bunu yansıtmışlardır. Bir diğer etken ise öğretmen ve öğrenci görüşmelerinden ortaya çıkan sonuçlara da dayalı olarak özet yazma işinin çoğunlukla hikâye edici metinler üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle öğrencilere bilgi verici metinleri ve alt türlerini analiz etme becerisi kazandırılmalıdır. Araştırmada hem öğrenciler hem de öğretmenler hikâye edici metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından bilgi verici metinlere göre daha başarılı olmuşlardır. Hikâye edici metinler bilgi verici metinlerden daha kolay özetlenmektedir (Akyol, 2008). Öğretmenler her iki metin türünde yaptıkları özetlerde belirlenen özetleme kriterlerini karşılama açısından öğrencilerine göre daha başarılı olmuşlardır. Özetleyicinin yaşı özetleme üzerinde etkili olan faktörlerden biridir (Brown ve Day,

1983; Akt: Hahn ve Garner, 1985). Bu araştırmanın sonucunda da yaş faktörünün özetlemede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özetleme araştırmada yalnızca yazılı olarak yani özet yazma ya da özet çıkarma olarak ele alınmıştır. Ortaya çıkan özet metin yazılı olduğu için, bu yazının biçim olarak bazı niteliklere sahip olması gerekir. Öğrenciler her iki metin türünde de özet yazarken yazılarının biçim özelliklerine dikkat etmemektedirler. Araştırmada özetlerde aranan biçim unsurları paragraf yapma, noktalama işaretlerine dikkat etme, yazıyı kâğıt üzerine estetik olarak yerleştirmedir. Özellikle yazıyı kâğıt üzerine estetik olarak yerleştirme noktasında çok ciddi sorunlar olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaş grubu ve sınıf düzeyi dikkate alındığında biçim açısından daha nitelikli yazılar yazmaları beklenir. Ancak araştırmada öğretmen özetlerinin ortalamalarının da biçim boyutu açısından düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem öğretmenler hem de öğrenciler bu noktada sıkıntı yaşamaktadır.

Özetlenecek metnin özet yazmadan önce iyice okunup anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle öğrencilerden metni kaç defa okuduktan sonra özetini yazmaya başladıklarını belirtmeleri istenmiştir. Ancak araştırma sonunda öğrencilerin metni okuma sayıları ile özet değerlendirme formundan aldıkları puan arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu durumda bu araştırma için metni okuma sayısının özetlemeyi etkilemediği görülmektedir. Bu ilginç bir sonuçtur. Çünkü okuma sayısının metni anlama düzeyini artırdığı, Bu sonucun ortaya çıkmasını şu durum etkilemiş olabilir: Öğrenciler metni sessiz okumuşlardır, dolayısıyla araştırmacı öğrencilerin bu okumayı nasıl gerçekleştirdiğini kontrol etme şansına sahip olamamıştır.

Sınıf öğretmenlerinden özetin tanımını yapmaları istendiğinde tanımlarında özetin biçimsel, dil ve anlatım vb. unsurlarına hiç değinmedikleri, genellikle özetin içeriğiyle ilgili önemli gördükleri noktalara vurgu yapan tanımlar yaptıklarını söylemek mümkündür. Öğretmenler çok kısa ve özetin tek bir özelliğini ele alan tanımlar yapmışlardır. Öğretmenlerin yazdıkları özetler incelendiğinde de biçim boyutuna dikkat etmedikleri görülmektedir. Bunun yanında öğretmenler özetlenecek

metin türü olarak sadece hikâyeleri dikkate almakta ya da düşünmektedirler. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında, öğretmen kılavuz kitaplarındaki hikâye türü metinlerin analizinde, öğrenci çalışma kitaplarında hikâye haritasının kullanılarak metin analizlerine yer verilmesi öğretmenlerin bu tür hakkında bilgi verici metinlere göre daha fazla bilgi sahibi olmasına sebep olmuş olabilir.

Öğretmenlerin hem hikâye edici hem de bilgi verici metinleri özetlerken en çok kullandıkları strateji gereksiz bilgileri çıkarma stratejisidir. Garner (1982) üniversite düzeyindeki iyi özetleyicilerin en çok metindeki önemsiz bilgileri çıkarma ve metinde gereksiz tekrar edilen bilgileri çıkarma stratejilerini kullandıkları belirlenmiştir. Eyüp ve diğerleri (2012) de öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada en çok kullanılan stratejinin “özgün metindeki önemli bilgiyi seçip özet metne dahil etme” diğer bir deyişle gereksiz bilgileri çıkarma olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde farklı araştırma bulgularının birbirini desteklediği söylenebilir.

İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programında okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dört öğrenme alanında özetlemeye yer verilmiştir. Özellikle 5. Sınıflar için “okuduğunu özetler”, “özet çıkarır”, “konuşmasını özetler” vb. kazanımlar yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin programda özetlemenin yeri hakkındaki bilgilerinin son derece yetersiz olduğu görülmektedir. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programında (2009) özetlemeye vurgu yapılmış, 1. sınıftan 5. sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinde “özet çıkarır” kazanımı yer almıştır. Ayrıca sadece yazma öğrenme alanında değil, okuma, dinleme ve konuşma öğrenme alanlarında da özetlemeye yer verilmiştir. Öğretmenlerin program ve programda yer alan kazanımlar konusundaki bilgileri yetersizdir.

5.3.Öneriler

1. Okuduğunu anlamayı geliştirmek için okuma sürecinin farklı aşamalarında bazı stratejilere başvurmak okuduğunu anlama düzeyini artırmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerini çeşitli anlama stratejileri ile ilgili öncelikle bilgi teorik bilgiler vermesi daha sonra da uygulamaya yönelik

alışmalar yapmaları gerekir. Çünkü ğrenciler bu stratejiler ile ilgili öğretime ihtiyaç duymaktadır.

2. İlköğretim Türkçe Dersi ğretim Programı'nda özetlemeyle ilgili farklı sınıf düzeylerinde kazanımlar yer almaktadır. Ancak bu kazanımları öğrencinin edinmesini sağlayacak olan sınıf öğretmenleri bu kazanımın gerektirdiği bilgi ve donanıma sahip midir? Araştırmaya katılan öğretmenler bir yandan özetlemenin birçok faydası olduğunu belirtirken, diğer yandan özetlemeyi ne sistematik bir yolla öğrencilerine öğretmekte ne de kendileri kullanmaktadır. Ayrıca hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin görüşme sorularına verdikleri cevaplarda zet tanımları ve bir metni nasıl zetledikleriyle ilgili görüşleri benzerlik göstermektedir. Bu sonuç öğrencilerin ğretmenlerinin uyarılarını ya da açıklamalarını dinlediklerini göstermektedir. Bu nedenle öğretmenler öğrencilerine örnek olmalı ve rehberlik etmelidir. Ancak okuma sonrası anlama stratejilerinden biri olan özetleme öğrencilerin kendi kendilerine hiçbir ğretim olmadan kazanabilecekleri bir beceri değildir. Bu nedenle öğretmenlerin önce kendilerinin bu beceriyi kazanıp, daha sonra öğrencilerine özetleme ğretimi yapmaları gerekmektedir.
3. İlköğretim Türkçe ğretim Programı'nda (1-5. Sınıflar) zetlemeyle ilgili farklı öğrenme alanlarında kazanımlar vardır. Bu programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin nitelikli zet yazma konusundaki yeterlikleri ve bilgileri son derece yetersizdir. Bu nedenle öncelikle öğretmenler programı dikkatli bir şekilde incelemeli ve bir ğretmen olarak programın kendilerine yüklediği sorumluluğun farkında olmalıdır. Ayrıca en azından ğretmen kılavuzlarında birkaç metin için örnek zet çalışmalarına yer verilebilir.
4. Araştırma sonunda öğretmenlerin ğrenci özetlerini kontrol etme ve onlara dönüt verme noktasında belirli standartlarının olmadığı ve bu işi nitelikli yapmadıkları görülmektedir. Hatta ğretmenlerin çoğu kez sadece verilen görevin yerine getirilip getirilmediğini kontrol ettikleri, ancak o görevin nasıl yapıldığının ayrıntısına bakılmadığı görülmektedir. Oysa yaptığı işle ilgili

geribildirim alma öğrencinin kendi durumunu görmesini sağlarken, bunun yanında daha sonraki çalışmalarında öncekilerde yaptığı hataları tekrar etmesini engeller. Bu nedenle öğretmenlerin ister özet yazma ister diğer yazılı ödevler olsun mutlaka öğrencilerine dönüt vermesi ve bunu yaparken de önceden belirlediği bazı kriterlere göre yapması gerekmektedir.

5. Özetleme öğrenciyi sadece kitap okumaya zorlamak için değil, okuduğunu anlayıp anlamadığını belirlemek için bir değerlendirme yöntemi olarak öğretmenler tarafından kullanılabilir. Ayrıca öğrencinin bir yazıyı metne estetik olarak aktarmak, yazım ve noktalama işaretlerine dikkat ederek yazma, metnin türünü analiz etme gibi becerileri de özetleme içinde değerlendirilebilir.
6. Özetlenecek metnin yapısını bilmek özet yazmada etkili faktörlerden biridir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin özetleme becerisini geliştirmek için öncelikle metin yapısını bilmeleri gerekir. Öğretmen ve öğrenciler öncelikle farklı türdeki metinler ve bunların alt türlerine ilişkin bilgi sahibi olmalıdır. Bu nedenle önce farklı türdeki metinleri analiz etme becerisi kazandırılarak, daha sonra özetleme öğretimi yapılabilir. Metnin türünü belirleyip, metni analiz ettikten sonra onun özetini yazmak çok daha kolaydır.
7. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak öğrencilerin hikâye edici metinlerin yapısını daha iyi bildikleri ve bu türdeki metinleri daha iyi analiz ettikleri görülmektedir. Hatta hem öğretmenler hem de öğrenciler özet tanımlarında metin türü olarak sadece hikâyelere vurgu yapmışlardır. Ayrıca öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayalı olarak en çok özet yapılan dersin Türkçe dersi olduğu görülmektedir. Öğrencilere Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersleriyle ilgili konularda özet yazdırılması ile öğrencilerin hem bilgi verici metinlere yönelik farkındalıkları artırılabilir hem de özetin sadece hikâye edici metinleri anlamak için kullanılan bir strateji olmadığı hissettirilebilir. Bu nedenle öğrencilere bilgi verici metinler ve bu metinlerin alt türleriyle ilgili metin analiz ve özet yazma çalışmaları yaptırılabilir.

8. Araştırma temelde özetleme stratejisini ele almakla beraber, öğrenci, özetleri değerlendirilirken ulaşılan sonuçlardan biri öğrencilerin bir yazıyı estetik olarak kâğıt yüzeyine yerleştirme problemleri ile yazım ve noktalama kurallarına uymamalarıdır. Beşinci sınıfa gelmiş bir öğrenciden yazılarında temel noktalama işaretlerini doğru kullanması beklenir. Bu nedenle bu konu üzerinde öğretime dayalı uygulamalı çalışmalar yapılabilir.
9. Araştırmada sadece özetleme stratejisi ele alınmıştır. Hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin diğer okuduğunu anlama stratejilerini kullanma durumları ve bunlar arasındaki karşılaştırmalara dayalı araştırmalar yapılabilir.
10. Araştırmada hem öğrencilere hem de öğretmenlere hikâye edici ve bilgi verici metinler verilerek özetlemeleri istenmiştir. Bilgi verici metinlerin alt türleri olan tanımlama, kronolojik sıralama, karşılaştırma-kıyaslama, problem çözme dikkate alınmamıştır. Bu alt türlere ait metinler kullanılarak araştırmalar yapılabilir.
11. Özet yazmayı etkileyen faktörlerden biri özetleyicinin yaşıdır. Araştırmalar yetişkinlerin (Anderson vd,1991, s.588) özet yazmada daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle daha üst sınıf ve yaştaki öğrencilerle farklı çalışmalar yapılabilir.
12. Özet yazmayı etkileyen faktörlerden bir diğeri özetlenecek metnin özet yazacak kişide olup olmaması diğer bir deyişle metne bakma imkânı olup olmamasıdır. Bu araştırmada hem öğrencilere hem de öğretmenlere metinler verilmiş ve özet yazma sırasında bakabilecekleri söylenmiştir. Özet yazacak kişilere metni okuduktan sonra tekrar bakma imkânının olmadığı farklı çalışmalar yapılabilir.
13. Araştırmada görüşme yöntemiyle veri toplanırken yalnızca araştırmacı ortamda bulunmuş ve ses kayıt cihazı kullanmıştır. Başka bir araştırmacının daha olduğu araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akkaya, N., Kırmızı, F.S. (2008). İlköğretim Birinci Kademedeki Özetleme Stratejisinin Kullanımının Değerlendirilmesi. **VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu**, 2-4 Mayıs. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Akturan, U. (2008) **Nitel Araştırma Yöntemleri NVivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi**. T. BAŞ ve U. AKTURAN (Editörler). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Alderson, J. C. (2005). **Assessing Reading**. Cambridge University Press.USA.

ANDERSON, V., Suzanne, H. ve Babadoğan, C. (1991). Özetlemenin Öğrencilere Öğretimi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. C:24, s:2, 587-594.

AKYOL, H. (2005). **Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi** (Yeni Programa Uygun 4. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

AKYOL, H. (2008). **Türkçe Öğretim Yöntemleri** (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

ASLANOĞLU, A.E. (2007). PIRLS Türkiye Verilerine Göre 4. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerileriyle İlişkili Faktörler. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ölçme ve Değerlendirme/Psikometri Programı.

ATEŞ, S. (2011). İlköğretim Beşinci Sınıf Türkçe Dersi Öğrenme-Öğretme Sürecinin Anlama Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.

BELET, Ş.D. (2005). Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri İle Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara Etkisi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.

Bender, W. N. , M. J. Larkin. (2003). **Reading Strategies for Elementary Students With Learning Difficulties**. Corwin Press.

BEYDOĞAN, H. Ömer. (2009). Okuma-Anlama Sürecinde İşe Koşulan Stratejiler ve Bu Stratejiler Kapsamında işe Koşulan Taktikler. **Millî Eğitim**. S: 181.65-83.

BEYRELİ, L., Z. Çetindağ, A. Celepoğlu. (2005). **Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Ankara. Pegem A Yayıncılık.

Brown, A.L., Day, J.D. and Jones, R.S. (1983). The Development of Plans for Summarizing Texts. **Child Development**. 54, 968-979.

Brown, R. (2002). Self-Directed Comrehension Instruction for Middle Schoolers. In **Comprehension Instruction Research-Based Best Practices**. C.,C., Block and M., Pressley (Editors). New York: The Guilford Press.

Brozo, W. Stahl, N.A. (1985). Training Effects of Summarizing, Item Writing and Knowledge of Information Sources on Reading Test Performance. <http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom> adresinden 23.01.2009 tarihinde alınmıştır.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2007). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

CALP, M. (2010). **Özel Eğitim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi** (Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı). Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Capus, L. Tourigny, N. (1998). Learning Summarization by Using Similarities. **Computer Assisted Language Learning**. C.11, S:5, 475-488.

CAVKAYTAR, S. (2010). **Dengeli Okuma Yazma Yaklaşımının Türkçe Öğretiminde Uygulanması: İlköğretim 5. Sınıfta Bir Eylem Araştırması**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:2019.

CARNINE, D.,W., J. Silbert, E., J., Kame'enui, S., G., Tarver. (2004). **Direct Instruction Reading**. (Fourt Edition). New Jersey. Pearson Prentice Hall.

ÇIKRIKÇI, S.,S. (2004). İlköğretim Öğrencilerinde Özetleme Becerisinin Gelişimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı.

CLOUSE, B.,F. (2005). **Progressions with Readings**. (Sixth Edition). Pearson.

Cordero-Ponce, W.L.(2000). Summarization Instruction: Effects on Foreign Language Comprehension and Summarization of Expository Texts. **Reading Research and Instruction**. 39 (4), 329-350.

COŞKUN, E. (2006). Lise Öğrencilerinin Okuma Hızı ve Anlama Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. **Millî Eğitim**. S:172.29-39

DALLY, E., Chafouleas, S., Skinner, C,H. (2005). **Interventions for Reading Problems**. New York: Guilford Press.

DEMİREL, M. (1996). Bilgilendirici Metin Türünün ve Okuduğunu Kavrama Becerisinin Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Düzeylerine Etkisi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. S.12, 245-254.

DEMİREL, Ö. (2002). **Türkçe Öğretimi**. (3.Baskı). Ankara. Pegem A Yayıncılık.

DENEME,S. (2009). İngilizce Öğretmen Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanım Tercihleri. **Journal of Language and Linguistic Studies**, Vol.5, No.2, 85-91.

DOĞAN, M. (Editör)(2006). *Türkçe I-Yazılı Anlatım*. Ankara. Gazi Kitabevi.

EPÇAÇAN, C. (2009).Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Dersinde Okuduğunu Kavrama Stratejilerini İşe Koşmalarına İlişkin Görüşleri. **Millî Eğitim**, S:181, 108-120.

EPÇAÇAN, C. (2009).Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 2, 6, 207-223.

ERDEN, M. (1993). Açıklayıcı Bir Metinde Yer Alan Bilginin Önemi ve Türünün Bilginin Hatırlanması Üzerindeki Etkisi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. S:9, 173-181.

ERGİNER, E. (1998). İlköğretim 3.4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Değerlendirilmesi. **IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu**. Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s. 2-9.

Eyüp, B., Stebler, M.Z. ve Yurt, S.U. (2012). **Türkçe Öğretmeni Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanmadaki Eğilimleri**. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi. 1 (1), 22-30.

Flottum, Kjersti. (1987). The Formal Structure of School Summaries. <http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom> adresinden 23.01.2009 tarihinde alınmıştır.

GARNER, R. (1982). Efficient Text Summarization: Costs and Benefits. **Journal of Educational Research**. V:75, 5, 275-279.

GARNER, R. (1984). Rules for Summarizing Texts: Is Classroom Instruction Being Provided.?. **Journal of Educational Research**. V:77, 5, 304-308.

GÜNEŞ, F. (2007). **Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

GÜNEŞ, F. (2007). **Ses Temelli Cümle Yöntemi ve Zihinsel Yapılandırma**. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

GÖRGEN, İ. (1997). Özetleme ve Bilgi Haritası Oluşturma Öğretiminin Bilgilendirici Bir Metni Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

GÖRGEN, İ. (1999). Özetleme Becerisinin Öğrencilere Öğretimi. **Yaşadıkça Eğitim**. Nisan-Mayıs-Haziran, S:62, 22-28.

GÖZÜTOK, F.D. (1991). Etkili Öğrenme İçin Strateji Geliştirmede Öğrencilere Yardım. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. C:23, S:2, 688-692.

HAHN, A.,L., Garner, R. (1985). Synthesis of Research on Students' Ability to Summarize Text. **Educational Leadership**. February, V:42, N:5, 52-55.

HARRIS, A.,J., Sipay, E.,R. (9.th Edition) (1990). **How To Increase Reading Ability**. New York. Longman.

Hoppes, M.K., Jitendra, A.K. and Wilson, B., Cole, C. (1997). Enhancing Reading Comprehension: The Role of Summarization Strategy and Self-Monitoring. <http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom> adresinden 23.01.2009 tarihinde alınmıştır.

IDRIS, N., Baba, S. and Abdullah, R. (2007). Using Heuristic Rules From Sentence Decomposition of Experts' Summaries to Detect Students' Summarizing Strategies. **Proceeding of World Academy of Science, Engineering and Technology**. V:26, 530-534.

İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (1-5. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMLARI ve KILAVUZU (2005). <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden 18.08.2009 tarihinde alınmıştır.

Kamhi-Stein, L. (1993). Summarization, Notetaking and Mapping Techniques. <http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom> adresinden 23.01.2009 tarihinde alınmıştır.

KARADÜZ, A. (2011). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Serbest Okuma Süreçlerinde Okuma Amaçları ve Anlamı Yapılandırma Stratejileri. **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**. S.29, 134-152.

KAYA, G., Öztürk, C., Yılğör, A., Altun, N., Selimhocaoglu, B. (1998). **Türk Dili Ders Notları II**. İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

KAYIRAN, B. (2007). Çoklu Zeka Kuramı Destekli Kubaşık Öğrenme Yönteminin Türkçe Dersine İlişkin Tutum ve Okuduğunu Anlamaya Yönelik Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.

KINTSCH, E., H. (1988). The Role of Mental Representations of Text in the Development of Summarization Strategies. Ph.D. Thesis. University of Denver.

KLEIN, M.L. (1988). **Teaching Reading Comprehension and Vocabulary, A Guide For Teachers**. New Jersey, Prentice Hall.

MAZI, A. (2008). Hikâyeler Yoluyla Düşünmenin İlköğretim Beşinci Sınıf Türkçe Dersinde Okuduğunu ve Dinlediğini Anlamaya Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.

McMILLAN, J. H., Schumacher S. (2006). **Research In Education: Evidence-Based Inquiry**, London: Pearson.

MEB, EARGED. (2003). Uluslara Arası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi Ulusal Rapor. <http://earged.meb.gov.tr/> adresinden 3.11.2011 tarihinde alınmıştır.

MINSKOFF, E. (2005). **Teaching Reading To Struggling Learners**. Baltimore. Paul H. Brookes Publishing.

Montelongo, J.A. (2008). Process Text Guides for Summarizing and Evaluating Empirical Studies. **College and Undergraduate Libraries**. 15:3, 378-397. <http://www.tandfonline.com/page/termsand-conditions> adresinden 10.09.2010 tarihinde indirilmiştir.

Nelson, J.R. Smith, J.D. and Dodd, J.,M.(1992). The Effects of Teaching a Summary Skills Strategy to Students Identified as Learning Disabled on Their Comprehension of Science Text. **Education and Treatment of Children**, 15(3).

Okuyan, H.Y., Gedikoğlu, Y.G. (2011). **Öğretmenlerce Üretilen Yazılı Özet Metinlerin Niteliksel Özellikleri**. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (<http://sbe.gantep.edu.tr>). 10 (2), 1007-1020.

Özenici, S., M.Kınsız ve H.Seçkin. (2011). **Çıkarımda Bulunma Becerisi ve Çıkarımların Okuma-Anlama Sürecindeki İşlevi**. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C:8, S:1.

Özer, B. Öğrenmeyi Öğretme. <<http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1266/unite09.pdf>> adresinden 20.06.2009 tarihinde alınmıştır.

PIRLS 2001 Uluslar Arası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (2003). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. <http://egitek.meb.gov.tr>

PISA 2003 Projesi Ulusal Nihai Rapor 2003, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. <http://egitek.meb.gov.tr>

PISA 2006 Projesi Ulusal Rapor 2006, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. <http://egitek.meb.gov.tr>

Rose, M.S. (2001). In Defence of Summarization. **College of The Bahamas Research Journal**. C.10, 29-34.

SENEMOĞLU, N. (2005). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya**. (12. Baskı).Ankara: Gazi Kitabevi.

Spielmann, G. Özetleme Yöntemi. Çeviren: Rıza FİLİZOK. <<http://www.ege-edebiyat.org/docs/416.doc>> adresinden 29.01. 2009 tarihinde alınmıştır.

SUNGUR, O. (2008). **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**. Ş. KALAYCI (Editör). 3.Baskı.Ankara.Asil Yayın Dağıtım.

Susar, F., Akkaya, N. (2009). University Students for Using the Summarizing Strategies. **Procedia Social and Behavirol Sciences**. **1**, 2496-2499.

ŞENCAN, H. (2005). **Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik**. Ankara. Seçkin Yayıncılık.

Şengül, M., Yalçın, K. (2004). Okuma ve Anlama Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Hazırlanan Bir Model Önerisi. **Millî Eğitim**. S:164

Tarabasso, T., Bouchard, E. (2002). Teaching Readers How to Comprehend Text Strategically. In **Comprehension Instruction Research-Based Best Practices**. C., C., Block and M., Pressley (Editors). New York: The Guilford Press.

TEMİZKAN, M. (2008). Bilişsel Okuma Stratejilerinin Türkçe Derslerinde Bilgiye Dayalı Metinleri Okuduğunu Anlama Üzerindeki Etkisi. **Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. C:28, S:2, 129-148.

TEMİZKAN, M. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Düzeyleri İle Yazılı Anlatım Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması. **Millî Eğitim** S: 183, 42-67.

TOK, Ş. , Beyazıt, N. (2007). İlköğretim 3. Sınıf Türkçe Dersinde Özetleme ve Not Alma Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerindeki Etkileri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 28, pp 113-122.

TOMPKINS, G.E. (2006). **Literacy For The 21st Century. A Balanced Approach**. (Fourth Edition). New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ (9.Baskı). (1998).

Weisberg, R. Balajthy, E. (1987). Effects of Training in Constructing Graphic Organizers on Disabled Readers' Summarization and Recognition of Expository Text Structure. <http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom adresinden> 12.03.2009 tarihinde alınmıştır.

WILLIAMS, A., R. (2007). The Effects of Summarization Instruction on the Comrehension and Metacognitive Abilities of Sixth Grade Students In A Title I Middle School. Ph.D. Thesis. University of Alabama.

Winograd, P.N. (1983). Staregic Difficulties in Summarizing Texts. <http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom> adresinden 23.01.2009 tarihinde alınmıştır.

YILDIRIM, A., Doğanay, A., Türkoğlu, A. (2000). **Okulda Başarı İçin Ders Çalışma ve Öğrenme Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILDIRIM, A., Şimşek, H. (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. (Geliştirilmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILMAZ, M. (2008). Türkçede Okuduğunu Anlama Becerilerini Geliştirme Yolları. **Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. C: 5, S:9, 131-139.

YURDUGÜL, H. (2005). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği İçin Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması. **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli, 28-30 Eylül**.

EKLER

EK 1. Öğrencilere özetlemeleri için verilen hikâye edici türdeki metin

YENİ KIRMIZI TOPUM

O gün hava çok güzeldi. Sabah alışverişe çıkarken annem:

- Haydi Emre, sen de gel, demişti bana.

Annemin sabah alışverişleri çok eğlencelidir. Manav, kasap, balıkçı, kuruyemişçi dükkânlarına girip çıkarız. Kimi zaman ayakkabı tamircisine, kuru temizlemeciye ve bardak, tabak satan zücaciye dükkânına da uğrarız.

Eczaneye, iplik, düğme gibi şeylerin satıldığı tuhafiyeciye, baharatçıya da uğradığımız olur. Bu dükkânların her biri ayrı ayrı ilginçtir. Ama hiçbirinde fazla oylanmayız. Sonra elimizde torbalar, paketlerle eve döneriz.

İşte o gün de alışverişimizi çabucak bitirip eve dönerken yol üstünde yeni açılmış bir oyuncakçı dükkânı gördük.

Annem:

- Emre, dedi, şuradan sana bir oyuncak alalım mı, ne dersin?
Ne diyebilirim ki?

- Alalım, alalım, diye havalara sıçradım.

- Ama çok pahalı olmasın, dedi annem, haydi seç birini bakalım.

Vitrinin önünde durduk. Ne çok oyuncak vardı. Ama benim gözüme ilk çarpan, biraz gerilerde duran kırmızı kocaman top oldu. Öyle parlaktı, öyle güzeldi ki bir an bile düşünmeden:

- Şu kırmızı topu alabilir miyiz anne? Çok pahalı mıdır acaba, diye sordum.

Annem:

-Mmm, sanırım alabiliriz, dedi.

Elimde kırmızı topumla dükkândan çıkarken çok mutluydum. Onu arkadaşlarıma göstermek için can atıyordum.

Eve döndüğümüzde, arkadaşlarım arka bahçede top oynuyorlardı. Ben de topumu alıp bahçeye çıktım.

- Aaa,!Emre yeni top almış, diye koşarak yanıma geldiler.
- Ne güzel, kıpkırmızı, dedi Aylin.
- Hiç bu renk top görmemiştin, dedi Veli.
- Ay, hem de pırıl pırıl, çok parlak, dedi Simge.
- Üstelik de kocaman, dedi Tayfun.
- Haydi, gel oynayalım, dedi Pelin.
- Haydi, at onu bana, dedi Orkun.

Ama ben:

- Olmaz, dedim, atmam.
- Niçin, dedi Aylin. Oynamak istemiyor musun?

Topumu hafifçe okşayarak:

- İstiyorum ama, atarsam yerlere düşer, kirlenir sonra, dedim.
- Hıh, oynamadıktan sonra top ne işe yarar ki, dedi Veli.
- Ya patlarsa, diye çıkıştım, baksanıza gıcır gıcır, yepyeni daha.
- İyi öyleyse! Dedi Tayfun, sen yeni topunu kendine sakla.

Sonra da arkadaşlara döndü:

- Gelin, dedi, biz gene eski topumuzla oynayalım.

Eski patlak toplarıyla neşe içinde oynamayı sürdürdüler. Ben ne yapacağımı şaşırılmışım doğrusu. Başım önümde eve döndüm.

Annem mutfaktan seslendi:

- Ne oldu Emre, neden geldin?
- Hiç, dedim yalnızca...

Annem meraklanmıştı.

- Yoksa hasta mısın, diye geldi yanıma.
- Topum kirlenmesin, eskimesin diye eve getirdim.
- Ama onu arkadaşlarınla oynaman için aldık, öyle değil mi, dedi annem.
- İyi ama ya çamurların içine düşerse? Ya tekme atarlarsa? Ya patlarsa?

Annem, kızdığı zamanlardaki gibi kaşlarını çattı, çünkü çok işi vardı.

- Peki öyleyse, git odanda oyna, dedi ve doğru mutfığa gitti.

Yemek saatine kadar odamda kendi kendime oynamaya çalıştım. Topumu havaya atıp tuttum.. Sonra duvara çarptırarak tutmayı denedim. Yerde zıplattım, yuvarladım... Kafa vurmaya çalıştım... Ama odam küçücüktü, topu istediğim gibi atıp tutamıyordum. Üstelik böyle tek başıma oynamaya çalışmak hiç de eğlenceli değildi.

Karnım hiç acıkmamıştı ama annem öğle yemeği için çağırınca sevinçle koştum, çünkü sıkıntıdan patlamak üzereydim. Ne var ki mutfığa girer girmez iştahım yerine geldi. Masanın üstünde, kocaman bir tabağın içinde annemin yeni yaptığı nefis çilekli tatlı duruyordu.

Yemeğimi yedikten sonra sıra tatlıya gelince sabırsızlıkla beklemeye başladım. Ama annem tatlıyı unutmuş gibiydi.

- Anne, dedim. Tatlıyı ne zaman yiyeceğiz?
- Aaa, dedi annem, baksana ne güzel duruyor böyle. Yersek şekli bozular, sonra da biter gider.

Hiçbir şey söyleyemedim. Annemin ne demek istediğini çok iyi anlamıştım. Kırmızı topumu koltuğuma kıştırıp doğru bahçeye çıktım.

- Haydi arkadaşlar, diye bağırdım, haydi gelin, oynayalım!...
- Ne o, hani topun yeniydi, hani oynamıyordun, dediler.

Biraz da utanarak:

- Şey, dedim, evet, o zaman yeniydi. Bize alışmamıştı daha. Ama artık alıştı bakın, şimdi o da bizden biri...

Sonra öyle bir vurdum, öyle fırlattım ki havaya, ta yükseklerle çıktı topum. Şenlik başladı o anda. Coşkuyla daldık oynamaya.

Annem sesleninceye kadar neşe içinde oynadık bahçede. Bu kez annem, tüm arkadaşlarımla birlikte çağırıyordu beni. Niçin dersiniz, işte bu harika bir sürprizdi.

Annemin yaptığı o güzelim çilekli tatlı ve limonata, masanın üstünde bizleri bekliyordu. O gün bizim evde öyle bir şölen vardı ki...

Ayla ÇINAROĞLU
Çikolatayı Kim Yiyecek?

EK 2. Öğrencilere özetlemeleri için verilen bilgi verici türdeki metin

GÖÇMEN KUŞLAR

Sonbahar, bana hep göç mevsimini hatırlatır. Hava­ların soğumasıyla artan göçleri. Bu dönemde, başımı kaldırıp göğ­e baktığımda toplu halde hareket eden kuşları görmeyi hem severim hem de bu toplu gidiş­ten biraz hüzünlenirim. Sonra, yazın yeniden geleceğini ve onların bize geri döneceklerini düşünerek rahatlarım biraz. Leylek, kırlangıç, kara çaylak, boz şahin, boz kaz gibi kuş türleri kuzeyden güneye göç ederken ülkemizin üstünden geçer.

Doğadaki canlılar için en başta, güvenli, doğal yapısı bozulmamış bir üreme alanı ile bol yiyecek ve içecek gereklidir. Bu nedenle kuşlar, üreme alanları ile kışlama alanları arasında devamlı hareket halindedir.

Kuşların kuzeydeki üreme bölgelerinden güneydeki kışlama bölgelerine göç nedenlerinin başında, kışla birlikte doğanın kış uykusuna çekilmesinin geldiği düşünülmelidir. Kuşların en önemli besin kaynakları olan böcekler ve taze tohumlar kışın azalır. Günlerin kısalmasıyla yiyecek arama süresi de kısalır. Buna karşılık hava­ların soğumasıyla kuşların besin ihtiyaçları daha da artar. Bunun nedeni, kışın kaybedilen ısıdır ve bu durum soğuyan hava­larla birlikte iyice hızlanır.

Kuşlar için göç etmek bir bakıma yılın farklı zamanlarında, farklı yerlerde bulunarak yaşam savaşını kazanma ve sağlıklı üreyebilme anlamına gelir.

Göç eden kuşların en şaşırtıcı özelliklerinden biri, aradan geçen zamana karşı daha önce kurdukları yuvaları rahatça bulabilmeleridir.

Göçmen kuşlar, büyük su kütleleri olan okyanus ve denizler üzerinden değil, kıtalar üzerinden geçmeyi tercih ederler. Bunun nedeni, yeryüzü şekillerinin varlığıdır. Dağlar, tepeler, vadiler, sulak alanlar, göl kıyıları, ırmak kıyıları, sahiller göçmen kuşların dayanak noktalarıdır.

Yön belirlemeye yardımcı bir diğer kaynak da Güneş ve yıldızların gökyüzündeki konumlarıdır. Dünya'nın Güneş etrafında dönmesi ile Güneş'ten Dünya'ya gelen ışınların yerküre ile yaptığı belli açılar vardır. Işınlardaki bu mevsimlik değişimler, kuşlara göç hareketlerinin başlama ve bitme zamanları hakkında mesajlar verir.

Kuşların göç yollarında çeşitli tehlikelerle karşılaşabilecekleri de bir gerçektir. Doğal tehlikelerin yanında, insanlardan kaynaklanan tehlikeler de azımsanmayacak ölçüdedir. Yaşam ortamlarının tahribi, şehirleşme, orman yangınları, çölleşme, erozyon, sulak alanların yok edilişi, kanunsuz avcılık kuşları etkileyen tehlikelerdir.

Şimdi göç mevsimi. Kuşlar gidiyor. Gelecek sonbaharda onlara yeniden “Hoşça kalın, yazı görüşürüz!” diyebilmek umuduyla...

Pelin AYKUT

EK 3. Öğretmenlere özetlemeleri için verilen hikâye edici türdeki metin

BİR SALDIRI

Boğaziçi'nin Anadolu kıyısındaki ıssız, bayır ve yarı boş köylerinden birinde, huysuz bir kış akşamıydı. Ayrıca yağmur yağıyordu. Fakat rüzgâr öyle ıslak esiyor ve her tarafı öyle sırlıklam ediyordu ki, yokuşlardan sürekli seller akıyor ve oluklardan kesintisiz sular boşanıyordu. Bir haftadan beri sürüp giden bu kapanık ve yaş hava altında ahşap evler sünger gibi rutubeti çekmişler, şişip doymuşlardı; artık suları ememiyorlar, dışarıya veriyorlardı.

Yıkık yalılar, şişmiş ve çürümüş cesetler gibi suların keyfine uymuş aşağıda kıyıya vura vura, cansız ve çürük, yalpalar görünürken; yukarıda, tepedeki kara ve ufak evler, kargalar gibi simsiyah, sanki bu cesetlerin üzerine inecek zamanı kolluyor ve kayalara konarak, havanın pusu içinde kabarmış, hareketsiz bekliyorlardı. Gökte rüzgarın, aşağıda denizin çalkaladığı ve yükseklerde tepelerin indirdiği bu su bolluğu, bu yaşlık içinde köy, gecenin ıslak abasını çekerek şu yalçın kaya dibinde bir serseri gibi çömelip kayıtsız bir uykuya varmıştı; ne ses, ne aydınlık vardı...

Birden, havada karanlığı bir ustura gibi acısız ve belirsiz yaran bir beyaz şimşek parladı, rüzgârın ıslaklığı içinde dumandan bir kol, bir ışıklı sis sütunu, keramet gösteren ışıktan bir asa gibi uzandı; hemen köyün bir yerinde, içinde, pelte gibi bir şeker parlaklığı ve tutkal yapışkanlığı sezilen tatlı, cilalı bir güneş açtı; sonra gene karanlık çöktü... Son vapur, elinde aydınlık sopasıyla yolunu arayarak ve bununla karanlıkları kakarak geliyordu. Düdük; yaş gök ve ıslak hava içinde, çürük bir tülbentin yırtılışı gibi yankısız, isteksiz bir hırıltı gibi dağlarda bunaldı.

İskelede ancak dört yolcu çıkmıştı. Bunlar bir süre aynı sokakta yürüdükten sonra yan yollara saptılar, gözden kayboldular.

Hayrullah Efendi, her akşamki gibi bayırına tek başına tırmanmaya başladı. Aklı İnebolu'ya gönderdiği kereste kayıklarıyla motorunda idi; bu fırtınanın kendisine zararlı olabileceğini düşünerek tasalanıyordu, canı sıkılmış bir halde, etrafından habersiz, başı muşambasının kukuletasına gömülü, elindeki elektrik fenerini yoluna yansıta yansıta, ağır ağır çıkıyordu.

Tam fıstığın altında, o dik ve dolambaç yere gelmişti, birden gırtlığına bir elin yapıştığını ve alnına soğuk bir demir dayandığını duydu, gerilemek istedi, yapamadı, ilerleyeyim dedi, kımıldayamadı; boyun eğmiş, güçsüz, durmaya mecbur oldu, bekledi. Rüzgarın uğultusu içinde boğuk bir ses,

- Cüzdanını!.. diye emretti. Hayrullah Efendi şakağına uzanan tabancaya rağmen canına ilişmek istenilmediğini anlayınca, bu ümitle heyecanla,
- Aman, dedi, peki, vereyim!

Fakat gırtlığı hala o demir kısıkaç içinde sıkışmış olduğundan bu cümlesinin işitilip işitilmediğini anlayamadı; yalnız bir eliyle cüzdanını çıkardı ve ötekine uzattı. Hemen serbest kalmak ve uzaklaşmak istiyordu. Cüzdanda altı tane yüzlük ve bir çok da beşlik banknot vardı. Yedi yüz liradan fazla idi. Fakat canından iyi mi idi? Sağlık olsun, gene kazanırdı, tek hayatına ilişmesin de...

Hırsız, karanlığın içinde telaşla, cüzdanı açtı. Hayrullah Efendi'nin elinden elektrik lambasını kapıp bir atkı ile sarılı olan yüzünü göstermemeye çalışarak içini acele acele yokladı. Kâğıtların üzerindeki yüz rakamı bu keskin ışık altında daha çekici ve daha anlamlı görünüyordu, büyür gibi canlı duruyordu. Herif, vahşi sesiyle,

- Kımıldarsan vururum! dedi. Eli bir süre, kâğıtların üzerinde örümcek gibi korkunç, kararsız, şaşkın, düşünceli dolaştı, dolaştı, parmaklar büküldü, tereddüt eder gibi durdu sonra yalnız bir tanesini, bir beş liralığı çekti, cüzdanı kapadı ve geri, sahibine, Hayrullah Efendi'ye uzattı. Şimdi ışık sönmüş, ve hırsız yokuştan aşağı çılgın gibi koşarak arkasına bakmadan, kaçmaya başlamıştı.

Hayrullah Efendi korkaktı; fakat hem dinç hem de çok meraklı, araştırmacı bir adamdı. Şu acemi ve acayip hırsız, geçirdiği korkuya rağmen kovalamak isteğine karşı koyamadı, rahat koşmak için kukuletasını indirdi ve daha fazla düşünmeden merakın ve memnunluğun verdiği bir cesaret ve atılımla kaçanın arkasına düştü; yuvarlanır gibi süratle bayırı indi, karaltılar içinde, bastığı yeri görmeyerek, koşuyor, yetişmeye çalışıyordu.

Aşağı inmişti, birden aydınlık bir pencere altında ötekinin hızlı hızlı çarşıya doğru gittiğini gördü, izlendiğinin farkında değildi; artık koşmuyor ve telaş göstermiyordu. O önde, bu arkada, çamurlu ve selli sokakları döndüler, döndüler, sonunda iki açık bakkal dükkânıyla bir kahvenin şenlendirdiği aydınlık bir meydanlığa, köyün ufacık çarşısına geldiler.

Hırsız dosdoğru bir bakkala girdi.

Hayrullah Efendi, duvar dibinden sinsi sinsi yürüyerek cama yaklaştı ve eğilip iki turşu kavanozunun arasından içerisine göz attı. Herif, atkının ucu ile terlerini siliyordu, beti benzi uçmuş, hasta yüzlü, tıraşı uzun, zayıf, acınacak bir adamdı, arkasında asker kaputu bozmasından yarı palto, yarı hırka garip bir elbise vardı. Sık sık soluduğu ve etrafına şaşırmış gibi baktığı dışarıdan bile fark olunuyordu. Bakkal raftan bir okka ekmek aldı ve ona uzattı; öteki bunu derhal kaptı, bir ucundan koparıp koca bir lokmayı hemen ağzına attı. Bir taraftan yiyor, bir taraftan kâh zeytin çanağını, kâh sucuk halkasını göstere göstere başka şeyler ısmarlıyordu. Bu ne acemi, ne aç, ne zavallı bir hırsızdı. Hayrullah Efendi, yüreğinin ezildiğini duyarak ve kendisini göstermeyerek herifin çıkmasını bekledi.

Rahatlamış gibi telaşsız uzaklaştığı zaman artık arkasından gitmeyi gereksiz buldu, dükkâna girdi.

- Bu çıkan adam kimdir? diye sordu. Aldığı cevaptan anladı ki ona bu gece, bayırda, fıstığın dibinde tabanca uzatıp gırtlığına yapışan ve sonra yedi yüz liranın içinden beş lirasını alarak kaçan bir hırsız değil, namuslu bir aç adamdı. Kimbilir ne vicdan azaplarından, ne mücadelelerden ve kaç günün açlığından sonra, her atılımı, her başvuruyu deneyip ümitsiz, eli böğründe kalıp bu saldırıya karar vermişti...

Çünkü mütareke yıllarında bulunuyorlardı; cepheden veya esaretten sıskası çıkmış dönen, hastaneden tedavisi bitmeden sakat ve illetli olarak kapı dışarı edilen nice yedek subay vardı ki, ne maaş alabiliyorlar, ne iş bulabiliyorlardı. Yıllarca özlemini çekerek, yaşadıkları hudutlardan, evlerine dönünce açlıktan ve yoksulluktan bir tutam mutluluk ve rahata kavuşamamışlardı. Bu öyle bir devir idi ki, yalnız askeri bir felakete bağlı kalmıyordu; sosyal bakımdan da dünyanın en korkunç, usandırıcı ve kemirici bir devresi idi; koca bir insan soyu, dermansız babalar, ezgin analar, gıdasız çocuklarla, özellikle bozulan bir ahlak ile kavruk, yatkı çürük kalmıştı.

Demin gırtlığına sarılan adam, kendisi burada kârına bakıp işini yoluna koyduğu sıralarda, dört yıl göğsünü; o işin rahatça görülmesine, ta uzaktan, savaş meydanlarında siper yapmıştı. Zorla aldığı para bir pay, bir hak idi.

Hayrullah Efendi, ertesi gün bir kayık erzak hazırlattı ve onun evine gönderdi; götüreren adam dönüşünde anlatıyordu:

Kapıyı bir kadın açtı. “Olamaz, bizim efendinin şimdi bunları alacak durumu yok, yanlış getirdiniz!” diyordu. O sırada kocası geldi, “Kim gönderdi?” diye sordu, biz söylemedik, fakat anlamış olacak ki, dayatmadı, başını öte yana çevirdi, pek iyi göremedim ama sanırım ağlıyordu!

Refik Halit KARAY

EK 4. Öğretmenlere özetlemeleri için verilen bilgi verici türdeki metin

GÖKYÜZÜNÜZ TEMİZ Mİ?

Günümüzde gökyüzüne ilgi duyup gök olaylarının farkında olanlarımızın sayısı sınırlı. Bunda, ışık kirliliğinin büyük payı var. Özellikle büyük kentlerde gökyüzüne baktığımızda birkaç yıldızı zorlukla seçebiliriz. Geçmişte, ışık kirliliğinin olmadığı dönemlerde, o zamanlar gökbilim pek gelişmemiş olduğu halde hemen herkes gökyüzündeki yıldızları, takımyıldızları tanıyordu.

Her şeye karşın, biraz çaba harcayarak gözlem koşullarınızı iyileştirebilirsiniz. Eğer bir kent merkezinde yaşıyorsanız ve gözlem yapmak için kent dışına çıkma olanağınız yoksa, ışık kirliliğinden olabildiğince az etkilenmek için bazı yollar deneyebilirsiniz. Öncelikle, gözlem yaparken herhangi bir kaynaktan gelen ışığın gözlerinize doğrudan gelmemesi önemli. Çünkü bu durumda gözleriniz karanlığa uyum sağlayamaz ve çok daha az sayıda yıldız görebilirsiniz.

Gözlem saatiniz de önemli olabilir. Yanlış aydınlatma yaparak ışık kirliliğine neden olan bazı tesisler, ışıklarını gece belli saatlerde kapatırlar. (Son zamanlarda özellikler büyük alışveriş merkezleri gösteri amacıyla, gökyüzüne projektörler çevirerek aşırı bir kirlilik yaratıyorlar.) Bu nedenle, gecenin geç saatlerini beklemek yararlı olabilir.

Işık kirliliği konusunda, sizde üzerinize düşen sorumluluğu yerine getirerek evinizin, bahçenizin ışıklandırmasını doğru yapar ve yanlış ışıklandırmayla gökyüzüne aydınlatanları uyarırsanız ışık kirliliğinin önlenmesine katkıda bulunabilirsiniz.

Temiz bir gökyüzünde gözlem yapmak için gözlem gecesi seçimi de önemli. Hava kirliliği, gök cisimlerinden gelen ışığı engellediği gibi, kent ışıklarının etkisiyle atmosferin parlamasına neden olur. Rüzgarlı günlerde kirli hava kentin üzerinden uzaklaşacağından gökyüzü görece daha temiz olur. Ayrıca, kışın soğuk havalarda atmosferdeki çalkantı azalacağından, görüş kalitesi daha iyi olur. Ancak, karlı günlerde yerden yansıyan ışık da gökyüzünü önemli ölçüde aydınlatır.

Kirlilik dışında, doğal atmosfer koşulları da gözlemleri etkiler. Havadaki buz kristallerinin ışığı kırmasıyla, ay ve güneşin çevresinde hale oluşur. Bu kristaller, gözlemi olumsuz etkilemeklerinin yanı sıra genellikle 12 ila 18 saat sonra gelebilecek bir yağışın habercisidir. Akşam, günbatımında Güneş'in kırmızı görünmesi, havanın tozlu olduğunun işaretidir. Kuzey yarıkürede hava hareketi genellikle batıdan doğuya doğru olduğundan, batıdaki tozlu hava yakında sizin bulunduğunuz bölgeye gelebilir. Toz, hem gök cisimlerinden kaynaklanan ışığı soğurur hem de yerdeki ışıklar tozlu havanın parlamasına neden olur.

Gökyüzünde göz kırpar gibi parıldayan yıldızları görünce, genelde havanın gözlem için uygun olduğunu düşünürüz. Bu durum aslında tersini anlatır: Sıcaklık farklılıklarının yüksek oluşu nedeniyle hava çalkantılıdır. Böyle bir havada teleskopla gözlem yaparsanız, görüntünün sürekli “dans ettiğini” görürsünüz. Çalkantının yüksek olduğu gecelerde, en iyisi başucuna (gözlemcinin tam tepesi) yakın bölgedeki gök cisimlerini gözlemek. Çalkantının etkisi bu doğrultuda en azdır. Atmosferdeki çalkantı, soğuk kış gecelerinde en alt düzeydedir.

Bir fırtına ya da etkili yağışın hemen ardından da atmosfer koşulları gözlemi olumsuz etkiler. Havanın yatışması için en azından 24 saat beklemek gerekir. Teleskoplu gözlemler için en iyi zaman, tüm yıldızları parıldadığı yaz geceleri değil; havanın durgun olduğu soğuk kış geceleri ya da hafif puslu yaz geceleridir. Ancak bunun tersi, yani yıldızların göz kırpar gibi görüldüğü yaz geceleri çıplak gözle yapılan gözlemler için daha uygundur. Çünkü, havada çalkantı fazla olmakla birlikte gökyüzü daha temizdir ve daha sönük gök cisimleri gözlenebilir.

Gözleme çıkmadan önce gözlem koşullarının az çok nasıl olacağını tahmin edebilirsiniz. Bulunduğunuz yerdeki gökyüzü koşullarını anlamak için basit bir deney yapabilirsiniz. Aysız bir gecede gözlem yerinizde yaz ve sonbahar aylarında Samanyolu'nu göremiyorsanız bu 3,5-4 kadirde daha sönük yıldızları göremediğiniz anlamına gelir. Bu parlaklık sınırı, çoğu derin gökyüzü cismini görebilmenizi için engel oluştursa da, takımyıldızların parlak yıldızlarını ve gezegenleri görebilmek için yeterli. Bu koşullarda, Küçük Ayı Takımyıldızı'nın üç yıldızını görebilirsiniz. Bunlardan biri Kutup Yıldızı, diğer ikisi de kepçenin dış kenarını oluşturan iki yıldızdır. Eğer, Samanyolu'nun başucunuza yakın bölümünü görebiliyor ve Küçük Ayı'nın kepçe biçimini oluşturan tüm yıldızlarını seçebiliyorsanız, yaklaşık 5 kadirde parlak yıldızları görebiliyorsunuz demektir. Bu, gökyüzü koşullarının bir yerleşim yeri için çok iyi olduğu anlamına gelir. Samanyolu'nun gökyüzünü bir kuşak gibi kat ettiğini görebiliyorsanız gökyüzü koşulları neredeyse mükemmel demektir.

Alp AKOĞLU

EK 5. Okuduğunu anlama testinde yer alan soruların hangi kazanımları karşıladığı

Okuduğunu Anlama Kazanımları (Belirlenen)	TEST 1. BÖLÜM	TEST 2. BÖLÜM
	Ülkemizde Çayın Hikayesi Metni	Anadolu Halı ve Kilimleri
1. Ön bilgilerini kullanarak okuduğunu anlamlandırır.	1	27
2. Metinde verilen ipuçlarından hareketle karşılaştığı yeni kelimelerin anlamlarını tahmin eder.	4	29
3.Okuduklarını zihninde canlandırır	6	30
4.Okuduklarında duygusal ve abartılı öğeleri belirler.	7	33
5. Farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate alarak okur.	8	26
6. Önem belirten ifadeleri dikkate alarak okur	9	35
7. Okuduklarında karşılaştırmalar yapar.	5	36
8. Okuduklarında sebep-sonuç ilişkileri kurar.	11	38
9.Betimleyen ve tanımlayan ifadeleri dikkate alarak okur.	2	40
10.Genel ve özel durumları bildiren ifadeleri dikkate alarak okur	12	28
11.Destekleyici ve açıklayıcı ifadeleri dikkate alarak okur.	3	31
12.Özetleyen ve sonuç bildiren ifadeleri dikkate alarak okur.	14	41
13.Okuduğu metindeki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder	13	42
14.Okuduklarının konusunu belirler.	16	43
15.Okuduğunun ana fikrini belirler.	17	45
16.Okuduklarında yardımcı fikirleri ve destekleyici ayrıntıları belirler.	19	32
17.Başlık ve içerik ilişkisini sorgular.	20	46
18.Okuduklarından çıkarımlar yapar.	22	37
19.Bir etkinliğin veya işin aşamalarını anlatan yönergeleri uygular.	21	47
20.Yazarın amacını belirler.	23	44
21.Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.	10	48
22.Görsellerden yararlanarak metnin içeriğini tahmin eder.	24	50
23.Okuduklarında eksik bırakılan ve konuyla ilgisi olmayan bilgiyi fark eder.	18	34
24.Okuduklarındaki dil, ifade ve bilgi yanlışlarını belirler.	15	49
25. Metin içerisindeki renkli, altı çizgili, koyu vb. ifadelerin önemli noktaları vurguladığını bilerek okur.	25	39

EK 6. Okuduğunu Anlama Testi

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Sınıfı:

Okulu:

Sevgili Öğrenciler, sizin okuduğunuzu anlama düzeyinizi ölçmeyi amaçlayan bu test iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Ülkemizde Çayın Hikâyesi, ikinci bölümde ise Anadolu Kilimleri ve Halıları isimli iki metin ve bu metinlerle ilgili sorular yer almaktadır. Metinleri ve soruları dikkatle okuyup cevaplarınızI soruların altında verilen boşluklara yazınız. Her bölüm için cevaplama süresi iki ders saatidir. Başarılar dilerim.

Pınar BULUT

I. BÖLÜM

ÜLKEMİZDE ÇAYIN HİKÂYESİ

Küçük bebeklerden, yaşlı ninelere, dedelere kadar herkes çay içer. Herkes çayı sever. Vazgeçemediğimiz içeceklerden birisidir çay.

Çayı Türkiye'ye kim getirmiş, sofralarımıza kim koymuş, hiç düşündünüz mü? Çok değil bundan bir süre önce...1940'lı yıllarda Zihni Bey adında bir kişi...

Zihni Bey, Botanik Hocası, araştırmacı bir öğretmendi. Gezmeyi çok severdi. Dersi olmadığı zaman elinde çantası, arkasında köpeği kırlara çıkardı. Dağı taşı dolaşır, bitkilerin gelişimini incelerdi. Görmediği, bilmediği ot yoktu. Tüm bitkileri türleriyle, özellikleriyle tanırdı. Bir ağacın ne zaman çiçek açtığını, ne zaman tohum verdiğini, kaç yılda meyveye durduğunu bilirdi. Otlarla, çalılarla, ağaçlarla dosttu. Hepsinin dilinden anlardı. Bazılarının hastalıklarını iyileştirir, bazılarını budayıp daha rahat büyümelerini sağlardı.

Bir gün gene kırlarda dolaşırken bir çalı gördü. Bu, parlak yapraklı, sık dallı bir bitkiydi. Zihni Bey, eğilip çalıyı inceledi. Yapraklarını parmağı ile ezip kokladı. Bir anda şaşırdı. Çay bitkisine benziyordu. "Belki yaban çayıdır" diye düşündü.

Birkaç dal koparıp eve getirdi. Kitapları karıştırıp çayla ilgili bölümleri yeniden okudu. Sonra şöyle düşündü: "Bu iklimde çay yetişir mi acaba? Karadeniz Bölgesi'nin yaz kış bol yağışlı, üstelik sıcak, nemli bir iklimi var. Bitkiler yerden fişkirir gibi büyüyor. Çay niye yetişmesin? Seylan, Hindistan, çay yetişen öteki ülkelerin iklimi bizim buralardan pek farklı değil. Ekilirse yetişir, niye yetişmesin?"

Kalkıp odada gezindi. Kafasında bir ışık yanmıştı sanki. "Çay halkımızın sevdiği bir içecek. Bunun için dışarıya çok para veriyoruz. Eğer çay yetiştirirsek, bunu yaygınlaştırsak, paramız yurdumuzda kalır. Üstelik bizim bu yörenin halkı yoksul. Çaydan para kazanır. Beş on yıl içinde yaşam düzeyi yükselir. Çok önemli bir gelişme olur" diye düşündü. Düşündükçe önünde ufuklar açılıp genişledi. Elini sallıyor, heyecanlanıyordu.

Bu düşünceyle çalışmaya başladı. Fakat insanlar nedense yeniliklere karşı her yerde biraz çekingen olurlar. Kimisi,

-Burada çay yetişmez.

Kimisi,

-Biz çay yetiştirmeyi bilmeyiz.

-Kimisi de:

-Boş ver Beyim, işin mi yok? diyordu.

Zihni Bey, yılmadan çalışmalarına devam etti. Batum'dan çay tohumu getirdi. Toprağı belledi, tırmıkladı. Öbek öbek ayırdı. Tohumları eliyle ekti. Gübreledi. Uzun süren çabalardan sonra tohumlar topraktan fışkırdı. Tam yerini, iklimini bulmuş gibi rahatça büyümeye başladı.

Zihni bey olmaz denen bir işi başarmıştı. Zihni beyden etkilenen halk da kendi içeceği kadar çay yetiştiriyordu. Satmak için çay yetiştirmek daha geniş tarım biçimini gerektiriyordu. Bunun çabası yıllar yılı sürdü. Toplantılar, konuşmalar yapıldı. İşin önemini anlayan başka adamlar çıktı. Onların çabaları da Zihni Beyin çalışmalarına eklendi.

İşler artık rayına oturmuştu. Zamanla Doğu Karadeniz Bölgesi'nde çay ekimi alıp yürüdü. Her yere çay dikiliyordu. Yeşil parlak yapraklarıyla çay bitkisi, tüm dereleri, tepeleri doldurmuştu. Yaş çay yaprağını işlemek için önce atölyeler, sonra fabrikalar kuruldu. Ekim alanı gittikçe genişledi. Doğu Karadeniz boydan boya çay bahçesi haline geldi. Halkın ana geçim kaynağı çay olup çıktı. Çay her ne kadar önemli hale gelse de günümüzde Karadeniz denince akla ilk gelen ürün buğdaydır.

Şimdi mayıs, haziran aylarında oralardan bir geçseniz. Çoluk çocuk, kadın erkek, Karadenizliler çay bahçelerine dalmışlar, ellerinde sepetler, boyuna çay yaprağı toplarlar. Sabahın alaca aydınlığından akşamın karanlığına kadar çayla uğraşırlar. Sürgünlerin yetişen yapraklarını koparıp sepetlerine doldururlar. O sepetler küfelere aktarılır. Küfeler kamyonlara yüklenir. Kamyonlar kıvrım kıvrım yollardan inip çay fabrikalarının yolunu tutar.

Fabrikalarda yeşil çaylar önce serilip dinlendirilir. Sonra buharlı fırınlardan geçirilip kurutulur, ince ince kıyılır, demliğe koyulacak duruma getirilir. Sonra paketlenip satışa çıkarılır.

Çayın ülkemizdeki kısa hikayesi işte budur.

Şimdi soracaksınız, çayı ilk getiren Zihni Bey nerde, ne oldu?

Söyleyelim, mezarında mutlu bir uykuda. Ama Rizeliler onu unutmadılar. Tunçtan büstünü yapıp Rize Çay Fabrikasının önüne diktiler. Gelene geçene gülümseyerek bakıyor Zihni Bey. Sevgi dolu bir yüzü var. Halka hizmet etmiş olmanın mutluluğu ile dolu.

Şimdi biz çayımızı içerken bardağımızı kaldırıp bakalım. Mis gibi kokulu çayımızın içinde onu görmeye çalışalım. Evet, o bardağın içinde Zihni Bey, ne güzel gülüyor bize.

Açıklama: 1. sorudan 25. soruya kadar olan soruları yukarıdaki metni dikkate alarak cevaplayınız.

SORULAR

1. Metinde geçen “iş artık rayına oturmuştu” cümlesinde geçen rayına oturmak ifadesi ne anlama gelmektedir?

2. Aşağıdaki resim size hikâyedeki hangi olayı hatırlatıyor? Birkaç cümle ile anlatınız.

3. Aşağıdaki ifadede yer alan duygularla ilgili kelime/kelimelerin altını çiziniz.

“Şimdi soracaksınız, çayı ilk getiren Zihni Bey nerde, ne oldu? Söyleyelim, mezarında mutlu bir uykuda. Ama Rizeliler onu unutmadılar. Tunçtan büstünü yapıp Rize Çay Fabrikasının önüne diktiler. Gelene geçene gülümseyerek bakıyor Zihni Bey. Sevgi dolu bir yüzü var. Halka hizmet etmiş olmanın mutluluğu ile dolu. Şimdi biz çayımızı içerken bardağımızı kaldırıp bakalım. Mis gibi kokulu çayımızın içinde onu görmeye çalışalım. Evet, o bardağın içinde Zihni Bey, ne güzel gülüyor bize”

4. Parçaya göre Karadeniz bölgesindeki insanlar neden çay yetiştirmek istememişlerdir?
5. Parçaya göre çay bitkisinin özelliği nedir?
6. Parçada Karadeniz bölgesi ile Hindistan, Seylan gibi ülkeler arasında nasıl bir benzerlik kurulmaktadır?
7. Zihni Bey’in ülkesinde çay yetiştirmek ve bunu yaygınlaştırmak istemesinin sebebi nedir?

8. Parçaya göre “Botanik Hocası” ne demektir?

9. Aşağıdaki ifadelerden genel durumların başına G, özel durumları ifade eden cümlelerin başına Ö harfi koyunuz.

- () Herkes çayı sever.
- () İnsanlar nedense yeniliklere karşı her yerde biraz çekingen olurlar.
- () Zihni Bey, yılmadan çalışmalarına devam etti.

10. Parçaya göre Zihni Bey çay tohumunu yetiştirmek için toprağı nasıl hazırlamış, tohum ektikten sonra neler yapmıştır?

11. Zihni Bey’i örnek alan halkın da çay yetiştirmeye başlamasıyla Karadeniz Bölgesi’nde ne tür değişiklikler olmuştur?

12. Ülkemizin farklı bölgelerinde farklı tarım ürünlerinin yetiştirilmesinin sebebi nedir?

13. Açıklama: Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişen, doğruluğu tartışılan düşüncelerin anlatıldığı yargılara özne yargı denir. Örneğin: Çatık kaşları,yaralı yüzüyle insanı ürküten bir havası vardı. Doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişmeyen, deney ve gözleme dayanan tarafsız yargılara nesnel yargı denir. Örneğin; Turizm gelirleri geçen yıla oranla yüzde 5’lik bir artış göstermiştir. Bu ifadelere dayalı olarak aşağıdaki ifadelerden özne olanların başına Ö, nesnel olan yargıların başına N yazınız.

- () Beş on yıl içinde yaşam düzeyi yükselir. Çok önemli bir gelişme olur.
- () Zihni Bey, yılmadan çalışmalarına devam etti.
- () Küçük bebeklerden, yaşlı ninelere, dedelere kadar herkes çay içer.

14. Ülkemizde Çayın Hikâyesi” metninin konusu nedir?

15. Ülkemizde Çayın Hikâyesi” metninin ana fikri nedir?

16. Aşağıdaki ifadelerden parçada yer verilmeyenlerin başına x işareti koyunuz.

- () Çayın yetiştirileceği iklim özellikleri
- () Çay toplama sırasında kullanılan araçların neler olduğu
- () Çayın hangi mevsimde toplanacağı
- () Çayın toplandıktan sonra hangi aşamalardan geçtiği
- () Karadeniz bölgesinde yetiştirilen diğer tarım ürünleri

17. Bu metni siz yazmış olsaydınız, yazınıza nasıl bir başlık verirdiniz? Yazınız.

18. Parçaya göre Zihni Bey'in en önemli özelliği nedir?

19. Aşağıdaki basamakları izleyerek istenenleri yapınız.

1. Aşağıdaki boşluğun ortasına büyük harflerle Zihni Bey'in yetiştirdiği bitkiyi yazınız.
2. Bu bitkinin adının tam ortasındaki harfin altından o harfle başlayan başka bir bitki adını aşağıya doğru dikey olarak yazınız.
3. Yazdığınız bitkinin son harfini daire içine alınız.
4. Daire içine aldığınız harf ilk harf olmak üzere o harfle başlayan başka bir bitki adını sağa doğru, yatay şekilde yazınız.

20. Sizce bu metnin yazarının amacı nedir?

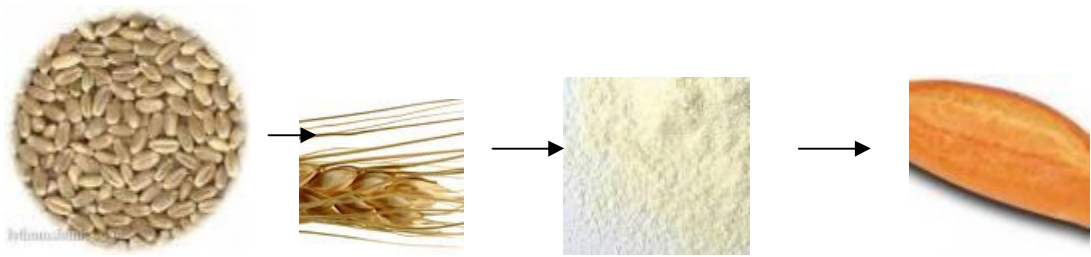
21. Aşağıdaki resmin çayla olan ilgisini birkaç cümle ile ifade ediniz.

22. Yukarıdaki metinde anlam bütünlüğünü bozan ve metinle ilgili olmayan bir bölüm (yer) var mıdır? Varsa neresidir? Aşağıdaki boşluğa yazınız.

23. Okuduğunuz metinde yazım yanlışları var mıdır? Varsa bunları aşağıdaki boşluğa doğru yazılışları ile yazınız.

24. Sizce aşağıdaki resimlerle ifade edilen bir metnin konusu ne olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

25. “Zihni bey olmaz denen bir işi başarmıştı” cümlesi ile anlatılmak istenen nedir? Kısaca açıklayınız.

II. BÖLÜM

ANADOLU KİLİMLERİ ve HALILARI

Anadolu halkı, düşüncesini şekillerle anlatır. Bunlara, çeşitli renkleri de katarak her birine ayrı bir anlam verir. bu anlamlı şekilleri, çizgileri, halısına, kilimine, yağlığına, çorabına varıncaya kadar işler. İşte bunlara **el işleri** denir.

El işlerinde çizgiler, şekiller, renkler konuşur. Yeşil “murat”tır, mavi “umut”tur. Beyaz “mutluluğu”, siyah “üzüntü”yü, pembe “bozuntuyu” dile getirir. “Al giyenin gönlü dolu, mor giyenin çoktur malı”derler.

Ağaçtan yeşil, gökten mavi, çiçekten kırmızı arayan, bulamayınca da tezgaha koşan insanlar, üzüntülerini kilimlerde dile getirirler. Anadolu’da kilim renk sofrasıdır, renge acıkmış insanların sofrası. Alı al, moru mor, akı karası, sarısı durusu, nesi var, nesi yoksa cömertçe ortaya döker. Evini, çadırını bir bayram şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır. Bu onun dünyasıdır.

Güneş doğarken yatağından kalkan, çamaşırını yıkayan, tezgaha oturan, yemeğini pişiren, yine tezgaha oturan, sütünü sağan, yağ-peynir yapan, tekrar tezgaha oturan, güneş batıncaya kadar koşan, yorulan, fırsat buldukça tezgahına geçen Anadolu kadınının bu hayatı kilimlere akseder.

Kilim, Anadolu’nun çadırından sedirine, çuvalından heybesine kadar yaygındır. Bazen çorap olur, bazen kuşak...Anadolu kızı çeyizindeki kilimleri ile övünür. Anadolu delikanlısı, kilimlerdeki renklerde sevgilisini görür gibi olur. Anadolu’nun kilimleri gibi halıları da renkleriyle, motifleriyle dokunduğu bölgenin özelliklerini taşır. Öyle ki bu işten anlayanlar, halıya şöyle bir göz atınca onun nerede, ne zaman dokunduğunu kolayca bilirler. Ancak yine de hepsi hemen hemen aynıdır. Anadolu halılarında o bölgenin özelliği renklerde kendisini gösterir. Kök boya dediğimiz bu renkler çeşitli bitkilerin yapraklarından, meyvelerinden veya köklerinden çıkarılmaktadır. Kırmızısı, kızıl çam kabuğundan; sarı katırtırnağı, sumak, gence, sütleğen, safran gibi bitkilerin çiçek, dal ve köklerinden; kahverengi mazı, sumaktan, kurumdan; mavi Hint bitkisi denen bir çeşit otun ve daha başka bitkilerin kaynatılmasından elde edilir. Halı, kilim dokuyan köylerin, kasabaların boyalık diye adlandırdıkları otlakları vardır. bu otlaklarda, boya elde edilecek çeşitli bitkiler özel olarak yetiştirilmiştir. Böylece anadolu halıcılığı renk özelliğini korumuştur.

Açıklama: 26. sorudan 50. soruya kadar olan soruları yukarıdaki metni dikkate alarak cevaplayınız.

26. “..... Anadolu kadınının bu hayatı kilimlere *akseder*” cümlesindeki *aksetmek* ne anlama gelmektedir?

27. Aşağıdaki resim size metnin hangi bölümünü hatırlatmaktadır? Birkaç cümle ile anlatınız.

28. Kilimler Anadolu insanının hangi duygularını yansıtmaktadır?

29. El halısı ile fabrika halısı arasındaki farklar nelerdir?

30. Metinde verilen bilgilere göre “boyalık” nedir?

31. Parçaya göre Anadolu halıları hangi özellikleriyle dokunduğu bölgenin özelliklerini taşır?

32. Parçaya göre kilim Anadolu insanının günlük hayatında nasıl bir öneme sahiptir?

33. Aşağıdaki ifadelerden parçada yer verilmeyenlerin başına x işareti koyunuz.

- () Kilimlerde kullanılan renklerin hangi bitkilerden elde edildiği
- () Renkleri elde etmek için bitkilerin nasıl kullanıldığı
- () Anadolu halılarının dokunduğu yörenin özellikleri taşıdığı
- () Kilimlerdeki şekillerin ne anlama geldiği
- () Kilim dokumanın zorluğu

34. Parçada Anadolu kilimleriyle halıları arasında nasıl bir benzerlik kurulmaktadır?

35. Size göre Anadolu kilimlerinde sıradan boyaların değil de çeşitli bitkilerden elde edilen kök boyaların kullanılmasının sebebi nedir?

36. Anadolu kilimlerinde en çok hangi renkler kullanılmaktadır?

37. Kilim ve halılarda kullanılan renkler ve şekiller başka nerelerde kullanılmaktadır?

38. Kök boya nasıl elde edilir?

39. Metinde konuyla ilgili olmayan (metnin düşünce akışını bozan) cümleyi aşağıdaki boşluğa yazınız

40. Aşağıdaki ifadelerden yazara ait olanların başına çarpı(x) işareti koyunuz.

() Anadolu halkı, düşüncesini şekillerle anlatır.

() El işlerinde çizgiler, şekiller, renkler konuşur.

() Halı, kilim dokuyan köylerin, kasabaların boyalık diye adlandırdıkları otlakları vardır.

() Anadolu kızı çeyizindeki kilimleri ile övünür.

41. Anadolu Kilimleri ve Halıları” metninin konusu nedir?

42. Anadolu Kilimleri ve Halıları” metninin ana fikri nedir?

43. Bu metni siz yazmış olsaydınız, bu yazıya nasıl bir başlık verirdiniz? Yazınız.

44. Anadolu kilimleri ve halılarındaki renk ve desenler ne ifade ediyor olabilir?

45.1. İçinde “kilim” kelimesinin geçtiği en az dört en fazla sekiz kelimeden oluşan bir cümle kurunuz.

2. Cümlelerinizi aşağıdaki kutulardan her birine bir kelime gelecek şekilde ilk kutudan başlayarak yazınız.

--	--	--	--	--	--	--	--

3. Cümlelerde sizin seçeceğiniz iki kelime aynı kalmak şartıyla diğer kelimeleri değiştirerek yeni bir cümle yazınız.

4. Yeni cümlelerinizi 2. aşamada olduğu gibi kutular çizerek kutulardan her birine bir kelime gelecek şekilde ilk kutudan başlayarak yazınız

46. Sizce bu metnin yazarının amacı nedir?

47. Anadolu halkı, düşüncesini şekillerle anlatır. Bunlara, çeşitli renkleri de katarak her birine ayrı bir anlam verir. bu anlamlı şekilleri, çizgileri, halısına, kilimine, yağlığına, çorabına varıncaya kadar işler.” İfadesinde geçen yağlık metnin geneli düşünüldüğünde sizce aşağıdaki resimlerden hangisi olabilir?

48. Aşağıdaki resimleri inceleyerek bu resimlerin yer aldığı bir yazının konusunun ne olabileceğini yazınız.

49. Okuduğunuz metinde yanlış yazılan kelimeler var mıdır? Varsa bunların neler olduğunu ve düzeltilmiş şeklini yazınız.

50. Parçaya göre *el işi* nedir?

EK 7. Hikâye edici metinler için özet değerlendirme formu

Öğrencinin Adı Soyadı:
Okulu:

Tarih:

	Yetersiz (0)	Kısmen yeterli (1)	Yeterli (2)	Puan
İçerik boyutu				
1.Özete uygun bir başlık yazılmıştır.	*Yazılmamıştır *Evet,ancak konuyla ilişkili değildir	Konuyla kısmen ilişkilidir	Konuyla tamamen ilişkilidir.	
2.Ana fikir belirtilmiştir.	*Belirtilmemiştir *Evet,ancak konuyla ilişkili değildir	Konuyla ilişkili ancak tam olarak ifade edilmemiştir.	Var, tam ve doğru olarak ifade edilmiştir.	
3.Yardımcı fikirlere yer verilmiştir.	*Yer verilmemiştir *Evet, ancak konuyla ilişkili değildir.	Bir kısmına yer verilmiştir.	Tamamına yer verilmiştir.	
4.Özet konunun akışına uygun yazılmıştır .	Konunun akışına uygun yazılmamıştır.	Konunun akışına kısmen uygun yazılmıştır.	Konunun akışına tamamen uygun yazılmıştır.	
5.Konuya bağlı kalınmıştır	Konuya bağlı kalınmamıştır.	Konuya kısmen bağlı kalınmıştır.	Konuya tamamen bağlı kalınmıştır.	
6.Özet yazarken özetleme stratejileri kullanılmıştır.	Hiçbir strateji kullanılmamıştır	1 ila 3 strateji kullanılmıştır.	3'ten fazla strateji kullanılmıştır.	
Biçim boyutu				
7.Özet yazarken paragraf(lar) yapılmıştır .	*Yapılmamıştır *Evet, ancak hiçbiri doğru yerde yapılmamıştır.	Doğru yerlerde yapılmış, ancak özeti tamamı için yapılmamıştır.	Özetin tamamında ve doğru yerlerde yapılmıştır.	
8.Noktalama işaretleri ve imla kurallarına dikkat edilmiştir.	10'dan çok hata vardır.	1-10 arası hata vardır.	Hiç hata yapılmamıştır.	
9.Özet orijinal metinden kısadır.	*Kısa değildir *Evet, ancak önemli bilgiler ve ana fikir özetinde yoktur.	Evet, önemli bilgiler ve ana fikir özetinde vardır.	Evet, önemli bilgiler ve ana fikir özetinde vardır.	
10.Sayfa düzeni estetik ve okumayı kolaylaştıracak şekilde düzenlenmiştir.	Kelimeler ve satırlar arası boşluklar, kenar boşlukları ve paragraf girişleri yapılmamış ya da tamamı yanlış yerlerde yapılmıştır.	Kelimeler ve satırlar arası boşluklar, kenar boşlukları ve paragraf girişleri kısmen iyi ayarlanmıştır.	Kelimeler ve satırlar arası boşluklar, kenar boşlukları ve paragraf girişleri iyi ayarlanmıştır.	
Dil ve anlatım boyutu				
11.Cümleler arasında kip (zaman ve şahıs) uyumu vardır.	Uyum yoktur.	Kısmen vardır.	Tamamen vardır.	
12.Giriş cümlesi uygun olarak düzenlenmiştir.	Konuya uygun değildir.	Konuya kısmen uygundur.	Konuya tamamen uygundur.	

13.Özetin anlatımı açıktır.	Anlatım açık değildir.	Anlatım kısmen açıktır (Bazı sözcükler uygun yerde ve anlamda kullanılmış, noktalama işaretleri kısmen yerli yerinde kullanılmıştır).	Anlatım açıktır (Bütün sözcükler uygun yerde ve anlamda kullanılmış, noktalama işaretleri yerli yerinde kullanılmıştır).	
14.Özetin anlatımı yalındır.	Anlatım yalın değildir.	Anlatım kısmen yalındır (Bazı yerlerde dolambaçlı anlatım yapılmıştır)	Anlatım yalındır (Anlatım süsten uzak ve dolambaçsızdır).	
15.Özetin anlatımı akıcıdır.	Anlatım akıcı değildir.	Anlatım kısmen akıcıdır(Evet ancak bazı anlatım bozuklukları ve mantıksal kopukluklar var)	Anlatım akıcıdır (Hiçbir anlatım bozukluğu ve mantıksal kopukluk yok)	
16.Geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmıştır.	Geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmamıştır.	Özet kısmen geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmıştır.	Özetin tamamı geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmıştır.	
Hikâye edici metin yapısı boyutu				
17.Sahneye (yer, zaman, fiziksel çevre) ilişkin bilgiler özette yer almaktadır.	Sahne unsurlarının hiçbiri yoktur.	Sahne unsurları kısmen vardır.	Sahne unsurlarının tamamı vardır.	
18.Ana ve yardımcı karakterler özette yer almaktadır.	Hiçbir karakter yer almamaktadır	Ana ve yardımcı karakterler kısmen yer almıştır.	Ana ve yardımcı karakterlerin tamamı yer almıştır.	
19.Hikâyenin nasıl başladığı özette belirtilmiştir.	*Hayır *Belirtilmiş ancak doğru değildir.	Kısmen belirtilmiştir.	Tam olarak belirtilmiştir.	
20.Hikâyedeki problem özette ortaya konmuştur.	*Hayır *Var, ancak doğru değildir.	Var, ancak açıkça ifade edilmemiştir.	Açık ve doğru olarak ifade edilmiştir.	
21.Problemin nasıl çözüldüğü (çözme teşebbüsleri) özette belirtilmiştir.	*Hayır *Var, ancak doğru değildir.	Bir kısmı vardır.	Tamamı vardır.	
22.Hikâyenin sonuç bölümü özette yer almaktadır.	*Hayır *Var, ancak doğru değildir.	Var, ancak açıkça ifade edilmemiştir.	Açık ve doğru olarak ifade edilmiştir.	
23.Hikâye karakterinin/karakterlerinin tepkisi özette yer almaktadır.	*Hayır *Var, ancak doğru değildir.	Var, ancak açıkça ifade edilmemiştir.	Açık ve doğru olarak ifade edilmiştir.	
TOPLAM				

EK 8. Bilgi verici metinler için özet değerlendirme formu

Öğrencinin Adı Soyadı:
Okulu

Tarih:

	Yetersiz (0)	Kısmen yeterli (1)	Yeterli (2)	Puan
İçerik boyutu				
1.Özete uygun bir başlık yazılmıştır.	*Yazılmamıştır *Evet, ancak konuyla ilişkili değildir.	Konuyla kısmen ilişkilidir.	Konuyla tamamen ilişkilidir.	
2.Ana fikir belirtilmiştir.	*Belirtilmemiştir *Evet, ancak konuyla ilişkili değildir.	Konuyla ilişkili, ancak tam olarak ifade edilmemiştir.	Tam ve doğru olarak ifade edilmiştir.	
3.Yardımcı fikirlere yer verilmiştir.	*Yer verilmemiştir *Evet, ancak konuyla ilişkili değildir.	Bir kısmına yer verilmiştir.	Tamamına yer verilmiştir.	
4.Özet konunun akışına uygun yazılmıştır.	Konunun akışına uygun yazılmamıştır.	Kısmen uygun yazılmıştır.	Tamamen uygun yazılmıştır.	
5.Konuya bağlı kalınmıştır.	Konuya bağlı kalınmamıştır.	Konuya kısmen bağlı kalınmıştır.	Konuya tamamen bağlı kalınmıştır.	
6.Özet yazarken özetleme stratejileri kullanılmıştır.	Hiçbir strateji kullanılmamıştır	1 ila 3 strateji kullanılmıştır.	3'ten fazla strateji kullanılmıştır.	
Biçim boyutu				
7.Özet yazarken paragraf(lar) yapılmıştır.	*Yapılmamıştır *Evet, ancak hiçbir doğru yerde yapılmamıştır	Doğru yerlerde yapılmış, ancak özeti tamamı için yapılmamıştır.	Özeti tamamında ve doğru yerlerde yapılmıştır.	
8.Noktalama işaretleri ve imla kurallarına dikkat edilmiştir.	10'dan çok hata vardır	1-10 arası hata vardır.	Hiç hata yoktur.	
9.Özet orijinal metinden kısadır.	*Kısa değildir *Evet, ancak önemli bilgiler ve ana fikir özetinde yoktur.	Önemli bilgiler ve ana fikir özetinde kısmen vardır.	Önemli bilgiler ve ana fikir özetinde vardır.	
10.Sayfa düzeni estetik ve okumayı kolaylaştıracak şekilde düzenlenmiştir).	Kelimeler ve satırlar arası boşluklar, kenar boşlukları ve paragraf girişleri yapılmamış ya da tamamı yanlış yerlerde yapılmıştır.	Kelimeler ve satırlar arası boşluklar, kenar boşlukları ve paragraf girişleri kısmen iyi ayarlanmıştır.	Kelimeler ve satırlar arası boşluklar, kenar boşlukları ve paragraf girişleri iyi ayarlanmıştır.	
Dil ve anlatım boyutu				
11.Cümleler arasında kip(zaman ve şahıs) uyumu vardır.	Uyum yoktur.	Kısmen uyum vardır.	Tamamında uyum vardır.	

12. Giriş cümlesi uygun olarak düzenlenmiştir.	Konuya uygun değildir.	Konuya kısmen uygundur.	Konuya tamamen uygundur.	
13. Özetin anlatımı açıktır.	Anlatım açık değildir.	Anlatım kısmen açıktır (Bazı sözcükler uygun yerde ve anlamda kullanılmış, noktalama işaretleri kısmen yerli yerinde kullanılmıştır).	Anlatım açıktır (Bütün sözcükler uygun yerde ve anlamda kullanılmış, noktalama işaretleri yerli yerinde kullanılmıştır).	
14. Özetin anlatımı yalındır.	Anlatım yalın değildir.	Anlatım kısmen yalındır (Bazı yerlerde dolambaçlı anlatım yapılmıştır)	Anlatım yalındır (Anlatım süsten uzak ve dolambaçsızdır).	
15. Özetin anlatımı akıcıdır.	Anlatım akıcı değildir.	Anlatım kısmen akıcıdır (Evet ancak bazı anlatım bozuklukları ve mantıksal kopukluklar var)	Anlatım akıcıdır (Hiçbir anlatım bozukluğu ve mantıksal kopukluk yok)	
16. Geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmıştır.	Geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmamıştır.	Özet kısmen geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmıştır.	Özetin tamamı geniş zaman ifadeleri kullanılarak yazılmıştır.	
Bilgi verici metin yapısı boyutu				
17. Metnin kim ya da ne hakkında olduğu (metnin konusu) özette belirtilmiştir.	*Belirtilmemiştir *Var, ancak yanlış ifade edilmiştir.	Var, ancak açıkça ifade edilmemiştir.	Var ve açıkça ifade edilmiştir.	
18. Metinle ilgili anahtar (önemli) kelime ve kavramlara özette yer verilmiştir.	Yer verilmemiştir.	Kısmen yer verilmiştir.	Tamamına yer verilmiştir.	
19. Yazarın bilgiyi organize etme şekli özete yansıtılmıştır (Tanımlama, kronolojik sıralama, karşılaştırma-kıyaslama, problem çözme, sebep-sonuç ilişkisi).	Yansıtılmamıştır	Kısmen yansıtılmıştır	Özetin tamamında tam ve doğru olarak yansıtılmıştır	
20. Yazarın amacı özette yer almıştır.	*Yer almamaktadır *Var, ancak doğru değildir.	Var, doğru ancak açıkça ifade edilmemiştir	Var, doğru ve açıkça ifade edilmiştir.	
TOPLAM				

Ek 9. Öğrencilerle yapılacak görüşmede kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu

“Merhaba. Benim adım Pınar Bulut. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı’nda doktora öğrencisiyim. Aynı zamanda aynı ana bilim dalında araştırma görevlisiyim. Senden ve sınıfınızdaki diğer arkadaşlarından geçtiğimiz haftalarda iki metnin özetini yazmanızı istemiştim. Bugün ise seninle nasıl özet yazdığın, özet yazarken neler yaptığın, nelere dikkat ettiğinle ilgili olarak konuşmak istiyorum. Eğer izin verirsen ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum..... Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğin bir şey var mı?.....Görüşmemizin yaklaşık 15 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Şimdi görüşmeye başlamak istiyorum”.

KİŞİSEL BİLGİLER

Araştırmacı tarafından doldurulur.

1. Cinsiyet K() E()
2. Yaş:
3. Kaç yıldır aynı öğretilende okuduğu:
 - () 3 yıl
 - () 4 yıl
 - () 5 yıl

GÖRÜŞME SORULARI

1. Sana göre özetleme nedir?

Alternatif: Sence özet yazmak ne demektir?

2. Bir metni nasıl özetlersin?

Alternatif: Özet yazarken neler yapar, nelere dikkat edersin?

3. Özet yazarken okuduğun metne bakar mısın?

Sonda: Bakıyorsan, neden bakarsın, bakarken nelere dikkat edersin?

Sonda: Bakmıyorsan, neden bakmazsın?

4. Öğretmeniniz özet yazarken metne bakmanıza izin veriyor mu?

Sonda: Neden izin vermiyor?

Sonda: Neden izin veriyor?

5. Özet yazmadan önce özeti nasıl yapacağınla ilgili plan yapar mısın?

6. Yaptığın özetleri faydalı buluyor musun?

Alternatif: Yaptığın özetler bir işine yarıyor mu?

7. Ne kadar sıklıkta özet yapıyorsunuz?

Alternatif: Her gün mü, haftada bir- iki kez mi, ayda bir mi, iki mi?

8. Özetleri sınıfta mı yoksa ev ödevi olarak mı yapıyorsunuz?

9. En çok hangi derslerle ilgili özet yazıyorsunuz?

10. Özet yaptıktan sonra öğretmeniniz özetlerinizi değerlendirir mi?

Alternatif: Öğretmeniniz özetleriniz üzerinde hatalarınızı ya da doğru yaptığınız şeyleri size söylüyor ya da gösteriyor mu?

11. Özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda öğretmeniniz size bilgi verdi mi?

Alternatif: Öğretmeniniz özet yaparken nelere dikkat edeceğinizi size açıkladı mı? Açıklamalarında neler söyledi?

12. Konuştuklarımızla ilgili olarak eklemek istediğin başka bir şey var mı?

Görüşmeye katıldığın için teşekkür ederim...

EK 10. Öğretmenlerle yapılan görüşmede kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu

“Merhaba. Benim adım Pınar Bulut. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı’nda doktora öğrencisiyim. Aynı zamanda aynı ana bilim dalında araştırma görevlisiyim. Sizinle özetleme ve özetleme stratejileri konusunda yaptığım çalışmayla ilgili daha ayrıntılı bilgi toplayabilmek için bir görüşme yapmak istiyorum. Bir sınıf öğretmeni olarak sizin bu konudaki görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu görüşmede konuşulanların tamamen gizli tutulacağını, görüşmede konuşulanları sadece benim ve birkaç araştırmacının dinleyeceğini, toplanan verilerin bu araştırmada bilimsel amaçlar için kullanılacağını, sizin isminizin ve görev yaptığınız okulun adının kesinlikle yer almayacağını garanti ederim. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir şey var mı?..... Görüşmemizin yaklaşık 40-50 dakika süreceğini tahmin ediyorum Eğer izin verirseniz ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum.....İzin verirseniz başlamak istiyorum”.

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyet K() E()
2. Yaş:
3. Mezun olunan bölüm

()Eğitim Fakültesi/Sınıf Öğrt.	()Eğitim Yüksek Okulu
()Eğitim Fakültesi/Branş	() Fen Edebiyat Fakültesi
4. Mesleki kıdem

() 5 yıl ve daha az
() 6-10 yıl
() 11-15 yıl
() 16-20 yıl
() 21 yıl ve üstü
5. Şimdiki sınıfını kaç yıldır okuttuğu:

()3 yıl
() 4 yıl

() 5 yıl

GÖRÜŞME SORULARI

1. Sizce özetleme nedir? Açıklar mısınız?

2. Size göre nitelikli bir özetle olmasi gereken unsurlar nelerdir?

Alternatif: Nitelikli bir özet nasıl olmalıdır?

Alternatif: Size göre bir özet hangi aşamaları içermelidir?

3. Derslerinizde öğrencilerinize özet yaptırıyor musunuz?

Sonda: Neden yaptırmıyorsunuz?

Sonda: En çok hangi derslerde öğrencilerinize özet yaptırıyor musunuz?

4. Öğrencilerinize ne kadar sıklıkla özet yaptırıyor musunuz?

Sonda: Öğrencileriniz özetlerini okulda mı yoksa evde mi yazıyorlar?

5. Öğrencileriniz özet yazarken metne bakmalarına müsaade ediyor musunuz?

Sonda: Müsaade ediyorsanız neden?

Sonda: Müsaade etmiyorsanız neden?

6. Öğrencileriniz özet yaptıktan sonra özetleri hakkında dönüt veriyor musunuz?

Sonda: Eğer dönüt veriyorsanız bunu nasıl yapıyorsunuz? Yazılı mı, sözlü mü, kendi özetleri üzerinde hatalarını ya da eksiklerini göstererek mi?

7. Derste özetleme stratejisinin kullanılmasını faydalı buluyor musunuz?
Neden?

8. Özetlemenin nasıl yapılacağı konusunda herhangi bir eğitim aldınız mı?

Alternatif: Size bütün öğrenim hayatınız boyunca özetleme stratejisi öğretildi mi?

Sonda: Aldıysanız hangi eğitim kurumunda ve nasıl bir eğitim aldınız?

9. Özetleme stratejisini öğrencilerinize öğrettiniz mi?

Sonda: Öğrettiyseniz nasıl bir yöntemle öğrettiniz?

10. Siz bir öğretmen olarak özet yazıyor musunuz?

Sonda: Eğer yazıyorsanız nelerle ilgili özetler yazıyorsunuz?

Sonda: Eğer yazıyorsanız ne kadar sıklıkta yazıyorsunuz?

11. İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı'nda özetlemenin yeri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

12. Konuştuklarımızla ilgili olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?
Görüşmeye katıldığınız için teşekkür ederim...

EK 11 . Çalışma grubundaki her öğretmenin sınıfındaki öğrenciler için özet değerlendirme formlarından alınan puanlar

Ö 1 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY.B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B.	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	6	2	8	12	3	4	12	2	27	17	44
Öğ 2	8	8	8	13	7	1	12	4	34	25	59
Öğ 3	3	2	5	8	3	4	7	1	24	13	37
Öğ 4	2	1	5	3	3	3	7	2	10	8	18
Öğ 5	7	4	8	10	4	4	10	4	34	27	61
Öğ 6	3	1	5	6	3	2	6	2	13	14	27
Öğ 7	3	1	6	3	5	2	8	2	20	13	33
Öğ 8	7	1	4	11	7	1	7	4	30	12	42
Öğ 9	3	3	4	10	4	3	7	1	27	13	40
Öğ 10	7	4	8	13	6	6	10	3	29	14	43
Öğ 11	0	1	2	3	4	2	7	2	6	4	10
Öğ 12	7	4	10	13	6	7	12	4	45	27	72
Öğ 13	3	1	6	3	5	3	10	1	22	19	41
Öğ 14	1	0	3	3	7	1	6	3	17	20	37
Öğ 15	6	1	9	13	5	4	7	3	28	11	39
Öğ 16	3	1	6	7	5	1	6	2	23	16	39
Öğ 17	5	6	10	12	4	3	10	1	39	30	69
Öğ 18	3	4	7	3	4	4	10	2	30	24	54
Öğ 19	0	2	5	3	3	5	9	1	15	17	32
Öğ 20	3	3	3	5	3	3	7	2	21	13	34
Öğ 21	5	2	3	6	3	3	4	0	6	4	10
Öğ 22	1	0	0	3	3	1	2	0	14	18	32
Öğ 23	7	3	10	8	4	4	8	1	35	11	46
Öğ 24	7	6	9	11	6	6	10	7	31	23	54
Öğ 25	4	1	7	9	3	3	7	1	18	11	29
Öğ 26	5	2	8	10	3	3	6	1	23	15	38
Öğ 27	1	1	2	3	5	6	10	2	4	5	9
Öğ 28	3	0	5	3	7	2	9	3	32	26	58
Öğ 29	8	4	10	12	7	5	9	4	42	35	77
Öğ 30	3	5	7	3	3	2	2	0	23	20	43
Öğ 31	3	0	5	8	1	0	0	0	16	14	30
Öğ 32	0	1	6	4	3	4	10	4	8	11	29
Öğ 33	2	2	3	4	5	4	7	3	4	10	14
Öğ 34	4	2	3	4	5	4	7	3	24	27	51
Öğ 35	3	5	6	3	3	2	2	1	23	20	43
Öğ 36	3	1	5	8	2	2	4	0	22	24	46
Öğ 37	6	1	5	13	5	1	7	3	35	22	57

Tablodaki kısaltmalarla ilgili bilgiler aşağıdadır:

İ.B: İçerik boyutu:Bu boyuttan alınacak puanlar 0-12 arasında değişmektedir.

B.B: Biçim boyutu: Bu boyuttan alınacak puanlar 0-8 arasında değişmektedir.

DA.B: Dil ve anlatım boyutu:Bu boyuttan alınacak puanlar 0-12 arasında değişmektedir.

HMY.B:Hikâye edici metin yapısı boyutu:Bu boyuttan alınacak puanlar 0-14 arasında değişmektedir.

BVMY.B: Bilgi verici metin yapısı boyutu: Bu boyuttan alınacak puanlar 0-8 arasında değişmektedir.

1.B: Okuduğunu anlama testinin 1. Bölümü

2.B: Okuduğunu anlama testinin 2. Bölümü

Top.: Toplam

Ö 2 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMYB.	1.B.	2.B.	Top.
Öğ 1	6	2	8	12	3	4	10	2	25	17	42
Öğ 2	7	8	8	13	7	1	11	4	34	25	59
Öğ 3	3	2	5	8	3	4	7	1	24	13	37
Öğ 4	6	2	7	12	3	4	4	2	27	17	44
Öğ 5	2	2	9	7	1	3	5	2	12	15	27
Öğ 6	3	3	8	7	0	2	5	0	20	17	37
Öğ 7	7	5	8	11	0	2	2	0	33	13	46
Öğ 8	3	1	5	3	5	2	8	2	20	19	39
Öğ 9	2	2	7	7	1	3	4	2	12	15	27
Öğ 10	3	1	5	8	1	0	0	0	15	14	29
Öğ 11	6	0	5	13	5	1	6	3	30	22	52
Öğ 12	4	5	5	5	4	6	8	3	21	25	46
Öğ 13	6	2	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 14	7	6	10	11	4	1	7	1	40	35	75
Öğ 15	5	2	7	10	3	2	6	2	30	32	62
Öğ 16	8	4	10	13	4	6	9	3	38	24	62
Öğ 17	9	5	10	9	3	3	9	2	42	31	73
Öğ 18	6	4	8	11	4	4	8	3	21	27	48
Öğ 19	5	5	8	8	4	5	8	3	22	19	41
Öğ 20	4	2	9	6	3	2	3	0	28	12	40
Öğ 21	3	2	8	7	1	3	3	2	22	23	45
Öğ 22	5	3	7	7	0	2	5	0	30	21	51
Öğ 23	7	5	8	12	3	2	2	0	38	21	59
Öğ 24	4	2	9	6	1	2	3	0	18	12	30
Öğ 25	3	1	8	7	4	1	4	1	20	18	38
Öğ 26	6	3	8	10	3	3	7	2	34	28	62
Öğ 27	3	2	7	6	3	1	6	1	25	13	38
Öğ 28	4	2	9	6	0	2	3	0	18	12	30
Öğ 29	3	1	8	7	4	2	4	1	20	28	48
Öğ 30	11	6	12	10	6	4	8	2	42	37	79
Öğ 31	6	3	8	13	3	3	9	2	22	17	39
Öğ 32	8	5	8	10	5	2	8	2	37	24	61
Öğ 33	7	4	8	13	4	4	7	1	31	17	48
Öğ 34	7	2	9	9	6	2	7	3	36	13	49
Öğ 35	2	0	0	0	3	1	6	1	12	19	31
Öğ 36	7	5	8	9	4	3	9	2	39	25	64
Öğ 37	6	4	7	10	4	6	10	3	33	37	70
Öğ 38	4	4	8	8	3	2	6	0	24	22	46

Ö 3 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMYB.	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	6	2	4	10	5	3	9	3	35	32	67
Öğ 2	7	4	5	9	4	4	7	3	27	21	48
Öğ 3	8	6	7	9	4	5	5	3	40	32	72
Öğ 4	5	3	10	8	6	3	10	1	31	34	65
Öğ 5	7	5	6	12	3	3	7	3	33	29	62
Öğ 6	4	2	5	8	2	1	4	0	15	21	36
Öğ 7	1	1	6	4	5	4	9	4	10	16	26
Öğ 8	3	2	3	4	5	4	7	3	24	30	54
Öğ 9	6	3	8	13	4	3	8	2	24	24	48
Öğ 10	6	2	7	6	5	2	6	1	25	21	46
Öğ 11	3	2	9	6	1	2	4	2	18	20	38
Öğ 12	6	2	9	11	4	2	4	3	37	30	67
Öğ 13	3	2	4	8	2	2	4	2	19	23	42
Öğ 14	7	4	10	10	6	8	11	4	30	28	58
Öğ 15	8	6	9	9	5	5	10	4	33	32	65
Öğ 16	6	2	9	9	4	2	5	3	27	12	39
Öğ 17	6	2	8	10	5	4	8	3	35	22	57
Öğ 18	8	6	10	10	3	1	9	2	40	32	72
Öğ 19	5	1	8	10	4	2	6	1	38	32	70
Öğ 20	7	7	10	13	7	6	10	4	34	30	64
Öğ 21	3	0	5	8	1	0	4	1	25	20	45
Öğ 22	1	1	6	4	4	5	10	4	18	26	44
Öğ 23	2	2	5	4	5	4	7	3	24	31	55
Öğ 24	3	0	5	7	1	0	2	0	25	14	39
Öğ 25	7	3	5	9	4	1	5	2	32	20	62
Öğ 26	6	2	7	9	4	2	8	2	35	24	59
Öğ 27	5	6	9	13	3	3	11	1	31	34	65
Öğ 28	3	2	3	3	6	1	7	3	23	29	52
Öğ 29	7	3	5	10	4	1	5	2	38	32	70
Öğ 30	5	2	6	9	4	2	10	2	30	24	54

Ö 4 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	7	4	9	12	5	5	10	4	26	27	53
Öğ 2	3	2	4	3	6	2	7	1	13	22	35
Öğ 3	9	5	10	12	5	7	12	5	41	34	75
Öğ 4	4	2	7	5	6	4	11	2	30	22	52
Öğ 5	7	3	10	13	6	6	10	4	36	37	73
Öğ 6	5	3	7	7	2	2	5	1	30	21	51
Öğ 7	7	5	8	12	3	3	2	0	38	20	58
Öğ 8	8	2	6	10	4	3	4	3	35	23	58
Öğ 9	7	3	5	11	4	1	5	2	38	20	58
Öğ 10	6	2	7	9	4	2	9	2	35	24	59
Öğ 11	5	6	10	13	3	3	11	1	31	37	68
Öğ 12	3	2	3	3	7	1	7	3	23	34	57
Öğ 13	7	3	7	9	5	4	11	3	30	28	58
Öğ 14	8	4	10	13	4	6	10	3	36	32	68
Öğ 15	8	5	9	9	4	3	9	2	43	30	73
Öğ 16	5	7	10	13	4	3	10	1	33	39	72
Öğ 17	2	1	6	4	4	4	10	4	18	26	44
Öğ 18	2	2	3	4	5	4	7	3	24	27	51
Öğ 19	3	5	7	3	3	2	2	0	23	20	43
Öğ 20	3	0	5	8	1	2	4	0	21	24	45
Öğ 21	6	1	5	13	5	1	7	3	30	22	52
Öğ 22	0	1	6	4	4	3	6	4	8	12	20
Öğ 23	3	1	6	3	5	3	9	1	22	29	51
Öğ 24	2	2	3	3	7	1	6	3	27	20	47
Öğ 25	6	1	9	13	5	4	6	3	28	11	39
Öğ 26	3	2	6	7	5	1	6	2	20	26	46

Ö 5 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	7	3	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 2	8	6	10	12	4	1	7	1	45	35	80
Öğ 3	5	3	9	10	3	2	6	1	30	32	62
Öğ 4	8	7	10	13	8	7	10	4	34	25	59
Öğ 5	6	2	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 6	7	6	10	10	3	1	7	1	25	35	60
Öğ 7	4	2	8	7	3	3	5	2	12	17	29
Öğ 8	3	3	8	7	1	2	5	0	22	13	35
Öğ 9	2	2	5	3	3	3	7	2	10	8	18
Öğ 10	5	4	8	11	3	4	10	3	21	17	38
Öğ 11	5	5	8	8	4	5	8	3	22	19	41
Öğ 12	7	2	9	13	4	6	8	3	27	20	47
Öğ 13	8	3	9	13	0	2	3	0	25	12	37
Öğ 14	7	5	9	10	4	2	10	3	23	16	39
Öğ 15	7	6	10	9	3	2	2	0	33	13	46
Öğ 16	6	3	8	13	4	3	9	2	26	18	44
Öğ 17	4	3	7	7	3	2	6	1	20	12	32
Öğ 18	4	2	6	7	5	1	6	2	23	16	39
Öğ 19	5	6	10	13	6	3	10	4	39	34	73
Öğ 20	6	4	7	5	4	4	10	4	30	27	57

Ö 6 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	3	2	5	8	1	2	4	0	20	14	34
Öğ 2	5	1	5	12	5	1	7	3	34	32	66
Öğ 3	4	6	7	5	4	6	10	2	27	25	52
Öğ 4	6	2	9	10	5	4	8	3	30	32	62
Öğ 5	8	6	11	11	5	1	7	1	41	35	76
Öğ 6	7	3	6	11	4	1	6	2	27	29	56
Öğ 7	7	2	10	9	5	2	10	2	35	38	73
Öğ 8	6	5	8	10	3	3	9	2	31	22	53
Öğ 9	7	5	11	10	5	4	8	1	29	30	59
Öğ 10	8	5	10	13	4	6	9	3	38	34	72
Öğ 11	3	3	6	7	1	2	5	0	10	17	27
Öğ 12	7	5	8	11	1	2	2	0	23	13	36
Öğ 13	6	3	8	10	3	3	9	2	22	18	40
Öğ 14	3	2	9	6	3	2	6	1	15	22	37
Öğ 15	3	2	7	5	0	2	3	1	28	14	42
Öğ 16	6	3	8	11	4	3	5	3	37	27	64
Öğ 17	4	2	4	8	2	1	4	2	29	13	42
Öğ 18	7	5	10	10	6	8	10	5	32	34	66
Öğ 19	9	6	11	9	6	5	11	4	43	36	79
Öğ 20	6	2	8	10	4	2	5	3	37	27	64
Öğ 21	3	2	5	8	2	2	4	2	29	21	50
Öğ 22	3	1	7	6	3	1	6	2	23	14	37
Öğ 23	4	1	6	3	5	2	8	2	20	13	33
Öğ 24	7	2	4	11	7	1	9	3	35	37	72
Öğ 25	4	3	5	10	4	4	7	1	27	23	50

Ö 7 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	7	3	6	13	5	2	6	3	30	32	62
Öğ 2	4	5	5	5	4	6	10	3	21	25	46
Öğ 3	6	4	8	10	6	4	8	3	35	37	72
Öğ 4	8	6	10	11	6	1	7	2	47	39	86
Öğ 5	5	2	7	10	3	2	6	2	30	32	62
Öğ 6	5	2	5	8	2	1	0	1	25	11	36
Öğ 7	3	1	6	8	5	1	6	2	23	15	38
Öğ 8	5	6	10	13	4	3	10	1	31	23	54
Öğ 9	3	4	7	3	4	4	10	2	21	20	41
Öğ 10	3	2	9	7	1	3	5	2	10	11	21
Öğ 11	3	3	7	7	2	2	5	0	14	17	31
Öğ 12	7	6	10	12	2	1	2	0	33	13	46
Öğ 13	6	3	8	13	3	3	9	2	22	18	40
Öğ 14	4	2	7	7	3	1	6	1	15	12	27
Öğ 15	7	3	8	10	2	2	5	0	32	28	60
Öğ 16	9	5	8	11	3	3	9	2	29	15	44
Öğ 17	7	4	8	10	4	6	10	3	39	37	76
Öğ 18	4	4	6	8	3	2	6	0	14	12	26
Öğ 19	7	2	7	10	4	2	5	0	32	28	60
Öğ 20	7	5	8	11	6	3	9	2	32	25	57
Öğ 21	6	2	5	10	5	1	6	3	30	22	52
Öğ 22	4	5	5	5	4	4	9	3	21	25	46
Öğ 23	6	2	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 24	8	6	10	10	3	1	7	1	45	25	70
Öğ 25	9	5	8	13	3	2	2	0	38	22	60
Öğ 26	7	1	10	10	4	3	8	2	26	19	45
Öğ 27	7	2	5	11	4	1	5	2	30	14	44

Ö 8 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	4	2	9	7	2	3	5	3	22	20	42
Öğ 2	4	3	7	6	1	2	7	1	26	13	39
Öğ 3	7	5	9	12	2	2	5	0	33	24	57
Öğ 4	7	1	10	9	5	3	10	3	26	32	58
Öğ 5	7	4	10	13	5	6	10	4	36	27	63
Öğ 6	2	2	4	3	5	2	6	1	13	19	32
Öğ 7	9	5	11	13	5	8	12	5	45	30	75
Öğ 8	3	2	7	5	6	3	11	2	27	22	49
Öğ 9	3	3	5	3	6	2	8	3	18	20	38
Öğ 10	6	4	9	13	5	6	10	2	29	24	53
Öğ 11	2	1	2	3	5	2	7	2	13	20	33
Öğ 12	8	8	8	13	7	1	12	4	34	35	69
Öğ 13	3	3	5	8	3	6	7	1	24	23	47
Öğ 14	2	2	5	3	2	3	5	2	10	14	24
Öğ 15	7	4	10	10	5	4	12	3	34	37	71
Öğ 16	2	2	6	4	4	3	11	4	18	20	38
Öğ 17	2	3	5	4	5	4	7	3	24	26	50
Öğ 18	4	5	7	3	4	3	2	1	33	26	59
Öğ 19	6	6	11	12	7	4	12	4	37	32	69
Öğ 20	6	2	4	11	5	3	10	4	33	36	69
Öğ 21	7	4	6	9	3	5	7	3	38	21	59
Öğ 22	8	6	8	9	4	5	5	3	40	27	67
Öğ 23	3	0	5	10	3	4	1	1	16	24	40
Öğ 24	1	1	6	4	3	4	10	4	8	16	24
Öğ 25	2	2	3	4	4	4	6	3	11	23	34
Öğ 26	3	0	5	9	1	0	4	0	16	18	34

Ö 9 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B.	2.B	Top.
Öğ 1	6	2	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 2	8	6	10	10	3	1	7	1	45	35	80
Öğ 3	5	1	7	10	3	2	6	1	30	32	62
Öğ 4	7	7	10	13	7	7	10	4	24	25	49
Öğ 5	5	3	8	12	4	4	3	3	27	18	45
Öğ 6	8	4	8	11	4	3	8	3	38	34	72
Öğ 7	8	7	8	12	4	6	9	3	41	37	78
Öğ 8	7	4	7	12	4	4	12	3	38	32	70
Öğ 9	6	3	10	13	1	2	4	0	35	18	53
Öğ 10	8	2	10	13	3	1	7	2	42	23	65
Öğ 11	5	1	9	10	4	7	9	3	29	30	59
Öğ 12	5	1	8	11	3	1	6	3	23	12	35
Öğ 13	4	3	6	8	3	4	7	2	21	20	41
Öğ 14	4	1	3	8	2	4	5	2	33	30	63
Öğ 15	6	3	8	10	5	4	10	3	29	27	56
Öğ 16	4	3	7	7	0	3	1	7	20	12	32
Öğ 17	7	1	8	12	3	4	8	3	36	16	52
Öğ 18	7	2	7	13	3	3	4	2	30	15	45
Öğ 19	5	2	7	9	1	3	5	1	30	12	42
Öğ 20	7	5	8	12	6	7	9	3	34	22	56
Öğ 21	4	6	5	9	4	3	9	3	29	31	60
Öğ 22	7	4	9	11	7	3	11	5	27	32	59
Öğ 23	7	1	7	11	5	3	8	3	33	20	53
Öğ 24	7	6	11	11	7	3	9	5	35	33	68
Öğ 25	7	3	8	11	3	5	8	4	27	30	57
Öğ 26	6	2	6	12	4	6	10	4	22	23	45
Öğ 27	1	1	1	2	2	2	3	2	8	12	20
Öğ 28	7	4	8	13	3	2	4	0	25	21	46
Öğ 29	6	6	10	12	7	5	12	4	29	32	61
Öğ 30	6	2	4	10	5	3	9	4	33	36	69
Öğ 31	7	4	6	9	3	4	7	3	43	21	64
Öğ 32	8	6	8	9	4	5	5	3	40	27	67
Öğ 33	5	3	9	8	6	3	10	4	24	28	52
Öğ 34	7	5	6	12	3	3	7	3	33	29	62
Öğ 35	6	2	8	11	4	2	5	3	37	27	64
Öğ 36	3	2	4	8	2	0	4	2	19	13	32
Öğ 37	7	5	10	10	7	8	11	5	30	34	64
Öğ 38	8	6	11	9	6	5	10	4	43	32	75

Ö 10 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B	B.B	DA.B	HMY B.	İ.B	B.B	DA.B	BVMY B.	1.B	2.B.	Top.
Öğ 1	3	4	5	3	6	3	8	3	28	20	48
Öğ 2	6	4	10	13	5	7	10	2	31	30	61
Öğ 3	3	1	2	3	5	3	7	2	23	20	43
Öğ 4	8	8	8	13	7	2	12	4	34	35	69
Öğ 5	7	4	10	12	6	5	10	3	26	30	56
Öğ 6	3	2	5	3	6	2	7	1	20	22	42
Öğ 7	9	5	10	11	5	7	12	5	40	34	74
Öğ 8	4	2	7	5	6	3	10	2	30	28	58
Öğ 9	7	3	10	13	6	6	10	4	36	37	73
Öğ 10	7	4	9	12	5	5	9	4	33	27	60
Öğ 11	3	1	6	7	5	1	6	2	23	16	39
Öğ 12	12	6	10	13	6	3	11	2	39	33	72
Öğ 13	4	4	7	3	5	4	10	2	30	24	54
Öğ 14	7	2	4	11	7	1	7	4	30	12	42
Öğ 15	3	3	4	10	4	3	7	1	27	13	40
Öğ 16	7	4	7	13	6	5	10	2	29	14	43
Öğ 17	3	2	2	3	4	3	7	2	20	24	44
Öğ 18	3	3	3	5	3	3	7	2	21	13	34
Öğ 19	5	2	3	6	3	3	4	0	32	24	56
Öğ 20	4	4	8	10	3	4	10	3	21	23	44
Öğ 21	5	5	8	8	3	6	8	3	32	17	49
Öğ 22	3	1	6	7	5	2	3	2	23	26	49
Öğ 23	5	6	10	13	4	3	9	1	39	30	69
Öğ 24	3	4	7	3	4	4	10	2	30	24	54
Öğ 25	7	5	8	10	5	3	5	2	31	20	51
Öğ 26	8	5	10	13	4	6	9	3	38	34	72
Öğ 27	3	3	6	7	1	2	5	0	10	17	27
Öğ 28	3	5	8	11	1	2	2	0	23	13	46
Öğ 29	5	3	9	10	3	3	9	1	22	18	40
Öğ 30	3	2	9	6	3	2	6	1	15	20	35
Öğ 31	3	1	8	7	3	1	4	1	30	18	48
Öğ 32	4	3	8	10	3	3	6	2	34	27	61
Öğ 33	3	2	7	6	3	1	6	1	25	26	51

Ö 11 kodlu öğretmen sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B.	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top
Öğ 1	3	1	8	7	4	1	4	1	20	18	38
Öğ 2	6	3	8	11	3	3	7	2	34	28	62
Öğ 3	3	2	7	6	3	1	6	1	15	13	28
Öğ 4	4	2	9	6	0	2	3	0	18	12	30
Öğ 5	3	2	8	7	1	3	3	2	22	23	45
Öğ 6	5	3	7	7	0	2	5	0	30	21	51
Öğ 7	7	5	8	12	0	2	2	0	38	21	59
Öğ 8	7	1	6	10	4	3	4	3	35	23	58
Öğ 9	7	2	5	11	4	1	5	2	37	20	57
Öğ 10	6	2	6	9	4	2	7	2	35	19	54
Öğ 11	6	5	8	9	1	3	5	2	31	11	42
Öğ 12	7	5	9	10	4	4	7	1	32	18	50
Öğ 13	3	1	8	6	4	1	5	1	20	16	36
Öğ 14	6	3	8	13	3	3	9	2	34	31	65
Öğ 15	3	3	6	6	3	2	6	2	15	12	27
Öğ 16	3	2	7	6	0	2	4	0	18	18	36
Öğ 17	2	2	9	7	1	3	5	3	12	15	27
Öğ 18	3	3	7	7	1	2	5	0	20	17	37
Öğ 19	6	5	8	12	3	2	2	0	38	23	61
Öğ 20	7	1	9	10	4	3	8	4	26	28	54
Öğ 21	2	1	5	3	3	3	6	2	10	13	23
Öğ 22	7	3	7	10	4	4	10	3	30	28	58
Öğ 23	3	1	5	6	3	2	6	2	23	11	34
Öğ 24	3	1	6	3	5	2	8	2	20	19	39
Öğ 25	7	1	4	11	7	1	7	4	39	32	71
Öğ 26	3	3	4	10	4	3	7	1	27	12	39
Öğ 27	7	4	8	12	6	6	10	3	29	28	57
Öğ 28	2	1	2	3	4	2	6	1	6	10	16
Öğ 29	6	3	8	13	6	7	12	4	40	38	78
Öğ 30	3	1	6	3	5	3	9	1	22	24	46
Öğ 31	1	0	3	3	2	1	6	3	17	11	28
Öğ 32	5	1	9	13	5	4	7	3	28	26	54
Öğ 33	3	1	6	7	5	1	6	2	23	15	38
Öğ 34	5	6	9	12	4	3	10	1	39	31	70
Öğ 35	3	4	7	3	4	4	9	2	30	20	50
Öğ 36	2	1	4	3	3	3	7	2	10	12	22
Öğ 37	6	4	5	10	4	3	10	4	24	27	51

Ö 12 kodlu öğretmen sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	6	4	7	10	6	4	9	3	31	32	63
Öğ 2	7	4	5	12	3	1	7	1	43	34	77
Öğ 3	8	5	10	13	3	2	6	2	40	22	62
Öğ 4	6	3	10	12	7	7	10	4	34	37	71
Öğ 5	3	4	4	2	4	4	3	3	18	27	45
Öğ 6	1	0	2	1	4	3	8	3	28	34	62
Öğ 7	7	2	7	13	3	3	4	2	30	15	45
Öğ 8	5	2	7	9	2	3	5	1	30	12	42
Öğ 9	7	5	7	12	5	7	9	3	34	38	72
Öğ 10	4	6	5	9	4	3	9	3	29	31	60
Öğ 11	7	4	9	11	7	3	11	5	27	32	59
Öğ 12	7	1	7	10	5	3	8	3	33	20	53
Öğ 13	3	2	7	6	3	2	6	1	30	32	62
Öğ 14	3	4	8	9	7	7	10	4	24	25	49
Öğ 15	1	0	3	3	7	1	6	3	17	18	35
Öğ 16	6	1	9	13	5	4	7	3	28	21	49
Öğ 17	3	1	6	7	5	1	6	2	23	36	59
Öğ 18	5	6	10	13	4	3	10	1	33	39	72
Öğ 19	1	0	3	3	7	1	6	3	13	24	37
Öğ 20	7	3	7	9	4	4	11	3	30	28	58
Öğ 21	8	4	10	13	4	6	10	3	38	31	69
Öğ 22	9	5	9	9	3	3	9	2	43	30	73
Öğ 23	4	4	8	11	3	4	10	3	21	17	38
Öğ 24	5	5	8	8	4	5	8	3	22	17	39
Öğ 25	3	1	6	7	5	1	6	2	23	26	49
Öğ 26	5	6	10	13	4	3	9	1	39	30	69
Öğ 27	3	4	7	3	4	4	10	2	30	24	54
Öğ 28	6	5	7	10	1	3	5	2	31	20	51
Öğ 29	3	0	5	8	1	0	0	0	15	14	29
Öğ 30	0	1	6	4	4	4	10	4	8	6	14
Öğ 31	2	2	3	4	5	4	7	3	4	9	13
Öğ 32	3	5	7	3	3	2	2	0	23	20	43
Öğ 33	3	0	5	8	1	0	0	0	11	14	25
Öğ 34	6	0	5	12	5	1	6	3	30	22	52
Öğ 35	3	0	4	8	1	0	0	0	15	14	29
Öğ 36	1	1	6	4	4	4	10	4	8	6	14
Öğ 37	2	2	3	3	5	4	6	4	4	6	10

Ö 13 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğren ci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B	B.B	DA.B	HMY. B	İ.B.	B. B.	DA.B	BVMY B.	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	3	0	5	8	1	0	0	0	16	14	30
Öğ 2	0	1	6	4	4	4	10	4	8	6	14
Öğ 3	2	2	3	4	5	4	7	3	4	6	10
Öğ 4	3	0	5	8	1	2	1	0	20	11	31
Öğ 5	3	2	8	7	1	3	3	2	22	23	45
Öğ 6	5	3	7	7	0	2	5	0	30	21	51
Öğ 7	6	1	9	13	5	4	7	3	28	11	39
Öğ 8	3	1	6	7	5	1	6	2	23	16	39
Öğ 9	5	6	10	13	4	3	10	1	39	30	69
Öğ 10	3	4	7	3	4	4	10	2	30	24	54
Öğ 11	6	5	8	10	1	3	5	2	31	20	51
Öğ 12	7	5	9	10	4	4	7	1	38	28	66
Öğ 13	3	1	8	6	4	1	5	1	20	16	36
Öğ 14	6	3	8	13	3	3	9	2	24	21	45
Öğ 15	3	2	7	6	3	1	6	1	15	12	27
Öğ 16	3	2	7	6	0	2	4	0	18	18	36
Öğ 17	2	2	9	7	1	3	5	3	12	15	27
Öğ 18	6	3	8	13	3	3	7	2	22	18	40
Öğ 19	3	2	7	6	3	1	6	1	15	12	27
Öğ 20	3	2	7	6	1	2	3	0	18	17	35
Öğ 21	2	2	9	7	1	3	5	2	12	15	27
Öğ 22	3	3	7	7	0	2	5	0	20	17	37
Öğ 23	7	5	8	12	0	2	2	0	33	13	46
Öğ 24	3	1	6	3	5	2	8	2	20	19	39
Öğ 25	7	1	4	11	7	1	7	4	39	32	71
Öğ 26	3	3	4	10	4	3	7	1	22	12	34
Öğ 27	3	3	7	6	0	2	5	0	20	13	33
Öğ 28	6	5	7	12	0	2	3	0	28	22	50
Öğ 29	7	1	10	10	4	3	8	3	26	20	46
Öğ 30	7	2	5	11	4	1	5	2	27	14	41
Öğ 31	7	2	6	9	4	2	8	2	35	28	63
Öğ 32	5	1	9	13	5	4	7	3	28	26	54
Öğ 33	3	1	6	7	5	1	6	2	23	15	38
Öğ 34	5	6	9	13	4	3	10	1	31	21	52
Öğ 35	3	4	7	3	5	4	9	2	30	20	50
Öğ 36	2	1	5	3	3	4	7	2	10	12	22
Öğ 37	3	1	6	3	4	2	9	2	20	19	39
Öğ 38	7	1	4	11	7	1	7	4	39	23	62
Öğ 39	3	3	4	10	5	3	6	1	27	18	45
Öğ 40	3	2	7	7	1	2	5	0	20	18	38

Ö 14 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğren ci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B	B.B	DA.B	HMY .B.	İ.B	B.B	DA.B	BVMY B.	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	0	0	0	0	0	0	0	0	10	8	18
Öğ 2	3	5	7	3	3	2	2	0	23	20	43
Öğ 3	3	0	5	8	1	0	0	0	15	14	29
Öğ 4	0	1	6	4	4	4	10	4	8	6	14
Öğ 5	2	2	3	4	5	4	7	3	4	6	10
Öğ 6	4	5	7	3	3	1	2	0	23	20	43
Öğ 7	3	2	5	8	1	1	0	0	11	14	25
Öğ 8	6	0	5	13	5	1	6	3	30	22	52
Öğ 9	4	5	5	5	4	6	10	3	21	25	46
Öğ 10	6	2	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 11	8	6	10	10	3	1	7	1	45	35	80
Öğ 12	5	1	7	10	3	2	6	1	30	32	62
Öğ 13	7	7	10	13	7	7	10	4	34	25	59
Öğ 14	5	3	8	12	4	4	3	3	27	18	45
Öğ 15	8	4	8	11	4	3	8	3	38	34	72
Öğ 16	8	7	8	12	4	6	9	3	41	37	78
Öğ 17	7	4	7	12	4	4	12	3	38	32	70
Öğ 18	6	3	10	13	1	2	3	0	30	18	48
Öğ 19	8	2	10	13	3	1	7	2	42	20	62
Öğ 20	5	2	9	10	6	4	7	3	35	32	67
Öğ 21	8	6	9	10	4	1	6	1	45	35	80
Öğ 22	4	1	8	10	4	2	6	1	30	32	62
Öğ 23	7	6	9	13	7	6	10	4	24	25	49
Öğ 24	7	2	5	11	4	1	5	2	37	24	61
Öğ 25	7	2	6	9	4	2	8	2	35	28	63
Öğ 26	5	1	9	13	5	4	7	3	28	26	54
Öğ 27	3	1	6	7	5	1	6	2	23	15	38
Öğ 28	5	6	9	13	4	3	10	1	31	21	52
Öğ 29	3	4	7	3	4	4	9	2	30	20	50
Öğ 30	2	1	5	3	3	3	7	2	10	12	22
Öğ 31	3	1	6	3	5	2	8	2	14	19	33
Öğ 32	7	1	4	11	7	1	7	4	39	23	62
Öğ 33	3	3	4	10	4	3	7	1	27	18	45
Öğ 34	3	3	7	7	0	2	5	0	25	18	43
Öğ 35	7	2	6	10	4	2	5	2	37	14	51
Öğ 36	3	1	8	7	4	1	4	1	20	18	38
Öğ 37	6	3	8	11	3	4	7	2	34	28	62
Öğ 38	3	2	7	6	3	1	6	1	15	13	28
Öğ 39	4	2	9	6	0	2	3	0	18	12	30
Öğ 40	3	2	8	7	1	3	3	2	19	11	30

Ö 15 kodlu öğretmen sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMYB.	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	3	0	6	8	1	2	0	2	15	14	29
Öğ 2	1	2	6	4	5	4	11	4	8	6	14
Öğ 3	2	3	3	4	6	4	7	4	4	6	10
Öğ 4	4	5	7	3	3	3	2	0	23	20	43
Öğ 5	3	0	5	8	1	0	0	0	11	14	25
Öğ 6	6	0	5	13	5	1	6	3	30	22	52
Öğ 7	4	5	5	5	4	6	10	3	21	25	46
Öğ 8	6	2	8	10	6	4	8	3	35	32	67
Öğ 9	8	6	10	11	4	1	7	1	45	35	80
Öğ 10	5	2	7	10	3	2	6	2	30	32	62
Öğ 11	4	2	5	8	1	1	1	0	15	14	29
Öğ 12	0	1	7	4	5	4	11	3	8	6	14
Öğ 13	3	2	3	4	3	4	7	3	4	7	11
Öğ 14	6	3	8	13	3	3	8	2	34	24	58
Öğ 15	6	2	7	6	5	1	6	1	15	21	36
Öğ 16	3	2	11	6	0	2	4	2	18	17	35
Öğ 17	4	2	8	7	3	3	5	2	12	17	29
Öğ 18	3	3	8	7	2	2	5	0	20	13	33
Öğ 19	2	1	5	3	3	3	7	2	10	8	18
Öğ 20	8	4	8	10	5	4	10	4	34	27	61
Öğ 21	3	2	5	6	3	2	5	2	13	14	27
Öğ 22	8	2	10	13	3	1	7	2	42	20	62
Öğ 23	6	2	9	10	5	3	8	3	35	32	67
Öğ 24	8	6	10	10	3	1	7	1	45	35	80
Öğ 25	6	3	10	13	3	2	3	1	30	18	48
Öğ 26	8	2	10	13	3	2	6	2	42	20	62
Öğ 27	6	5	8	9	1	3	5	2	31	11	42
Öğ 28	7	5	9	10	4	4	7	1	32	18	50
Öğ 29	3	1	8	6	4	1	5	1	20	16	36
Öğ 30	6	5	8	9	1	3	4	2	31	10	41
Öğ 31	7	5	9	10	5	4	8	1	32	18	50
Öğ 32	3	1	8	6	2	2	5	1	20	16	36
Öğ 33	7	2	5	11	4	1	5	2	27	14	41
Öğ 34	7	2	6	9	4	2	8	2	35	28	63
Öğ 35	5	1	9	13	5	4	8	3	28	26	54
Öğ 36	4	1	7	7	5	2	6	2	23	15	38
Öğ 37	5	6	9	13	4	3	10	1	31	21	52
Öğ 38	6	2	5	11	4	2	5	2	27	14	41

Ö 16 kodlu öğretmen sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	7	4	8	13	6	6	10	3	29	14	43
Öğ 2	2	1	2	3	5	2	7	2	13	20	33
Öğ 3	8	5	11	13	6	8	12	5	45	27	72
Öğ 4	3	2	6	5	5	3	10	2	27	22	49
Öğ 5	3	3	5	3	7	2	6	3	17	20	37
Öğ 6	6	2	8	11	4	2	5	3	37	27	64
Öğ 7	3	2	4	8	2	0	4	2	19	13	32
Öğ 8	7	5	12	10	7	8	11	5	37	34	71
Öğ 9	8	7	12	9	6	6	10	4	43	37	80
Öğ 10	7	2	7	11	4	2	5	3	38	21	59
Öğ 11	7	3	8	13	3	4	9	2	22	18	40
Öğ 12	5	2	7	6	3	2	6	1	15	12	27
Öğ 13	4	2	7	6	0	2	4	0	18	25	43
Öğ 14	2	2	9	7	1	3	5	2	10	11	21
Öğ 15	3	4	7	7	0	2	5	0	10	17	27
Öğ 16	7	5	8	12	0	2	2	0	33	13	46
Öğ 17	6	3	8	13	3	3	9	2	22	18	40
Öğ 18	3	2	7	6	3	1	6	1	15	12	27
Öğ 19	3	2	7	6	1	2	4	0	18	18	36
Öğ 20	3	2	10	7	2	3	5	2	12	15	27
Öğ 21	3	3	7	8	0	2	5	1	20	17	37
Öğ 22	7	6	8	12	3	2	2	0	33	13	46
Öğ 23	7	3	7	13	4	3	9	2	22	18	40
Öğ 24	8	5	8	10	5	2	8	2	37	24	61
Öğ 25	7	4	8	13	4	4	7	1	33	17	50
Öğ 26	7	2	9	9	6	2	7	3	36	13	49
Öğ 27	8	2	7	10	2	2	5	1	22	16	38
Öğ 28	7	2	7	10	2	2	5	0	32	28	60
Öğ 29	9	5	8	9	5	3	8	1	37	24	61
Öğ 30	6	5	8	10	1	3	9	2	21	12	33
Öğ 31	7	5	9	10	4	5	7	1	32	30	62
Öğ 32	8	4	10	13	4	6	11	3	39	24	63
Öğ 33	9	5	10	9	3	3	9	2	42	31	73
Öğ 34	6	4	8	11	4	4	10	3	21	17	38
Öğ 35	5	5	8	8	4	5	8	3	22	19	41
Öğ 36	6	5	8	10	3	3	9	2	31	12	43

Ö 17 kodlu öğretmen sınıfı için,

Öğrenci Kodu	Hikâye Edici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Bilgi Verici Metin İçin Özet Değ. Sonucu				Okuduğunu Anlama Testi Puanı		
	İ.B.	B.B.	DA.B.	HMY. B	İ.B.	B.B.	DA.B.	BVMY.B	1.B	2.B	Top.
Öğ 1	8	2	8	11	5	2	6	2	44	29	73
Öğ 2	5	2	0	5	1	0	0	0	29	37	66
Öğ 3	8	2	9	8	3	1	7	0	38	25	63
Öğ 4	7	2	10	10	4	1	7	1	34	18	52
Öğ 5	3	1	8	7	4	1	6	1	20	12	32
Öğ 6	6	3	8	13	3	3	8	2	34	24	58
Öğ 7	3	2	7	6	3	1	6	1	15	21	36
Öğ 8	3	2	9	6	0	2	4	0	18	17	35
Öğ 9	3	2	8	7	1	3	5	2	12	17	29
Öğ 10	3	3	7	7	0	2	5	0	20	13	33
Öğ 11	7	5	8	12	0	2	2	0	18	22	40
Öğ 12	7	1	10	10	4	3	8	3	26	20	46
Öğ 13	7	2	5	11	4	1	5	2	27	14	41
Öğ 14	7	2	6	9	4	2	8	2	35	28	63
Öğ 15	6	5	8	10	1	3	9	2	31	12	43
Öğ 16	7	5	9	10	4	4	7	1	32	30	62
Öğ 17	8	4	10	13	4	6	10	3	34	24	58
Öğ 18	9	5	10	9	3	3	9	2	40	31	71
Öğ 19	4	4	8	11	3	4	10	3	21	17	38
Öğ 20	5	5	8	8	4	5	8	3	22	19	41
Öğ 21	7	2	9	13	4	6	8	3	27	20	47
Öğ 22	7	3	9	13	2	2	3	0	25	12	37
Öğ 23	7	5	9	10	4	2	10	3	23	16	39
Öğ 24	8	1	5	13	2	2	6	1	38	20	58
Öğ 25	8	5	8	9	5	1	8	1	37	24	61
Öğ 26	7	4	8	13	4	3	7	1	33	17	50
Öğ 27	7	2	9	9	6	2	7	3	36	13	49
Öğ 28	7	2	7	10	2	2	5	0	22	22	44
Öğ 29	6	3	6	10	4	2	5	1	32	28	60
Öğ 30	7	5	8	11	4	3	9	2	29	25	54
Öğ 31	7	4	8	10	4	6	10	3	38	37	75
Öğ 32	4	4	8	8	3	2	6	0	14	12	26
Öğ 33	2	1	6	4	4	3	6	4	18	12	30

EK 12 . Çalışma grubundaki her öğretmenin sınıfındaki öğrencilerin farklı metinlerle ilgili yaptıkları özetlerde kullandıkları özetleme stratejileri

Ö 1 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	2	A-C	2	A-B
Öğ 3	0	-	0	-
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	1	A	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	1	A
Öğ 8	2	A-D	2	A-C
Öğ 9	0	-	0	-
Öğ 10	2	A-E	1	C
Öğ 11	0	-	1	A
Öğ 12	2	A-C	1	A
Öğ 13	0	-	1	C
Öğ 14	0	-	1	A
Öğ 15	1	A	0	-
Öğ 16	0	-	1	C
Öğ 17	1	B	0	-
Öğ 18	0	-	1	A
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	1	A	0	-
Öğ 22	0	-	0	-
Öğ 23	2	A-A	1	A
Öğ 24	2	A-B	1	C
Öğ 25	0	-	0	-
Öğ 26	0	-	0	-
Öğ 27	0	-	1	A
Öğ 28	0	-	1	C
Öğ 29	2	A-B	2	A-B
Öğ 30	0	-	0	-
Öğ 31	0	-	0	-
Öğ 32	0	-	0	-
Öğ 33	0	-	1	A
Öğ 34	0	-	1	B
Öğ 35	0	-	0	-
Öğ 36	0	-	0	-
Öğ 37	0	-	0	-

Özetleme Stratejilerinin Kodları:

A: Gereksiz bilgileri çıkarma

B: Cümle birleştirme

C: Konu cümlesini seçme

D: Söz dizimini değiştirme

E: Başka sözcüklerle yeniden ifade etme

F: Genelleme

G: Keşfetme

Ö 2 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	1	A	1	B
Öğ 3	0	-	0	-
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	0	-	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	0	-
Öğ 8	0	-	1	A
Öğ 9	0	-	0	-
Öğ 10	0	-	0	-
Öğ 11	0	-	0	-
Öğ 12	1	B	1	B
Öğ 13	2	A-E	1	C
Öğ 14	2	A-F	0	-
Öğ 15	1	B	0	-
Öğ 16	1	A	2	B-D
Öğ 17	3	A-B-F	0	-
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	1	A	1	A
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	0	-	0	-
Öğ 23	1	A	0	-
Öğ 24	0	-	0	-
Öğ 25	0	-	1	A
Öğ 26	0	-	0	-
Öğ 27	0	-	0	-
Öğ 28	0	-	0	-
Öğ 29	0	-	1	C
Öğ 30	3	A-B-D	2	A-C
Öğ 31	0	-	0	-
Öğ 32	2	A-B	1	B
Öğ 33	1	B	1	C
Öğ 34	1	A	1	A
Öğ 35	0	-	0	-
Öğ 36	2	C-E	2	B-C
Öğ 37	2	B-E	3	B-C-D
Öğ 38	0	-	0	-

Ö 3 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	1	A	0	-
Öğ 2	1	B	0	-
Öğ 3	2	B-D	0	-
Öğ 4	0	-	1	C
Öğ 5	2	A-E	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	0	-
Öğ 8	0	-	1	A
Öğ 9	0	-	0	-
Öğ 10	0	-	0	-
Öğ 11	0	-	0	-
Öğ 12	0	-	0	-
Öğ 13	0	-	0	-
Öğ 14	1	C	1	B
Öğ 15	2	A-E	1	A
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	1	A	1	C
Öğ 18	2	A-B	0	E
Öğ 19	2	B-C	0	-
Öğ 20	2	B-D	1	D
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	0	-	0	-
Öğ 23	0	-	1	A
Öğ 24	0	-	0	-
Öğ 25	3	A-B-C	1	C
Öğ 26	2	A-D	1	D
Öğ 27	2	A-E	0	-
Öğ 28	0	-	1	B
Öğ 29	2	B-F	1	B
Öğ 30	1	C	1	B

Ö 4 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	1	B	1	C
Öğ 2	0	-	1	A
Öğ 3	3	A-A-D	2	B-C
Öğ 4	0	-	1	A
Öğ 5	2	A-F	2	B-D
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	1	C	0	-
Öğ 8	2	A-B	1	C
Öğ 9	1	B	1	B
Öğ 10	1	A	1	C
Öğ 11	2	B-F	0	-
Öğ 12	0	-	1	A
Öğ 13	2	A-C	0	-
Öğ 14	2	A-E	2	A-C
Öğ 15	2	B-E	0	-
Öğ 16	1	C	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	0	-	1	C
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	0	-	0	-
Öğ 23	0	-	1	A
Öğ 24	0	-	1	B
Öğ 25	1	A	0	-
Öğ 26	0	-	1	A

Ö 5 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	2	A-F	1	C
Öğ 2	3	A-B-E	0	-
Öğ 3	2	B-D	0	-
Öğ 4	1	A	1	C
Öğ 5	2	A-C	2	A-D
Öğ 6	2	B-C	0	-
Öğ 7	0	-	0	-
Öğ 8	0	-	0	-
Öğ 9	0	-	0	-
Öğ 10	0	-	0	-
Öğ 11	1	A	1	B
Öğ 12	2	B-D	1	A
Öğ 13	1	A	0	-
Öğ 14	1	B	1	A
Öğ 15	1	A	0	-
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	0	-	1	C
Öğ 19	2	A-B	0	-
Öğ 20	0	-	2	C-D

Ö 6 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	1	A	1	B
Öğ 4	2	A-B	1	C
Öğ 5	2	B-D	0	-
Öğ 6	1	A	1	A
Öğ 7	2	A-F	2	A-B
Öğ 8	1	B	0	-
Öğ 9	1	A	1	C
Öğ 10	3	A-C-F	2	B-D
Öğ 11	0	-	0	-
Öğ 12	1	A	0	-
Öğ 13	0	-	0	-
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	0	-	0	-
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	1	B	2	A-B
Öğ 19	2	A-C	2	C-E
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	0	-	0	-
Öğ 23	0	-	1	B
Öğ 24	2	B-E	2	B-C
Öğ 25	0	-	0	-

Ö 7 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	1	B	1	C
Öğ 3	2	A-B	1	B
Öğ 4	3	A-B-F	0	-
Öğ 5	2	B-D	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	1	B
Öğ 8	2	A-B	0	-
Öğ 9	0	-	1	A
Öğ 10	0	-	0	-
Öğ 11	0	-	0	-
Öğ 12	1	B	0	-
Öğ 13	0	-	0	-
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	2	A-B	0	-
Öğ 16	1	B	1	A
Öğ 17	3	A-C-F	1	C
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	1	C	0	-
Öğ 20	1	A	1	A
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	1	B	1	C
Öğ 23	2	B-D	1	B
Öğ 24	2	A-F	0	-
Öğ 25	2	A-B	0	-
Öğ 26	1	A	1	B
Öğ 27	1	B	1	B

Ö 8 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	1	C	0	-
Öğ 4	1	A	1	B
Öğ 5	2	A-B	1	B
Öğ 6	0	-	1	B
Öğ 7	3	A-B-F	1	A
Öğ 8	0	-	1	C
Öğ 9	0	-	1	B
Öğ 10	1	B	1	C
Öğ 11	0	-	1	A
Öğ 12	2	B-D	2	A-B
Öğ 13	0	-	0	-
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	2	A-C	0	-
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	0	-	1	A
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	1	B	2	B-C
Öğ 20	1	A	0	-
Öğ 21	1	B	0	-
Öğ 22	2	A-F	0	-
Öğ 23	0	-	0	-
Öğ 24	0	-	0	-
Öğ 25	0	-	1	A
Öğ 26	0	-	0	-

Ö 9 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	2	A-D	1	A
Öğ 2	3	A-C-E	0	-
Öğ 3	1	B	0	-
Öğ 4	1	A	1	A
Öğ 5	1	B	1	A
Öğ 6	2	A-C	1	C
Öğ 7	2	A-B	1	A
Öğ 8	2	C-E	1	C
Öğ 9	0	-	0	-
Öğ 10	1	A	0	-
Öğ 11	0	-	1	A
Öğ 12	0	-	0	-
Öğ 13	1	C	0	-
Öğ 14	1	A	0	-
Öğ 15	0	-	1	B
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	1	B	0	-
Öğ 18	1	A	0	-
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	2	A-B	1	C
Öğ 21	0	-	1	B
Öğ 22	2	A-F	2	A-C
Öğ 23	2	A-B	1	A
Öğ 24	2	A-E	2	A-C
Öğ 25	2	A-B	0	-
Öğ 26	0	-	1	A
Öğ 27	0	-	0	-
Öğ 28	1	A	0	-
Öğ 29	2	A-E	1	A
Öğ 30	1	B	0	-
Öğ 31	1	A	0	-
Öğ 32	2	A-B	0	-
Öğ 33	0	-	1	A
Öğ 34	1	B	0	-
Öğ 35	0	-	0	-
Öğ 36	0	-	0	-
Öğ 37	2	A-B	2	A-B
Öğ 38	2	B-D	1	B

Ö 10 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	1	A
Öğ 2	1	A	1	B
Öğ 3	0	-	1	B
Öğ 4	2	B-F	2	B-C
Öğ 5	2	B-D	1	A
Öğ 6	0	-	1	A
Öğ 7	3	A-B-F	2	B-D
Öğ 8	0	-	1	C
Öğ 9	1	C	2	A-C
Öğ 10	1	A	1	B
Öğ 11	0	-	1	B
Öğ 12	2	A-B-D-F	0	-
Öğ 13	0	-	1	D
Öğ 14	1	B	1	C
Öğ 15	0	-	0	-
Öğ 16	1	A	1	A
Öğ 17	0	-	1	A
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	2	B-D	0	-
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	1	B	1	C
Öğ 22	0	-	1	D
Öğ 23	2	A-F	0	-
Öğ 24	0	-	1	C
Öğ 25	1	B	0	-
Öğ 26	2	A-B	2	B-C
Öğ 27	0	-	0	-
Öğ 28	1	A	0	-
Öğ 29	0	-	0	-
Öğ 30	0	-	0	-
Öğ 31	0	-	1	A
Öğ 32	0	-	0	-
Öğ 33	0	-	0	-

Ö 11 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	1	A
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	0	-	0	-
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	0	-	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	1	A	0	-
Öğ 8	1	A	1	B
Öğ 9	2	A-B	1	A
Öğ 10	1	A	1	C
Öğ 11	1	C	0	-
Öğ 12	2	C-E	1	C
Öğ 13	0	-	1	A
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	0	-	0	-
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	1	B	0	-
Öğ 20	1	A	1	C
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	1	A	0	-
Öğ 23	0	-	0	-
Öğ 24	0	-	1	A
Öğ 25	2	A-E	2	A-B
Öğ 26	0	-	0	-
Öğ 27	1	B	1	A
Öğ 28	0	-	0	-
Öğ 29	2	A-B	2	B-C
Öğ 30	0	-	1	A
Öğ 31	0	-	1	A
Öğ 32	1	A	0	-
Öğ 33	0	-	1	B
Öğ 34	1	E	0	-
Öğ 35	0	-	1	A
Öğ 36	0	-	0	-
Öğ 37	1	C	0	-

Ö 12 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	2	A-E	1	A
Öğ 2	2	A-C	0	-
Öğ 3	2	A-E-F	0	-
Öğ 4	1	A	1	C
Öğ 5	1	C	1	B
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	2	A-C	0	-
Öğ 8	0	-	0	-
Öğ 9	2	A-C	1	C
Öğ 10	0	-	1	A
Öğ 11	2	A-B	1	B
Öğ 12	1	A	1	C
Öğ 13	1	A	0	-
Öğ 14	1	A	2	A-D
Öğ 15	0	-	1	A
Öğ 16	1	B	0	-
Öğ 17	0	-	1	C
Öğ 18	1	A	0	-
Öğ 19	0	-	1	A
Öğ 20	2	A-C	0	-
Öğ 21	2	A-B	1	B
Öğ 22	2	A-F	0	-
Öğ 23	0	-	0	-
Öğ 24	1	A	1	B
Öğ 25	0	-	1	A
Öğ 26	1	E	0	-
Öğ 27	0	-	1	C
Öğ 28	2	B-E	0	-
Öğ 29	0	-	0	-
Öğ 30	0	-	0	-
Öğ 31	0	-	1	A
Öğ 32	0	-	0	-
Öğ 33	0	-	0	-
Öğ 34	0	-	0	-
Öğ 35	0	-	0	-
Öğ 36	0	-	0	-
Öğ 37	0	-	1	C

Ö 13 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	0	-	1	A
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	0	-	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	2	A-C	0	-
Öğ 8	0	-	1	A
Öğ 9	1	A	0	-
Öğ 10	0	-	1	A
Öğ 11	2	A-E	0	-
Öğ 12	2	B-D	1	C
Öğ 13	0	-	1	B
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	0	-	0	-
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	0	-	0	-
Öğ 23	2	A-F	0	-
Öğ 24	0	-	1	A
Öğ 25	2	A-B	2	A-C
Öğ 26	0	-	0	-
Öğ 27	0	-	0	-
Öğ 28	2	B-D	0	-
Öğ 29	2	A-E	1	A
Öğ 30	2	A-E	1	A
Öğ 31	2	B-D	1	C
Öğ 32	1	A	0	-
Öğ 33	0	-	1	A
Öğ 34	1	E	0	-
Öğ 35	0	-	1	A
Öğ 36	0	-	0	-
Öğ 37	0	-	1	D
Öğ 38	2	E-F	2	A-B
Öğ 39	0	-	0	-
Öğ 40	0	-	0	-

Ö 14 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	0	-	0	-
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	0	-	1	D
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	0	-
Öğ 8	0	-	0	-
Öğ 9	1	A	1	A
Öğ 10	2	A-D	1	B
Öğ 11	2	B-D	0	-
Öğ 12	1	E	0	-
Öğ 13	2	A-B	1	C
Öğ 14	1	A	1	A
Öğ 15	2	B-F	1	C
Öğ 16	3	A-B-C	2	B-C
Öğ 17	1	A	1	A
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	2	A-B	0	-
Öğ 20	2	A-B	1	C
Öğ 21	2	B-D	0	-
Öğ 22	1	A	0	-
Öğ 23	2	A-F	2	A-C
Öğ 24	2	A-B	1	A
Öğ 25	2	A-C	1	C
Öğ 26	1	A	0	-
Öğ 27	0	-	1	D
Öğ 28	1	A	0	-
Öğ 29	0	-	1	A
Öğ 30	0	-	0	-
Öğ 31	0	-	1	B
Öğ 32	2	A-D	2	A-B
Öğ 33	0	-	0	-
Öğ 34	0	-	0	-
Öğ 35	2	A-F	1	A
Öğ 36	0	-	1	A
Öğ 37	0	-	0	-
Öğ 38	0	-	0	-
Öğ 39	0	-	0	-
Öğ 40	0	-	0	-

Ö 15 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	0	-	0	-
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	0	-	1	A
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	0	-	0	-
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	1	A	1	A
Öğ 8	2	A-B	1	B
Öğ 9	3	A-B-E	0	-
Öğ 10	1	C	0	-
Öğ 11	0	-	0	-
Öğ 12	0	-	0	-
Öğ 13	0	-	1	A
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	0	-	0	-
Öğ 16	0	-	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	2	C-D	0	-
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	2	B-D	0	-
Öğ 23	1	E	1	B
Öğ 24	3	A-C-F	0	-
Öğ 25	0	-	0	-
Öğ 26	1	A	0	-
Öğ 27	1	A	0	-
Öğ 28	1	C	1	C
Öğ 29	0	-	1	A
Öğ 30	1	B	0	-
Öğ 31	1	A	1	B
Öğ 32	0	-	1	B
Öğ 33	1	B	1	C
Öğ 34	2	A-B	1	B
Öğ 35	1	B	0	-
Öğ 36	0	-	1	A
Öğ 37	1	A	0	-
Öğ 38	1	A	1	B

Ö 16 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	1	B	1	C
Öğ 2	0	-	1	A
Öğ 3	2	A-B	1	B
Öğ 4	0	-	1	C
Öğ 5	0	-	1	A
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	0	-
Öğ 8	2	B-D	2	A-C
Öğ 9	2	A-B	3	A-B-C
Öğ 10	0	-	0	-
Öğ 11	0	-	0	-
Öğ 12	0	-	0	-
Öğ 13	0	-	0	-
Öğ 14	0	-	0	-
Öğ 15	0	-	0	-
Öğ 16	1	B	0	-
Öğ 17	0	-	0	-
Öğ 18	0	-	0	-
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	0	-	0	-
Öğ 21	0	-	0	-
Öğ 22	1	A	0	-
Öğ 23	0	-	0	-
Öğ 24	2	B-C	1	C
Öğ 25	2	A-B	1	A
Öğ 26	1	A	1	B
Öğ 27	1	A	0	-
Öğ 28	2	A-B	0	-
Öğ 29	1	C	1	B
Öğ 30	1	A	0	-
Öğ 31	1	E	1	B
Öğ 32	2	B-D	1	B
Öğ 33	3	A-B-D	0	-
Öğ 34	0	-	0	-
Öğ 35	1	C	1	B
Öğ 36	1	A	0	-

Ö 17 kodlu öğretmenin sınıfı için,

Öğrenci kodu	Hikâye Edici Metin Özeti İçin		Bilgi Verici Metin Özeti İçin	
	Strateji Sayısı	Stratejiler	Strateji sayısı	Stratejiler
Öğ 1	2	A-B	1	A
Öğ 2	0	-	0	-
Öğ 3	1	C	0	-
Öğ 4	0	-	0	-
Öğ 5	0	-	1	A
Öğ 6	0	-	0	-
Öğ 7	0	-	0	-
Öğ 8	0	-	0	-
Öğ 9	0	-	0	-
Öğ 10	0	-	0	-
Öğ 11	1	A	0	-
Öğ 12	1	B	1	A
Öğ 13	1	A	1	A
Öğ 14	2	A-B	1	C
Öğ 15	1	A	0	-
Öğ 16	1	A	1	B
Öğ 17	2	A-E	1	D
Öğ 18	3	B-E-F	0	-
Öğ 19	0	-	0	-
Öğ 20	1	B	1	A
Öğ 21	1	A	1	A
Öğ 22	1	C	0	-
Öğ 23	1	B	1	B
Öğ 24	1	E	0	-
Öğ 25	1	B	1	C
Öğ 26	1	A	1	A
Öğ 27	1	E	1	D
Öğ 28	1	C	0	-
Öğ 29	1	A	0	-
Öğ 30	1	B	1	A
Öğ 31	2	A-E	1	C
Öğ 32	0	-	0	-
Öğ 33	0	-	0	-

Ek 13: Öğrenci özetlerinden örnekler

YENİ KIRMIZI TOPLIM = Aynı başlık kullanmış. (Cumle birleştirilmiştir)

Hayvanın güzel olduğu bir gün sabah annesi alışverişe çıkarken Emre'yi de çağırmıştı. Emre annesinin sabah alışverişlerini çok eğlenmeli bulurdu çünkü annesiyle (bir çok dükkan) ^{genellikle} giderdi. Bu dükkan ilginç bulurdu. Dükkanların hiç birinde uzun durmazlardı ve çok çok eve gelirdi. Eve dönerken bir dükkan gördüler. Orası bir oyuncakçıydı. Annesi Emre'ye -sana bir oyuncak alalım mı? dedi. Emre -alım, alalım dedi. Annesi -haydi seç dedi. Emre kırmızı bir top seçti. Annesi alır dedi ve topu aldı. Eve gittince arkadaşlarına Emre yeni top almış! Dışarda etrafına sordular. (Hepsi bir şeyler diyardı) Arkadaşları -haydi oynayalım dedi. Emre -hayır dedi topum daha yeni ora bir almasını istemem dedi ve eve çıktı. Emre de kendi başına oynamaya başladı ama ne yapacağı konusunda sıkılıyordu. Sonra mutluğa gitti onu çilekli bir tatlının yapmıştı. Emre annesine tatlıyı ne zaman yeyeceğiz diye sordu. Annesi -bak ne güzel duruyor yersen beter dedi. Emre annesini ne demek istediğini anladı ve topunu alıp arkadaşları ile arkadaşlarıyla oynamaya başladı.

* Konuşma çizgiyle yapıldı.

Sonuç

metnin konusu yazılmış.

Göçmen Kuşlar.

→ Aynı başlık kullanılmış.

Bu metinde bir grupta göçmen kuşları sonbaharda havalar soğuk olduğu için göçmen kuşların sıcak bir yerlere göç ettikleri ve havalar ısınınca tekrar geldiklerini anlatıyor ve de burada göç eden diğer kuşlarında adlarını örnek olarak vermiş.

çünkü bir st.

Dağıdaki canlılar için güvenli, temiz, ın yiyecek - içecek bulabilecek şekilde ve üreme alanı fazla olabileceği alanlar seçilir.

Kuşların kuzeydeki üreme alanlarının, güneydeki kışlama bölgesine göç ettiklerinin nedenleri; kışla birlikte kış uykusuna yatmanın nedeni olarak sayılmıştır. Kışın kuşların üreme sebepleri kışın böcekler ve taze tohumların azalması.

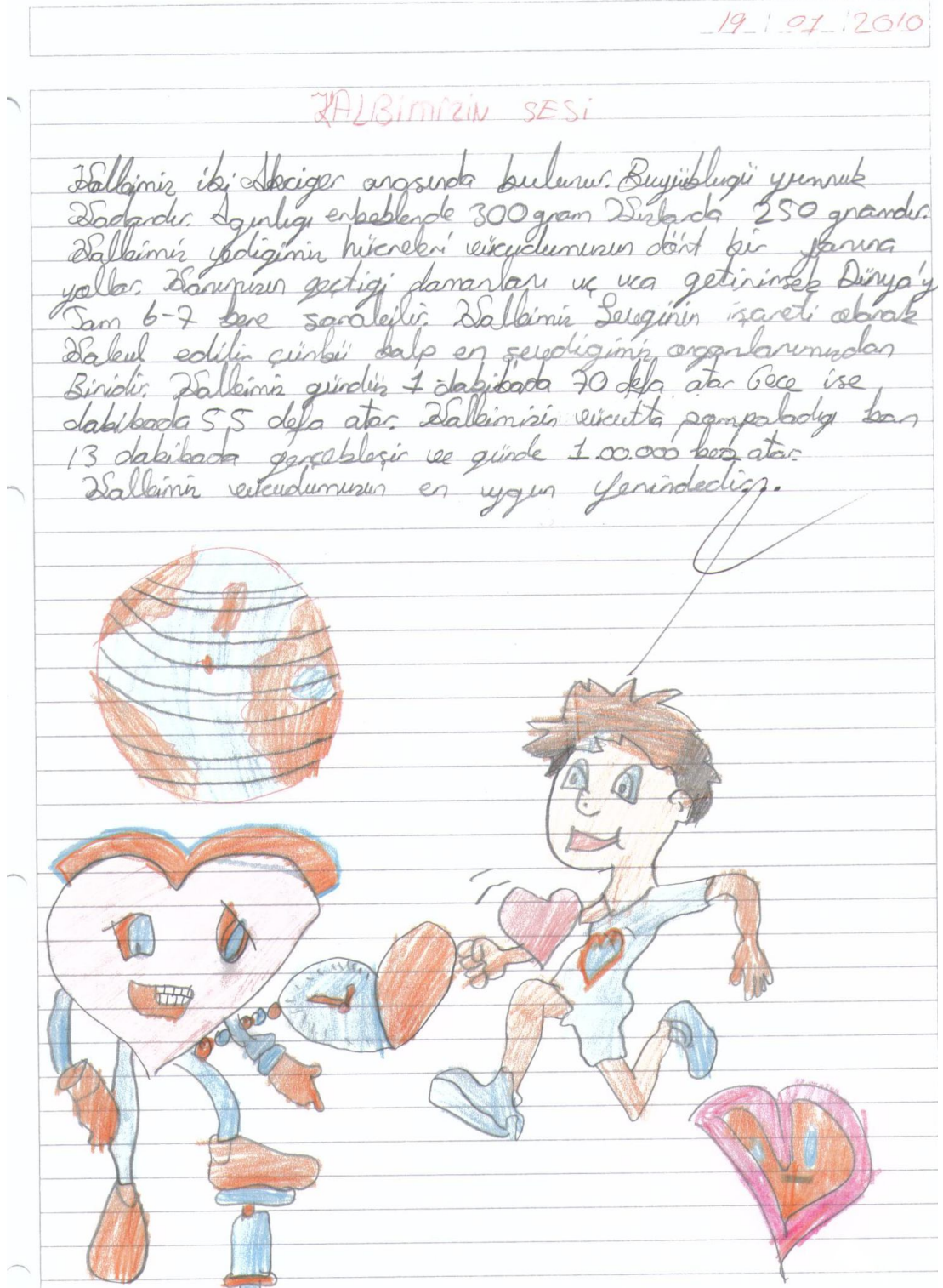
göçün nedeni değişim

Kuşlar kışın göç yılın farklı zamanında, başka yerlerde yaşam serası, kışın ve (üremenin sağlıklı olmasını) sağlar. Göçmen kuşların en sıkıntıları özellikleri ettikleri yerlerde yaptıkları yuvaları hemen bulmalarıdır. Göçmen kuşlarına yön bulmada yardımcı olan diğer şeylerde güneş ve yıldızlardır.

→ Yardımcı faktör eksik

Simoli yine sonbaharın gelmesini bekliyoruz ve kuşlara sonra göç ediyoruz diyeceğiz.

Ek 14.Öğrencilerin ev ödevi olarak yaptıkları ve öğretmenleri tarafından kontrol edilen özetlerden örnekler

KALBİMİZİN SESİ

17

17 - 19.01.2020

Kalbimiz uyurken bile durmadan çalışır.
 Kalbin heyecanlarına kalbimiz tik tak diye atar.
 Çalışır. Ağır bir göğüs kemiğimizin altında
 çalışır. Kalbimiz, yünsek kade.
 Yaklaşık Erkeklerde 300, Balıklarda 250, K9
 Girdiği 70, cıkta K9 p. K9 p.

